

A. 77, 972

**A
PATAKI DIÁKVILÁG
ANEKDOTAKINCSE**

IV. KÖTET

a. 77,972

A PATAKI DIÁKVILÁG ANEKDOTAKINCSE

IV.

**A
PATAKI DIÁKVILÁG
ANEKDOTAKINCSE**

IV. KÖTET

**Feldolgozta és sajtó alá rendezte
KIRÁLY ZOLTÁN**

**Kiadja a
PATAKI DIÁKOK SZÖVETSÉGE
SÁROSPATAK**

2001

SZERKESZTŐK:

Benke István
Bolvári-Takács Gábor
Egey Tibor
Király Zoltán
Lázár Oszkár
Szabó Csaba

Nyelvi lektorálás, lábjegyzetek,
nyomdai előkészítés, tördelés:
dr. Lázár Oszkár, Svédország

A fedélkép Katona Ferenc felvétele

A kötetet díszítő illusztrációk
Király Zoltán és Palásthy Lajos
magángyűjteményéből valók

817. / 2009.

© Pataki Diákok Szövetsége

ISBN 963 04 6865 4 ö

ISBN 963 00 8833 9

Sárospataki Nyomdaipari, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.,
Sárospatak

FÉLJÉTEK AZ ISTENT és

NÉKI ADJATOK DICSÓSÉGET /Jel. 14, 7./

Imre Lajos (Budapest) linómetszete, 1982

MEMORANDUM
Készítette:
Készítette:
Tartalom: A TISZTA ZA JYTTELJE
1928.

PADISZ

Pataki Diákok Szövetsége

1928. évi TISZTA ZA JYTTELJE

Magyarországi Pataki Diákok Szövetsége
Pápa, 1928.
28. évi TISZTA ZA JYTTELJE

Bevezető

Amikor öt esztendővel ezelőtt, 1996-ban megvalósult egy 66 éves óhaj és szándék, hogy a nagy sikerű két könyv, *A pataki diákvilág anekdotakincse* I. és II. kötet után megjelenjen azok folytatásaként a III. kötet, nagy eseménye lett a mindenkori pataki diákok társadalmának. Sikerült a könyvvel megmentenünk egy-két újabb emberöltő pataki szellemiségének számtalan megnyilvánulását, annak látszólag humoros és anekdotikus vetületét, – amelyben azonban ott rejlik a pataki iskolai életnek a szinte teljes keresztmetszete.

Olyasféle feladat ez, mint a népdalgyűjtés.

Az anekdoták nagy része is – főleg társas összejöveteleken – gyakran elhangzik, szájról szájra, nemzedékről nemzedékre száll, a folklórkincsnél azonban rövidebb életű, mert azon két-három generáció után, akik cselekvő részesei vagy kortársai voltak a történeteknek (illetve a történeteknek), elég gyorsan feledésbe merülnek, ha nincs, aki leírja és közreadja, tehát megmentse az utókor számára. Ám megmentésük fontos feladat, mert emberközelbe hozzák régi idők eseményeit, híres-hírhedett vagy legendás alakjait, akiről és amelyekről a ma embere gyakran csak száraz adathalmazokkal rendelkezik, avagy leegyszerűsödött, 'véglegessé' kristályosodott tények formájában szerez tudomást róluk. Itt újra megelevenednek, szórakoztatnak, sőt nevelnek is bennünket.

Az anekdoták és vidám történetek sokszor görbe tükrökben mutatják a kor arculatát, az ironia és a humor színes papírjába csomagolva, ám mégiscsak az eredeti

arcok mása tükröződik vissza bennük. Olykor teljesen élesen és hitelesen, olykor kissé elrajzoltan vagy karikatürisztikusan, de annak a kornak a képét tükrözik, amelyben születtek, megtörténtek, amelyről mesélnek.

Egy azonban bizonyos: valamennyiben ott él a *genius loci*, a hely szelleme. Azt a sokat idézett és emlegetett *“pataki szellemet”* sugározzák, amely több mint ötödfél évszázad alatt formálódott és vált jellegzetessé, s amelyet röviden, néhány szóval igen nehéz lenne meghatározni. Jelent nemes eszméket, elkötelezettséget, önzetlen önfeláldozást, tudásba vetett hitet, erkölcsi tartást, vidám lelkületet – és még sok minden mást, amiből eleget megérezhet az is, aki nem volt pataki diák, de végigolvassa ezt a könyvet.

A III. kötet sikere azt is eredményezte, hogy érettségi és diáktalálkozókon, öregdiák-összejöveteleken ismét újabb és újabb történetek bukkantak elő az egykori diákok emlékezetéből. Ez arra ösztönözte a szerkesztőket, hogy folytassák tovább a vállalkozást, mert érdemes; ezért tették közzé több helyen a felhívást további anekdoták összegyűjtésére, leírására.

Úgy gondoltuk, hogy a II. világháború előtti időkből, illetve a ‘nagy fordulópontig’, az iskola államosításáig eltelt évekből sikerült mindazt betakarítanunk, ami híven mutatja be ezeket a korszakokat, ami beletartozik és belefér az anekdoták világába. Ezért azt terveztük, hogy a készülő IV. kötetbe már a legutóbbi ötven esztendő pataki tanár- és diáktörténeteit kell egybegyűjtenünk, a középnemzedékét és a közelmúltét, biztosítva ezzel több újabb nemzedék szellemi arculatának, mentalitásának, humorának folyamatos megörökítését. Hiszen az élet megy tovább, változnak az idők, alakul a történelem, a szemléletmód és az emberi felfogás; fejlődik a szellem és rohamléptekkel halad a tudomány.

Tény, hogy a Református Kollégium közel negyven évre állami iskola lett. A régi szellemet azonban nem lehetett megölni, nyomtalanul eltüntetni: tovább kísértett és parázlott a lelkek mélyén. A régi hagyományok itt-ott újraéledtek és teremtettek olyan sajátos légkört, amely mégiscsak más volt, mint a korszak botcsinálta vagy felkészületlen képviselői által kívánt – illetve megkövetelt – “szocialista eszmeiség”, – amely azonban ál-ideológiának bizonyult. A pataki iskola szelleme mindig demokratikus volt a szó nemes, klasszikus értelmében, mert minden rendű és rangú ‘állampolgára’ egyenlő jogokat élvezett a tudomány szolgálatát, elsajátítását, továbbadását és továbbfejlesztését illetően. Lehet, hogy néha eléggé öntörvényű kis világ volt, de mindig nemes, magasabb célok érdekében élt és lüktetett.

Ez a lejegyzett vagy hangszalagra rögzített és hozzánk beérkezett újabb ‘anekdotakincs’ nem okozott csalódást, mégis meglepetéssel szolgált. Kiderült, hogy még mindig sokkal több a régi, ötven, hatvan vagy még ennél is több esztendővel ezelőtti hagyomány, mint a közelmúlt évtizedeké. Ez bizonyítja, hogy Patak szellemi kincsesbányája szinte kimeríthetetlen. Fel kellett tehát adnunk eredeti tervünket és megint csak időkorlátozás nélkül adjuk közre mindazt, amit sikerült ‘beta-karítanunk’.

Való igaz: a fiatalabb nemzedékek még inkább előre tekintenek, mintsem hátra; kevesebb idejük van a még nem is olyan mély múltjukon merengeni. Az idősebb korosztályoké az emlékezés, az anekdotázás kellemes időtöltése. Talán abban is van igazság, hogy hosszabb idő és nagyobb ívű távlat kell ahhoz, hogy – a megszépítő messzeség jóvoltából is – a vidám történetek megérjenek, csattanós anekdotákká csiszolódjanak. Mégis vigasztaló, hogy a diákhumor nem apad el: e gyűjte-

ménynek közel a fele már az 1950-es és 1980-as évek közötti időszakban keletkezett anekdotákat tartalmazza.

Nagyjából három csoportra tagolódnak e kötet írásai. Az első rész közel negyven év története az 1951-ben megszüntetett Református Teológiai Akadémia, a második csoport a Tanítóképző Intézet, a harmadik, legterjedelmesebb rész pedig az 1952-ig Református Kollégium Gimnáziuma, majd 1952-től 1990-ig az állami Rákóczi Gimnázium tanárainak és diákjainak életéről és viselt dolgairól szól.

Szerkesztési elvként arra törekedtünk, hogy ezek lehetőleg időrendi sorrendben, vagy legalább bizonyos időszakonként kövessék egymást. Az egyes személyekhez vagy jelentős eseményekhez kötődőket szintén igyekeztünk csoportosítani, s ezen belül próbáltuk rekonstruálni a kronológiai sorrendet. Ez lazább, következtelenebbnek látszó időrendet vont magával, de hiszen például a legendás *Benkő Béla* vagy *dr. Orbán István* tanár úrról szóló anekdoták sorozata fél évszázadot ölel fel.

Ismét meg kell jegyeznünk, hogy az egységes szerkesztési mód, stílus és szövegszerkezet megőrzése érdekében – vagy éppen az anekdota műfaji kritériumainak megközelítése okán – a kéziratok szövegében helyenként módosításokat, rövidítéseket, szövegrészcseréket végeztünk – ám úgy, hogy az a legkevésbé se csorbítsa a közlők érdemét, de annál inkább szolgálja a pataki szellemet, hiszen kollektív műfajról van szó. Sok történet és anekdota ugyanis több változatban, sokféle megfogalmazásban is előfordult, több közlő által is leírva. Igyekeztünk a leghitelesebbnek tűnő és legfrappánsabb változatot közölni, itt-ott anekdotává tömöríteni.

Köszönetet mondunk a Sárospataki Református Kollégium Alapítványának, hogy támogatta e gyűjtemény közkinccsé tételét.

Köszönjük minden adatközlőnk szívességét és fáradozását. Külön köszönet jár azoknak, akik jó tollal, szinte krónikásokként, fáradságot nem ismerve gyűjtötték össze, írták le, örököstették meg diákéletük sok-sok érdekes eseményét, epizódját, jellegzetes alakjait, különleges figuráit. Ha a diákévekhez hasonlóan osztályoznunk kellene, jeles kalkulust érdemelnének.

Köszönjük *Bilkay Ruth* diáktársunknak, a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteménye Nagykönyvtára munkatársának az anekdotákban említett pataki tanárok életrajzi adatainak felkutatásában nyújtott lelkes és értékes segítségét.

Külön köszönet illeti a Svédországban élő *dr. Lázár Oszkár* öregdiák barátunkat, aki vállalta e könyv számfőgépes szedését, tördelését, nyomdai előkészítését, mellékleteinek összeállítását – hálából az Alma Mater egykori gondoskodásáért.

Reméljük, hogy vállalkozásunk ismét elnyeri valamennyi olvasónk tetszését, és hogy jó szolgálatot teszünk vele mind az emlékezőknek, mind az eljövendő nemzedékeknek, hogy őrizzék tovább ők is a hely szellemét.

Végezetül *dr. Farkas László* egykori pataki teológiai professzor emlékezéseinek egy részletét idézzük 1996-ban papírra vetett kéziratos önéletrajzából, aki 1949 májusától két éven át volt Patakon az egyházjog professzora:

“Valamikor 1945 tavaszán, amikor először sikerült valahogyan Pestről Patakra elvergődnöm, s ott Nagy Barna teológiai professzorral találkoztam, a következő szavakkal fogadott engem:

– Lacikám! Azt hiszem, nagyon erős hitre és hosszú lejáratú humorra lesz szükségünk, hogy át tudjuk vészelni a most ránk következő nagyon nehéz időket!

Igaza lett, de Patak helytállt. Nemes harcát megharcolta, a hitet megtartotta. A legnehezebb időkben is meg tudta találni a helyes utat, mert hitt, remélt és megmaradt a szeretet közösségében. Mindezt úgy élte meg, hogy közben elődeitől örökölt, hitből, reménységből és szeretetből fakadó humorát sem veszítette el, mert bizony anélkül aligha lehet nehéz időkben jó munkát végezni. Ez az éltető humor Patakon az átélte nehéz időkben, nagyon kemény feladatok teljesítése idején is élt, virágzott és megmaradt!”

Szolgáljon ez tanulságul mind a mi számunkra, mind gyermekeink, unokáink, valamint a mai és a leendő pataki diáktársadalmak számára.

Király Zoltán

Kollégiumi épületegyüttes, 1819

Imre Lajos (Budapest) linómetszete, 1981

Radácsi György leánykérése 1900-as évek eleje

Amikor 1923-ban a teológiára kerültem, *Radácsi* professzor úr már nyugdíjban volt. Szép szál ember, valóságos pátriárkatípus, akire nagy tisztelettel tekintettünk. Helyettesítésképpen az Újszövetségből tartott nekünk előadásokat. Egyik óráján – egyébként is nagyon közvetlen természetű volt – azt is elmesélte, hogy egy alkalommal milyen kínos helyzetbe került, mint “leánykérő”. Egyik kollégája – egyben barátja – nagy ünnepélyességgel felkérte őt, hogy kérje meg számára egy kislány kezét. Ez volt abban az időben Patakon a kialakult, “hagyományos” leánykérési forma, s a megtisztelő feladat vállalása szinte kötelesség számba ment.

Radácsi szívesen vállalta tehát a leánykérést, csak akkor döbbsent meg, amikor kiderült, hogy azt a szépséges abarai¹ papkisasszonyt, *Bálint Erzsébetet* kellett megkérnie a barátja számára, aki neki is nagyon tetszett, sőt akit már ki is szemelt jövődöbelijének.

Nem volt mit tenni, végre kellett hajtania az elvállalt feladatot, bár igen zaklatott lélekkel és fájó szívvel indult leánykérőbe. Amikor aztán eleget tett megbízatásának, a menyasszonyjelölttől a következő meglepő, de talpraesett választ kapta:

– *Gyurka, akinek a számára kér, ahhoz nem megyek. De ahhoz, aki kér, örömmel férjhez megyek!*

Ezzel pecsételődött meg Radácsi György és Bálint Erzsébet nagyon boldog, az aranylakodalmon is túljutott házassága, amelynek keretében hét gyermeket neveltek fel és tizenegy unokájuk felcseperedésében is gyönyörködhettek.

Horkay László

¹ *Abara*: az egykori Zemplén megye Nagymihályi járásához tartozó község; mai szlovák neve: *Oborín*.

Nem gratuláció

1929

A teológián január és június volt a vizsgaidőszak, a kollokviumok ideje. Aki ezt az időt elmulasztotta, később is kollokválhatott, de akkor már vizsgadíjat kellett fizetnie az illető professzornak.

Halász Károly első ízben került fizető vizsgára *dr. Rácz Lajos* professzornál. Egymással szemben ültek egy asztalnál, így folyt a kérdés-felelet. Vizsga után a professzor úr nyújtja a jobb kezét Károly felé, aki azt hitte, hogy a professzor gratulálni akar, ezért szintén nyújtja a jobbját. Erre a professzor úr felemeli mutatóujját és így szól:

– *Pénzecske, tiszteletes úr, pénzecske!*

Horkay Barna

A nagy bohém

1920

Patak iskolájának egyik legérdekesebb alakja *H. Bathó János* ének-zene tanár volt, a nagy pataki bohém. Székely vér folyt az ereiben, s olyan nagy hazafi volt, hogy sem azelőtt, sem azóta nem láttam hozzá hasonlót.

Állítólag a nagy honfibú vitte a nagy italozásra is: úgy itta a nehéz hegyaljai borokat, mint szomjú szarvas a hús patak vizét! Nemcsak az 'oláhokat' utálta, hanem másokról is kinyilvánította véleményét. Sokszor ödöngött becsípve az utcán, miközben hangosan bírálta feletéseit és állítólagos ellenségeit. Ám mindent megbocsátottak neki, mert kiváló zeneszerző, nagyszerű tehetség volt.

Ugyanakkor csapnivaló pedagógus. Nyolc év alatt egyetlen kottára meg nem tanított bennünket! Sokszor meg sem tartotta a tanórát, vagy ha igen, akkor azon nem zeneoktatásról volt szó, hanem fesztelenül, könnye-

dén és kedélyesen elbeszélgetett velünk, mint valami borosasztal melletti társasággal. Ilyenkor dalra is gyűjtöttünk.

Néha szeretett és dicsért, máskor becsmérelt bennünket, s utálatának azzal adott minősítést, hogy közönségesen „harmadosztályú utasoknak” titulált. Holott világéletében ő is mindig harmadosztályon utazott, mert a szüntelen italozás miatt sohasem volt pénze.

Egyúttal zenei zseni volt. Meggyőződése, hogy ő alkotta – többek között – a legjobb dallamot Ady Endre *Az Úr érkezése* című verséhez. Megkapóan szép az *Új vizeken járok* című vers dallama is. Máig nem tudta senki Adyt úgy megzenésíteni, mint ő.

Sok irredenta nótát is írt és zenésített meg, amiért különösen becsültük, hiszen akkor mindannyian irredenták voltunk, mint a magyar nép legnagyobb része. Ezekben a nótákban amúgy magyarán, mélységes megvetéssel minősítette a magyar hont szétcibáló nációkat.

Egyik, országszerte énekelt nótája volt az, amelyik így kezdődött:

*“Bocskoros oláhok tapossák most Erdélyt.
Csehek bütorolják Kassát, Bártfát, Lőcsét ...”*

Egyszer francia küldöttség látogatott Patakra, s a sok irredenta dal közül, amelyeket nekik bemutattunk, ennek a szívhez szóló, búsongó dallama tetszett a legjobban.

A csehek és főképpen a szlovákok is megkapták a magukét a tanár úr nótáiban. Az egyikben például erősen feddette a “tótokat”, hogy “felmondták az ezeréves hűséget” és “a csehek csatlósaivá aljasultak”, de “majd megfizetnek érte, máris szűkében vannak a magyar kenyérnek”. Így végződött:

*“Kellott a nagy cseh-barátság,
De a búzá tőlünk várnák.*

*Hogy a fene egye meg a bitang tótját:
Ha kereste, megtalálta zsák a foltját!”*

Az irredenta dalok elhallgattak, de Bathó tanár úrnak ma is sok dallama él, melyeket újra és újra énekelnek a pataki diákok Magyarországon, meg Amerikában is és mindenütt, ahová oldott kéve gyanánt szótszórattak.

Az egyik legszebb dal szövegét is pataki diák írta, a kedves *Szigethy Ferenc*,² akit vajmi kevésre becsült a hivatalos felettesség, amíg szegény köztünk tengődött. Az ének gyönyörű dallamát pedig a nagyszívű H. Bathó János szerezte:

*“Bodrog partján van egy város,
én is laktam benne...”*

dr. Szabó Lajos

H. Bathó János “üres” teája

1930

Mivel a tanár úr második felesége munkácsi volt, nyugdíjas korában ő is Munkácsra költözött. A Munkács melletti Kajdanó falu lelkésze, *Király Zoltán* szintén munkácsi fiú és pataki diák volt, ezért gyakran találkoztak a városban. Zoltán el is hozta János bácsit magá-

² *Szigethy Ferenc* (1892-1969): abaújbaktai református lelkész, költő, a H. Bathó János megzenésítette *Bodrog partján van egy város* című dal szövegének és a *Búcsúdál* I. versszakának (*Válásra int immár az óra*) szerzője. A teológiát Patakon végezte. Költőként Szabolcska Mihály példáján indult. Líráját kálvinista vallásosság, népiesség és irredenta hazafiság hatotta át. Irodalomnepszerűsít ő vállalkozása a kiadatlan, kb. 500 verset magában foglaló *Nagy képes verses irodalomtörténet*, amelyben Anonymustól Benjámín Lászlóig írta meg verses portréit. – Művei: *Pataki versek*, Sárospatak, 1912; *Tábori posta*, uo., 1916; *Nehéz idők*, uo., 1921; *Vidéki versek*, uo., 1925; *Ezüstharangszó*, uo., 1932.

[Az Új Magyar Irodalmi Lexikon szócikke alapján]

val hozzánk Kistárkányba, amikor Anna nővéremmel az esküvőjét tartotta.

Az esti lagzin az öreg nagyon jól bevacsorázott. Másnap reggel bekopogtam a szobájába és megkérdeztem tőle:

– János bácsi, mit tetszik reggelizni?

– Jaj, fiam, én úgy bevacsoráztam, még most sem vagyok éhes. Nem kérek semmit, csak egy üres teát, cukor nélkül.

– Jól van, János bácsi. – Indulok kifelé.

– Várj csak, Barnuskám! Azért legyen benne egy kis cukor.

– Rendben van, János bácsi.

– De azért tegyetek bele egy kis rumot is.

Már a kilincsen a kezem, megint utánam kiált:

– Várj csak! Ha van, tegyetek mellé egy pár darab süteményt is!

– Hogyne, hiszen sok maradt az esti lagziból.

– Meg ne felejts el hozni mellé egy rántott csirkecombot!

Ettől kezdve szólásmondás lett nálunk Bathó bácsi “üres teája”.

Horkay Barna

Gyászjelentés

1930

Fontos ünnepi esemény volt az iskolában az elekción, – ahogy mi neveztük, az “ünnepválasztás”. A három nagy egyházi ünnepen a teológusok, a felsőbb osztályú gimnazisták meg a tanítóképzősök legátusnak mentek a gyülekezetekbe. A választások előtti estén a szénior szobájában az elekciónális bizottság összeállította a választók névsorát.

A választás előtt olvasták fel a teológus ifjúság viselt dolgairól szóló humoros rigmusokat, az *Elekción verset*, “*melyben történelmi hűséggel és megbízható diák-komolysággal napvilágra hozatnak mindazon komoly és tanulságos cselekedeteket, melyeket a pataki öreg Kollégium tógátus diákjai az Úrnak [iksz-ipszilondik] évében sirva-vigadva véghez vivének*”.

Kezdve a negyedéves teológusokon, a neveket osztályonként kalapba tették, s egy kis mendikáns “húzott”. Először a jelesek, aztán a jórendűek, majd az elégségesek neve került a kalapba. Ki lesz az első diák? Nagy volt a várakozás. A legelső, legjobban fizet ő hely pedig a következő négy gyülekezet volt együtt: Putnok - Sajóvelezd - Hét - Dubicsány. A három első anyaegyház, a negyedik Putnok leányegyháza. Aztán amikor a negyedéves, jeles tanuló teológusok közül, majd a mendikáns gimnazisták közül kiáltották az első helyre kerülő legátus és mendikáns nevét, nagy éljenzés közben zúgták a többiek:

– *Éljen, éljen! Csápte! Elvitte!*

1930 karácsonyán *Martin Miklós* lett az első diák. Ám amire eddig nem volt példa, mégsem ő lett a putnoki legátus. Meg volt ugyanis engedve, hogy egyes gyülekezetek olykor “beírjanak” ünnep előtt az igazgatóságnak, hogy néven nevezett legátust kérjenek. *Juhász László* putnoki esperes ezúttal is beírt a Főiskola igazgató tanácsának, hogy unokaöccsét, *Mauks Lászlót* kéri karácsonyi legátusnak, aki ráadásul nem is pataki, hanem debreceni teológus volt.

Nagy lett a felháborodás és tiltakozás a diákság részéről, de hiába!

Másnap reggel a hirdetőtáblán megjelent a következő szöveg:

GYÁSZJELENTÉS

Mély fájdalommal és a tanári kar akaratában meg *nem* nyugodva tudatjuk, hogy első ünnepünk,

PUTNOK

rövid, kínos szenvedés után Mauks-kórban elhunyt.

Gyászolják: *Hét* - fia;
Dubicsány - leánya;
Sajóvelezd – testvére
 és *Martin Miklós* első diák.

Horkay Barna

Diákhumor

1933

A teológusok ki-kiszálltak Patakról vasárnap délutánonként egy-egy közeli gyülekezetbe szolgálni, s hol igehirdetés, hol előadás vagy énekszámok, szavalatok voltak műsoron.

Egy alkalommal a szomszédos Bodroghalászra mentünk ki néhányan. Velünk jött *Benke Imre* is, akinek nagyon jó basszus hangja volt ugyan, de teljesen botfűlű volt. Minden hang egyforma volt számára, így a kiskórusban sem énekelt. De hogy mégis legyen valamilyen szerepe, a karzaton ő fújtatott az orgona mellett az énekszámok alatt. Egyszer csak éneklés közben elhallgatott az orgona, majd néhány taktus után szólt ismét tovább. Mi történhetett odafent?

A műsor végén a diákhumor azonnal jelentkezett.

– *Imre kottából fújtatott és a kottán a légypiszkot színetjelnek nézte!*

Benke Imrének időnként remek, szellemes megjegyzései voltak. Egyszer így szól egy kissé nehézkes, félrehúzódo teológusnak:

- *Kár, hogy nem lehet a fejedre ütni.*
- *Miért?*
- *Mert félszeg vagy.*

Más alkalommal borozgatás után panaszkodik az egyik diák:

- *Fiúk, a fejembe szállt a bor!*
- Mire Imre odaszól neki:
- *Ott talált üres helyet!*

Horkay Barna

Versek Vasadyról

1925

Jó humorú, tudós tanár volt a fiatalabb korosztályból *dr. Vasady Béla*, a dogmatika professzora, aki élvezetesen adta elő a szaktárgyát. Szívesen beszélgetett velünk, az elmés tréfát sem vetette meg, mégha az ő rovására történt is.

Egyszer szembejött vele az Iskolakertben néhány diákja, s egyikük kedves szemtelenséggel, jó hangosan így szól a többiekhez:

*Íme, itt jön valaki,
Aki sem Vas, sem Ady.
Eláruljam? Vasady!*

Nem haragudott meg, sőt jót nevetett rajta.

Két vénkisasszonynál lakott albérletben, de nem sokáig bírták ki egymást. Erről is bökvers született:

*Azt hitték, jöttével új hajnal hasad itt.
Hamar elkergették a lányok Vasadyt.*

Egyik előadásán észrevette, hogy egy hallgatója szundikál. Kedélyesen odaszólt neki:

– *Ön álmos, Lovass úr?*

Az ifjú a következőt válaszolta:

– *Nem, professzor úr, nem Álmos, hanem Gyula vagyok!*

dr. Szabó Lajos

Kalkuláció

1933

Munkácsi segédlelkész koromban a lakásunkkal szemben dolgozott egy nagyon ügyes szabó, *Háberman*. Csináltattam vele egy fekete átmeneti kabátot. Mintha rám öntötték volna!

Amikor Nagyszőlősrre kerültem parókus lelkésznek, megkértem Hábermant: csináljon nekem egy fekete téli kabátot. Próbára se kell mennem, mert a méreteim megvannak nála.

Nemsokára egy vasárnap délután el is hozta a kabátot. Felveszem: nagyon bő.

– *Nem baj, kissé beljebb varrom a gombokat.*

Megcsinálta, de még így is nagyon bő volt a kabát. Mondom neki: nem tévesztette össze véletlenül a méreteimet valaki máséval?

Egy darabig sopánkodik, végre nagy nehezen kinyögi:

– *Hát csak megmondom őszintén, hogy mivel már parókus lelkész tetszik lenni, hát én bizony belekalkuláltam a méretbe a pocakot.*

A mai napig nincs pocakom.

Horkay Barna

Gyanú

1925

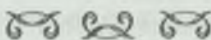
A megszünt hajdani pataki jogakadémia tanári karából egy mohikán maradt a Főiskolánál: *dr. Trócsányi József*. Az egyházjogot és a német nyelvet tanította a teológián, fő foglalkozása pedig az volt, hogy a Gazdasági Választmány elnökeként a nagy birtokú iskola gazdasági ügyeit vezette.

Száraz humorú, tőlünk távol álló úr volt, aki nem sokba vette a szegény teológus diákot. Szókimondásáról és szabadszájúságáról volt híres.

Egy bankettünk alkalmával egy teológustársam meg merészelte kérni, hogy írjon alá egy társas-levelezőlapot. Elővette a szemüvegét, alaposan megvizsgálta a lapot, aztán visszaadta:

– *Csak akkor írom alá, ha előbb megcímezi, hogy tudjam, kinek küldi. Mert ha így, címzés nélkül aláírom, elküldhetné a lapot akár a kuplerájba is, és a kéjnérd eldicsekedne vele, hogy üdvözli őt dr. Trócsányi József, a híres professzor!*

dr. Szabó Lajos

Élő példa

1949

Dr. Trócsányi József az elsőéveseknek a jogi ismereteket adta elő. Az volt a véleménye, hogy a teológus nem lehet jó jogi szakember is, de azért szerette, ha tanítványai, főleg a vizsgáin, kissé világiasabban, "jogászosan" öltözködnek.

Egy alkalommal, erre egy kicsit rá is játszva, *Kasza József* barátunk is jogászosan öltözködve ment a professzor úrhoz, többedmagával, kollokválni. Minthogy olyasmivel ő nem rendelkezett, a csokornyakkendőt kölcsönkérte valamelyikünktől.

– *Na, lássuk az első témát!* - kezdi a professzor úr körbenézve, s rögtön megakad a szeme Jóska öltözékén, majd így folytatja:

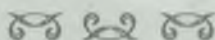
– *Tegyük fel, Kasza úr, hogy ez a csinos nyakkendő nem a magáé!*

Egy pillanatra mindenki megdöbbsent, de aztán kitört a nevetés. Most a professzor úr lepődött meg, és kérdően nézett a fiúkra.

– *Hát az a helyzet, professzor úr, hogy a nyakkendő valóban nem Jóskáé* - magyarázták meg, - *csak mára kérte kölcsön, a vizsgára.*

– *Na, ez az, Kasza úr* - kiáltott fel élénken Józsi bácsi, - *ez az, amiről hallani szeretnék: tulajdonjog és használati jog!*

Szabó István

Az egyházjog és Kánó

1950

Az 1949-ben érettségizett nyolcadik osztály eminens tanulója volt *Kutas Kovács János*, becenevén *Kánó*, amit szülőfaluja, a Gömör megyei Kánó után kapott.

A teológia első évfolyamán *dr. Trócsányi József* professzort hallgattuk egyházjogból. Kánó az első padban ült, szemben a katedrával, de rá sem pillantott a professzorára, hanem egy könyvet olvasott. Trócsányi úr egy darabig tűrte ezt a pimaszságot, ám végül odaszólt neki:

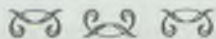
– *Tiszteletes úr, ismételje meg az utolsó elhangzott mondatomat!*

Botránnyt szimatolva, kíváncsi várakozással figyeltük a fejleményeket. Kánó felállt és szóról szóra idézte az elhangzott, bonyolult jogi szöveget.

A professzor úr kerekre nyílt szemmel nézett rá, majd azt mondta:

– Rendben van, tiszteletes úr. Megengedem, hogy az óráimon azt olvasson, amit akar, mert látom, hogy rám is figyel!

Takács Béla

SÁROSPATAK

Kékesi László (Budapest) linómetszete, 1987

Bibliamagyarázat

1947

Dr. Zsifos József, a héber nyelv híres professzora, aki a zsidóüldözéskor megmentette a Tóra-tekerceket a pataki zsinagógából, Hernádszentandrás szülőtte volt.

Ő mondta el nekünk, hogyan felelt nála hittanvizsgán egy hernádszentandrási fiú.

– *Mondd, Andris, hogyan értelmezed azt, hogy “orcad verítékével egyed a te kenyeredet”?*

– *Hát, addig együnk, még meg nem izzaggyunk!*

Lakó János

A pataki lányokról

1941

Mindig jó dolguk volt az eladó pataki lányoknak. Ritkán kellett nekik udvarló után “a szomszéd faluba” járniuk, mert bőven volt diák Patakon. Az évszázadok folyamán se szeri, se száma a szerelmi sztoriknak, és sok diák vett feleségül pataki leányzót. Népdal is született erről a témáról.

A második világháború előtti években a teológusoknak is részt kellett venniük honvédelmi előképzésben.³ Zárt rendben, nótázva vonultak gyakorlatra, végig a főutcán, a Kossuth-kerti gyakorlóterig. Egy ilyen alkalommal, 1941-ben hallottam tőlük az alábbi nótát:

*Harmatos a kukorica levele,
Nem bánám én, ha egy kispap elvenne!
Nem bánám, ha ötször-hatszor megverne,
Hej, csak a nevem tiszteletesné lenne!*

Móré József

³ Az 1920. évi trianoni békeszerződésben eltörölt általános katonai szolgálat helyett a 13-21 éves magyar ifjak kötelező katonai előképzését 1921-1944 között a *Leventeszervezet* biztosította.

Hozomány

1947

Dr. Nagy Barna professzor özvegy papnét vett feleségül, akinek volt egy kisleánya. Amikor a házassága került szóba, mindig azt szokta mondogatni...

– *A feleségemmel olyan hozományt kaptam, amelyik minden nap nő!*

Horkay Barna

Vicces tanárok

1948

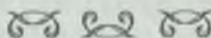
Névnapi alkalmából *dr. Nagy Barnát* köszönteni jött be a teológiára *Ruszkay András* gimnáziumi tanár, aki tagja volt jó néhány különféle társadalmi szervezetnek, ezért aztán köszöntőjét tréfásan így fogalmazta meg:

– *A gimnázium tanári kara, a Kossuth-internátus vezetősége, a Pedagógus Szakszervezet, a Városi Békebizottság nevében hozom névnapi jókívánságaimat!*

Amire a professzor úr, pillanatnyi habozás nélkül, így válaszolt:

– *Ruszkay Bandi, sose kerüljenek ki közületek közületek!*

dr. Benke György

Az "iirge"

1949

Teológus koromban (1949-1951) a Teológiai Akadémia Igazgatói Hivatala két egyszerű szobából állt. A titkárnő szabadsága vagy betegsége esetén magam is sokszor segítettem a szükséges irodai munkák elvégzésében, mivel tudtam gépelni és gyorsírn.

Dr. Nagy Barna professzor úr igazgatósága idején egy alkalommal egyedül ültem az irodában, mert *Cim-*

bora – ahogy őt a diákság nevezte – éppen előadást tartott a felsőéveseknek. Minden kopogtatás nélkül beállt az irodába egy ember, akit látásból ugyan már ismertem Patakon, de nem tudtam a nevét, csak azt, hogy valami faragatlan új pártkorifeus a Pártbizottságon.

Az “igazgatóval” akar beszélni, de azonnal. Mondom neki, hogy most nem lehet, mert előadást tart, de a szünetben szólok neki. Az én emberem azonban csak hajtogatja, hogy őt nem érdekli, rögtön szóljak az igazgatónak (csak így, “úr” nélkül).

Addig követelődött, hogy meguntam a dolgot és bementem az előadóterembe, – noha tudtam, hogy Barna bácsi nem szereti, ha ilyenkor zavarják.

– *Mi történt, cimbora?* - kérdezte nem éppen szelíd hangon.

– *Egy “ürge” mindenképpen most akart beszélni a professzor úrral.*

– *Kicsoda?* – kérdezte meglepetten.

– *Egy ürge, nem tudom, hogy hívják.*

– *Na, ülj csak le gyorsan!* – parancsolt rám.

Le kellett ülnöm. Ő pedig kiselőadásba kezdett arról, hogy egyetlen embertársunkat sem szabad “leürgézni” vagy más formában lebecsülni, bárki legyen is az, mert az nem keresztyéni magatartás.

Igaza volt, és én ott pironkodtam és bosszankodtam a többiek előtt.

A kioktatás eltartott az óra végéig. Annyi elégtételem maradt, hogy az én “ürgémnek” mégiscsak várnia kellett a szünetig, hogy beszélhessen az “igazgatóval”.

Száz Béla

Szerény meghívás

1951

Az 50-es évek elején *dr. Nagy Barna* professzor urat meghívták Zürichbe, az ottani egyetem fennállásának 200 éves évfordulójára, ahová meghívtak minden volt diákot, aki ott tanult és később híres tudós lett. Abban az időben csak az utazhatott Nyugatra, aki kapott hivatalosan napi 5 dollár napidíjat.

Bécsben találkozott *dr. Farkas Lászlóval*, aki *Trócsányi* professzor utódaként lett Patakon jogászprofesszor. Nagyon megörültek egymásnak. Rövid beszélgetés után azt mondja Nagy Barna:

– *Gyere, Laci, meghívlak egy kávéra!*

– *Kávéra? Ilyen gazdag vagy? Te nem öt dollárral jöttél ki?*

– *De igen; most mégis iszunk egy kávé.*

Ezzel elővett a táskájából két kis műanyagpoharat, egy üveget a *Nescafé* felirattal, odamentek a szökőkút-hoz, Barna vizet csurgatott a poharába, felkeverte, kettéöntötték és az egyik felét ő, a másikat Farkas László professzor hajtotta fel józsuén.

Amikor ezt Zürichben vidáman elmesélték egyik nagyhírű nyugati professzortársuknak, az illető azt hitte, hogy egy réges-régi anekdotát emlegetnek...

dr. Benke József

Légy résen

1931

Az iskola nagy vaskapuját este 10 órakor bezárták. Abban az időben a Főiskola jobb oldalán még megvolt egy kis utca, a Cicu köz. A diákok gondoskodtak arról, hogy a kerítésen valahol mindig legyen egy rés, amelyen 10 óra után hazatérve átbújhassanak. Csakhogy az internátusig *dr. Mátyás Ernő* professzor úr ablaka előtt

kellett elmenni, aki majdnem minden éjjel igen későig dolgozott, s ugyancsak kellett figyelni, nehogy észrevegyen. Ezért került bele az elekcíós versbe Arany Jánostól az idézet⁴:

„Kettőzni kell az őrt,
Kivált Mátyás előtt!”

Horkay Barna

Érvelés Mátyás módra

1948

A tavaszi szemeszter vége felé járunk, május eleje van, jó idő. Óra előtt *Szilágyi Laciék* arra kérik *Mátyás Ernő* professzor urat, hogy az iskolakertben tartsa meg az előadását, amint az ilyen szép időben gyakran előfordult Patakon.

– *Nem lehet!* – mondja Ernő bácsi.

– *De professzor úr! Olyan jó idő van odakint!*

Ernő bácsi – erősen raccsolva – a következő indokkal érvel:

– *Azért nem lehet, mert óva közben ha avva vepül egy kis madár, mindnyájan azt nézik. És ha avva sétál egy szép kislány, mindnyájan azt nézzük!*

Szabó István

Diktálás

1948

Mátyás Ernő professzor úr egyszer behívja *Szilágyi Laci* kollégiumi dolgozószobájába, hogy gépbe diktáljon neki.

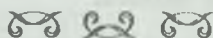
⁴ Arany János: *V. László*

Laci befűzi a papírt a gépbe és vár. Kisvártatva Emő báci ennyit mond: – Ööööö ... - és sétálni kezd a szobában fel-le, fel-le. Valószínűleg úgy vélte, hogy amit végiggondolt, azt egyúttal már le is diktálta, mert kis idő múlva megállt és azt kérdezte:

– *Mit is írtunk le eddig, kolléga?*

– *Annyit, professzor úr, hogy: Ööööö* - mondja Laci, hangjában egy kis rejtett íroniával és majdnem elnevetve magát.

Szabó István

Komoly tudomány

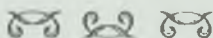
1949

Az igen nagy tudású teológusnak és kiváló tudósnak, *dr. Mátyás Ernő* professzorunknak éppen megjelent egy vaskos tanulmánykötete. Egyik előadása után megkérdeztük tőle:

– *Professzor úr, kérem, ez tudományos vagy kritikai mű?*

– *Se nem tudományos, se nem kritikai* - válaszolta -, *hanem tudománykritikai.*

dr. Benke József

Görögseminárium

1948

Elsőéves teológusként a görög nyelvet *dr. Mátyás Ernő*, az Európa-hírű professzor tanította nekünk. Egy alkalommal a földszinten lévő szemináriumi szobájában kolokváltatott néhányunkat, ahol bizony elég hűvös volt. Kis idő után így szól hozzám:

– *Tiszteletes úr, szaladjon már el a lakásunkra és kérje el Margitkától, a feleségemtől a meleg gyapjúsálat, mert hideg van itt!*

Láttam ugyan a nyakában egy sálat, de gondoltam, hogy így is fázik, hát nem szóltam semmit, elindultam. Margitka hosszas keresgélés után megállapította, hogy a gyapjúsálat a professzor úr elvitte, de azért mégis akadt egy másik. Visszatérve, átadtam Mátyás úrnak, aki megköszönte és a nélkül, hogy észrevette volna a nyakában csüngő másikat, szórakozottan ezt is a nyakába akasztotta.

Héber nyelvből és a Genézis (Mózes I. könyve) fordításából kollokváltunk egyszerre négyen *dr. Koncz Sándor* professzornál. Én jól felkészültem, de előttem *Tankó Pista* társamra került a sor. Mindnyájan tudtuk, hogy bennünk és a sűgásban bízik inkább, mint a tudásában, mert év közben sok minden mással foglalkozott, és az órákról is gyakran maradt távol, mivel akkor a háznagyi teendőket is ő végezte.

– *Olvassa, kérem, a Genézis első versét és fordítsa le!* - szólította a professzor úr.

Pista fogta a zsidó Bibliát, kinyitotta az első oldalon. Nézte, nézte az ismeretlen írást és várta a sűgást. Mellette ültem és sűgtam:

– *Börésit bárá Élőhim ... vöec háárec hassámaim ...*

Ő ebből csak az első két szót hallotta jól, és mondta: “Börésit bárá ...” - és megakadt. Koncz úr türelmesen várt, majd ennyit mondott:

– *Ha befejezte, fordítsa is le!*

Sűgni kezdtem a fordítást: “*Kezdetben teremté Isten ... az eget ...*”

Pista elkezdte: *“Kezdetben teremté Isten ...”* -, ám mivel az Élőhim szó héberül nem hangzott el a szájából, a professzor úr rákérdezett:

– *Melyik szó jelenti, hogy ‘Isten’?*

Kollégám tündödvé nézett rám, mert fogalma sem volt róla, de mivel sügni most nem tudtam, végül az ujjával odabökött az első sorra és megszólalt:

– *Hát a hosszabbik szó!*

Szeretett professzorunk ekkor jóízűen felkacagott:

– *Tiszteletes úr, egy hét múlva újra tessék próbálkozni, de addig legalább annyit szíveskedjék megjegyezni, hogy a héber Biblia a végén kezdődik és a sorokat végüktől visszafelé kell olvasni, és nem úgy, ahogy maga tartja.*

Ám én is majdnem megbuktam, mert a professzor úr így fordult hozzám:

– *Pálóczy úr, a maga súgását pedig egy “kegyelemhármassal” honorálom!*

Pálóczy Bertalan

Tessék, urak!

1948

Az 1940-es évek legvégén, amikor már a levegőben lógott az iskolák államosításának ténye, *dr. Koncz Sándor* teológiai tanár volt a Főiskola Gazdasági Választmányának az elnöke, vagyis a Kollégium gazdasági vezetője.

Ebben az időben sok segílyt kapott az iskola: nemcsak élelmiszert, hanem ruhaneműt és ágyneműt is.

Tudták ezt a város – akkor még szegényes körülmények között gazdálkodó – hivatali és politikai vezetői. Ezért egy alkalommal három-négy küldött érkezett a helyi pártbizottságtól az iskolába, hogy pokrócokat kér-

jenek kölcsön (és valószínűleg, hogy körül is szaglászszanak), s Koncz Sándort keresték.

Hívták a munkatársai a professzor urat, aki - látván, hogy néhány férfi áll a hivatal előtt - köszöntötte őket, majd ajtót nyitva így szólt:

– *Tessék, fáradjanak be az urak!*

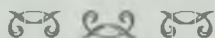
– *Mi nem vagyunk urak!* - felelte öntudatosan az egyikük.

– *Én nem tudom, hogy kik önök - vette át a szót Koncz Sándor -, de azt tudom, hogy nem teológiai tanárok, ezért nem mondhatom, hogy kollégák. Azt sem mondhatom, hogy elvtársak, mert nem vagyok tagja a kommunista pártnak. Hát akkor hogyan szólítsam önöket?*

Kérdésére nem kapott választ, csak vállvonogatást. Ám a diák-szájhagyomány szerint, miután az ajtó előtt megfeneklett a társalgás, Koncz professzor úr így fordult a vendégekhez:

– *Hát akkor befelé!*

dr. Benke György

Professzori segítség

1949

Dr. Koncz Sándor áldott emlékű professzorunkat nemcsak a tanulmányi előmenetelünk érdekelte. Intenzíven érdeklődött testi-lelki hogylétünk iránt és minden gondunkban a segítségünkre sietett. Számomra örökre az igazi lelkigondozó példaképe marad. Többek között azt is mindig megtudta, ha valaki szerelmes volt, – és ki ne lett volna az előbb-utóbb az iskolakert és a várkert romantikus környezetében, mindkét nemű fiatalágunk jelenlétében?

Szokásos módon engem is több alkalommal elkapott ez a szép "betegség". Elsőéves teológus voltam, amikor szívem választottját az egyik éjjel beszállították az újhelyi kórházba, vakbélgyulladásal. Azonnal meg is operálták.

Reggel értesültem a történetekről, s természetesen habozás nélkül átsiettem Újhelybe az akkor még közlekedő kisvonattal, hogy meglátogassam a frissen operáltat. Kezemben egy csokor virággal kértem bebocsátást, – persze, látogatási időn kívül. A portán a Cerberus azonban nem engedett be. Minden próbálkozás és magyarázkodás hiábavalónak bizonyult a "rendnek kell lenni"-elv makacs képviselőjével szemben.

Már-már feladtam a sziszifuszi küzdelmet, amikor az egyik betegápoló megsajnálta és ajánlotta, hogy szavak helyett próbálkozzam valami folyékony halmazállapotú 'argumentációval'. Összekapartam kevéske pénzemet és elrohantam egy közeli kimérésbe, ahol vettem egy liter bort. Ekkor tanultam meg, hogy a zárt ajtók kinyitására milyen hathatós eszköz az ital! A portás még fel is szólt az osztályra telefonon, hogy ő 'engedélyezte' a látogatásomat. Nem is volt probléma, jelenlétem a nővéreket nem zavarta, s a leányzó – a narkóztól még kissé kábultan ugyan – igen megörült nekem.

Visszatérve Patakra, mindenkinek elmeséltem az esetet, beszámolva látogatásomról. Persze, kellőképpen ecseteltem a portással kapcsolatos nehézségeket, – amit Koncz Sándor bácsi is meghallott. Másnap reggel nyolc óra tájban megjelent a szobámban, kezében egy kétliteres demizson jó pataki borral, mondván:

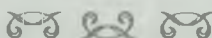
– Ma is biztosan megy Újhelybe a kórházba, hoztam egy kis 'kapupénzt', mielőbbi javulást kívánva választottadnak. De a demizsont hozd vissza, mert még szükség lesz rá!

Aznap is, másnap is – egy-egy liter jó borocskával – zavartalanul jutottam be szívem hölgyéhez. A negyedik napon, amikor a beteget elbocsátották a kórházból, a portástól is szívélyesen elköszöntem.

Annyi bizonyos, hogy ritkán ihatott ilyen jó bort, mert amikor kiléptünk a kapun, aggódó hangon utánunk szólt:

– *Attól tartok, hogy a kisasszony túl hamar hagyja el a kórházat!*

Száz Béla

Bonyodalmas kisrosvági legációm 1949

Az egyik húsvéti ünnepen két gyülekezetben voltam legátus: Nagyrosvág esperesi székhely volt, Kisrosvág pedig a leányegyháza. Ment minden a maga rendjén, egészen húsvét másodnapjáig. Ekkor Kisrosvágyon a délutáni szolgálatom előtt várniunk kellett a harangozóra, aki a legátusnak szánt adományokat gyűjtötte össze a faluban. Már tűkön ültem, hogy végül elkésem a nagyrosvági istentisztelettel is. A kurátor nyugtatni próbált:

– *Ilyenkor itallal is megkínálgatják az egyházfit, s előfordul, hogy egy kicsit késik.*

Végre előkerült a harangozó, elég kapatosan, ám tisztességesen elszámolt a pénzzel, megkapta belőle a járandóságát, majd a kezébe nyomtuk a templom kulcsát: menjen gyorsan és harangozzon röviden!

A hívek már gyülekezni kezdtek a templomnál, de a harang csak nem kondult meg. Nyugtalan lettem és a harangozó után eredtem. Ült a torony ablakában s édesdeden aludt. Megfogtam mindkét harang kötelét, mint annyiszor gyerekkoromban, és húzni kezdtem. Az egy-

házfí csak akkor riadt fel a beállott csendtől, amikor a harangok elhallgattak.

Futva jöttem le a toronyból, hogy a hívek meg ne lássák, hogy a legátus a toronyból lép be a templomba. Aggodalmam fölösleges volt, mert a zsalugáterhiányos toronyablakon át meglátták, hogy ki harangoz.

Belépek a templomba, ám nem szól a harmónium, üres mögötte a szék.

– *Hol van a kántor úr?* - érdeklődöm.

– *Element az anyósát meglocsolni, de biztosan "elázott" egy kicsit, ha még nem ért vissza* - mondták.

Felszaladok a karzatra a harmóniumhoz, kísérni az éneklést. A fennálló énekkel nem volt semmi baj, erősen fújták, mert húsvét másodnapja lévén locsolkodás után minden férfi túl akarta harsogni a másikat. Kezdem a nagyéneket, "*Jézus, ki a sírban valál...*", - de lentől gyanús dallamot hallok. Hiába próbálom helyes merbe terelni a harmóniummal, nem sikerül. Aztán rájövök, hogy a "*Mint a szép híves patakra a szarvas kívánkozik*" ének dallamát fújják. Megvártam, míg a második sor végére érnek és rájönnek, hogy ez a dallam nem passzol, mert az éneksorok szótagszámai eltérnek egymástól.

Csakhamar csend lett a templomban. Valahogyan reagálnom kellett, ezért nyugodtan, egy kissé tréfás hangon leszóltam a karzatról:

– *Atyámfiai, ez nem egészen erre megy...*

Majd előjátszva az első sor dallamát, újrakezdtém a húsvéti dicséretet. Mértéktartóan követtek, már nem akarták egymást túlharsogni.

Istentisztelet végén mindenki megvárt a templom előtt. Agyba-főbe dicsértek:

– *Ilyen ünnepi deákunk még nem volt, aki nemcsak prédikál, de harangozó és kántor is egy személyben!*

Arra azonban megkértek, ne szóljak Patakon senkinek, hogy így félrevitték az éneket. Nagy szégyen lenne a gyülekezetükre nézve, ha ennek híre menne!

Ünnep után a Kollégiumban mégis többen megkérdezték tőlem: igaz-e, hogy a kiszrovágyi atyafiak elvitték tőlem a dallamot?

Hogy honnan tudhatták meg?

Jakab István

Kicsoda ez az ember?

1951

Egyik pataki teológustársam ötödévesen már gyakorlott igehirdető volt, csak egy rossz szokás rabja: a szószéken beszéde közben kinyújtott jobb keze mutatóujjával mindig rámutatott valakire.

Egy alkalommal legátusként Jézus csodatételéről beszélt, amikor a Mester lecsendesítette a háborgó tengert (Máté 8, 23-27). A prédikáció folyamán teológusunk többször feltette a tanítványok kérdését: Kicsoda ez az ember, akinek a szavára megszűnt a vihar?

Az első padban ült a kurátor, mellette egy másik férfi. A legátus beidegzett mozdulattal mindig feléje mutatott, amikor feltette a szóközi kérdést?

– *Kicsoda ez az ember?*

Az illető kezdte kínosan érezni magát, feszengett a helyén, s mikor már vagy negyedszerre hangzott el a kérdés, a kurátor hangosan felkiáltott a szószékre:

– *Hagyjon má neki békét, tiszteletes úr, ő a sógorom a szomszéd faluból!*

A teológus szoborrá dermedt, majd folytatta beszédét, – de legalábbis akkor és ott nem mutogatott többet.

Takács Béla

Pataki éjjelizenék

1949

Májusi éjszakákon gyakran adtunk éjjelizenét néhány leánynak vagy tanárainknak, professzorainknak. Mindnyájan szívesen fogadták a szép megemlékezést. Újszászy professzor úr ilyenkor mindig beinvitált bennünket egy pohár borra. Nagyon finom borai voltak.

Az éjjelizenés kis együttesben nyolcan voltunk. Tenorban: *Nemcsik Pali* és *Rózsa Tibor*. Ciberében (tenor kettő): *Nagy Laci* és *Soltész Gusztí*. Baritonban: *Kiss Pali* és *Bárdos Zoli*. Basszusban pedig *Pálóczy Laci* és e sorok frója, *Szabó Pista*, alias *Bobi*. Rajtunk kívül mindig akadtak kísérők is, akik megkértek bennünket, hogy az ő választottjaiknak is adjunk kis éjszakai koncertet. Minden ablak alatt kb. negyedórás kis hangversenyt rögtönöztünk virágénekekből, népdalfeldolgozásokból, kétszólamú furulyadarabokból, klarinétszólóból és mandolinzenéből.

Az egyik alkalommal valahol a vár környékén egy darabig hiába vártuk a fény felvillanását az ablakból. Egyszer csak kivágódott az ajtó, és hosszú alsónadrágban, rendőrzubbonyban egy őrmester jelent meg csípőre tett kézzel:

– *Hát maguk meg mit kornyikálnak itt?*

– *Bocsánat, rendőr elvtárs, alighanem egy másik ablak alatt kellett volna "kornyikálnunk"* – szabadkozott a kísérőnk, mi pedig pillanatok alatt eliszkoltunk a sötétben.

Más alkalommal is felkért bennünket valaki és a várudvar közelében vezetett oda egy ablak alá. Javában tartott már az éjjelizenénk, de csak nem akart fellobbanni se gyertya, se gyufaláng. Ám két szám között a rövid szünetben egyszer csak hangos lónyervezés hallatszott ki a félig nyitott ablakon. Kísérőnk szégyenkezve szólalt meg a nagy nevetés közepette:

– *Bocsánat, fiúk, azt hiszem, eltévesztetem az ablakot!*

Szabó István

Tanterem a 19. század végén

Imre Lajos (Budapest) linómetszete, 1981

Görög nyelv és homiletika⁵

1949

Évfolyamtársam, *Zahoránszki Laci* kereskedelmi középiskolából jött a teológiára, s keményen meg kellett küzdenie a klasszikus nyelvekkel, a latinnal és a göröggel. Egy alkalommal együtt kollokváltam vele görög nyelvből *Szabó Zoltán* professzor úrnál. Zoltán bácsi egy szövegnek a szavait kérdezte ki tőlünk. Azt kérdezi Lacitól:

– *Mit jelent ez a szó: nefelé?*

Lacinak halvány fogalma sem lehetett róla, de rövid töprengés után diadalmasan ki vágta: *lefelé!*

A professzor úr elkérte az indexét, majd így szólt:

– *Zahoránszki úr, ha maga ilyen feleleteket ad nekem, a tanulmányi átlaga meredeken fut lefelé. A szó viszont azt jelenti: felhő!*

Más alkalommal ismét együtt vizsgáztunk *Szabó* professzor úrnál, ezúttal nem homiletikából. Zoltán bácsi felteszi *Zahoránszkinak* a kérdést:

– *Németország melyik városában működött az a protestáns lelkész, aki ott szeretetotthon is létesített?*⁶

Laci gondolkodik, pislog két nagy kék szemével, de nem tud válaszolni. Helyette ismét a professzor úr kérdezi:

– *Maga jól hall-é, Zahoránszki úr?*

⁵ *Homiletika* (görög): 'egyházi ékesszólás; az egyházi beszéd elmélete és története'

⁶ August Hermann *Francke* (1663-1727) német teológus, hallei egyetemi professzor, a pietizmus nevelési irányának megindítója. 1695-ben alapította hallei nevelőintézetét (*Franckeanum*). Halálakor 2.200 gyermek tanult ott. Alapelve a gyermekekkel való egyéni bánásmód. Iskoláiban követelte a gyakorlati ismeretanyagot. (Hazai követője *Bél Mátyás*.) 1710-ben létrehozta a bibliaterjesztő Cansteini Bibliaintézetet.

Laci nem kapcsol, most sem felel. Zoltán bácsi pedig még nyomatékosabban kérdezi:

– *Hall-é egyáltalán, Zahoránszki úr?*

Erre már észbe kap és határozott hangon feleli:

– *Igen, igen, Hallé, professzor úr. Persze hogy Hallé!*

Szabó István

Vizsga Marton úrnál

1930

Dr. Marton János, az egyháztörténet professzora vizsgáztatáskor néha nagyon szeszélyes volt. Egyik évfolyamtársamnak felteszi a kérdést:

– *Beszéljen, kérem, Baurról.*⁷

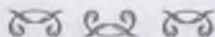
A fiú hosszan hallgat.

– *Nos, akkor talán beszéljen Straussról.*⁸

Semmi válasz, hosszú hallgatás.

– *Hát akkor adok magának egy mentő kérdést: hasonlítsa össze a kettőt!*

Horkay Barna

⁷ Ferdinand Christian Baur (1792-1860): tübingeni német teológus, az Újtestamentum forráskritikai kutatásának vezéregyénisége. Az ő követőiből alakult ki az ún. *tübingeni új iskola*.

⁸ David Friedrich Strauss (1808-1874): német hegelianus filozófus, ludwigsburgi professzor. Jézus életéről szóló bibliakritikai könyve (1835) heves ellenzést váltott ki. A *régi és az új hit* c. művében (1872) elvetette a keresztény hitet. Valláskritikájában tudományosságra törekedett, ám nagy mértékben Hegel és Baur követője volt.

Kellemes útitárs

1940-es évek

Marton professzor úr – szokása szerint – gyakran eltért a *Teológiai enciklopédia* témáitól, s egy alkalommal elmesélte nekünk, az első évfolyam hallgatóinak, hogy egyszer milyen kellemesen utazott haza Budapestről az Árpád sínautóbuszon. Útját még élvezetesebbé tette, hogy nagyon művelt útitársa akadt, aki „szolgálati ügyben” utazott Sátoraljaújhelyre. Olyan jól elbeszélgettek, hogy a professzor úr alig vette észre az idő múlását: már vége is volt a hosszú útnak, Sárospatak következett.

– *Tudják, amint az ilyen alkalmi beszélgetéseknél gyakran előfordul* - mesélte, - *csak a végén, a búcsúzásakor mutatkoztunk be egymásnak, megemlítve, hogy mennyire örültünk a találkozásnak. A kellemes úriember így mutatkozott be:* – Bogár János, magyar királyi ítéletvégrehajtó. - *Az állami hóhérral utaztam, uraim, és képzeljék el, így búcsúzott tőlem:* A viszontlátásra!

Jakab István

Az angolsétáló

1949

A mi időnkben (1945-1950) *dr. Marton János* volt az egyházjog és az egyháztörténet professzora, s egyben a Teológiai Internátus igazgatója. Itt, a főépületben zömmel teológusok laktak, velük együtt persze kisebb-nagyobb gimnazisták is, szobánként arányosan elosztva.

Minden emeletszárnynak volt egy kinevezett felügyelője, aki főként reggel és este sorbajárta a szobákat, ellenőrizte a gimnazistákat, hogy betartják-e a házi rendet (este tízkor lefekvés, villanyoltás, reggel hatkor ébresztés, tisztálkodás stb., délután pedig a szilencium, vagyis a kötelező tanulási idő ellenőrzése). Ezek teológusok voltak, és úgy hívták őket, hogy „sorfelügyelő”.

A többi internátusban is szükség volt felügyelőkre, de hogy egy teológus más internátusba kerüljön sorfelügyelőnek, ahhoz a dékáni engedély mellé Marton professzor úrnak mint internátusi igazgatónak az engedélye is kellett.

Így kértem meg én is tőle az engedélyt, hogy az Angol Internátusba kerüljek. Ez volt a gimnáziumtól legtávolabb álló épület, ahonnan reggeliztetés után a diákokat kettes sorba állítva felkísértük a kollégium udvarára. Ezért bennünket, ottani teológus sorfelügyelőket Marton úr elnevezett "angolsétálóknak".

Marton professzor úr szeptember derekán kezdte el megtartani az előadásait, ám december közepén még mindig csak a bevezetésnél tartott, mert óráin a tananyag előadása helyett sokszor kizsigerelte, gombostű-hegyre tűzte az akkori politikusokat, a világpolitikát, sőt egyszer még a japánok is sorra kerültek a kiértékelésben.

Mátyás Ernő professzor úr halála után az egyik tantárgyát Marton úr vette át, már nála kellett kollokválnom. Egyszerre négyünket rendelt magához. A többi három delikvenst alaposan megizzasztotta. Tőlem mindössze ennyit kérdezett:

– *Nu, mit gondol, maga angolsétáló, elég fanatikus nép a japán?*

– *Azt hiszem, elég fanatikus, professzor úr!*

Erre csak ezt tudtam válaszolni.

– *Nu, nagyon helyes. Adja ide az indexét!*

Lapozgatja, belenéz, majd így szól:

– *Nu, ha Mátyás úr kis jót írt be magának, én még kisebbet írok.*

Így vizsgáztam le jó eredménnyel nála, noha a tananyag szóba sem került.

Szabó István

Teológia-enciklopédia

1949

Másodéves teológusok voltunk 1949-ben. Év végén a teológia-enciklopédiából kellett szigorlatoznunk. Ez dr. *Marton János* professzor úr tantárgya volt: elég száraz tudomány, tele millió névvel, évszámmal és adattal. Többen mentünk be egyszerre, de egyikünk sem tudta pontosan, mit is kell tudni valójában.

Első felelő: *Erdősi János* évfolyamtársunk. A professzor úr kérdezgette, de alig-alig kapott választ. Végül így fakadt ki:

– *Tiszteletes úr, ez nagyon kevés, meg kell buktatnom!*

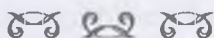
Azt mondja erre méltatlankodva Erdősi:

– *Professzor úr, kérem, tulajdonképpen miért kell nekem a teológia-enciklopédia? Nem tudós, hanem lelkes szeretnék lenni! Megkérdeztem otthon a lelkipásztorunkat, mi is ez a tantárgy, és azt mondta, már nem tudja. Megkérdeztem az esperes urat, de ő sem tudja a teológia-enciklopédiát. Miért kell hát ez nekem a teológián?*

A professzor úr felemelte a mutatóujját és jelentősen így válaszolt:

– *Tiszteletes úr, teológia-enciklopédia nélkül lehet az ember minden: lehet lelkes, esperes, sőt püspök vagy akár teológiai tanár is, csak egy nem lehet: harmadéves teológus!*

dr. Benke József

Marton-féle kollokviumok

1949

Dr. *Marton János* professzor úrnak már az 1930-as évektől megvolt az a furcsa szokása, hogy a kollokviumokon (egyházjogból és egyháztörténetből) a szakmai

kérdések előtt, mellett vagy helyett olykor elképesztő kérdéseket tett fel a vizsgázóknak.

Bevezetésképpen csak annyit, hogy nekünk, első-éveseknek az 1949/50-es tanévben *Az egyházatyák iratai és Teológiai enciklopédia* címmel tartott előadásokat, amelyeknek a tartalmát – mi tagadás – nehezen lehetett volna meghatározni. Stúdiumának fejtegetése közben úgy csapongott, mint sirály a Balaton vagy a Duna vize fölött, s néha olyan messzire elkalandozott, mint az ősmagyarok a honfoglalás után. Halkan elmondott szavaiból nem sokat tudtunk lejegyzetelni.

Amikor kollokválni mentünk hozzá kollégámmal, *Ötvös Károllyal*, vegyes érzelmekkel kopogtattunk lakása ajtaján. Miután átestünk a formaságokon, a professzor úr vizenyős szemével rám nézett s kérde:

– *Nu, Takács úr, nyáron hogyan kell sütni a szalonnát?*

Az első pillanatban azt gondoltam, hogy viccel velem, vagy – uram bocsá' – már annyira szenilis, hogy nem tudja, mit beszél. A kérdést azonban a legkómolyabban tette fel, s könnyű volt rá felelnem, hiszen gyermekkoromtól kezdve mezei munka közben ebédre sokszor sütöttem szalonnát.

– *Lehetőleg izzó parázs fölött kell sütni, a nyársat úgy és addig kell forgatni, hogy a szalonna arany színűvé piruljon, de ne égjen meg, ne legyen füstös, hogy a közben a kenyérre csöpögtetett zsír ne legyen kormos.*

– *Ez a helyes válasz, külső!* - mondta elégedetten Marton úr. Majd Ötvös Károlyhoz fordult:

– *Tiszteletes úr hogyan fürdik a Bodrogon?*

Károly a kérdésen már meg sem lepődött, csak mondta:

– *Vetkőzés után előbb lemosakszom a paron, és utána megyek bele a vízbe.*

– *Nu, meg is üti a guta, mikor magára fröcsköli a jéghideg vizet! Rögtön bele kell gázolni a vízbe. A kollokviumát nem fogadom el, jöjjön vissza egy hét múlva.*

Nekem pedig mindkét tantárgyból beírt egy „jó”-t, bár a vizsgaanyagról nem is esett szó.

Ötvös Karcsi tehát egy hét múlva újra elment vizsgázni.

– *Na, ezúttal mit kérdezett tőled?* - faggattam.

– *Ugyanazt, amit a múltkor: »Maga hogyan fürdik a Bodrogban?» Levetkőzöm és zsupsz, bele a vízbe!* – mondtam azonnal határozottan.

– *Nu, ott üti meg a guta!* - válaszolta Marton úr kajánul, majd kis szünet után mosolyogva így folytatta:

– *Egyébként az előző, múltkori felelete volt a helyes, tiszteletes úr. Fürdés előtt valóban lemosakszik az ember.*

– *És képzeld, beírta a „jó” érdemjegyet!* – örvendezett Károly.

1950 szeptemberétől már *dr. Makkai László*, a későbbi akadémikus lenyűgöző előadásait hallgattuk Patakon. Ekkor szerettem meg az egyháztörténetet. Marton professzor úr nyugalomba vonult, s a kollokviumokon nem nyaggatta többé meghökkentő kérdéseivel a teológusokat.

Takács Béla

Marton úr és a dohányzás

1949

Elsőéves teológusként a Teológiai Internátus első emeletének sarokszobájában laktam, amelynek a Rákóczi útra és a Szemere utca felé eső kertre nyíltak az ablakai. Jó időben tárva-nyitva álltak, ami már a dohányzás miatt is szükségessé vált. Az alattunk lévő lakásban élt *dr.*

Marton János professzor úr a családjával. Felesége az ágyneműt a kertben szokta szellőztetni.

Kollokviumi időben, napsütéses délelőttön éppen a tananyagot magoltam a szobánkban, meglehetősen nagy cigarettázás kíséretében. A nyitott ablakon át beáramló friss levegő küszködött a szobában gomolygó füsttel, – mely küzdelemből a füst került ki győztesen, mivel erősen gondoskodtam az utánpótlásról. A felületesen elnyomott csikkeket angolos eleganciával, nagy ívben dobálgattam ki az ablakon, hogy kevesebb piszok maradjon utánuk, mivel a szoba tisztántartása az abban lakók kötelessége volt.

Repülő csikkjeim egyike a kirakott ágyneműn landolt, természetesen feltűnő nyomot hagyva leszállóhelyén. Szerencsére tűz nem keletkezett a nyomában. A professzor úr felesége megrökönyödve konstataálta a helyzetet és riasztotta férjét: nézne már utána, hogy ki az a gonosztevő és gondoskodna a “tűzszünet” megkövetéséről.

Minderről mit sem sejtve hevertem az ágyamon és füstölögve készültem az előttem álló vizsgákra. Egyszer csak nyílt az ajtó, és belépett *Marton* úr. Látszott rajta, hogy nem éppen a legjobb hangulatban van. Felugrottam az ágyról és üdvözöltem. Az ablakhoz lépett, kihajolt rajta, majd nekem is megmutatta, hogy alant mit követtem el. Makogva kértem bocsánatot.

Egy székre mutatott, hogy üljek le. Ő is helyet foglalt.

– *Miért dohányzik, Száz úr?* - tette fel a nagy kérdést. Persze, erre nem tudtam értelmes választ adni.

– *Szokjon le! Bár a dohányzásról nem lehet csak úgy egyszerre leszokni. Csak lassan, mindig kevesebbet szívní, s végül elhagyni. Érti? Így próbálja meg!* - Ezzel felkelt és távozott.

Ezen epizód után a kertre nyíló ablakot zárva tartottuk, nehogy ismét malőr történjék. De a dohányzásról még csak nem is próbáltam leszokni.

Egy hét múlva váratlanul ismét megjelent Marton úr – s ugyanúgy füstfelhőbe burkolózva talált a szobában.

– *Még mindig dohányzik?* - kérdezte – *Szokjon le róla! Ám a dohányzásról nem lehet csak úgy lassacskán leszokni. Egyszerre kell abbahagyni! Egyik napról a másikra, és kész! Így próbálja meg!*

S ezzel távozott is.

Most már döntse el a szegény dohányos, hogy a professzor úr melyik módszere vezet eredményre. Nekem még harminc esztendőre volt szükségem a döntéshez, – ám sikerült. A második módszerrel.

Száz Béla

Pecúrok lázadása

1949

A II. világháború végén hazánkat végigpusztító hadműveletek miatti csonka tanév (1944/45) és az utána következő, még mindig sok nehézséggel és nélkülözéssel teli esztendő elteltével az 1946/47-es iskolai év már rendezetten indult, újra a hagyományos, megszokott ritmusban és szigorral. Ekkor, harmadikos gimnazista koromban, 12 évesen a Teológiai internátusban lettem kollégista.

A négyágyas szobákban vegyesen laktunk gimnazisták és teológusok, s a szobafőnök mindig a legidősebb teológus volt.

A mi szobánkban, sajnos, én voltam a legfiatalabb, a *pecúr*, a szobafőnökünk pedig *Balla Lajos* V. éves teológus, aki nem gyakorolta ezen kiváltságát, nem sokat törődött velünk és békében hagyott bennünket.

Hasonló szobában lakott osztálytársam és legjobb barátom, a prügyi *Kiss Áron*, de ő egyedül volt három teológus között. Majdnem mindenhová együtt jártunk, délutánonként együtt tanultunk, gyakran nagyokat birkoztunk, ha a többiek nem voltak otthon.

A folyosónknak igen szigorú sorfelügyelője volt, *Bodnár tiszti*, ahogy hívtuk, aki valószínűleg a katonai pályáról érkezett a papi hivatáshoz, mert sorfelügyelői tisztét igen komolyan vette, s velünk, kis gimnazistákkal nagyon szigorúan betartatta a házirendet. Naponta többször végigjárta a szobákat, és minden gimnazistát, akit nem a tanulóasztala mellett talált, alaposan leteremtett, sőt gyakran tettlegességre is ragadtatta magát. Ám akkor féltünk tőle leginkább, amikor egy hosszú, vastag gumikábel lóbált a kezében, mert ha azzal valakinek a hátsó felére csapott, vörös hurka maradt utána.

Szüleim abban az időben Vajdácskán laktak, mindössze nyolc kilométerre Pataktól. Egy szép októbertévi szombaton délben elhatároztam, hogy hazamegyek hétvégére és meghívom hozzánk Áron barátunkat is. Ő is nagyon lelkesedett a terv hallatán, s éppen készülődtünk, hogy nekivágunk az útnak (természetesen gyalog), amikor váratlanul végigpásztázta az emeletet a sorfelügyelőnk.

– *Nekiülni a leckéknek, hétfőre ma mindent megtanultok!* - parancsolt ránk.

– *De sorfelügyelő úr, mi kimegyünk a szüleimhez Vajdácskára...*

– *Szó sem lehet róla!* - húzta fel a szemöldökét. – *Amíg nincsenek készen a leckék, nem mentek sehová. Ha meglógtok, hétfőn ezzel tizedet kaptok a feneketekre!* – lóbálta meg kezében a gumikábel és elviharzott.

Tudtuk, hogy ha mindenből fel akarunk készülni, öreg este lesz és már szó sem lehet arról, hogy neki-

vágjunk a nyolc kilométeres útnak. Mit tegyünk? Meglógjunk? Ha rajtakap, kiporolja a nadrágunkat!

Azt tudtuk, hogy a teológusok vasárnaponként el-eljárnak szolgálni a közeli gyülekezetekbe s csak estére térnek vissza a kollégiumba. Hátha nem veszi észre, hogy megléptünk?

A vágy erősebb volt, mint a félelem. Kaptuk magunkat és angolosan megléptünk. Délután négykor már Vajdácskán majszoltuk a szilvalekváros kenyeret, de nem árultuk el, hogy tilalom ellenére jöttünk haza.

Vasárnap délután sötétedéskor értünk vissza. Az úton megbeszéltük Áronnal, hogy ha Bodnár tizsi meg mer ütni bennünket, bepanaszoljuk az internátus igazgatójának, *Marton János* professzor úrnak. Este a szobatársak mindkettőnknek szóltak, hogy a sorfelügyelő már érdeklődött irántunk. Na, melegünk is lett egyszeriben, mert holnap biztosan megkapjuk a magunkét!

Haditanácsot tartottunk és úgy döntöttünk, hogy még mielőtt megkapnánk a verést, kora reggel panasszal fordulunk Marton úrhoz.

Hétfőnként reggel hét órakor az internátusi kis imateremben rövid áhítatra gyűltek össze a bentlakók. Valamelyik teológus tartott igemagyarázatot, majd mondott fohászt. Alig vártuk, hogy ennek vége legyen, s nehogy összetalálkozzunk Bodnár tiszivel, a reggelire vonulás helyett Áronnal leszaladtunk a földszintre, Marton professzor úrhoz. Felesége nyitotta ki az *Internátusi igazgató* feliratú ajtót és betessékelt a verandára, ahol a professzor úr éppen reggelizett.

- Bocsánatot kérünk, professzor úr, a korai zavarokodásért - hadartuk izgatottan, - de azért jöttünk, mert a sorfelügyelőnk, Bodnár tiszteletes úr veréssel akar minket fegyelmezni.

– *Hogyhogy veréssel?* – nézett ránk csodálkozva szelíd, savószínű szemével.

– *Hát úgy, hogy egy gumibottal hurkásra veri a fenekünket, pedig minket otthon sem vernek már a szüleink. És értünk mi a szép szóból is, meg vannak másfajta büntetések is...*

– *Ezt komolyan mondjátok?*

– *Igen. És tessék utasítani, hogy ne verekedjen, mert különben lelkész szüleink fognak panaszra jönni a professzor úrhoz.*

Marton úr lassan felállt, odament az íróasztalához, keresett egy darab papírt és írni kezdett. Összehajtotta, beletette egy borftékba, majd ideadta:

– *Ezt adjátok oda Bodnár tiszteletes úrnak!*

Elköszöntünk és felrohantunk a szobánkba. A borfték nem volt leragasztva, rögtön el is olvastuk a levelet. Ez állt benne:

Tiszteletes úr!

A kisdíkjaim panaszkodnak, hogy maga tettelesen próbálja fegyelmezni őket. Kérem, ezt ne tegye! Ne tévessze össze a pedagógiát az ostorral!

Ha valaki súlyosan vét a rend ellen, azt jelentse nekem.

A jövő hétfőn pedig maga tartsa a reggeli áhítatot a Zsoltárok környe 38:2 alapján.

Dr. Marton

Gyorsan kikerestük a fenti igét a Bibliából. Így szól:

*“Uram, haragodban ne fenyűs meg engem;
felgerjedésedben ne ostorozz engem!”*

A levelet nem mertük személyesen átnyújtani a sorfelügyelő úrnak. Tudtuk, hogy abból nagy veszedelem származna szegény fejünkre. Megvártuk, amíg a teológus

gusok bementek az előadóterembe, majd beosonva a szobájába, az asztalára tettük.

Délután négykor kezdődött a szilencium, de mi már tíz perccel korábban leültünk tanulni, – kissé szorongva, hogy mi fog történni.

Negyed óra múlva nyflik az ajtó: *Ellenőrzés!* – de nem Bodnár úr néz be a szobába, hanem a helyettese, akit távollétében meg szokott bízni.

– *Hol van a sorfelügyelő úr?* - kérdeztem bizonytalanul, de azért némileg megkönnyebbülve.

– *Bűnbánati hét van, és valamelyik többgyülekezetes lelkész kikérte besegetni. Csak pénteken jön vissza.*

Már nem emlékszem rá, hogyan zajlott legközelebbi találkozásom Bodnár tiszivel, de arra igen, hogy Áronnal nagyon figyeltünk a következő hétfői áhítaton, melyet ő tartott a Marton úr által kijelölt igérről. Szépen magyarázta, de abban egy szó sem esett diákokról, pecúrokról, fegyelmezésről.

A diákok között azonban semmi sem maradhatott titokban. Elterjedt a híre, hogy Marton úr figyelmeztette Bodnár tiszit: változtasson a fegyelmezési szokásain.

Az esetet a diákköltő is megörököltette, mert jött a karácsony, a legációválasztás, s erre az alkalomra készült a tógátus diákokról szóló *Elekciós vers*, amelyben Győri József III. éves teológus versbe szedte Bodnár tizsi viselt dolgait. Ebből idézem a következő sorokat:

*“Láttatok-e csendőrt szuronnyal a vállán,
zehernye⁹ vén baktert cigányputrik táján,
utcasarki rendőrt tányérsapkás fejfel,
szipirtyó vénasszonyt sohsem nyugvó nyelvvel,
dirigáló pallért zsebre dugott kézzel,
kinek hencgeése felér egy tűzvésszel,*

⁹ zehernye [tájszó] ‘veszekedő, kötekedő, bakafántos’

*bezupált őrmestert bíborvörös képpel,
 betyáru kitolva kóbor bakanéppel?
 Bodnár alakítja mindezt egy személyben,
 pihent ész tanyázik őszülő fejében.
 Ő az emeletnek éj- s nappali őre,
 az az egy vigasztal: nem lesz már jövőre.
 »Mindenkire vetű egy szigorú képet,
 mindenkin üt egyet, pirosat vagy kéket.«
 Még az államnak is haszna van belőle:
 jövődű csicskások kemény nevel ője.
 Hűségéért előléptetését várja,
 újabb csillag kerül ádámsutkájára.
 Bár ezt a szakértők nagyon enyhén hiszik:
 ilyen őstehetség jobb, ha mellőztetik.»*

Bodnár tizsi ilyen remek remek megöröktése után 54 esztendővel itt az ideje, hogy a lázadó pecúrok is megöröktíttessenek. Már nincs értelme a névtelenség homályába burkolózniuk, mivel aligha tarthatnak Bodnár tizsi gumikábelétől.

Tény, hogy Marton úr levelét követően a sorfelügyelő úrnak ellenőrzéskor soha többé nem volt a kezében a gumikábel, és nem verte többé a pecúrokat. Csak a hangját eresztette ki, hogy szinte zengett a folyosó.

Király Zoltán

Logikus magyarázat

1949

Nemcsak a gimnáziumnak, hanem a Teológiai Akadémiának is *dr. Szabó Ernő* volt az ének-zenetanára.

Az egyik órán odaszólt *Bene Dezsőnek*:

– *Bene úr, legyen szíves, fogjon a zongorán egy akkordot, tetszés szerint választott hangnemben.*

Dezső tétován megállt a zongora előtt, majd mindkét tenyerével rácsapott a klaviatúrára. A hangszer csengett-bongott, a basszshúrok hörögtek. Emő bácsi megütközve, rémülten kérdi:

– *De Bene úr, hol van itt az összhang?*

– *Benne van az, tanár úr, kérem - mondja Dezső, - csak ki kell belőle keresni!*

Szabó István

Udvarias „kirúgás”

1949

Dr. Újszászy Kálmán professzor úr egy időben filozófiatörténetet tanított, s együtt ment hozzá e tárgyból kollokválni *Bárdos Zoli* és *Horváth Sanyi*.

Leülteti őket a szobájában, leül velük szemben az asztalához, keresztbe tett lábát lóbálva, amint ilyenkor szokta. Nézi a két kollokvenst, majd kérdez. Az első kérdésre egyikük sem tud válaszolni. A második kérdésre is csak némi hebegés-habogás. A harmadikat már fel sem teszi, hanem így szól *Bárdos Zoli*hoz:

– *Tiszteletes úr, legyen szíves kinyitni az ajtót a barátnőjének!*

Bárdos készségesen ugrik fel és nyit ajtót *Horváth Sanyi* előtt, aki bosszúsan és szomorúan távozik. Aztán a professzor úr odafordul hozzá:

– *Bárdos úr, most pedig legyen szíves bezárni az ajtót, de kívülről. Nálam mások ilyen felkészüléssel kívülről sem merték megfogni a kilincset!*

Szabó István

Fery Antal (Budapest) fametszete, 1981

Kisebbségi érzés

1949

Dr. Újszászy Kálmán professzor úr az alacsony termetűek közé tartozott, én viszont az egyik legmagasabb és legderekebb voltam a teológusok között.

Egy alkalommal éppen kiléptem a kórusteremből, ő meg a faluszemináriumból, és a folyosón összetalálkoztunk. Üdvözletem fogadva, jobb oldalról karon fogott, felnézett rám és kedélyeskedve így szólt:

– *Tiszteletes úr, nekem maga mellett kisebbségi érzésem van.*

– *Nekem is a professzor úr mellett - feleltem, - különösen a kollokviumokon és a szigorlatokon!*

Közben az öreg falépcsőhöz érkeztünk. Ő fölfelé tartott a Nagykönyvtárba, én meg kifelé a nagykapuhoz. Két lépcsőfokot fellépett, s amikor egyforma magasak lettünk, barátságosan hátba vágott és azt mondta:

– *Mindig tudtam, hogy gyorsan kapszsolz!*

Aztán elindult felfelé.

Sem elötte, sem utána nem tegezett, csak ekkor, egyetlen egyszer.

Szabó István

Riadalom a Nagykönyvtárban

1958

1958-ban segédkönyvtárosként kezdtem pályafutásomat a pataki Nagykönyvtárban.

Egy alkalommal Újszászy professzor úr, a főigazgató egy amerikai látogatócsoporthoz kalauzolt a teremben ékes angol nyelven. Én a létra tetején állva éppen valamilyen könyvet kerestem a felső polcokon.

Az áhítatos pillanatok közepette durva zaj, recsegés-ropogás törte meg a figyelmet: *tak-tak-tak...* - végül nagy csattanás. A síkos parkettán megcsúszott a létra, én fokónként estem lejjebb-lejjebb, majd landoltam a parkettán a létra roncsai között.

Újszászy úr, abbaahagyva magyarázatát, sajátos, nyugodt stílusában odaszólt nekem magyarul:

– *De kedves Béla! Maga halálra rémiszt bennünket!*

Majd ugyanolyan nyugodtan folytatta az idegenvezetést. Én pedig, felszedve a törött deszkákat, kivonultam a teremből, akár egy síbajnok a versenypályáról összetört léceivel...

Takács Béla

Ismeretlen ismerős

1948

Teológiai évfolyamtársamnak, *Soltész Gusztin*nak volt Patakon egy ismerőse, akivel gyakran összefutottak az utcán, de nem tudták egymást hová tenni, hogy hol is

találkozhattak, s így egymás megszólítása is gondot jelentett.

Egyszer vizsgaidőszakban is összetalálkoztak, de sem tegeződni, sem magázodni nem mervén, zavarukban fejedelmi többesben (pluralis majestatis) kezdtek társalogni a következőképpen:

- *Hogy vagyunk, hogy vagyunk?*
- *Megvagyunk, megvagyunk.*
- *Vizsgáztatunk, vizsgáztatunk?*
- *Vizsgáztunk, vizsgáztunk.*
- *Átmentünk, átmentünk?*
- *Nem, megbuktunk, megbuktunk.*

Szabó István

Az orvosprofesszor és a püspök

1977

Darányi Lajos püspök úr Debrecenben az I. Belklinika kisszobájában feküdt agyvérzés után, féloldali bénulással. Első látogatásom még a szomorú tények rögzítésével s azonosításommal telt el. Néhány nappal később már vidáman fogadott. Elmesélte a professzori vizit történetét.

– *Hogy van, püspök úr?* - kérdezte a főorvos.

– *Professzor úr, én hívő ember vagyok, már leszámoltam az élettel, felkészültem a halálra.*

Mutatóujjával félig tréfásan megfenyegetve, az orvosprofesszor így válaszolt neki:

– *Tudja mit, kedves püspök úr? Most legyen egy kicsit pogány: ne akarjon még meghalni!*

S a püspök attól fogva, a hit és a szó gyógyító erejével megtámogatva, felkelt és járt. Valahányszor bementem hozzá, vagy találkoztunk a folyosón, örömmel számolt be arról, hogyan szárnyalta túl az előző napi

“folyosóhossz” rekordját. Bizonyágtétel volt számomra az életigenlésről.

dr. Beregszászi Gyula

Prepamosoly

1938

A “prepamosolyt” már 1938-ban is örökölték az elsősök, s még az 1950-es években is gyakorolták a Sárospataki Tanítóképző diákjai, a “prepák”¹⁰. A tet-
szésnyilvánításra szolgáló különleges “mosoly” nyilván
régén alakulhatott ki és vált hagyományá.

Ha a tanárok az órákon tréfás megjegyzést tettek, vagy jó viccet mondtak, a fiúk ezt prepamosollyal díjazták, – ami szarvasbögésszerű, erős, kb. tíz másodpercig kitarított hang volt, amelyet az egész osztály közössége egyszerre hallatott.

1938-ban a II. évfolyam egyik tanulója pökhendi módon viselkedett, emiatt a társai meg akarták leckéztetni.

Lázár tata az óráin közismerten öt-hat tréfát is meg-
eresztett. Az egyik órája előtt összebeszélte az osztály, hogy mindjárt az első humoros esetről a megbeszélte
jelre négy-öt másodperc múlva egyszerre hallgasson el a
prepamosoly. Erről persze a bűnhődésre kiszemelt osz-
tálytársat nem értesítették.

Amikor a fiúk egy szempillantás alatt abbahagyták a
“mosolyt”, egyetlen artikulálatlan, erős hang bögött to-
vább. Mire a hang tulajdonosa néhány másodperc múlva
észbekapott, már mindenki rajta nevetett.

¹⁰ *prepa*: a *preparandista* tanítóképző-intézeti diák, tanító-
jelölt’ jelentésű újlatin szó diáknyelvi rövidítése

Ebből nyilvánvaló vált, hogy magára maradt, és ezt nem tudta elviselni. Annyira megneheztelt osztálytársaira, hogy másik osztályban folytatta tanulmányait.

Jarecsny Józsefné

Szüreti móka

1952

Nagy örömünkre az egyik késő őszi napon a Tanftó-képző igazgatója, *Zilahy Ferenc* tanftási szünetet rendelt el. (Az államosított főiskolai és más szőlőket az Állami Szőlőgazdaság nem bírta leszüretelni, ezért az iskolák segítségét kérte.) Szüretelni mentünk tehát "társadalmi munkában" a Király-hegyre.

Reggel már alig vártuk, hogy szőlőközelbe érjünk, mert kopogott a szemünk egy kis friss gyümölcsért. Menet közben be-beugráltunk a szőlősorok közé egy-egy szőlőfürt után, melyet aztán habzsolva, pillanatok alatt benyeltünk. A pataki diák egyébként is híres arról, hogy mindig éhes.

Szőlődézsmlásunkat meglátva, a vállán vadászfegyvert viselő hegyőr megállította a menetet és kis röpgyűlést tartott, melynek során tömören kifejtette, hogy "ezt pedig ne tegyék az elvtársak". Sóváran ballagtunk hát fel a Gazdaság épületéhez.

Elég sokáig kellett várnunk a borház vezetőjére, ezért újra akcióba léptünk. Taktikusan szétnyújtottuk sorainkat és hol itt, hol ott – uzsgyi! – be a szőlőbe egy fürtöktől roskadozó tőke alá.

Kísérőként *Hajdú András* biológianár jött velünk, aki igyekezett akcióinkat megakadályozni. Ám *Veszprémi Géza* osztálytársunk olyan mélyre hatolt az élvezetek miatt egy gazdag tőkéhez, hogy "*Micsurin*" ke-

lepcéjébe került. A tanár úr, hogy kellő szigort és elretentő példát mutasson, így kiáltott rá:

– *Veszprémi, azonnal visszamégy a Képzőbe és beszámolsz fegyelmezetlenségéről Zilahy igazgató úrnak!*

Géza mit tehetett, el kellett indulnia hazafelé. Ám felügyelet nélkül maradván, a vödört színiültig megszede finom szőlővel, közben jól megtömte a pocakját is. Beérve az intézetbe, berakta a szőlőt a szekrényébe, de néhány szép, csábító fürtöt hagyott a vödörben is. Így állított be az igazgatói irodába Feru bácsihoz.

– *Igazgató úr, kérem, Hajdú tanár úr zavart haza, hogy jelentsem: még a szüret előtt fegyelmezetlenül megdézsmáltam a szőlőt; de tessék elhinni, már nagyon éhes voltam, mert sokat késett a vincellér és ...*

– *Na, most mire büntessem magát, Veszprémi?* – tette fel szinte saját magának a kérdést Feru bácsi.

Közben azonban Géza felemelte a vödört a remek érett fürtökkel és elébe tartotta:

– *Ami leszedtem, azt meg elhoztam igazgató úrnak –* füllentette.

Feru bácsi láthatóan megenyhülten nézte a csábító ajándékot, majd felkiáltott:

– *Hogy ekkora számár ez a Hajdú! ... A szőlőt rakja ki, maga meg tőnjön el és tanuljon!*

Estefelé, mikor a szürettől elgyötörten, fáradtan és porosan hazaérkeztünk, Micsurin elképedve látta, amint Veszprémi – a lábát kényelmesen keresztbe rakva a kisasztalon – fitten és vigyorogva szemelgeti a mézédese, aranyárga hegyaljai szőlőfürtöket.

Budai Gyula

Micsurin felettet

1952

– *Jó napot, növendékeim!* - lépett be hozzánk biológiaórára Hajdú tanár úr és kalapját kb. két méterről művészi ügyességgel röptette a fogasra. Máris forgatni kezdte az osztálynaplót, a diákok idegeit borzoló különféle szövegek kíséretében:

– *Nagyon szeretnének felelni a következők* - és elsorolt néhány nevet, - *ám még jobban szeretne felelni ... mondjuk ... Budai Gyula ... - de mit szólna Veszprémi, ha nem felelhetne?*

Egy másik alkalommal:

– *No, nézzük csak, mit hozott a húsvéti nyuszika Sándor György kartársunknak? A keresztespókot hozta neki!*

Gyuri lehorgasztott fejjel kicammogott, de miután letelt a három perc gondolkodási ideje is, csak nem tudott felelni. Elégségest még kaphatott volna, ha válaszol legalább egyetlen kérdésre, de ő a cipőorrával való padlókaparással már jelezte, hogy ma aligha fog megszólalni. Micsurin meg a negyedik kérdése előtt nagyot csapott az asztalra és ingerülten szólalt meg:

– *Legalább azt mondja meg, mivel táplálkozik a keresztespók?!*

Gyuri továbbra is tartotta "karthauzi" fogadalmát.

– *Akkor ki mondja meg neki?* - fordult az osztályhoz Micsurin.

Baksy Gyuzsi jelentkezett és jó hangosan mondta:

– *A keresztespók vajas kiflivel táplálkozik.*

– *Miiiiii?* - üvöltött fel a tanár úr. - *Mondja el még egyszer, Baksy, mivel táplálkozik a keresztespók?*

Baksy készségesen elismételte ugyanazt, miközben az osztály már rázkódott és fetrengett a nevetéstől.

– *Baksy vonuljon be az igazgató úrhoz és neki is mondja el ugyanezt!*

Gyuzsi nagy csattogással már igyekezett is az igazgatóiba. Kopogtatás nélkül nyitott be, mert mindenki tudta, hogy Feru bácsi erősen nagyothall. Katonás vigyázzállásban jó hangosan eldramatizálta az esetet és figyelte a hunyori igazgató úr szempillájának minden rezdülését. A diri csak állt, nézte Baksyt, majd szája szegletét fintorra húzva, gondolatait egyetlen mondatban summázta:

– *Tuttam, hogy maga vadszamár, de hogy Hajdú is az, - nem tuttam!* – és bal kézről nagyot lendítve, kidobta Baksyt.

Gyuzsi nagy csattogással érkezve, a küszöbnél lecövekelt.

– *Na, mit szólt az igazgató úr? -* kérdi Hajdú.

– *Tessék megengedni, hogy ne mondjam el!*

– *De mondd csak! Ki vele!*

– *“Tuttam, hogy maga vadszamár, de hogy Hajdú is az, - nem tuttam!”*

Sok udvarlásunkba került Hajdú tanár úrnál, amíg Baksy bejöhett a biológiaórákra.

Budai Gyula

Pengetős koncert

1954

Az 1952-54 közötti években, vagyis nekünk a Tanítóképző harmadik és negyedik osztályában nagy örömeinkre *Ecsedy Lajos* tanár úr lett az osztályfőnökünk. Nemcsak festőművész, hanem szigorú rajztanár is volt, mindamellett aranyos szívű pedagógus. Az akkoriban erőltetett “makarenkói” nevelési elvek egyedulalma idején sem lehetett kiólni fiatal lelkeinkből a humort, a diákcsínyek utáni sóvárgást, amely sokszor már-már a vakmerőségig ment. Nála pedig a szigor mögött is min-

dig éreztük a megértést és a játékoságot. A diáksereg a "Bige" becenévvel emlegette, bár jobban illett volna hozzá a "Precíz tanár úr" elnevezés, mert a legapróbb dolgokat is nagy körültekintéssel végezte.

Híres volt arról is, hogy noteszában a nevek mellé rejtélyes figurákkal és színekkel "jó" és "rossz" pontokat jegyeztetett, amelyek alapján egy bizonyos idő után hű tükörkép alakult ki egy-egy növendékéről. Ha valaki csibészkedett, a neve mellett "meg-megdőlött" egy-egy jó pont, – amin megint csak jókat kacarásztunk.

Ha az óráján valakinek nem volt rajzszőge a rajzlap precíz felerősítéséhez, ő szívesen adott "kölcsön", de csakis *ELISMERVÉNY* fejében.

Először mindenféle bogarasnak és skótnak neveztük, de amikor a fél osztály felsorakozott rajzszegért, már a könnyeink potyogtak a nevetéstől. Ő azonban egyre csak íratta a csakis helyesen szerkesztett és megfogalmazott elismervényeket. Anélkül nem volt rajzszőg, ám volt szekunda, ha nem készült el a rajz.

Az utolsó órák egyikén, amikor már "jövendőbeli kartársaknak" szólított bennünket, elárulta, hogy azért íratott annyi elismervényt a rajzszőgekért, mert megszimatotha, hogy sokan nem tudják megfogalmazni, ő tehát így gyakoroltatta. Mivel a pataki tanítónak ezt is illik tudnia az életben...

Egy énekóránkon *Tóth Károly* ének- és zenetanárunk bemutatta, hogyan lehet az általános iskolában kisgyerekeknek játékosan és szórakoztatóan skálázó hangszereket készíteni. Pl. 8 darab poharat egymás mellé sorakoztatva, különböző mennyiségű vizet töltögetett beléjük, – pontosan annyit, hogy azokat vékony fémpálcával ütögetve felépüljön a *C-D-E-F-G-A-H-C* hangsor. Vagy pedig úgy, hogy gombostűket sorban egy puha

deszkadarabba ütögetett különféle mélységig, s körömmel pengetve, azok kiadták a hangsort.

Nekünk nagyon tetszett a játék, profitáltunk is azonnal új tudományunkkal Bige bácsi következő rajzóráján. A rajzbakok nagyon alkalmasak voltak a gombostűskála megépitéséhez. Volt is olyan *ping-pung-pang*, pengetés és felelgetés egymásnak, hogy nem bírt velünk a tanár úr, csak úgy, hogy felállított bennünket, és kezünket az ég felé kellett emelnünk.

A következő rajzórán újra pengettük hangszereinket.

– *Kezeket a magasba!* – hangzott Bige tanár úr parancsa.

Ám csoda történt, mert bár a karok erdőként emelkedtek a levegőbe és úgy is maradtak, ritkábban ugyan, de hol itt, hol ott pendültek meg mégis gombostűk. A tanár úr nagyon elámult, majd lassan hátrálva, egyszer csak lehajolt és a padok alá nézett. A sok cipős láb között három vagy négy teljesen meztelen lábat látott, amelyek a lábujjak közelében a padlóba vert tűket igyekeztek körmeikkel meg-megpendíteni. Volt nagy hahotázás, miközben bizony néhányunknak “megdőlt” egy-két jó pontja.

Budai Gyula

Kényszerhelyzet

1954

A Tanítóképző végzős hallgatóiként a szigorú *Ecsegy Lajos* rajztanár úrnál a tanév vége felé el kellett készítenünk és be kellett mutatnunk az általános iskola alsó tagozatának négy éves rajztanmenetét, természetesen a rajzokkal, vázlatokkal együtt. Persze, nem minden hallgató vénájában csörgedezett művészcser, ezért a gyengébbek hozzám fordultak segítségért. Jó néhányunknak

én rajzoltam és festettem meg a vizsgarajzokat. Ellenőrzéskor, amikor a tanár úr végigfutotta a beadott anyagot, észre sem vettük, hogy közben egyet-egyét kiemel azokból és külön rakja. Amint ezzel elkészült, végignézett az osztályon és megkérdezte:

– *Van-e valakinek a tanmenettel kapcsolatban mondanivalója?*

Néhány fiúra rá is nézett, kérdően mondván a nevüket:

– *Baksy? – Veszprémi?* – és így tovább.

Mindenki lapított, mint a rimóci muci. Akkor intett nekem: menjek ki a katedrához. Kezdte sorban mutogatni pontosan azokat a rajzokat, amelyeket én készíttettem.

– *Ez mi, Budai úr?*

– *Ez egy rajz, tanár úr, kérem.*

– *Hát ez mi?*

– *Ez is egy rajz ...* - de közben már megcsipentett két ujjával a jobb fülem fölött egy csomó hajszálamat és egészen közel húzott a rajzokhoz.

– *És ez? Ki rajzolta ezeket?*

– *Én* - feleltem rögtön, hiszen kényszerhelyzetben voltam, mert egyre erősebben húzódtott az a csipetnyi hajszálam. Válaszomra azonnal elengedett. Az egyik kezéből tölcserít formált, egészen a fülemhez hajolt és súgva azt kérdezte:

– *Mennyi szalonnát kaptál érte?*

– *Semennyit, tanár úr!* - súgtam vissza. Ő megint súgva:

– *Tudod, mi vagy te, Budai? Egy nagy ökör!*

Ekkor a többi “sóherhez” fordult s korholni kezdte őket:

– *Ha már így megdolgoztattátok Budait, ne legyetek olyan csiszlikék, hogy még egy darab szalonnát se adtok neki érte!*

Budai Gyula

A Kollégium óépülete, 1600

Imre Lajos (Budapest) linómetszete, 1981

Különbizonyítvány

1954

Bige tanár úr (alias *Ecsegy Lajos*) első osztályfőnöki óráján kijelentette, hogy ha tűrhetően viselkedünk, sőt ha valaki jó, netán példamutató magaviseletű lesz az óráin, és ha még akkor is ő lesz az osztályfőnökünk, az arra érdemeseknek érettségi előtt *jópozasági bizonyítványt* fog kiállítani.

Nem feledkeztünk meg az ígéretéről, sőt gyakran szóba is került közöttünk, de fogalmunk sem volt, mit rejthet a cím és mi lehet a szövege.

Bige tanár úr állta a szavát. Az utolsó tanév végén néhányunknak kiosztotta az ígért *különbizonyítványt*. Az eredetit, osztályfőnöki aláírásával, ma is őrzöm.

Íme, a dokumentum:

JÓPOFASÁGI BIZONYÍTVÁNY

Alulírott igazolom, hogy *Budai Gyula* növendékem 1950. szeptember 1-től 1954. június 27-ig intézetünk tanulója volt és ezen bizonyítványt teljes mértékben kiérdemelte.

Fentnevezett személy "jópofaságát" az alábbi pontok alapján bizonyítom:

1. tanárainak eszén igen gyakran túljárt, akik mindezt nem vették észre;

2. a tanítási órákat csiszlik viselkedésével (a következményektől való félelem nélkül) állandóan zavarta, pl. gombostűvel való pengetés, állati bögés, sületlen bemondások stb.;

3. mindennemű lógási alkalmat megragadott, sőt ő volt a vezetője az ez irányú szervezkedésnek;

4. feleléskor mindig puskázásból élt, de tanárai ezt soha nem vették észre;

5. megemlítenő különösen rajz- és légóórán való viselkedése, amikor is az osztály bohóca volt és első számú esélyese a "négy lábú" becenevnek; rajzolni kevésbé tudott, annál inkább értett a bűzhenger sodrásához;

6. négy év alatt a legtöbb "rossz bejegyzést" szerezte; cselekedeteiért persze a tanárai üldözték, de talpraesett viselkedésével mindig kivágta magát, és megbocsátottak neki, mert

7. a tanulásban mindig jól megállta a helyét; emellett az udvarlásról sem feledkezett meg és sok kislánynak elcsavarta a fejét.

Ezen igazolványt adományozza, tartalmának valóságát igazolja és jogos használatát engedélyezi

Sárospatak, 1954. június 27.

Ecsedy Lajos s.k.
osztályfőnök

Budai Gyula

Tóth Károly kiborul

1953

A Tanítóképző Intézet orgonaművész zenetanára, *Tóth Károly* igazi mintája volt a pedáns tanárnak. Nagy tudása, szűkszavúsága, szigorúan pásztázó tekintete és férfias tartása adta sugárzását. Ám a “gyengén muzsikálók” remegtek is tőle, mint a miskolci kocsonyában a béka! Olykor még a késő esti órákban is be-benézett az Intézetbe, hogy ellenőrizze a zongora- és hegedűgyakorlókat. Szavajárása volt a “kedves”, no meg a “karikásos-tor”, de ha ez utóbbi szót hallottuk, akkor már éreztük a vihar szelét – még akkor is, amikor a jobb karjával nyúlt a feje fölött megvakarni a bal fülét.

Egy alkalommal osztályfőnökünk, Bige tanár úr vezetésével *Légtalmi ismeretek* címmel a gyors tűzoltást gyakoroltuk a tágas rajzteremben. Csatárláncba álltunk, az egyik kezünkkel az elméletben “teli” vödör vizetadtuk a tűz irányába, a másikkal az “üreset” vissza, újratöltéshez. Valamelyikünk kitalálta, hogy ez így nem jó, mert valódi helyzetben a vödröket a WC vízcsapjából lehet csak megtölteni, tehát odáig kell a csatárláncunkat a folyosón kihúzni.

Az első vödöradogatásnál valamelyik “zongoraművészünk” kiszimatolta a folyosón, hogy a közbülső teremben Kari bá’ éppen zeneórát tart. Rögtön kész volt a bosszú terve. Éppen a tanterem ajtaja előtt jó magasból leejtette a bádogvödröt, még bele is rúgott, úgyhogy az óriási csörömpöléssel pattogott a kövezeten. Mi pedig valamennyien – ösztönösen megérezvén a veszélyt – uzsgyi, berohantunk a női WC-be, mert a közelben az volt az egyetlen eltűnésre alkalmas nyújtó menhely. Alig húztuk be az ajtót, máris ugrott ki Kari bá’ a folyosóra:

– *Csürhe! Barom! Karikásos-tor kell nekik, nem hegedű! Kannibál népség!*

Remegett is a gatyánk a női “óvóhelyen”: – csak ezt megüszszuk valahogy! Szerencsére Kari bá’ nem feltételezte, hogy mi a női részlegbe passzírozódtunk be, hanem lerohant a földszintre, a tanári szobába.

A csatazajt és Kari bá’ méltatlankodását azonban a nyitott ajtón át Bige tanár úr is észlelte, aminek az lett a következménye, hogy noteszában néhányunknak megduplázódtak a rossz pontjai és a rejtélyes figurái; ugyanis nem árultuk el, ki volt a ludas, mivel így kívánta a betyárbecsület.

Budai Gyula

Fizikaóra Feru bácsinál

1953

Zilahy Ferenc, azaz Feru bácsi, az igazgató, jellegzetes alakja volt a Tanítóképzőnek: hajlott hátú és foghíjas volt, kissé raccsolva beszélt, a kobakján csak néhány hajszál lengedezett, ráadásul erősen nagyothallott. Fizikát tanított – vajmi kevés eredménnyel, mert igen sok órája elmaradt pártmunkája vagy egyéb “mozgalmi elfoglaltsága” miatt.

Ez az óra nálunk zajlott, a tisztán fiúosztályban, amit ezért mindközönségesen csak “szamárcsödör” osztálynak neveztek.

Megérkezve, Zilahy tanár úr leült a tanári asztalhoz. Az osztálynaplót rendszeresen egy beidegzett mozdulattal, a tenyerével szokta kinyitni. Így a könyv mindig Orbán András nevével nyílt ki, mivel ott volt a napló gerince megtörve.

– *Akkor gyűjjön ki és mondjon valamit a fajsúlyról és a súrlásról... Orbán András!*

Miután Andris meg sem tudott mukkanni, ezt Feru bá’ így nyugtázta:

– *Nna, ez tota!*

Így ment ez néhányszor, mire Orbán pipa lett, megtanulta a lecke címét meg valamit az elejéből is.

A következő órán ugyanaz a jelenet zajlott.

– *Gyűjjön ki Orbán András! Na, mi volt a lecke mára?*

– *A súrlódás és az erő, tanár úr!*

– *Na, halljam!*

Andris elkezdte, de néhány mondat után megrekedt és megállt, várva a súgást. Ám amíg a háta mögül jött a súgás, valamit mondania kellett, ezért egész halkán, hogy hallja hátulról a szöveget, így folytatta:

– *Feru bácsi egy vén süket majom ...*

– *Hangosabban, Orbán, hangosabban!*

– *Mondom: az erő, amely egy csúszó test ... mozgásához szükséges ...* - emelte fel a hangját, majd várva a súgás folytatását, ismét halkra vette:

– *... mert pimaszul fel meri szólítani Orbán urat ...*

– *Mi?* - csinált tölcsért a kezéből Feru bácsi a füle mellett.

– *... nem függ a súrlódó felület nagyságától ...* - folytatta nagy lendülettel Orbán, majd ismét halkán: - *... ezért megérdemelne egy nagy rúgást a valagára ...*

– *Hogy? Ismételd meg!*

– *Ebből következik: mindegy, hogy a csúszó test melyik oldalán fekszik ..., az erő ugyanakkora ...* - ismételte a súgást.

– *Rendben! Látom, készjülsz. Leülhetsz!* - nyugtázta Feru bá'.

Az osztály pedig szakadt meg a nevetéstől, miközben azt is sugdosták Andrisnak, hogy miket mondjon még halkán Feru bácsinak.

Mivel az osztálykönyv ezután is mindig nála nyílt ki Feru bácsi órán, és a tanár úr őt szólította elsőnek, Or-

bán arról lett híres a diáksereg körében, hogy fizikából nem is kellett felszólítani: ő már a katedránál várta, amikor Feru bá' bejött az órára. De meg is tanulta ám a fizikát!

Budai Gyula

“Kicsengetünk” Feru bácsinak

1951

Illetlen dolog visszaélni a tanár gyöngéivel, de talán megbocsátható, ha diákcsínyről van szó. Ez történt Zilahy igazgató úr esetében is az osztályunkban, fizikaórán

Karórája nem lévén, Feru bácsi hadilábon állt az idővel, annál is inkább, mivel nagyothallott. Osztályunktól elég távol volt a csengő, ezért ő sose hallotta a be- és kicsengetést. Néha már több perce tartott a szünet, s ő még mindig a táblánál magyarázott. Kezdtük ezt unni, ezért összebeszéltünk, és Feru bá' következő óráján kicsengetéskor az első padban ülő fiúk egyszerre csapták össze a tankönyvet és rakták le a tollat a padra. Ezt látva, Feru bácsi megértette, hogy vége az órának és befejezte a tanítást.

Ettől a sikertől vérszemet kapva, a következő fizikaórán a fiúk vagy tíz perccel korábban csapták be a könyveket, s Feru bá' vette a lapot: szedte a sátorfáját és kivonult az osztályból. Így aztán, amikor osztályunk úgy látta jónak, hogy hamar legyen vége a fizikaórának, egyre többen pakolásztak egyszerre, olykor alaposan megrövidítve a tanítási időt.

Lehet, hogy Feru bá' néha gyanakodott és csodálkozott azon: miért érkeznek a tanáriba a kollégák nála egy negyedórával később, de nem merte szóvá tenni, mert szégyellte volna bevallani, amit egyébként mindenki tu-

dott a Képzőben, hogy nem hall jól. Nehogy azzal gúnyolják a diákok, hogy “süket”!

Budai Gyula

A muzikális tornatanár

1951

Az örökifjú testnevelő tanár, *Sipos György* is tudós volt a maga szakmájában: igen jártas minden sportágban, talán csak a labdarúgást mellőzte kissé. Tanítványai, tornászlányai közül került ki még olimpiai kerettag is. Később a *Bodrog Néptánc Együttessel* bejárta Európát. Felejthetetlen tanévzáró tornavizsgákat, zenés alaki bemutatásokat rendezett, tankönyvből tanulják ezeket a főiskolákon is.

És *tanított*, nem is akárhogyan! Mert nála a tornateremben is ott állt a zongora – s nem véletlenül: a tanár úr virtuóz módon zongorázott. Gyakran az óra vége felé, hogy a kötött programok fáradalmait feloldja, odaült a zongorához és minket is magával ragadott egy színesebb érzelmi világba. Csak úgy kapásból játszott klaszszikus zenét. S alig volt közös gyakorlat, amit ne az ő rögtönzött zenéjére gyakoroltunk volna.

Valójában ma sem tudom eldönteni, hogy amikor improvizált, minket pihentetett-e gyönyörködtetve, magát lazította-e a kemény vezényszavak után, saját lelki világát oldotta-e zenévé, vagy a mi lelki húrjainkat pengette? Talán mindezt együttesen?

Egy biztos: az “*ép testben ép lélek*” élő mintaképeként nagy művésze volt mesterségének, mert a harmonikus testmozgást a zene esztétikumával ötvözte, amikor zenés tornaórákat tartott.

Budai Gyula

Zenei tehetség

1985

Bolvári Zoltán, a Tanítóképző zenetanára, két pataki tanári korszaka (1935-37 és 1954-1971) között ismét beiratkozott a Zeneakadémiára. Ebben az időszakban figyelt fel tehetségére *Weiner Leó*, aki egy alkalommal így szólt Bolvári vezető tanárához, *Szatmári Tiborhoz*:

– *Magának van egy Bolvári nevű tanítványa. Nagyon tehetséges!*

Szatmári reznignált humorral válaszolt:

– *Nekem tehetséges tanítványom? Ilyenről nem tudok.*

Hogy Weinernek igaza volt-e, arról a pataki tanítóképző növendékei tudnának mesélni...

Bolvári-Takács Gábor

Szigorú, precíz tanár

1920

Szilágyi Benő tanár úr az 1920-as évek elején ötven év körüli, közép magas, szikár, kordován arcú, villogó szemű, feszes tartású, csupa egészséget sugárzó férfi volt.

Közepes bajuszt viselt. Haja mindig nyírvá volt, frizúra nélkül, mint Julius Caesaré. Ruhája mindig sötét színű. Az egész emberből messzire sugárzott kerestlenségében is választékos, régi kálvinista pedagógus mivolta.

Szigorú szemmel nézte a világot. Nyolc esztendő alatt nem akadt köztünk senki, aki nemhogy nevetni, de legalább egyetlen egyszer mosolyogni látta volna.

Szeme olyan volt, mint a sólyommadaré. Az osztály legtávolabbi zugában is azonnal észrevette a legcsekélyebb rendtelenséget. Azonnal lecsapott metsző, kemény, kérlelhetetlen, szívbé ható, szigorú, ítélő szavával...

Bizony vasvesszővel, a fegyelem ércvesszejével nevelt bennünket nyolc hosszú esztendőn át. A latint, majd a görögöt is tanította nekünk olyan eredménnyel, hogy az 6 elégséges osztályzatú diákja is, ha esetleg más iskolába került, ott latinból menten a kiválók egyike lett.

Közöttünk a neve csak ez volt: a *Pupák*. Mert ha valakit megbélyegzett vagy megszidott, ezzel kezdte: *Te, pupák!* A szó jelentése ugyan 'mamlasz, élheterlen, együgyű', de nála sokkal többet jelentett: 'ostoba tökfilkó', 'hülye', 'féleszű', 'kelekótya', 'nem morális', 'minden jóra alkalmatlan'. Jaj volt annak, akit pupáknak minősített! Féltünk ettől a szótól, mint futyóbetyár az akasztófától. Vasvesszővel nevelt, – de áldja meg érte az Isten haló poraiban is! Mert jó tanár volt, kitűnő pedagógus.

Amikor megkezdődött az óra, mert elhangzott a jelző csengetés, abban a pillanatban lépett be az osztályba. Az órának minden, a szó szoros értelmében minden másodpercét kihasználta. Semmi pihenés, semmi lazítás. Arra való a szünet. Lankadatlan figyelmet kívánt. Szakadatlanul a tanítás nagy ügyét szolgálta, magának sem engedélyezett percnyi pihenést. Önmagát is fegyelmezte.

Az egyik növendékét megbízta, hogy ha a tanár úr – feltételezve, de meg nem engedve – annyira belemelegedne a magyarázatba, hogy azt a csengőszóra sem hagyná abba, akkor hangos szóval így kiáltson fel:

– *Iam auditur tintinnabulum!* (Már hallatszik a csengőszó!)

Ilyenkor azonnal abbahagyta a munkát, még ha a mondat közepén tartott is. Végignézte még egyszer az osztályt, szigorú szemével végigsöpört közöttünk, mint fényszóró a sötétben. Úgy kellett állnunk, mint a cövek, amíg ki nem vonult, át nem lépett katonás, kimért lép-teivel a küszöbön.

dr. Szabó Lajos

*Nomen est omen?*¹¹

1925

Ma, 88 évesen is nagy szeretettel gondolok kedves iskolámra.

Kisdiákok voltunk az 1920-as években Patakon. Akkori latintanárunk *Szilágyi Benő*, a híres *“Pupák tanár úr”* megkövetelte, hogy óra elején a napos latinul jelentse a hiányzókat.

Egy reggel az első óra éppen latin volt. Én késtem, a napos, *Tompa Dezső* pedig jelentette:

– *Domine magister, hodie absens Julius ...* - aztán egy-két másodpercnyi szünet után huncutságból Horváth helyett azt mondta: ... *Julius Caesar!*

A tanár úr felkapta a fejét, de vette a lapot és az osztály nagy derűtsége közepette így folytatta:

– *Hát igen! És hiányzik még Flavius Vespasianus, Marcus Aurelius, Nagy Sándor és Nagy Constantinus, – csakhogy ők nem is iratkoztak be a pataki gimnáziumba!*

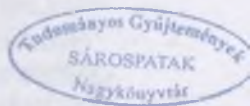
Ekkor lépek be a terembe. Kitér a még nagyobb nevetés.

Pupák tanár úr ránéz a napos Tompa Dezsőre és így szól:

– *Tévedtünk, fiam. Julius Caesar megérkezett.*

Így lettem Horváth Gyulából *Caesar* mind a mai napig.

Horváth Gyula
ny. dandártábornok

¹¹ *Nomen est omen* (latin), kb. ‘a név intő jel’ ~ ‘a név végzet’; Titus Maccius *Plautus* római vígjátékról (Kr. e. kb. 255-184) származó mondás

A megértő tanár

1930-as évek

Elmondhatatlanul sok izgalomtól és szekundától mentett meg száz meg száz diákot az, hogy a régi iskolakórház olyan közel volt a tantermekhez. (Abban az iskola udvarán lévő földszintes házban, amely később tanári lakás lett. – *a szerk.*)

Reggelenként, ha valaki nem készült az órára, becsengetéskor nem ment a tanterembe, hanem megleste, mikor jön a tanár, s csak jóval utána “érkezett meg”. Jelentette, hogy a kórházból jön: fáj a feje, fáj a foga, esetleg gyomorfájásra panaszkodott – és így tovább. Minden “rendes” tanárnak tudnia illett, hogy az így jelentkezőt tapintatlanság kiszóltatni és feleltetni.

Szilágyi Benő tanár úr (bár minden téren megkövetelte a pontosságot, a rendet és a tudást) szigorúsága ellenére is mindig akceptálta, ha valaki beteget jelentett, vagyis hogy a kórházból jön; ilyenkor az illetőt nem nyaggatta. Több jelentkező esetén azonban előfordult, hogy olyan fiút is szóltatott, aki kórházat jelentett, zsebkendőt szorított a homlokához vagy az arcára, de a tanár úr a jelentkezését elfelejtette.

Ez történt egyszer *Lengyel Pállal* is, aki a neve halatára méltatlankodva cihelődött, próbálta a padról félkézzel felszedegetni a szószedetét és a tankönyvét – ami meglehetősen nehézkesen ment -, a másik kezével ugyanis a zsebkendőt rángatta ki a zsebéből. Szilágyi tanár úr lapozgatott a noteszében, majd csodálkozva kérdezte:

– *Lengyel, hol vagy olyan sokáig?*

Közben felemelve a fejét, meglátta Palit az arcához szorított zsebkendővel és megenyhülve nyugtázta:

– *Feltetted a villámhárítót? No, akkor maradj csak a helyeden!*

Erdélyi Mihály

Rend a lelke mindennek!

1943

Magyar-latin szakos tanárunk volt *Dávid Zoltán*, aki néhány évig címzetes igazgatója is volt az iskolának. Finoman fogalmazva, nem tartozott a természetes emberek csoportjába, de rendkívül precíz tanár volt.

Ötödikben tanította az addig alsós A-osztálynak a latint. A tanulókat nagyon hamar kiismerte, így mindenkiről tudta, hogy körülbelül milyen szinten mozog. Dolgozatírásnál nem fektetett súlyt a puskázás megakadályozására. Tudta, hogy úgyis puskázunk. Viszont egy hármás tanulónak művészet volt nála elégségesnél jobb dolgot írnia. Az volt a sajátos logikája, hogy aki elégséges szintű, az írhat bármilyen kitűnő dolgot, elégedjen meg a hármassal.

Főként az óra elején szerette az ujját csattogtatni, vagy akkor, ha a rend és a tisztaság kívánivalót hagyott maga után. Ilyenkor pergő nyelvel, ujjszattogtatva korholt bennünket:

– *Szeméi, szeméi! Nem szabad tőrni!*

Az óra elején, amikor belépett a tanterembe, felállva, latinul kellett köszöntenie az osztálynak, jó hangosan:

– *Salve, magister! Discipuli te salutant!*¹²

dr. Osváth Lajos

Költői képek

1944

A háborús években a magyar irodalmat – már mint nyugdíjas – *Dávid Zoltán* tanár úr tanította nekünk. Szerettük *“Zotyót”*, mert szinte minden órára jutott egy-egy Petőfi, Arany, Ady vagy József Attila verselemzés. Nem

¹² „Üdv a tanár [úr]nak! A tanítványok köszöntenek!”

feleltetett, hanem állandóan magyarázott, szinte belecsepegtette agyunkba az irodalom szépségeit.

Feleltetés helyett az előző órán elmagyarázott verssorokról úgy kellett beszámolnunk, hogy a versszöveget ő mondta, a mondatok végét a diáknak kellett befejeznie. Ám ehhez követni kellett a tanár úr gondolatmenetét, különben komikus mondatok is születhettek.

Ő azonban szinte a szánkba rágta a helyes feleletet.

Egy alkalommal Ady Endrének "A Halál lovai" című versét elemeztük. *Kun Dezső* osztálytársamra kerül a sor. A tanár úr olvassa az elemzendő sorokat:

*"Nesztelen, gyilkos paripák
S árnyék-lovagok hátukon,
Bús, néma árnyék-lovagok,
A Hold is fél és elbuvik,
Ha jönnek a fehér uton."*

A tanár úr beszél a szép megfogalmazásról, a sejtelmes hangulatú költői képekről, majd rászól Dezsőre:

– *Válaszd ki a neked legjobban tetsző költői képet!*

Dezső gondolkodik, majd kivágja:

– *Szépek a lovagok, tanár úr!*

Erre az óriási érzéketlenségre az osztályból kitört a nevetés. Zotyó bácsi pedig sóhajtva ennyit mondott:

– *Na, Dezső fiam, ettől sokkal szebb költői képek között válogathattál volna!*

Kósik István

Dikics bácsi

1940-es évek

Alacsony, zömök ember volt *Halász Dénes* latin-magyar szakos tanár úr, sűrű, őszbe vegyülő hajjal, aki mesteri módon tudta a felelő diákokat kétségbeejteni, vagy ahogy mondtuk: kibelezni; ezért is lett talán a diákneve

Dikics bácsi. Furfangos módon tudott rendkívül hatásos pofonokat adni, még akkor is – bár igen alacsony termé-
tű volt –, ha a diák felállt a padot tartó gerenda-talpfára.

Felszólította az egyik diákot:

– *Deklináció, azaz főnévragozás. Ragozd el a követ-
kező, hűmnemű főnevet: Jove, Jovis.*

A diák sorolni kezdi: egyes szám nominativus, accu-
sativus, genitivus, dativus, ablativus – valamennyit he-
lyesen, majd megáll ...

– *Többes szám!* - ordít rá Dikics tanár úr.

Szegény fiú töri a fejét, megzavarodik, majd kinyögi:

– *Ezt nem tudom!*

– *Nem is tudhatod, te marha!* – kiált fel csúfondáro-
san a tanár úr -, *Jupiter főisten volt, nem lehet többes-
száma!*

dr. Osváth Lajos

A Hallgató-gárda

1940 körül

Hallgató Sándor tanár úr házában, amely a Kossuth ut-
cában állt, két kiadó szobában általában 6-7 különböző
korú diák lakott, őket nevezték Hallgató-gárdának.

Hideg időben mindkét szobában ósdi vaskályha gon-
doskodott a melegről, bár ezek több helyen repedezettek
voltak. A házigazda a réseket szilvalekvárral kente be. A
fűtési idényben ennek ellenére a már nagyon sok diákot
kiszolgált kályhák többet füstöltek, mint fűtöttek.

A tanár úr esténként be-bejött a diákjait megnézni,
illetve ellenőrizni, s a füst miatt panaszkodó fiúkat így
vigasztalta (ami aztán szállóige lett diákkörökben, ha
valami nem működött tökéletesen):

– *Jó kályha ez, fiúk, csak út-ott füstölög!*

A Hallgató-gárda felső szomszédságában, bizonyos Darab néninél is lakott néhány diák. A két gárda lakói egyszer észrevették, hogy a néni legalább egy hétre való, nagy fazék töltöttkáposztát főzött magának, majd kिरakta hűlni a kamrájába. Az fnycsiklandozó illatra igencsak megkordult a diáktársaság gyomra. Nem bírtak ellenállni a kfsértésnek, és amikor Darab néni elment valahová, megették az összes káposztát. A fedőt szépen visszatették az üres fazéokra, hogy a merényletre minél később derüljön fény. Másnap Darab néni sopánkodva szalad ki a kamrából:

– *Jaj, fiatalurak, az összes káposztámat megette valaki vagy valami!*

– *Biztosan valami pákosztos macska lehetett – magyarázták kórusban a fiúk -, mert lám, van egy kis rés a kamra ablakán.*

A szomorú háziasszony némileg megnyugodva visszament a szobájába, de csak nem tudott napirendre térni a dolog felett, hanem gyanút fogott, mert kis idő múlva visszajött a diákokhoz:

– *Tudják, az egészben csak az a bökkenő, hogy én még olyan macskát nem láttam, amelyik visszarakja a fedőt az üres fazéokra...*

Kiss László

A nagyotmondó szobatárs

1927

Internátusi diákszobánkban volt egy ötödikes gimnazista, aki szeretett nagyokat mondani, erről volt nevezetes.

Különösen büszke volt arra, hogy ő már Budapesten is járt. Abban az időben a kisdíákság körében ez még ritkaság volt, Patakról a főváros nagyon távolinak tűnt. Szobatársunk emlegette is gyakran! Tőle származik ez a

mondóka, amely sokáig járt szájról szájra a pecúrok között:

*A hőmérő mullát mutat:
fűtik az Andrássy utat!
Ha pedig az eső esik,
Pestet üveg alá teszik.*

Horkay Barna

Fery Antal (Budapest) fametszete, 1984

A "méltóságos" cím

1941

Pataki éveim alatt *Novák Sándor* tanár úrnál laktam.

Negyedikes alsós voltam, amikor rózsákkal díszített levelet kaptam egy cserépfalusi kislánytól, de a levelet Sándor bácsi vette át. Kissé zavarban voltam, amikor átadta nekem, amit észre is vett, és finoman megjegyezte:

– *Fiam, a tiszta érzelmet nem kell szégyellni, persze hivalkodni sem illik vele. Bevallom, kisdiák koromban nekem is tetszett a nagyanyád, mert nagyon szép kislány volt!*

Ekkor tudtam meg, hogy nagyanyám miért emlegette szívesen Novák Sándort, a pataki diákot, még idős korában is.

Megtudtam, hogy Novák Sándor bácsi volt azokban az években a gimnázium igazgatója, amikor 1931-ben *Horthy Miklós* kormányzó Sáropatakra látogatott. Fizetésemelést aligha, viszont megkapta a kormányzói látogatás után a "méltóságos" címet. Ezt ő sohasem használta, bár mi az első évben egyszer-kétszer mégis méltóságos úrnak szólítottuk. Szerényen így válaszolt:

– *Pista öcsém, én ezt a címet kaptam, de sem pénzem, sem birtokom nincs hozzá. Életem értelme a tanítás és az irodalom volt. Ezért jobban szeretem a 'tanár úr' címet, még az igazgatóinál is.*

Ebből a méltóságos címből az 1950-es évek elején Sándor bácsinak komoly hátránya származott, mert emiatt a kommunista rendszer megvonta tőle a nyugdíjat. A tanári kar közbenjárására rövidesen visszakapta ugyan a nyugdíját, de ekkor keserűen-ironikusan így fakadt ki:

– *Hát ezekhez képest úgy érzem, valóban méltóságos úr vagyok!*

Kósik István

Eseteink Jofi bácsival

1936

Elég dicstelen módon kerültem 1936-ban Debrecenből Sárospatakra, mert onnan eltanácsoltak, miután egyik osztálytársam sikeres vizsgája után, hogy nem bukott meg, vagy tízen igen hangosan mulattunk a hatos cőtusban,¹³ – s mindezt ő fizette.

Nos, Patakra kerültem. Az első napon a harmadik óra: rajz és műalkotások ismerete. Bemegyek a rajzterembe, *Bálint József* rajztanár úr az ablaknál áll és bámul kifelé, a lányok: *Harsányi Ica*, *Fischer Ani*, *Tudja Kati* és a két *Mátyás*-lány az öregnek hátat fordítva ülnek félkörben, egy másik padban ketten sakkoznak, hátul kártyáznak, ja, és *Lehóczky* kapura lő az utolsó ablakmélyedésbe, ahol *Gáspár Gyuszi* vetődik a labdára.

Odamegyek hozzájuk csodálkozva, hogy mi van itt?

– Á, te új fiú vagy, nem ismered, ez a Joci avagy Jofi bácsi rajzórája.

Erre odajön hozzám egy másik srác, *Hansági Géza*:

– Te laksz *Dávid* tanár úrnál a gárdában?

– Én.

– Te énekelted tegnap este, hogy “Gyere velem a gázlón a falumba”?

– Ja, csak hülyéskedtem.

– Énekelj már el nekünk!

– Na, ne marháskodj, most, itt az órán?

– Persze, énekelj csak nyugodtan!

Halkan énekelni kezdtem a fiúknak, de gondoltam, hadd hallják a lányok is, jobban nekieresztettem a hangom, amikor Jofi bácsi felkiált:

– Melyik az a marha?

¹³ *cőtus* (< *coetus*, latin) ‘1. kollégiumi lakószoba; 2. a benne lakó diákok összessége’

Már sejtettem, hogy nem tetszik neki a koncert, hát jelentkeztem.

Mondom a nevem, elveszi az osztálynaplót, beleír valamit, rám néz:

– *Na, mars ki!*

Borzasztóan bántott a dolog, hogy már az első órán malőr. Kinn álldögáltam a folyosón. Óra végén kiszól az ajtón Harsányi Ica meg *Szűcs Menyus*.

– *Gyere, beszéljünk a tanár úrral.*

Odamegyünk hozzá a katedrához.

– *Tanár úr, ez egy új fiú - mondják -, még nem tudja, hogy itt milyen a fegyelem, nem ismeri a ...*

– *Új fiú vagy?*

– *Igen, tanár úr, Debrecenből.*

– *Az istenit neki, máskor ne kornyikálj itt nekem!*

Kinyitja az osztálynaplót, ahová csak a nevemet írta be, rám néz, majd a nevemhez odaírja: “*5 percet késett, igazoltan. Bálint*”.

Jött a tanév vége, mindenkinek felelnie kellett műalkotásokból. Jofi bácsi év közben folyton szentképeket mutogatott, a reneszánsz műalkotásait. Egyszer csak hallom a nevem.

– *Gyere ki felelni!*

Valami olyasmit kérdezett, hogy soroljam fel a reneszánsz festészetének témavilágát. Csak álltam és néztem, majd eszembe jutott:

– *Szentképek ...*

Némán bólintott és várt.

Mellettem ült *Nagy Dezső*, aki folyton csak rajzolgatott, mondom neki:

– *Dezső, mi van még?*

– *Tájképek - sűgja.*

– *Szentképek ... tájképek ...* - és megint elakadtam.
Mély csönd.

– *És karikatúrák!* - kiált fel mérgesen az öreg. - *Mars helyre!*

Beírta a négyest. Sajnos, így már két szekundám lett. Tudni kell, hogy ha valakinél nem volt rajzlap, nála is lehetett venni, darabját 4 fillérért; de ha nem volt nálunk pénz, a noteszába a jegyek mellé beírt annyi négyest, amennyi az adósságunk volt.

Pár nap múlva, örülve a közelgő évvégének, beültünk néhányan a *Vadászkiirt* mulató legszélső kis szobájába, iszogatni. Mondtuk a pincérnek, hogy ha tanár közeledik, akkor jelezze.

Egyszer jön rohanva a pincér, hogy közeledik egy tanárunk.

Felpattanunk, tülekedve rohanunk az ablakhoz, hogy kiugráljunk, cibáljuk a függönyöket, amikor valaki kiabál az ajtóban:

– *Gyertek vissza, marhák, én vagyok, Bálint Jóska!*

Persze visszaültünk, rendeltünk neki is. Mesélni kezdett az első világháborúról, meg a fogságbeli élményeiről. Kis idő múlva mondjuk neki:

– *Tessék már elővenni a noteszt, nézzük meg, hogy állunk a jegyekkel!*

Előveszi, sorolja mindenkinek a jegyeit. A nevemhez ér.

– *Gabi, neked van két négyesed, bukásra állsz!*

– *Nekem, tanár úr? Már nekem hogy lenne?!* – mondom. - *Tartozom viszont két rajzlap árával.*

– *No, akkor gyerünk, fizesd ki.*

Leperkáltam a nyolc fillért, kiradírozta a négyeseket, én pedig rendeltem neki még egy nagyfröccsöt.

Jó néhány évvel később levittem a feleségemet Patakra, megmutogatni neki a hajdani hőstettek színhelyeit, amelyekről annyit meséltem már.

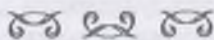
Betértünk a Pallagi-vendéglőbe. Mit látok? Ott ül az egyik asztalnál Jofi bá', nagyon elhanyagolt állapotban, borotvátlanul, előtte két üres pohár. Megdobbant a szívem, odamentünk hozzá, nagy-nagy szeretettel köszöntöttem, s felemltettem neki azokat az éveket és az osztályt, amelyben engem tanított. Neki is rendeltem bort, majd iszogatás közben mondom:

– *Tanár úr, ennyi év távlatában már be merem vállalni, hogy az a két négyes, amit a Vadászkürtben ki tetszett nekem törölni, nem pénz volt, hanem két szekunda.*

Kajánul ránéz a feleségemre, majd rám és azt mondja:

– *Fiam, te éppen olyan marha vagy, mint akkor voltál! Hát mit gondolsz, én ezt nem tudtam? De megihattam még két nagyfröccsöt. Egyet te rendeltél, egyet meg én azért a nyolc fillérért, amit nekem kifizettél!*

Németh Gábor

Kalkulusvásár, avagy Jofi bácsi hitelez 1943

Bálint Jofi bácsi nevéhez fűződik osztályunkban a *Rajz és műalkotások ismerete* tantárgyból beszédett elégtelen osztályzatok legális pénzbeli megváltásának története.

A mi időnkben a Főiskolai Könyv-, Papír- és Írószertboltban 4 fillér volt egy rajzlap ára. Ám ismerve a diákok rendetlenségét, Bálint tanár úr szintén tartott magánál rajzlapot, s ha valaki anélkül jelent meg a rajzóráján, ő tudott rajzlapot adni a feledékeny diáknak. Természetesen önzetlenül, minden anyagi haszon nélkül ő is 4 fillérért adta darabját, sőt ha valaki üres zsebbel ér-

kezett, annak hitelezett is. Ilyenkor a noteszába írta be a tartozást az illető neve után, s hogy tudja, kinek hány rajzlapot hitelezett meg, nem egy összegben tüntette fel az árát, hanem annyi négyest írt be egymás után, ahány lapot az illetőnek eladott.

Hosszúfalussy Pufi agyából pattant ki egyszer a kalkulusvásárt elindító isteni szikra, amikor is négy darab rajzlapot kért Jofi bácsitól hitelbe, ám másnap, amikor ki akarta fizetni a tartozását, Bálint tanár úr 16 fillér helyett 28 fillért kért tőle. Pufi egyetlen pillanat alatt átlátta a helyzetet, amint a noteszba pillantott, és szó nélkül fizetett. Volt ugyanis a félév során beszédett három darab dicstelen négyese, azaz elégtelen felelete, amit a tanár úr "rajzlahitel visszafizetése" gyanánt szintén törölt a nyilvántartásból.

Ettől kezdve, akinek szekundája volt, mindenki a tanár úrnál vette a rajzlapokat, természetesen hitelbe, és fizetéskor el nem mulasztotta előzékenyen közölni – hozzáadva a szekundák számát is –, hogy hány rajzlap árát törleszti. Nem véletlen hát, hogy ezután rajzból ug-rásszerűen javult a tanulmányi átlagunk, – amin a fen-tiek ismeretében nem is lehet csodálkozni...

dr. Osváth Lajos

Átlagjavítás

1944

Az 1944 tavaszán érettségire készülő VIII/a osztály két díszpéldánya, *Hajdú László* és *Osváth Lajos* – akik a felsőbb osztályokban mindig padtársak is voltak – a "hatodik érzékszervük" sugallatára rádöbentek, hogy a *Rajz és műalkotások ismerete* tantárgyból elégségesre állnak, ami nagyon csúnya színfoltja lehet érettségi bizonyítványuknak, – különösen Hajdúénak, aki jeles ta-

nuló volt. Elhatározták tehát, hogy akcióba kezdenek az “átlagjavítás” érdekében.

*Bálint József*rajztanár úr volt az, aki felé ez az akció irányult. A kedves *Jofi bácsi* idősebb korában a pedagógiai kérdések és a diákok problémái helyett már nagyobb érdeklődést mutatott a jó hegyaljai borok iránt, s valószínűleg unta is az egyhangú robotmunkát.

Két diákhősünk tehát munkához látott. Felkeresték a rajzsztérban. Elég mogorván fogadta a jövevényeket.

– *No, mit akartok?*

Először *Osváth Lui* kezdte el a “puhítást”.

– *Tanár úr, kérem, azért jöttünk, mert Hajdú Laci padtársam, amint tetszik is tudni, mindenből jeles, ráadásul nagyon szépen rajzol, több remek csendéletet is készített* (ami persze nem volt igaz, hanem csupán szónoki fogás), *és nagyon jól tudja a műalkotás-ismereteket is, de sajnálatos módon nem nagyon reális jegyei vannak a tanár úrnál, ami igen csúnyán elrontaná az érettségi bizonyítványát, mert hogy nézne ki a sok jeles között egy elégséges ... szóval ... tetszik érteni ... meg kellene nézni ...*

Jofi bácsi elővette tanári noteszát, nézegette *Laci* jegyeit, valamit dűnnyögött, majd fogta és az “elégséges”-t “jó”-ra módosította.

Ezt látva, most *Hajdú Laci* kezdte el a maga monológját:

– *Tetszik tudni, Osváth Lui kedves padtársam szintén ugyanolyan jól rajzol, mint én, nagyon érti a műalkotás-ismereteket is, együtt szoktunk tanulni és rajzolni is ... de valahogy ezt nem tükrözik a tanár úr kalkulusai ... úgy gondolom ... jó lenne az elégségesét egy “jobb” jegyre módosítani ...*

Jofi bácsi ingatta a fejét egy kicsit, majd megadva magát, *Lui* jegyét is “jó” osztályzatra javította.

Most Osváth vette át a szót:

– Ami a lényegét illeti, tanár úr, Hajdú jobb tanuló, mint én, eddig színjeles volt, és milyen kár lenne szép eminens bizonyítványát egy fránya “jó” osztályzattal megtörni ... elrondítani ... pedig még az is lehet, hogy művészi pályára lép ...

A tanár úr kezdte unni a sok beszédet, szomjas is lehetett már, hát türelmetlenül legyintve, beírta Hajdú neve mellé a jelest. Mondani is akart valamit, de Hajdú belefojtotta a szót:

– A tanár úr mint pedagógus és mint festőművész is egészen biztosan nagyon jól tudja, milyen kényes dolog az, amikor két egyforma tehetségű művész, kolléga vagy ember között adminisztratív különbséget kell tenni, és a diákok között is milyen kellemetlen és fals gondolatokat szülhet az, ha egyenlő tudásúak, de nem ugyanazt a jegyet kapják ... és így nem tükröződik az értékelésnél ... vagyis Lui barátom is megkaphatná az én osztályzatomat ...

Ekkorra Jofi bácsi elvesztette a türelmét, meg sem várva Laci monológjának a végét, Luinak is beírta a jelest, majd méltatlankodva, félig dühösen, félig kedélyesen felkiáltott:

– Piszok potyázó hivatalnokok, mit akartok még? Nincs több időm rátok, menjetek a dolgokra!

A két fiú nagy köszönetések közben gyorsan, de elégedetten távozott. Az érettségi bizonyítványukban azóta is ott díszleleg a *Rajz és műalkotások ismerete* mellett az a bizonyos, érdemtelenül megkapott jeles érdemjegy.

dr. Osváth Lajos

Bartók Béla Patakon

1940

Mint kisdíáknak, Patakon *Bartók Péter* volt a szobafőnököm. Tudtuk, hogy apja, *Bartók Béla* zseniális zeneszerző és világhírvé zenetudós, vagyis nagy ember.

Izgatottan vártuk tehát, amikor megtudtuk, hogy Amerikába készül utazni, és ezért eljön elköszönni a fiától. Mi többiek, szobatársak, megbeszéltük, hogy ha itt lesz, nem megyünk ki a szobából, mert egy ilyen nagy ember bizonyára sok mindent hoz majd: szalámit, édességet, marcipánt stb., s nehogy Péter eldugja és eltitkolja előlünk.

Egy délután Bartók meg is érkezett. Bejött a szobánkba, üdvözölte a fiát, majd leült. Lestük, mi lesz, mikor veszi elő, amit hozott, – de nem vett elő semmit.

Az kevésbé érdekelt bennünket, hogy miről fognak beszélgetni. Ám Bartók Béla olyan zavarban volt, mint egy első áldozós kislány. Mindent körbenézett, de egy szót sem beszélgettek. Csak ült, körbepásztázott minket és a szobát, aztán felállt: *“Fiacskám, megyek!”* – és elköszönt.

Kis idő múlva letről megkopogtatta az ablakot. Péter kinyitotta:

– *Valamit elfelejtettem mondani!* - Suttogva mondott néhány szót, amiből csak annyit értettünk: *“... és csókol anyóád!”* Majd végleg eltávozott.

Czente Zoltán

Ingajárat

1940

Harmadikosként kerültem Patakra, édesanyám hozott fel, befratott s azt mondta, majd még megbeszéljük, hogy melyik osztályba fogok kerülni, az A-ba vagy a B-be. Én elfelejtettem megkérdezni, ő hazautazott, így hát hét-

fő reggel beállítottam az A osztályba, ahol *dr. Jakob Károly* osztályfőnök úr rám nézett és azt kérdezte:

– *Fiam, te mit akarsz itt? Nem vagy benne a névsorban. Honnan jöttél?*

– *Fehérvárról, a ciszterektől.*

– *Akkor menj át a B-be, ott leszel beírva!*

Kimentem az üres folyosóra. Sehol senki. Igen rossz esett, hogy elküldtek, ilyenkor különösen érzékeny az ember. Néhány perc után nagy nehezen megtaláltam a B-t. Mondom *Benkő Béla* tanár úrnak, az osztályfőnöknek, hogy mi járatban vagyok. Nézi, nézi a könyvet, majd megszólal:

– *Fiacskám, nem szerepelsz az osztálykönyvben; menjél csak vissza az A-ba!*

Szorongva nyitottam be, s megint megkaptam a magamét, hogy miért zavarom az órát, menjek csak *Benkő* tanár úrhoz!

Visszamegyek, *Béla* bácsi lapozgat, rám néz, azt mondja:

– *Izé, fiacskám, valóban úgy volt, hogy te B-s leszel, de aztán nem is tudom, izé, hány embert át kellett irányítanom az A-ba. Menjél csak oda és ülj le!*

Félve és izzadva mentem újra a másik osztályba. *Jakob* tanár úr rám nézett és csak ennyit mondott:

– *Naaa, az Úrnak elszabadult báránykája!*

Szó nélkül leültem egy üres helyre és végleg ott is maradtam.

Czente Zoltán

A "Hajdú-víz" csodái

1943

Boda Béla tanár úr, gyomorbeteg lévén, nagyon bízott az akkortájt híres, *Hajdú-víz* néven forgalmazott ásványvíz csodás gyógyhatásában és erejében. *Márton Gyuszi* osztálytársam pedig azon tanulók népes táborába tartozott, akik nagyon rászorultak volna Boda tanár úr jóindulatára, ha lett volna ilyen...

Am Gyuszi édesapja Hajdúszoboszló polgármestere volt. Így hát nem kellett hozzá sok idő, mire Gyuszi rájött, hogy a Hajdú-víz nemcsak Bodán, hanem rajta is segíthet. Értésítette ezen felismeréséről az édesapját, aki nyomban küldött három láda ásványvizet latinból gyengélkedő fia gyomorbeteg tanárának.

A Hajdú-víz csodákat művelt. Bodának sokkal jobb lett a közérzete, ezáltal a hangulata is, Gyuszi pedig egyszerűen érteni kezdte a latin nyelvtant, a fordítás terén is jeleskedett, legalábbis erre lehetett következtetni abból, hogy a megszokottnál sokkal jobb jegyeket kezdett begyűjteni, és már egyáltalán nem állt bukásra...

Egy bizonyos idő múltán a latin tudományt illetően Gyuszi értelmi képességei ismét gyengülni kezdtek. Ebből tudni véltük, hogy vagy a gyógyvíz-szállítmányok álltak le, vagy Boda tanár úr unta meg az ásványvíz-kúrát.

dr. Osváth Lajos

Ablativus mancus

1944

A hatodikos latin tananyagban, Boda tanár úr egyik óráján a latin szövegben olyan nyelvtani szerkezet fordult elő, amellyel addig nem találkoztunk. A tanár úr csak annyit tudott róla mondani, hogy ritkán előforduló egyszerű ablatívusos alakról van szó.

Minket izgatott a dolog, mert Boda tanár úr a számonkérésnél mindig nagyon szigorú volt, ezért megkérdeztük *Ablonczy Györgyöt*, a nemrégén végzett fiatal latin szakos tanárt, aki ekkor az Angol Internátusban felügyelő tanár is volt, hogy magyarázza el nekünk ezt a formát. Ő készséggel eleget is tett a kérésünknek.

A legközelebbi órán *Hosszúfalussy Pufi*, hogy villogjon egy kicsit és legyen már végre valami jó pontja is, jelentkezett felelni. Amint a kérdéses ablatívuszos szerkezethez ért, szinte dagadó mellel, kihívó hangon mondta:

– *Ez az ablatívusz az "ablativus mancus", határozói mellékmondatot helyettesítő ablatívuszos szerkezet a létige hiányával, amit magyarul "sántító ablatívusznak", vagy tréfásan "mankós ablatívusznak" nevezhetünk!*

Boda elcsodálkozva nézett fel az osztálykönyvből:

– *Ki mondta neked ezt a nagy marhaságot?*

Pufi még kajánabban, minden szót hangsúlyozva válaszolt:

– *Ablonczy tanár úr az Angol Intiben.*

Hosszas csend. Végül Boda kelleetlenül kiböki:

– *... Hát ... annak is fel lehet fogni ...*

dr. Osváth Lajos

Csúcsforgalom az iskolakórházban 1944

Nyolcadikos gimnazista korunkban szerdai napokon az első óra német nyelv és irodalom volt. *Boda Béla* latin-német szakos tanár és egyben az osztályfőnökünk tartotta. Ez a körülmény meglehetősen nyomasztóan hatott aznapi lelkiállagunkra. Csak egyetlen lehetősége volt annak, hogy az ember elkerülje a feleltetést anélkül, hogy hiányozna az óráról. Ez pedig az orvosi vizsgálat az új iskolakórházban, ahol megszokott volt a reggeli

csúcsforgalom. Ott persze tudták ennek a rejtett okát, s a főnövér szakavatott szemmel szűrte ki az elesett, halál-ravált ábrázatú betegek közül a szimulánsokat, akiket azután “gyorsított eljárással” vizsgáltatott meg az iskolavossal.

Ám bármilyen nagy volt is az egészségügyiek igyekezete, a gyorsan kiszűrt páciensek a kórháztól az iskoláig azt az irdatlan 500-600 méter távolságot meglehetősen beteges lassúsággal tették meg, mert ha az első órának csak a közepe táján érkeztek be, biztosak lehettek abban, hogy már nem szólítják ki őket felelni. A naposok rendszerint tudták is, hogy kik fognak az első órától “csak” késni.

Az egyik szerdai napon *Sándor Döme* sántikált be óra közben az osztályba, bár kiváló sportoló volt, és meglepően jó színészi képességekkel, jó fellépéssel is rendelkezett. Boda tanár úr meglepve nézett rá, majd belelapozott az osztálykönyvbe.

– *Hát veled mi van? Hol voltál eddig?*

– *A kórházban voltam kezelésen ... Megsérültem a legutóbbi edzésen ...*

– *... és ezek be sem diktáltak téged, hogy hiányzol!*

Ekkor következett Döme páratlan alakítása, hogy elvegye a dolog élet. Teátrális mozdulattal az osztály felé fordulva, félig felakadt szemekkel, vontatottan csak ennyit mondott:

– *Rette ... ne ... tes ...*

Az osztályból kitört a röhögés, bár a tanár úr – szokása szerint – nem vette a lapot; ám mégsem tudott ebben a helyzetben félelmetesen szigorú maradni. Csendet parancsolt, majd bosszúsan fordult Döméhez:

– *Mondd, hülye vagy most, vagy szemtelen? Takarodj a helyedre!*

dr. Osváth Lajos

Népszerűtlen pedagógia

1943

Hetedik gimnazisták voltunk az 1942/43-as tanévben az angol tagozaton, és *Boda Béla*, az osztályfőnökünk volt egyben a latintanárunk is. Mogorva, következtlenül szigorú pedagógiája miatt enyhén szólva nem volt népszerű körünkben.

Úgy hallottuk, hogy később, 1946-ban, mielőtt kivándorolt az Amerikai Egyesült Államokba, még Európa területéről írt egy üdvözlőlapot a pataki tanári karnak. Egyetlen diák sem hullatott könnyeket utána.

1943. május eleje volt, s éppen tankerületi főigazgatói látogatás a gimnáziumban. *Dr. Csorba Zoltán* főigazgató, *Szabó Gyula* igazgatónk és Boda tanár úr együtt érkezett az osztályunkba a latinórára.

Nagy az izgalom körünkben, drukkolunk, de a felelések rendben lezajlanak. Boda tanár úr hihetetlenül kedves, mosolyogva kérdezet. Ha gyenge a feleletünk, kedvesen helyreigazít, szinte nincs is részünkről rossz válasz, minden ideális, helyeslő bólogatás ... – és vége a várt “vérengzésnek”.

Felelés után jön az új lecke preparálása. Ilyen érthetően, alaposan, türelmesen eddig még soha nem preparált nekünk új szöveget a tanár úr. Szinte ott helyben meg is tanultuk az új szavakat. Talán éppen ezért nem sok idő jutott az újabb részre, csupán három sornyi szöveg, amikor megszólalt az óra végét jelző csengőszó.

– *Hát ennyi, ez lesz feladva a következő órára* – mondja nyájasan.

Felállunk, ők sorban indulnak kifelé: elől a vendégigazgató, majd Szabó Gyula, és végül Boda osztályfőnök úr.

Ekkor különös dolog történik. Az ajtó nem záródik be utánuk, hanem vissza kinyílik, Boda tanár úr – felénk

háttal – két-három lépést visszahátrál, megfordul s szinte sziszegve így szól:

– *Az új leckéhez holnapra még hozzávesztek nyolc sort, otthoni feladatként!*

Majd sietve távozik a vendégek után, ismét felöltve nyájas mosolyát.

dr. Osváth Lajos

“Cetrom bácsi”

1940

Az 1930-as évek legvégén és a 40-es évek elején egy utcában laktam *Bódy Dénes* tanár úrral, a vallásstanárunkkal. Ezért kisdíák koromban gyakran kerültem abba a helyzetbe, hogy közvetlenül érzékeljem, hogyan ragadt rá a diákok által adott neve, a *Cetrom bácsi*.

Iskolából jövet-menet a kapuja előtt haladtam el, s így a tanár úr időnként, amikor meglátott, megállított, s több ízben kaptam tőle megbízást három citrom vásárlására, az alábbi megszólítással:

– *No, te édes Pista fiam, hozzád Ilonka néninek néhány cetromot!*

Ez a megbízás felsős gimnazista koromra elmaradt, mert mindig a kisdíákok, a pecúrok feladata volt.

Kósik István

Az Isten szerelmére!

1943

A történelmi hűség megköveteli, hogy bevalljuk: az egész osztálynak csak három vagy négy hittankönyve volt. Az órákra való felkészülésnél tehát többnyire csak *Bódy* tanár úr előadásaira meg a Bibliára támaszkodhattunk. Ám az ő előadásai bizony nem nagyon tudták le-

kötni a figyelmünket. Ezért volt néha izgalom és kapkodás a feleltetéskor.

– *Halljam az Úrvacsora Pál apostol szerinti leírását. Na, mondja el ... mondjuk ... [dermedt csend!] ... Újhelyi Miklós!* (Következetesen l-lel ejtette Újhelyi Miki nevét.)

Szegény Miklós kétségbesetten állt fel, mert nem készült. Félig az osztály felé fordult és könyörgő, majdnem sírós hangon kérlelte a körülötte ülőket

– *Az Isten szerelmére, mondjátok már! Súlyjátok már, mit kell mondani!*

Amíg a fiúk félhangosan, tagolva sügni kezdték: *“Mert én az Úrtól vettem ... amit néktek ... előtökbe is adtam ...”* - addig Bódy tanár úr, mivel erősen nagyot hallott már, békés nyugalommal könyökölt a tanári asztalon és mosolyogva várta, meddig rendezi még “Újhelyi” a gondolatait...

dr. Osváth Lajos

Elterelő hadművelet

1942

Egy időben olyan előírás volt érvényben az iskolában, hogy a reformátusok „*Templomlátogató könyvecskét*” kaptak, és abban lelkipásztori igazolást kellett hozni arról, hogy a karácsonyi és húsvéti szünetek alatt részt vettek az istentiszteleteken. Szünidő végeztével aztán az első hittanórán be kellett mutatni az igazolást a vallásosoknak.

A most következő eset egy karácsonyi szünet után történt. Hideg tél volt akkor, és a szünet alatt az alig fűtött osztálytermek alaposan kihűltek. Az első napokban kabátban ültünk padjainkban, s vallásórán Bódy tanár úr is a katedrán. Egymás után kezdte szólíogatni a fiúkat az

igazolások bemutatására. Persze, nem mindenki rendelkezett kellő befrásokkal a könyvecskében, s a szorongás kezdett fokozódni.

Ha másban olykor igen, de leleményben sohasem szenvedtünk hiányt! *Dula Guszti* mentette meg a helyzetet. Mégpedig úgy, hogy hirtelen eszébe jutott: most mutatja be a vakáció alatt szerzett tüsszentőporának a hatását. Amikor kivitte az igazolását, előzőleg rászórt a tetejére egy kis port. Amikor a katedra elé ért, "véletlenül" ráköhöntött, s a por a gyanútlan Citrom tanár úr felé röppent. A hatás nem is maradt el, mert másodperceken belül heves tüsszögésbe kezdett. Rettentően facsarni kezdte az orrát a "nátha". Guszti pedig, hátat fordítva neki, a sikerélménytől kipirult arccal, fülíg érő mosollyal vonult a helyére.

– *Ejnye, megfáztam* – jelentette ki a tanár úr két nagy tüsszentés között.

Csak erre vártunk! Előbb kórusban, majd egymást váltva bizonygattuk, hogy mennyire együttérzünk vele; óvtuk, ne üljön olyan közel a falhoz, amelyből csak úgy sugárzik a hideg; aggódva kértük, vigyázzon jobban az egészségére – és így tovább. Ez az "elterelő hadművelet" – amelyet az évek során egyre magasabb szinten és egyre rafináltabban műveltünk – ezúttal is bevált: sikerült a tanár úr figyelmét elterelnünk az igazolásokról olyannyira, hogy azon az órán abba is maradt. Amikor legközelebb, mintegy önmagától is megkérdezte, hogy vajon látta-e már a templomi igazolásokat, kórusban bizonygattuk:

– *De hiszen az előző órán már mindenkiét meg tetszett nézni! Vagy hozzuk be újból?*

– *Á, nem ... akkor rendben van ...* - nyugodott meg Dini bácsi.

dr. Osváth Lajos

Kísérleti alany

1945

Bódy Dénes 1948-ig volt vallástanár a gimnáziumban. Az utolsó években már igen rosszul hallott, és az írás is nehezebbre esett jószágos, nagy tudású hit- és erkölcsstan tanárunknak, akit magunk között – nem tudom, miért – csak Citromnak nevezünk.

A mi időnkben még kalamáris díszelgett a tanári asztalon, megtöltve eredeti antracéntintával, mellette volt a tollszár. Ha a pedellus új tollhegyet tett a tollszárba és azt Bódy tanár úr szentelte fel, akkor őután más már nemigen használhatta.

Hallottuk az idősebbektől, hogy ha a papírt enyhén bekrétázzuk, akkor azon a részen a tinta szétfolyik és nem lehet rá írni. Nosza, kipróbáltuk mi is ezt a trükköt, méghozzá az osztálykönyvön, és Citrom lett a “kísérleti alany”. A kísérlet valóban nagyon jól sikerült, a tinta szétfolyt a “*Hit- és erkölcsstan*” rubrikában, ő pedig dohogva, fejcsóválva jegyezte meg:

– *Ideje már tollhegyet cseréltetni, mert ezzel lehetetlen írni!*

dr. Osváth Lajos

A debreceni lunatikus

1945

Nyolcadikos gimnazisták voltunk 1945-ben, és filozófiára *Bódy Dénes* bácsi tanított bennünket.

Valamelyik előző órán szóba került a holdkórosság, most azonban filozófiai tananyagról volt szó, s felszólította felelni *Fáy Árpád* osztálytársunkat. Ő azonban bele sem nézett a leckébe, villámcsapásként érte a számonkérés, ezért a régi témáról, a holdkórosságról kezdett el beszélni. Hosszan ecsetelte a holdkórosok cselekedeteit, a háztetőre mászást, a lefekvést a kútkávéra, a kísétálást

az ablakon stb., aminek a tárgyhoz semmi köze sem volt. A tanár úr nyugodtan végighallgatta, mint élvezetes előadást, majd megkérdezte:

– *No, te, Fáy fiam, ha már erről beszélsz, meg tudnád-e mondani, hogy az irodalomban hol találjuk nyomát ennek a jelenségnek?*

Barátunknak fogalma sem volt róla, de elől valaki súgott, amit ő nem hallott, ezért ügyesen elindult előre a padosrok között, mondván a tanár úrnak, hogy nem értette a kérdést, - közben hajlongva figyelt a súgásra. Sajnos a tanár úr pont akkor ismételte a kérdést, amikor jött a súgás: *Debreceni lunatikus*.¹⁴ Megint gyengén hallotta, de kivágta:

– *A debreceni nótárius!*

A tanár úr a fejét ingatta. Most hátulról jött a súgás, így hát Árpi gyalogolni kezdett hátrafelé:

– *Jaj, tanár úr, elnézést; nem nótárius, hanem motórikus!*

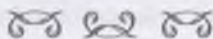
Ekkor már többfelől is súgtak, Árpi pedig hajlongva, hol előre, hol hátrafelé szökdécselve fülelt és mondta újra:

– *Debreceni nótórikus!*

A fiúk már dőltek ki a padokból a nevetéstől, a tanár úrral együtt, aki végül így szólt:

– *No, te Fáy fiam, te kabaréba való vagy, nem filozófiaórára. Ül vissza a helyedre!*

Kósik István

¹⁴ *“A debreceni lunatikus”*: Jókai Mór novellája Dallos Ádám debreceni teológusról. Azért hívták lunatikusnak, mert 1830 táján diákcsínyből holdtöltekor a kollégium tetején sétálgatott. Sok akadály leküzdése után elnyerte Tóbiássy prof. mostohalánya, Veronka kezét. Novelláját Jókai valóságos személyről, *Bíró István* kiváló (tetőszétája miatt országos hírnő) debreceni diákról írta.

Imre Lajos (Budapest) fametszete, 1978

Vallásfilozófia-órán

113. [1948]

Vallástanárunk, *Bódy Dénes* idős korában nem tudott már fegyelmet tartani az óráin. Vissza is éltek ezzel a diákok!

Egy alkalommal a hátsó padban valaki jó hangosan nyávogni kezdett. Egy-két nyávogás fel sem tűnt a tanár úrnak, de csak nem akart megszűnni, és egyre élethűbb lett. Erre már felkapta a fejét, figyelt, majd felkelt a katedréről és elindult az ajtó felé. Az osztály megszepep: mindenki azt hitte, hogy felmegy az igazgató úrhoz panaszra. Nagy csend lett. Ő pedig az ajtónál halkán megállt, majd hirtelen kivágta az ajtót és kinézett.

Még nem csengettek ki, egy árva lelket sem látott a folyosón. Erre visszalépett az osztályba és a legkönyebben így szólt:

– *Nem sikerült elcsúpní az a büdös kandúrt!*

Erre az osztályból kirobbant a nevetés.

Egy másik vallásfilozófia-órán történt, hogy fel szólítja az egyik fiút:

– *Mondd, mit jelent az “eüharisztia”¹⁵ szó?*

A megkérdezett erősen gondolkozni kezd, de látszik, hogy fogalma sincs róla. Óvatosan tekintget körbe, várva a súgást. Végre hátul súg valaki, ő pedig gyorsan be mondja:

– *Indián csatakiáltás!*

¹⁵ *eucharistia* [latin < görög]: ‘hálaadás’ > 1. úrvacsora, oltáriszentség; > 2. áldozati mise, a római katolikus mise központi része. – Az oltáriszentség tiszteletére 1874 óta egyházmegyei, országos és 1881 óta nemzetközi katolikus egyházi ünnepeket rendeznek. Budapesten 1938-ban tartották a magyarországi *eucharisztikus kongresszust*.

Szegény Bódy tanár urat úgy mellbe vágta a válasz, majd a kirobbanó röhögés, hogy összecsapta az osztálykönyvet és kirohant a tanteremből.

dr. Benke György

Öntudatos szolgál

1948

Bódy Dénes vallástanár úr a mi időkben reszkető kezű öregember volt már. (Talán mint most én, ötven esztendő múltán.) Amikor az osztálykönyvet írta be, a bal keze mutatóját is nekitámasztotta a tollszárnak, hogy az írása minél egyenesebb legyen. Nagy tekintélynek örvendett Dénes bácsi, amint nagyon tekintélyes volt az írása is.

Rendszerint ő osztott Úrvacsorát az Imateremben az újonnan konfirmált ifjúságnak. Ez az esemény mindig élményszámba ment a résztvevőknek, főleg amikor Dénes bácsi meghirdette a bűnbocsánatot, *“mint az én Uramnak hivatalos szolgálja”*.

A *“méltatlan bár”*-t állítólag mindig kihagyta.

Pandák László

Az angol írásbeli

1941

Az angol nyelv tanára, *Mr. Geoffrey Tier*, aki született angol volt, egyúttal felügyelőtanárkodott a Rácz Internátusban, – ott is lakott a diákszobák mellett egy külön szobában a feleségével együtt.

1941-ben, az írásbeli érettségi alkalmával hazavitte javítani az angol írásbeli dolgozatokat. Az ott lakó diákok ezt megneszelték, és amikor estefelé a tanár úrék elmentek valahová, távollétében kilopták, majd bezár-

közva az internátus egyik szobájába, javítani kezdték a dolgozatokban a hibákat, kinek-kinek a várt érdemjegye szerint.

Igen belemerültek a munkába, s nem vették észre, hogy a tanár úr már hazaérkezett, sőt már lefekvéshez készülődött.

Ekkor tűnt fel neki, hogy a dolgozatok eltűntek az íróasztaláról. Pizsamára vetkőzve indult el szétnézni a diákszobák között, ahol az egyikben égett a villany, de az ajtó kulcsra volt zárva. A nagy dörömbölésre sem engedték be, mert a tettesek pánikba estek, ijedten hónuk alá kapták a dolgozatokat, és az ablakon kiugrálva, az iskolakert felé futottak. Igyekeztek elinalni, de a tanár úr – csak úgy pizsamában – mindenütt a nyomukban volt, és csak azért nem érte utol őket, mert a közben lehullatott néhány dolgozatot is megpróbálta összeszedni. Át az iskolakert kerítésén, irány Bódy tanár úr gárdája! Berohantak, bebújtak az ágyak alá, leoltották a villanyt.

A nagy zajra Citrom bácsi is előkerült, és az udvaron próbálta megnyugtatni nagyon izgatott tanártársát.

Hogy hogyan rendezte le vele az eseményeket, azt nem tudom, de az tény, hogy a szervezők egy szóbeli megrovással megúszták a pizsamás üldözést, a dolgozatírást pedig meg kellett ismételni. Hogy nem lett az esetből nagyobb botrány, az biztosan Bódy tanár úrnak és az ő diákszeretetének volt köszönhető.

Kósik István

A "lezser" tanár

1940

Nagy nyelvtudású és mély műveltségű, végtelenül kellemes és szeretetreméltó ember volt *Képes Géza*, a magyar és német nyelv és irodalom tanára. Népszerű volt a diákok körében, bár minden szabadidejét az irodalomnak szentelte, s tanári tevékenységét csak másodrendű feladatának tekintette, amely azonban azokban az években a megélhetését biztosította.

Osztályunkat az 1939/40-es tanévben német nyelvre és irodalomra tanította. Mivel általában esténként a verseit írta, vagy műfordításokon dolgozott, későn fekvő és későn kelő ember hírében állt. Ezt az iskola vezetősége is tudta, ezért órarendjének az összeállításakor igyekeztek csak a késő délelőtti időszakra beosztani magyar- és németórát. Így is gyakran előfordult, hogy csak az óra vége előtt nyolc-tíz perccel érkezett meg, amit mi nagy megelégedéssel nyugtáztunk.

Ha egyházi vagy világi látogató, esetleg tanfelügyelő látogatása volt esedékes, *Tárczy Árpád* igazgató úr már jó előre, külön s kellő nyomatékkal hívta fel figyelmét, hogy a kritikus napon pontosan érkezzen az osztályába. Ha a látogatásról mi nem is szereztünk tudomást, de *Képes tanár* úr a szokottnál jóval hamarabb bejött az óráját megtartani, biztosak lehettünk benne, hogy valamilyen látogató is érkezni fog.

Módszelett elnyerte tetszésünket a dolgozatírással kapcsolatos oktatási stílusa, mert az éves tanterv szerinti tíz dolgozatról az első csak januárban, a másodikat márciusban, a harmadikat pedig már csak június elején írtuk, antedatálva az előző évre. Ennek egyik oka, hogy a dolgozatok javítása is nagy teher volt számára. Úgy próbált ezen segíteni, hogy a dolgozatok kijavítására abszolút megbízható hetedik vagy nyolcadik osztályos eminens diákot kért meg. Egyik ilyen famulusa

Király István, a későbbi neves irodalomtörténész professzor volt. Pista tökéletesen tudta utánozni a KG-szignót a dolgozatok alatt. Az is természetes, hogy akin segíteni akart, könnyen megtehetette egy-egy megemelt érdemjegy beírásával; tudta ugyanis, hogy Képes tanár úr részéről nem kell tartania utóellenőrzéstől.

Ha a tanár úr sokat késett, az osztályba belépve egy-egy "aranyköpéssel" oldotta fel a hosszú várakozás feszültségét:

– *Na, milyen gyümölcs a citrom? – Nem, nemcsak "déli" (mint én)! A citrom olyan gyümölcs, hogy ha kifacsarom, elmegy a cit és marad a rom!*

Ha úgy éreztük, hogy számonkérésre lehet számítani, az időhúzás egyik bevált formája – főként télvíz idején – az általános, szünni nem akaró, hangos orrfúvás volt. A tanár úr türelmesen várt, míg végre szóhoz juthatott és teljesítményünket így értékelte: "*Csatakiürtök elhallgathatnak!*"

Persze, aki érezte, hogy felkészültsége meglehetősen hiányos, igyekezett a felelést úgy megúszeni, hogy egyre mélyebben húzódott a pad alá. Ha a tanár úr kiszúrta a legmélyebbre csúszót, így fordult hozzá:

– *Fiam, aki bűvár, arra bű vár, ezért állj fel szépen és gyere ki felelni!*

dr. Osváth Lajos

Új típusú futballmérkőzés

1945

A "felszabadulás" esztendejében történt.

Tavaszi volt, az ifjúság az Angol Internátus futballpályáján rúgta a labdát, amikor teherautón megjelentek a "felszabadító" szovjet katonák. A teherkocsi rakodótéren tele volt velük, no meg a cseresznyefával, amit valahol

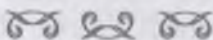
mindenestül beledöntöttek. Így cseresznyéztek és nézték a rögtönzött, ebéd utáni meccset. Majd nekik is kedvük szottyant a játékhoz. Be akartak állni a kis gimisták közé, de a labda tulajdonosa, aki az Angolban lakott, tudta, hogy arra rámehet a labdája, így megfelelő pillanatban felkapta a lasztit és eltűnt vele, be az inter-nátusba.

A katonák nem vették jó néven a dolgot, és – a kollektíva erejét bizonyítandó – hangos *raz - dva, raz - dva*¹⁶ vezényszavak aláfestésével az egyik kapufát ki-döntötték. Majd mint akik jól végezték dolgukat, cse-resznyézve továbbálltak.

Ezután az ifjúság hosszú ideig csak egy kapura fut-ballozhatott.

Ez a történet is a felszabadítók nagylelkűségét bizo-nyítja, hiszen mindkét kaput kidönthették volna.

Pandák László

Pataki diák-becsületszó

1945

E meglehetősen szomorú, majdnem tragikus végű történetet *Kiss Sándorról* az osztálytársaim mesélték el nekem. Prügy község akkori református lelkészének három pataki diák-fia közül ő a legidősebb, aki 1944-ben érettségizett, majd 1944 szeptemberében felvették a Budapesti Orvostudományi Egyetemre.

Az ostrom alatt, 1944 decemberében és 1945 január-jában a szovjet csapatok fokozatosan elfoglalták a főváros pesti részét. Ezt követően, mint ismeretes, az utcákon és a házakban összefogdosták a munkaképesnek tűnő akár idős, akár fiatal férfiakat "malenykij robotra",

¹⁶ *raz, dva!* [orosz vezényszó]: 'egy, kettő!'

sorbaállították őket, aztán géppisztolyos kozákok őrizete mellett meneteltek az ismeretlen cél, a nagy Gulág felé.

A diáktársak által csak "kis Tukinak" nevezett Sándor is összeakadt Pesten egy ilyen menetoszloppal, és "Davaj, davaj!"¹⁷ jelszóval a fegyveresek beteretlék a sorba. A sors úgy hozta, hogy a menet ott haladt el kis Tuki szállása közelében, ezért ő odament a géppisztolyos orosz őrhöz és magyarázni kezdte neki:

– *Ja unyiverszityet-sztyugyent ... tut jeszty moj dom, a kvártélyom ... ja idu domoj ... ételhordó – csajka ...*¹⁸ – mondta és – ahogy tudta – mutogatta is, hogy csak felszalad egy csajkáért meg ezért-azért, és becsületszóra visszajön.

Az őt ránézett a vézna, sápadt, beesett arcú, fiatal gyerekre, nagyjából megértette, mit magyaráz, talán meg is sajnálta, és intett neki, hogy "nu, davaj!"

Tuki felrohant a szállására, kimosta az ételhordóját, ezt-azt még felkapott, aztán rohant vissza, utolérte a menetet, beállt ugyanoda a sorba, lihegve jelentette az őrnök, hogy megjött, – és mutogatta az ételhordót: lám, ezért ment el, de már visszajött, ahogy becsszóra megígérte.

Le a kalappal előtte, betartotta a szavát, – de ez a becsületesség öt esztendei ingyenes turistautat jelentett neki a nagy Szovjetunióba!

dr. Osváth Lajos

¹⁷ *davaj* (orosz biztatás): 'gyerünk, menj, nosza'

¹⁸ "Egyetemi hallgató vagyok ... itt van az otthonom ... haza megyek ..." (tört oroszszággal)

Amerika eltiporna ... 1947

A háború utáni években Amerikából, még közelebről a Michigan állam Holland nevű városában¹⁹ működő *Hope College* tesvériskolától nagy mennyiségű élelmiszer- és ruhaküldemények érkeztek a Főiskolának. Az élelmiszereket a Konviktus, azaz a Tápintézet használta fel diák-élelmezésre, a ruhaneműt pedig kiosztották a nevelők és a diákok között.

Ekkor már voltak közöttünk néhányan, akik baloldaliak lettek, és így a kommunista párttal is kapcsolatba kerültek. Amit persze nem vertek nagydobra...

Az egyik ilyen diáktársam, átvéve a jó minőségű, "békebeli" amerikai ruhaadományt és a remek bakancsot, boldogan kapta a hóna alá a terjedelmes csomagot, ám hazafelé a diákszállásra, átérezve a helyzet fonákságát, dúdolni kezdte az akkor már egyre gyakrabban hallható mozgalmi dalt:

*Amerika eltiporna,
Hogyha arra módja volna ...*

dr. Benke György

¹⁹ Michigan állam délnyugati részén, Grand Rapids várostól 47 km-re délnyugatra, a Michigan-tó egyik mellékta, a Macatawa mellett református vallású holland bevándorlók 1847-ben alapították a ma jó 30 ezer lakosú, faiparáról, mezőgazdaságáról, baromfityesztéséről, feldolgozóiparáról, üdülőiről, májusi tulipánfesztiváljairól ismert városkát, *Hollandia Múzeuma* révén a holland bevándorlás szellemi központját. Kollégiumát 1866-ban, *Western Theological Seminary* nevű református teológiáját 1869-ben alapították.

Darab úr és a szólásszabadság

1947

Aki az orosz dűlást követő első években Patakon élt, annak emlékeznie kell *Darab* úrra. Emlékezzünk meg róla mi is.

Nem volt ki mind a négy kereke, így a rendszer elleni hangos megjegyzéseit a hatóságok egy darabig elnézték. A sokpártos²⁰ választások idején, 1947-ben (ez volt az utolsó szabad választás) *Darab* úr tűzoltósissakkal a fején, a tőle telhető legnagyobb hangerőt használva, a *“hat és a hét, hét és a hat!”* jelszóval korteskedett a gimnázium előtt.

Aztán ő is eltűnt, ahogy az elvtársak türelme elfogyott.

Meminisse.²¹

Pandák László,

²⁰ Az 1947. aug. 31-i országgyűlési választásokon tíz párt indult. A hatos lista a korábbi kisgazda, *Barankovics István* (1906-74) vezette *Demokrata Néppárté* volt, a hetes pedig a munkáspártok nyomására a Kisgazda Pártból kilépett *Pfeiffer Zoltán* (1900-81) *Magyar Függetlenségi Pártjé*. A propaganda szerint *“a baloldal elsőprő győzelmet aratott”*. A valóságban a kommunisták az erős szovjet támogatás s a 18 %-os eredménynövelést jelentő ún. *kékcédulás* választási csalásuk ellenére is csak 5,35 %-os növekedést (= 22,3 %) értek el, így a Baloldali Blokk pártjai (Magyar Kommunista Párt, Szociáldemokrata Párt, Nemzeti Parasztpárt) összesen 45,6 %-ot kaptak (a velük választási szövetségben volt kisgazdákkal együtt 60,9 %-ot); míg a hat polgári-paraszt párt a szavazatok 39,1 %-át (DNP 16,4 %; - MFP 13,4 %) nyerte.

²¹ *meminisse* (latin): ‘emlékezni; megemlékeztem’

A finn borszakértő

1946

A két világháború között élénken ápolták a függetlenné vált európai finnugor országokban (Észtország, Finnország, Magyarország) a "testvérmépek" romantikus gondolatát: kongresszusokat rendeztek, három nyelvű közös énekeskönyveket adtak ki, ösztöndíjasokat küldtek egymás országaiba stb. Engem is már alig ocsudó, zsenge gyermekkoromban "megmételyezett" ez a rokonkereső szellemiség, ezért Patakra kerülve nagy lelkesedéssel fedeztem fel az egykori pataki diákot, majd pataki tanárt *Rácz Istvánt*, aki *Maija* [Mária] *Lipsonen* nevű finn feleségével a Várban vezette az alkotóházat.

KacsARINGÓS életutat tett meg ez az Eötvös-kollégista, a baloldali szervezkedésért József Attilával együtt bebörtönzött görög-latin-olasz szakos tanár, aki az újabb börtönbüntetés elől az akkor demokratikusabb Csehszlovákiába szökött, majd onnan Hitler csapatainak bevonulásakor Finnországba menekült, ahol a szovjet hadsereg lerohanási kísérletét, ártatlan polgári lakosok agyonbombázását látva kiábrándult a (marxista propaganda szerint) "legmagasabb rendű, szocialista humanizmusból" (is). Fegyverrel, majd fényképezőgéppel harcolt a finnek függetlenségéért. 1943-ban hazatérve, lankadatlan népnevelő munkát végzett, amíg lehetett stb. 1956 decemberében vándorolt ki hivatalosan feleségével Finnországba.

Több mint hetven ragyogó kézikönyvben örököltette meg a finnek művészettörténetét, alkotott maradandó kultúrtörténetet a képet, szöveget és zenét ötvöző svájci *Dreiklang* [Hármashangzat] c. könyvsorozatában stb. (Mindez megcsodálható Nagykönyvtárunkban.) Nem véletlen, hogy a finnek a legmagasabb kitüntetésnek számító állami nyugdíjjal tisztelték meg.

Közeli, baráti kapcsolatunk volt. A Budapesten 1991-ben megjelent *A Semmi partján* c. lebilincselő önéletrajzi írásának eredeti kéziratát is rám bízta 1961 őszén, mikor a Finnország megszállásával fenyegető szovjet diplomáciai nyomás elől Svájcba emigrált.

Stockholmban gyakran nálunk szállt meg. Egyik alkalommal mesélte el az alábbi kedves epizódot.

1946 őszén *Tildy Zoltán* köztársasági elnökkel s a kormány néhány tagjával együtt a Magyarországon működő Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) tagjai a tokaji szüretéről kirándultak Patakra. Az elnök és kísérete a Várban pihent a hivatalos fogadás előtt, így megismerkedtek az ottani Népfőiskola, Népegyetem és Vármúzeum vezetőjének finn feleségével is, akit annyira megkedveltek, hogy a fogadásra is elvitték, sőt egyenesen *Tildy Zoltán* és *Nagy Ferenc* miniszterelnök közé ültették.

A szenior pókhálós üvegeket tett az illusztris vendégek elé, akik rögtön töltöttek is egy picit a finn hölgy poharába. Maija asszony csodálkozott a pohara alján lötyögő ital furcsán kis mennyiségén. a folyadék színe miatt elbizonytalanodva – finn tapasztalatai alapján – gyümölcslének vagy sűrített szőlőcukornak gyanította azt.

Nagy Ferenc mosolyogva figyelmeztette:

– *Vigyázzon, kérem, mert ez a "gyümölcslé" még a bikát is ledöntené a lábáról!*

Ám az óvás túl későn hangzott el: Maija asszony egy hörpintésre kiürítette poharát, s közölte, hogy nem is olyan erős, inkább túl édes.

Aztán pár perc múlva rettenetesen melege lett, majd úgy kellett kitámogatni a fogadásról.

Poharában ugyanis a Főiskola pincéjéből való százesztendősszerű aranylott...

dr. Lázár Oszkár

A "jóbolondok"

1950

Az 1950-es években, egy szép késő őszi estén, úgy november közepén, a vár ormán néztük *Rácz Istvánékkal* a csillagos eget. Négyen voltunk: *Egey Antal* és jómagam, *Takács Tamás*, meg ők ketten. Egyszer csak Pista azt mondja:

– *Ilyen szép időben a Megyerről Kassáig is ellátni. Azt javaslom, hogy holnap menjünk fel és nézzük meg!*

Ebben maradtunk. Én a közelben, a várkert szélénél laktam, és reggel, amint kinézek az ablakon, friss hótakaró borítja az egész környéket. Éjszaka esett a hó. De *Rácz István* már integet odakintről. Nos, nem tágtotunk, hanem felkötöttük a sftalpat és mentünk ki a hegyre, megtekinteni Kassát. Átvergődve az erdőn, Pista éppen kiért az erdőszélre, amikor hallom *Egey Tóni* bácsi érces hangját, amint valahonnan odakiált neki:

– *Mi az, Pista? Lám, két bolond van Patakon?*

– *Nem, három!* - kiáltott vissza Pista és rám mutatott, amint éppen én is eldőbukkantam a fák alól.

Takács Tamás

A népszerűség ára

1947

Erzsi néni, a gyümölcsáros, a diákok kedvence volt a kis pecúrtól a teológusokig. A gimnázium előtt árulta a friss gyümölcsöt, az évszaknak megfelelően. Enyhébb téli napokon még sült gesztenyét és sült tököt is lehetett találni az asztalkáján.

Az órák közötti szünetben mindig nagy diákgyűri közepén volt látható, amint mérte és osztotta a portékát. Mindenki szerette. Tudtuk: ha névnapján megköszöntjük, süteményt kapunk érte.

Némelyik kölyök annyira szemtelen volt, hogy – tudását fitogtatva – latinul köszöntötte Erzsébet napon, például az *Ante, apud, ad, adversus* ... kezdetű előjáró-csoport versbe szedett, halhatatlan soraival. A prepozícióvers végére odamondta Erzsébet néni nevét is, így egészen személyesnek hangzott a köszöntő...

A remélt hatás sohasem maradt el.

Pandák László

Amikor a karórák keletre mentek... 1948

Közszeretben álló öregdiák volt a mi korunkban *Pálóczy Berci*. Karórája a háború után kevés szerencsés embernek maradt. Berci vagy érettségire, vagy már “gólyaként” kollokviumokra készült, amikor valaki rájött, hogy – idejét jól beosztandó – Berci mindig egy ébresztőórával járt, melyet saját maga által eszkábált bő, otromba zsebben tartott felsőkabátja belsejében.

Ez jól is ment, viszonylag titokban is maradt addig, amíg kabátviselésre volt szükség; de ahogy melegedett az idő és Berci még mindig kabátot viselt, a vekker titka ismertté vált széles pecúrkörökben is. Sokszor egyszerre két-három csibész is megkérdezte tőle, hogy hány óra van.

Szegény Berci hamar elvesztette a türelmét, és egyet-kettőt kilépett az imposztorok után, de tekintélye nem engedte, hogy fusson is utánuk. A *Te, gyere csak ide!* - invitációra meg nem reagáltunk, tudván, hogy mi lesz a következménye.

Az áldatlan állapotnak csak a közeledő vakáció vetett véget.

Pandák László

Hol voltál, Makó?

1943

Dr. Maller Sándor, fiatal, kisportolt, jó megjelenésű tanárunk volt a gimnáziumi cserkészcsapat parancsnoka.

A második óra után mindig hosszabb szünet következett, mint a többi. Az egyik ilyen hosszú szünetben, hogy kihasználja az időt, parancsnokunk rövid gyakorlatot tartott az iskolaudvaron. Már mindenki ott volt, csak egyetlen csapattagunk, *Makó Dezső* hiányzott.

Nem vártunk hát tovább, elkezdtük a gyakorlatot.

A lányok közül néhányan az udvar másik végében, a kerítésnél csiviteltek, Dezső pedig ott tette nekik a szépet. Bizonyára köztük volt az is, akihez erősebben vonzódott. Egyszer csak megérkezik a gyakorlat vége felé.

– *Hol voltál, Makó?* - kérdezi Maller tanár úr.

– *Azt nem mondom meg, tanár úr!*

Erre kapott egy pofont, majd újra a kérdést:

– *Hol voltál, Makó?*

– *Jaj, nem akarom elárulni!*

Ismét egy pofon csattant az arcán. És ez így még kétszer megisméltődött.

Végül belátta Dezső, hogy rengeteg pofont fog kapni, ha nem vallja be, merre járt, így hát megszólalt:

– *A lányokkal koketáltam, tanár úr.*

– *Na látod, Makó* - mondta parancsnokunk -, *ha az első kérdésemre bevallod, megspóroltál volna négy pofont. Hiszen én is voltam itt diák, és ezt meg tudom érteni!*

Pasztorniczky József

Passzív ellenállás

1948

A "fordulat éve" (1948) után a hivatalos társadalmi-politikai és az új állami ünnepeket (április 4., november 7. stb.) a Főiskolának is meg kellett ünnepelnie. Erre rendszerint a Mudrány-teremben került sor. Az ünnepi szónoklatokat megszakították a nemhogy szokásos, hanem később szinte rituálisan kötelező, ütemes tapsal kísért skandalások: "Éljen Rákosi!" vagy "Sztálin - Rákosi!" stb.

Az egyik ünnepélyen néhányan *dr. Maller Sándor* tanár úr mellett álltunk, aki erkölcsi tartását soha nem adta fel, s nem akart tapsolni a kommunista rendszernek. Amikor ütemes tapsra került sor, komótosan éppen akkor vetette le tavaszi - vagy téli - kabátját, vagy ha az már a karján volt, éppen akkor vette fel. Mi, mellette ketten vagy hárman, készségesen és udvariasan segítünk neki, a lehető leglassabban és legkörülményesebben, amíg el nem ült a taps.

S ez mindannyiszor megismétlődött, ahányszor a teremben ülő "szervezők" tetszésnyilvánítást kezdtek. Így kerültük el - tanár és néhány tanítványa néma cinkostársakként -, hogy tapsoljunk egy nem kívánt rendszernek.

dr. Benke György

Luftballonos támadás

1941

Egyik osztálytársam, *Nagy Gyurka* a Tárczy-diákgárdában lakott az 1940-es évek elején. Jó matematikus lévén, a szilencium alatt gyakran fogadott alsósokat a szomszédos diákgárdákból, hogy megmagyarázza nekik, ha nem értettek valamit.

Egy alkalommal *Ujj Tibor* érkezését várták, s elhatározták, hogy megrétfálják a fiút. Az ajtó fölé egy kis lavór vizet szereltek, különféle bádogdobozok és sok más kacat kíséretében, valamint egy luftballont is felakasztottak, amelyet ügyesen egy szögnek kellett kilyukasztania az ajtó megnyitásakor.

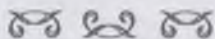
Nagy izgalommal várták a hatást.

Pár perc múlva nyílt a kapu, ám nem Tibor, hanem *Tárczy Árpád* igazgató úr lépett be rajta. Feszült pillanatok: vajon merre fog fordulni? Sajnos, olyan gyorsan, hogy figyelmeztetni sem volt idő, egyenesen a fiúk szobája felé tartott. Kinyílt az ajtó, a lavór és a többi kacat remekül működött, minden a nyakába zúdult, a luftballon is nagyot durrant.

Az igazgató úr ijedten rohant vissza a lakásába. Mindenben meghűlt a vér, de a csínytevők talán még jobban megijedtek, mint a házigazda. Egy ideig döbönt csend! Nem jött vissza! Nemsokára azután a fiúk bemelegkedtek hozzá és elmondták sűrű bocsánatkérések között, hogy kinek szánták és hogy mi okozta a nagy durranást.

– *Tudom, tudom, fiúk, hogy nem nekem szántátok* – mondta, még mindig a nyakát törölgetve -, *de a luftballont azért kihagyhattátok volna!*

Kósik István

A tablóháború

1942

Népszerű hely volt Patakon a Szepessy-cukrászda, ahol sok-sok diák költötte finom nyalánkságokra a zsebpénzét, azonkívül minden évben kirakták a kirakatba valamelyik érettségiző osztály tablóját. Ám 1942-ben nézeteltérés támadt a nyolcadik gimnazisták és a cukrászda

között amiatt, hogy a gimnazisták helyett a tanítóképzősök érettségi tablóját helyezte el *Szepessy István* a kirakatában.

A felsőbb osztályos tanulók tekintélye mindig nagy volt a Főiskolában, a kisebbeknek engedelmeskedniük kellett. Sőt sokszor a felsősök tartottak rendet, tanári segítség nélkül is. Most tehát a nyolcadikosok megtiltották, hogy a gimnazisták a *Szepessy-cukrászdában* bármit is vásároljanak, s ezt szigorúan ellenőrizték.

A cukrászda a legjobb mogyorós és csokoládés tortáival, fagylaltjaival próbálta odacsalogatni a kitiltott diákokat, de ez nem sikerült, sőt időnként öt-hat fős csoportok álldogáltak és hangosan cuppogtak a cukrászda előtt, elűzve ezzel a városi vendégeket is. Több mint egy hete tartott már a bojkott, a csendőrség is beavatkozott, de amint elmentek, újra kezdődött a hangos cuppogás.

Szepessy István végre *Tárczy* igazgató úrhoz fordult segítségért. Ő pedig hívatta a maturandusokat és ezt mondta nekik:

– *A cukrászdát megtanítottátok becsületre, fiúk, de most már vigyázzatok a gimnázium becsületére is. Elég volt a bojkottból!*

Ő vetett véget a tablókép miatt kitört háborúnak.

Kósik István

Bölcs igazgató

1947

A választási kampány idején, még a “fordulat éve” előtt a “nagy *Rákosi Mátyás*” három vármegye népét csodította össze Patakon a várkertbe és hosszú beszédében élénken ecsetelte, mennyire boldogok vagyunk a “felszabadulás” óta, és mennyivel jobb lesz a szocializmusban. Helytelenítette azonban, hogy a pataki iskolában

még mindig *angol* internátus létezik – ahelyett, hogy *orosz* lenne!

Tárczy Árpád akkori gimnáziumi és közigazgatónk így válaszolt a felvetésre:

– Mi is gondolkoztunk már ezen, és nagyon örülünk, hogy a kormányzat figyel az iskolánkra. Kérjük is tehát az Ön támogatását, hogy az angol internátus mellett egy orosz internátust is építhessünk!

Lakó János

Fery Antal (Buda pest) fame tszete, 1981

A német szótári alak

1948

Az 1940-es évek végén egyszer a nyfregyházi állomáson kellett időznöm néhány órát. A hosszú várakozási időt *Tárczy Árpád* igazgató úrral töltöttem. Rideg és hideg volt az állomás. Téli vakációra utaztunk mindketten. Vérteli pedagógusként az időt arra használta, hogy megtanított engem a német főnév ragozására, a maga teljességében – pedig ő nekünk csak történelmet és orosz nyelvet tanított. Kissé furán néztek az utastársak, amikor együtt, hangosan skandálva ismételtük a nehezebb részeket.

Patakra visszatérve, az osztályban néhány körülöttem ülőnek elmeséltem, hogyan tanultam meg a német névszóragozást. Akkortájt osztálytársaim közül a fiúk néha *Gyufa* névvel is illettek. Emlékszem, hogy talán *Király Zoli* hogyan alkotta meg ekkor gúnynevemre a *gyufa* szó szótári alakjait: *das Gyuf, des Gyufes, die Gyüfe...*

dr. Beregszászi Gyula

Hétfő reggeli áhítat

1948

Minden hétfőn reggel, a tanítás megkezdése előtt, fél nyolc és nyolc óra között az Imateremben reggeli áhítaton vettünk részt. Az igehirdetést a pataki segédlelkész vagy vallástanárunk végezte. A földszinten foglaltak helyet a teológusok és a felsős gimnazisták, a karzaton pedig az alsósok vagy a késve érkezők; így hallgattuk az áhítatot.

Olykor, ha a lelkész igen halk szavú volt, vagy monoton volt a beszéde, előfordult, hogy fenn a karzaton a gyerekek előbb halkán sutyorogni, majd zsongani kezdtek, ami nagyon zavarta az istentiszteletet. Hogy ezt ki-

küszöböljék, egy idő múlva a bejárati ajtó melletti pad végén mindig ott ült fenn is egy felügyelő tanár.

Az egyik hétfőn *Tárczy Árpád* tanár úr, egyben igazgatóhelyettes, volt a felügyelő, mikor prédikáció közben a közvetlenül mellette ülő *Soós Árpád* osztálytársunk feszülő nadrágjához a háta mögött ülők egyike viccből gombostűt tartott, melyet egy másik, ismeretlen kéz hirtelen megbökött. Árpi a váratlan döféstől nagyot ugrott, és bőrtalpú cipője akkorát csattant a padlón, hogy mindenki felnézett, egy pillanatra még az ige hirdető *Kalydy Miklós* vallástanár úr is abba hagyta a beszédét.

Az áhítat végeztével *Tárczy* tanár úr a környezetéből vagy ötünket, a vélt rendbontókat, felkísért az igazgatói irodába, ahol egymás után mindenkit kihallgatott; de mindenki tagadta bűnösségét. *Soós Árpi* még azt is szégyellte bevallani, hogy miért ugrott akkorát, csak azt hajtogatta:

– *Véletlenül, tanár, véletlenül...*

Látva, hogy semmire sem megy velünk, *Tárczy* tanár úr szigorú, de inkább szomorú tekintettel és halk hangon így szólt hozzánk:

– *Szégyelljétek magatokat, hogy még istentisztelet alatt sem tudtok tisztességesen viselkedni. Te pedig, fiam – fordult Árpihoz, - még hülyegyerek is vagy, hogy ok nélkül ugrálsz, amikor áhítatosan fohászzkodnod kellene. Elmehettek!*

E csendes szavak jobban fájtak s nagyobb hatással voltak ránk, mint ha megpofozott volna, vagy igazgatói figyelmeztetésben részesített volna. Ám amikor már leértünk a földszintre, azért jól kiröhögöttük magunkat *Soós Árpin*, hogy mekkorát ugrott a gombostűtől!

Benkő Károly

Fery Antal (Budapest) fame tszete, 1980

SZUPPLIKÁCIÓ

*Haj, regő ... rejtem ...
Szupplikálás... ejtem:
Van diákok serge lázban,
alig férnek meg a házban.
Tankó b őszén gépel:
szívben tettvágy székel,
mert a csoport beosztása
néki régi jó szokása.
Haj, regő ... rejtem ...*

*Haj, regő ... rejtem ...
Készülődnek ... ejtem:
szalmazsákok domborulnak,
mert ifjaink már vonulnak,
égve forró vágytól,
búcsúznak az ágytól ...
Iskolától távol lesznek,
hat napon át csirkét esznek ...
Haj, regő ... rejtem ...*

*Haj, regő ... rejtem ...
Szupplikálunk ... ejtem:
fiúk, lányok énekelnek,
kerületben szerte mennek.
Tanár lesz a pallér,
gyűlik a sok tallér
Kollégium szükségére:
felbuzdul a hívek vére ...
Haj, regő ... rejtem ...*

*Haj, regő ... rejtem ...
Falujárás ... ejtem:
Alma Mater küldi őket,*

*felnőtteket, serdülőket,
bejárni kis városokat,
összegyűjtögetni sokat,
falu népét látni,
vígán szupplikálni.
Haj, regő ... rejtem ...*

*Haj, regő ... rejtem ...
Szupplikánsok ... ejtem:
teológus mind ahány van,
válogathat sok szép lányban...
Gyűlnek a tallérok.
Vidám gavallérok
teszik lányoknak a szépet,
ámítva e jámbor népet ...
Haj, regő ... rejtem ...*

*Haj, regő ... rejtem ...
Gyülekezet ... ejtem:
várják már a diákságot,
készítenek vidámságot.
Liba, réce hápog,
örvend a sok zápfog:
rágicsálni bőven akad...
Ínycsiklandó falatokat
sütnek a diáknak.
Lesz fogyása máknak,
diónak és káposztának,
fellendülése postának ...
Haj, regő ... rejtem ...*

*Haj, regő ... rejtem ...
Nincs engedély ... ejtem:
Tankó sürgönyököt küldöz,
táviratot, futárt üldöz*

konventi tanácshoz...
 Veri fejét rácshoz,
 mert az idő tovalibben:
 hogy álljon meg így a hitben?
 Beosztások készen,
 szupplikánsok résen,
 egyházközség papja sürget,
 háziasszony köszörülget
 kiskést, nagykest, – várva:
 mit kerítsen tálba?
 Ám az engedély csak késik,
 s habár mindent előkészít,
 nem jön a diákság...
 Beütött a válság.
 Egyik hét megy másik után,
 itt állanak várva, sután ...
 Haj, regő ... rejtem ...

Haj, regő ... rejtem ...
 Derült idő ... ejtem:
 szupplikánsok bakancsára
 ne tapadjon falvak sára ...
 Viruló szép őszben,
 fulladva a gőzben
 jár hassák a községeket,
 gyűjthessék a terményeket.
 Kell a köztartásnak,
 amit most kiásznak
 mezőkön és kertek alatt:
 abból lesz az ízes falat!
 Gyümölcs is kell néha:
 tele már a véka,
 ideje lesz érte menni,
 zsákot, tarsolyt teleszedni,
 kétszáz helyet felkeresni,

*jóhírt és nevet szerezni.
Szupplikáns csapatnak
– hálával a papnak,
ki a hívek szeretetét
árasztja felénk szerteszét.
Haj, regő ... rejtem ...*

*Haj, regő ... rejtem ...
Vigasztalás ... ejtem:
fiúk, lányok rendületlen
maradjanak lendületben!
Néhány szép nap múlva
nagy útnak indulva
csoportosan szupplikáltok,
s minden meglesz, amit vártok.
Járhattok majd arra, vissza:
meg fog telni a tarisznya.
Szívetekre vigyázzatok,
békén maradjon házatok!
Haj, regő ... rejtem ...*

Zsuffa Tibor – Igric
Sárospatak, 1951. október 23.

Sztorik a szupplikációból

1946

A II. világháború után nagy nyomorúság szakadt a megcsönkített és kétfelől is kirabolt országra. Azonban "Az élet él és élni akar", ahogy Ady írta, s Patakon is újra megindult a tanítás. Csakhogy a Tápintézet, avagy régi nevén: a Konviktus is üres éléskamrával várta a diákokat. Így került sor a szupplikációra: a diákok 8-10 fős csoportjai látogattak el a tiszáninneri református gyülekezetekbe, élelmiszert és adományokat gyűjteni.

Egy-egy hétig jártuk a falvakat. A vezetőnk teológus vagy tanár volt, aki istentiszteleti szolgálatot végzett, a többiek pedig műsort adtak: népi játékokkal, szavalatokkal, többszólamú énekekkel, megható novellák és történetek felolvasásával tették színessé az összejöveleket. A táncokat *dr. Bakos József*, a népi jeleneteket *Rácz István*, az énekszámokat *dr. Szabó Ernő* tanár urak tanították be.

Első körutunk 1946 őszén a bodrogi közeli gyülekezetekbe vezetett. Csoportunk felszállt a kisvonatra, amely Bodrogi Gazdasági Vasút néven szelte át a vidéket egészen Zemplénagárdig, s bizony néhol ugyancsak lépésben haladt, mert a kicsinyke mozdonynak még szeneskocsija sem volt, csak a hátsó, "puttonynak" nevezhető részében volt a szén.

Az első kocsiban utaztunk, közvetlenül a mozdony mögött, s vezetőnk, *Győri József* teológus, kihajolva az ablakon, odaszólt a mozdonyvezetőnek:

– *Vezér úr, nem mehetnének egy kicsit gyorsabban?*

– *Hát én mehetnék - felelte a vezető -, de nem hagyhatom magára a mozdonyt meg a szerelvényt!*

No, de amikor az emelkedő után lejtős pályára értünk, a kisvonat csak begyorsult annyira, hogy Jóska új kalapját is levitte a huzat. Szaladt is a kalauzhoz s kérlelni kezdte, hogy húzza meg a vészféket.

– *Azt nem lehet, csak ha baleset történt!* - jött a válasz. – *Így nem éri meg, mert magas pénzbüntetést kell fizetni.*

– *Dehát mégis, mit lehet ilyenkor csinálni?*

– *Csak egyet lehet tenni, uram - nyugtatta meg a kalauz -, új kalapot kell vásárolni!*

Pácinból Karcsára értünk, ahol a lelkész azzal fogadott:

– *Jól készüljete fel, szép előadással, mert arra egy amerikai vendég is fog érkezni!*

Nos, szépen megvolt a templomban az istentisztelet, de a vendég még sehol. Átvonultunk az iskolai gyülekezeti terembe, megtartani a műsort. Mivel nem érkezett senki, elkezdtük az előadást, hiszen a falusi ember idejét behatárolja a jószágok etetése, itatása.

Éppen *A király kenyere* című népmesei jelenet közepén tartottunk, ott, hogy a sok udvari főember kezén átadogatott lisztből a királyhoz már egy maréknyi is alig érkezik meg, amikor betoppan a terembe *dr. Maller Sándor* tanár úr.

– *Nagyisztületű uram, kerítsen gyorsan valahonnan elő két ökröt, mert a Karcsa deszkahídja beszakadt az amerikai attasé Hudson gépkocsija alatt, ki kell vontatni.*

Így aztán a 60 amerikai lóerő helyett két ökör vontatta be a Karcsában autóstul megfürdött amerikai vendéget, akinek a kedvéért újrakezdtük az előadást.

Következő utunkon Ózdra és a környező falvakba (Somsály, Susa, Farkaslyuk bányatalep) mentünk. Vezetőnk, a kiváló lelkipásztori képességekkel megáldott *Győri József* teológus, egyben szénior és a mulatságos elekiós versek szerzője, különben elég szórakozott ember is volt.

Ózdon a Mózes-szék közelében két ajtó nyílt kifelé: az egyiket át a toronyba, a másikon át a szószékre lehetett jutni. Hiába figyelmeztette erre a helybeli lelkész, Jóska az ének végeztével szépen elindult az első ajtón át felfelé a toronyba. Félúton vette észre, hogy elvétette az ajtót, és az ének végeztével épp hogy visszaérkezett a szószékhez.

Alig kezdte el az Ige felolvasását, amikor belopakodott a templomba a nagytiszteletű úr pulikutyája s egyenesen felfelé tartott a szószékre. Amint észrevette, hogy nem a gazdája áll odafenn, hanem egy idegen, cibálni kezdte a nadrágja-szárát. Jóska rugdosással igyekezett távol tartani, mire a puli ugatással jelezte, hogy zokon vette ezt az eljárást.

Ekkor Jóska leszólt a szószékről:

– *Harangozó úr, vezesse már el ezt az ebet!*

A harangozó kiment az úrasztalához, két ujját a szájába tette s akkorát füttyentett, mint egy gőzmozdony, majd felkiáltott:

– *Gyere le, Betyár!*

Jóska döbbenet nézett le rá, nem tudván mire vélni e szokatlan eljárást, majd becsukta a Bibliát és megpróbált elindulni lefelé.

Ekkor az egyházi is meglepődött, majd javítani akarván a kínos helyzeten, ismét megszólalt:

– *Maradjon csak fent, én a kutyát szólítottam. Nem tudtam, hogy a legátus úr is erre a névre hallgat!*

Pálóczy Bertalan

A megyaszói szilvórium

1947

Szupplikációs műsorral jártuk Szerencs környékét. Kis csapatunk Legyesbényéről éppen Megyaszó felé tartott. Csoportunk vezetője az akkor másodéves teológus *Tus-say Tivadar* volt, aki a háború utáni B-listázások következtében elvesztette állását, s már mint háromgyermekes családapa kívánt lelkipásztori képesítést szerezni. A pataki teológia őstdiáknak tartott hallgatója volt, mert a vizsgákkal nem mindig volt szerencséje, különösen nem *Marton János* professzor úrnál. Előfordult, hogy tantár-

gyából tizennégyszer ment hozzá kollokválni, mire megkapta az érdemjegyet, amivel átment a vizsgán.

Mi kedveltük Tivadart bohémsága ellenére is, vagy talán éppen azért. Szerette a jó bort, s nem vetette meg az ízletes kisüstit sem. A pataki *Kis Pipa* vendéglőben nemegyszer kivette a hegedűt a primás kezéből, ha jó kedve kerekedett.

Megyaszó felé menet a gyomrára panaszkodott.

– *Nem csoda, hogy fáj a gyomrom, hiszen három napja, hogy szerepléseink alatt még nem volt szerencsénk valami jóféle itókához!*

Felcsillant a szeme, amikor Megyaszóra érkezve, *Csűry István* tiszteletes úr félliteres üveg pálinkát állított az asztalra, leöblíteni az úti port, de mentegetőzve, hogy csak ennyi van a háznál.

– *Na, Tivadar, ez rendbe hozza a gyomrodat – szaladt ki a szánkon az évődő megjegyzés.*

Meg kell adni, remek szilvapálinka volt az üvegben. Tivadar rögtön le is eresztett két kupicával, és csak neki lett üres a pohara. Ezért megint piszkálódni kezdtünk:

– *Tivadar, üres a poharad. Annyira beteg vagy, hogy már ez sem ízlik?*

Kitöltött magának harmadik pohárral is, de nem nyúlt hozzá.

– *Ezek a taknyosok azt hiszik, Pistám, hogy én oda-vagyok a pálinkáért* - magyarázta a házigazdának, megvető pillantást eresztve felénk.

Közben a sertéstenyésztés került szóba, s vendéglátónk elmondta, hogy van néhány szép malaca.

– *Gyere, Tivadar, érdemes megnézni* - invitálta.

Mi bent maradtunk. Az üvegre nézve, tisztességtelen ötletem támadt. Kiöntöttem a poharakba a még meglévő italt, sőt Tivadar poharát is átöntöttük, majd helyébe vizet töltöttünk.

Visszatértek Tivadar az ajtóban úgy meredt az üres üvegre, mintha valami borzalmat látna, s a megdöbbenéstől szinte remegő hangon közölte a mögötte álló házigazdával:

– *Nézd, ezek a disznók mind megitták a pálinkát! Még szép, hogy legalább ezt meghagytátok* - nyúlt sietve a pohara után, hogy a veszett fejszének legalább a nyelét mentse. A szájába öntötte, mintha azt is veszély fenyegetné. De le már nem nyelte. Arca eltorzult, kihátrált és az udvaron undorral kiköpte a vizet.

A házigazdával együtt a hasunkat fogtuk a nevetéstől. Ő pedig csak megsemmisülten sziszegte:

– *Ezt még megkeserültek!*

Jakab István

Igric

1945-1953

Ismert, jellegzetes alakja volt Sárospataknak *Zsuffa Tibor* az 1940-es és 50-es években.

A Főiskola anyagi ügyeinek intézésére hivatott Gazdasági Választmány (rövidítve csak GV-nek hívtuk) titkáráként dolgozott valószínűleg 1952-ig, az iskola államosításáig.

Ez a hivatal intézte a Főiskola gazdasági és pénzügyeit: a meglévő ingatlanok kezelését; az épületek, intézmények, tanári lakások karbantartását, a konviktusi étkeztetés beszerzési ügyeit; ide kellett a tanulóknak befizetniük az internátusi díjakat és a tandíjakat; ez kezelte az alapítványi vagyont (amíg ilyen létezett) s fizette ki az alkalmi munkák bérét, a jutalmakat, az ösztöndíjakat stb., stb.

A GV elnöke általában teológiai professzor vagy gimnáziumi tanár volt, alkalmazottai pedig az én időm-

ben (1947-1952 között) *Zsuffa Tibor* titkár, *Nagykaposi Elemér* számvevő, *Berei András* pénztárnok, *Fráter Margit* gépíró, *Tankó István* írnok (egyidejűleg teológus) és a GV felügyelete alá tartozó háznagy, *Király Béla*, voltak. Valamennyien kiváló szakemberek, ám egyben kedélyes, vidám, jó humorral is megáldott társasági partnerek hírében álltak.

Nagy tréfacsináló volt Berei bácsi, a pénztáros, de nem maradt el ebben mellette Zsuffa Tibor sem, a lelkeszi oklevéllel és pedagógusi képesítéssel is rendelkező GV-titkár, aki kitűnő verselő volt, s ezt a képességét abban gyakorolta és élte ki, hogy a Főiskolával s annak vezetőivel kapcsolatos eseményeket klasszikus és magyar versformákban írt humoros versekben örököltette meg, és valamennyi kollégáját, munkatársát a GV-ben névnapjuk alkalmából vidám, humoros versekkel köszöntötte. Verseit a közös ünnepi összejöveteleken nagy vidámsággal és ovációval hallgatta meg a társaság.

Ezért aztán Tibort leginkább *Igricnek* hívták a karsársai, s igen nagy népszerűségnek örvendett körükben. Műveit ő csak úgy emlegette, hogy 'kobozpengetések', amiket aztán rendszerint át is nyújtott azoknak, akikről készültek.

Szerette a tréfát, a humoros történeteket, a diákorából és a későbbi időkből származó anekdotákat. Az *Anekdotakincs* III. kötetében több mint húsz pataki történet közlőjeként szerepelt.

Idézzük fel most Igric néhány jól sikerült 'kobozpengetését'.

Király Zoltán

RIGMUSOS KÖSZÖNTŐ

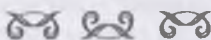
Nagykaposi Elemér számvevő névnapjára

*Elérkezett nagysokára február hó vége,
Nem hanyatlott sírba házunk vidám békessége!
Sőt baráti körbe gyűlve pengetjük lantunkat,
Elregélve köszöntőül néhány kalandunkat.
Fűszerezve, édesítve névnapokat ezzel,
Hátha megjelenik Amor duzzadó tegezzel...
Éljen hát a házigazda: Nagykaposi Elemér,
Ki ma minden üres korsót tokajival telemér!*

*Rozzant a ház, a lámpában mintha ecet égne,
De azért jó hangulatban tekintünk az égre,
Áldást kérve barátunkra s az egész családra:
Örömteljes névnapokból még sok legyen hátra!
Kis majorság nagy bőséggel fedezze a kosztot,
Pincében is, kamrában is tarthassuk a posztot.
Éljen tehát a nap hőse: Nagykaposi Elemér,
Aki minden borús lelket humorával telemér!*

*Kívánságunk terjedjen ki surbankó fiára,
Aki máris buzgón készül teológiára.
Töltőtollal, arcképpel el van szépen látva:
Nagyra nőjjön és feljusson legényként a gátra.
Üdvözljük asszonyát is illő tisztelettel,
Aki öreg Igricünknek málnaszörpöt tett el...
Éljen soká az ünnepelt: Nagykaposi Elemér,
Aki minden üres zsebet forintokkal telemér!*

Zsuffa Tibor – Igric
Sárospatak, 1951. február 28.

BÉLA KIRÁLY KÖSZÖNTÉSE

Király Béla főiskolai háznagy névnapjára

*A szép téli napok fájdalmas elmúltán
kesereg Igricünk, nagy gondba merülve.
Áprilisi idő miatt is búsulván
nekiindult, zordan inkább, mint derülve.*

*Hűséges jó kobzát szépen felajzotta,
konkurrenciától felbosszantva nagyon;
szomjúság és éhség egyaránt hajszolta,
szomorúan lépdelt a tavaszi fagyon.*

*Mert már éjjel-nappal hiába kereste,
kiért regölsre nyithatná a száját,
pedig türelmetlen vágyódással leste:
hol csíphetné nyakon a Bélák Királyát?*

*Kalendáriumban egyből megtalálta:
huszonharmadikán esik Béla napja,
most az alkalmas személy volt csak hátra,
akinek raktárán nyitva hordó csapja...*

*De hiába nézett, villant jobbra-balra,
hiába kutatta a Hegyalja táját:
buzgósága meddő, mint borsó a falra,
sehhol sem találta a Bélák Királyát.*

*Tudta pedig bizton, hogy mikor mi illik,
ismeri látásból a kézi raktárat,
vendéglátó szívről nagyon sok jó hírlík:
belőle mindenkor sok szép gesztus árad...*

*De mitévő legyen? – Zárva a hivatal,
háznagyot nem látni se földön, sem égen...*

*Hová sodorhatta el a bőszi zivatar,
hol találja kedvét, vaj' melyik vidéken?*

*Addig-addig járta Igricünk a portát,
míglen bizonyosság szakadt onnan rája:
eljegyzésre vitte a névnap tortát
s azért nem lehető a Bélák Királya!*

*Hej, Béla, hej, Béla, háznagyok szép gyöngye!
Hogyan köszöntsünk most névnapodon téged?!
Lábadat feltörte nászutak göröngye,
mégsem hoztál haza nyalka feleséget...*

*Addig pedig, amíg ez is megvalósul,
bár nem érdemled meg: szívből gratulálunk!
Reméljük, hogy mire a májusi hó hull,
öblös szobád mélyén majd csak megtalálunk!*

*Akkor aztán mindezt szépen kipótoljuk,
amit névnapodon nem állott módunkban,
a sok jó készletet majd 'bé-adagoljuk',
nótázni is fogunk méla bánatunkban.*

*A Gé-Vé részéről őszintén kívánjuk:
sok és még boldogabb névnapokat érjen!
Üdvözlésünk díját mielőbb elvárjuk
Király Bélától, ki még sokáig éljen!*

Zsuffa Tibor – Igric
Sárospatak, 1951. április 23.

CSENGETÉSI MÁNIA

- CSENGETNEK *minálunk sokszor,
elmondani sem merem:*
- CSENGETNEK... – *már majdnem alszom,
holdas téli éjjelen...*
- CSENGETNEK – *bár a toronyban
négyen áll a mutató...*
- CSENGETNEK – *ám hogy ki csenget,
nem leli a kutató!*
- CSENGETNEK – *mert megkezdődik
a reggeli tanítás...*
- CSENGETNEK – *mert épp megindul
az esti takarítás.*
- CSENGETNEK – *bár vasárnap van,
s pihennek a nevelők,*
- CSENGETNEK – *és csengetéstől
dermednek az agyvelők.*
- CSENGETNEK – *hogy a földszinten
kalimpál a kis harang,*
- CSENGETNEK – *és alighogy egy
kissé elhalkul a hang:*
- CSENGETNEK – *de ezúttal az
emeleti haranggal...*
- CSENGETNEK: *hát jól ellátnak
bennünket itt a hanggal!*
- CSENGETNEK – *az óra végén,
bár nincs itt az ideje,*
- CSENGETNEK – *a szünet végén:
itt az óra eleje.*
- CSENGETNEK *itt óra közben,
óra végén, elején,*
- CSENGETNEK – *s a haj megőszül
lassan az ember fején.*

CSENGETNEK *itt télen-nyáron,*
hajnalban és éjszaka,
CSENGETNEK, *ha ünnepnap van,*
vagy a tanítás szaka...
CSENGETNEK *itt éjjel-nappal,*
ha ki- s ha beengednek:
CSENGETNEK, *mert... csengetnek, mert...*
csengetnek, mert CSENGETNEK!!!

Zsuffa Tibor – Igric

Berna-sor, 1772

Imre Lajos (Budapest) linómetszete, 1981

Diákdiktatúra

1947

Akiknek a szülei a környező községekből nem tudták vállalni Patakon tanuló gyermekeik bentlakásának a költségeit, hanem a tanulók naponta utazgattak, a bejáró diákoknak a MÁV kedvezményes utazást és külön "diákszakaszt" biztosított. Magam is közéjük tartoztam.

A bejárók társadalmában akkoriban bizonyos 'diktatúra' alakult ki: *Tóth István* bodrogkeresztúri nagydiák teljhatalmú szultánként uralkodott a többiek felett. Dolgoztatta őket, elszedte a tízórajukat stb. Tehette nagyon erős testalkatával, s hozzá öccse, *Berti* volt az egyik nagyvezír. Én, a kis pecúr természetesen csak janicsár lehettem, s az lett volna a 'kiváltságom', hogy a szultán táskáját én cipeljem reggel az iskoláig és délután vissza.

Igazságérzetem élénken tiltakozott ez ellen, aminek hangot is adtam.

– *Ez nem igazságos! Éppen elég a magam táskáját vinni, ő meg, aki a legerősebb, csak sétál mellettünk, míg én kettő alatt görnyedek!*

A szultán és a nagyvezír nyomban ítélezett felettem:

– *A lázadó janicsárt délután fel kell akasztani!*

Az akasztást az általuk kitervelt módon végre is hajtották. A bejárók szobája falán a kabátok tárolására sűrűn vas fogaskampók sorakoztak. Felállítottak egy székre, a két karomat vízszintesen végigvezették a fogassoron, a törzsemet bepréselték két fogas közé, és kivették alólam a széket. A vaskampók rettenetesen nyomták az oldalamat és a két karomat. Ott sivalkodtam, amíg le nem telt a kiszabott idő...

Közös erővel és összefogással sikerült megbuktatnunk a szultán uralmát. Igaz, én mindvégig janicsár maradtam, de nem vittem többé a szultán táskáját.

Azóta nem bírok elviselni semmiféle diktatúrát.

Lakó János

Háry János – Patakon

1948

A háború után a pataki iskola és a Várban működött alkotóház gyakran adott otthont jeles magyar művészeknek kiállítások vagy zenei estek szervezésével. Többször látogattak Patakra híres opera- és dalénekesek, zongoraművészek, a MÁV Szimfonikus Zenekara stb. *Dr. Szabó Ernő* ének-zene tanárunk és *Kodály Zoltán* baráti kapcsolatának köszönhetően 1948 nyarán abban a nagyszerű élményben lehetett része a városnak, hogy az Operaház fiatal együttese a *Háry János* főpróbáját Patakon, a színháznak berendezett Konviktusban tartotta meg.

A nyári szünetben kevés diák tartózkodott Patakon, és mivel a társulat nem hozott statisztákat, Szabó tanár úr behívatta lakóhelyükről az úgynevezett "mikrokórus" tagjait, hogy a kóruszámokat megtanuljuk, majd beöltözve hol huszárnak, hol francia katonának, kiegészítsük az együttest.

Az énekszámokat *Unger Ernő* karnagy tanította be, a jelmezeket az öltöztető személyzet adta ránk. Gyorsan megtanultuk a katonadalokat (pl. *A csitári hegyek alatt, Sej, Nagyabonyban ...* stb.), és úgy tudtuk, hogy Kodály maga fogja vezényelni az előadást.

Két főpróbát tartottak: délután egyet az ifjúságnak, s este a városi nagyközönségnek. Mégsem Kodály vezényelt végül, hanem inkább leült az első sorba, hogy felfedhesse az esetleges hibákat és a pesti bemutatóig ki tudják javítani.

A délutáni előadáson történt, hogy jómagam és *Erdei Feri* beöltöztünk francia katonáknak, mint Napoleon kísérői. Amint Napoleont be akartuk kísélni a színpadra, a Háry által legyőzött katonák ott heverték holtan a padlón, de a beosztott szanitécek a zene ütemére nem

tudták őket a szűk bejárón gyorsan kihúzgálni. Ekkor Kodály felkiáltott a három 'halottnak':

– *Ugyan, fiúk, menjetek már ki onnan, mert Napoleon nem tud időre bejönni!*

A nézők egy része, hallván a rendezői utasítást, nevetésben tört ki, amikor a három fiú feltápászkodott; a kisebb diákok pedig nem tudták mire vélni a dolgot, s talán meg voltak róla győződve, hogy tanúi lehettek a holtak feltámadásának.

Pálóczy Bertalan

Készülődés névnapra

1950

Utolsó gimnáziumi tanévünkben, 1949/50-ben a Kis-internátusban laktunk és odáig merészkedtünk, hogy ott benn megtartsunk egy-egy névnapot, jőféle pataki borral adva meg a módját.

Jómagam és néhány osztálytársam két szomszédos szobában laktunk, amelyek kissé félreestek a többitől. Az internátus vezetője, *Demeter Gyula* tanár úr is jó lehetőséget teremtett ehhez úgy, hogy szombatonként elutazott. Áldottuk is őt állhatatos vőlegényi buzgalmáért!

Egy szombaton is adva volt az alkalom. Megbeszél-
tük, hogy a pataki *Rácz Nóráéktól* hozzuk a bort, vagy két-három demizsonnal. Nóri akkor negyedikes gimnazista volt, s mivel én akkortájt sokat emlegettem a Nóra nevet, kaptam az egyik demizsont és elmentem hozzájuk a borért.

Beléptem az edénnyel a szobába. Nóra a zongoránál ült, mert a Tanítóképző tanára, *Tóth Károly* éppen zongorórát adott neki. Nóri kissé zavartan intett, hogy ül-
jek le a sarokban. Kellemetlenül éreztem magam, hiszen

Kari bácsi ismert engem, ugyanis tanította a nővéremet a képzőben.

Alig telik el néhány perc, nyílik az ajtó és belép a másik delikvens, mindkét kezében üres demizsont lóbálva.

Ezt már Kari bácsi nem állhatta meg szó nélkül. Odafordult és nagy kedélyesen megjegyezte:

– *Azt hiszem, jobb lenne egy üres hordót begurítanotok ide!*

Sokáig tartottunk attól, hogy az iskolában jelenti az esetet. Nem tette!

„*Tanár úr is volt valaha diák!*”

Sipos István

Szorgalmas diák

1947

Csak 1947-ben kerültem Sárospatakra, negyedik gimnazistaként. Megilletődötten és feszült várakozással, de nagyon szegényes “szereléssel” érkeztem. Istennek hála, nemsokára vörös kereszties szeretetsomagokat osztogattak a Kollégiumban. Nekem egy régi típusú, 1946 előtti svéd katonai egyenruha jutott. Jó négy éven át ez volt a “különös jsmertetőjegyem”. (Akkor még nem sejtettem, hogy valaha a svéd pszichológiai honvédelem oszlopos tagja leszek...)

Mikor megjelentem az akkori nyolcosztályos rendszerinti IV. B osztályban, osztályfőnökünk, *dr. Bakos József* tanár úr – aki magyar- és latintanárnk is volt – a latinjegyem iránt érdeklődött, s hogy próbára tegyen, latinul kérdezett. Szemrebbenés nélkül válaszoltam latinul, ami az osztályban némi meglepetést keltett. Pedig a magyarázat egyszerű.

Még a gimnázium elkezdése előtt idősebb gimnazista barátaim halálra rémíztettek, hogy milyen szörnyű lesz majd a latin, s hogy mi történik majd a nadrággommal a latinórák előtt. A legelső latinóránk előtt reszkettem. Ám bölcs tanárom rádöbbsentett, hogy mi "tudunk" latinul (iskola, óra, templom stb.), s akkor szárnyakat kaptam. 1944 őszén még az óvópincében is latin magyar nyelvtant olvastam "figyelemelterelőnek", míg a súlyos robbanásoktól hullámzott velünk a világ.

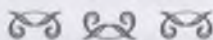
Néhány hét kiesés után folytattuk gimnáziumi tanulmányainkat – az orosz megszállás miatt egy elemi iskolában, 82 fős osztályban. Naponta kellett vinnünk a tűzfát a fűtéshez...

Odaszégyenkeztem öreg latintanáromhoz, s megmutattam, hogy az ostrom alatt az óvópincében milyen hosszú szöveget fordítottam le latinra egy furcsa füzet alapján. A tanár úr rám nézett, s megkérdezte, hogy ismerem-e annak a füzetnek a rendeltetését. Tagadó válaszomra megsimogatta a fejem:

– Nagyon szép, fiam, csak az a baj, hogy ezt a szöveget sokkal szebben megírta már kétezer évvel ezelőtt egy bizonyos Livius nevű római.

Kiderült, hogy Livius²² egyik szövegének magyar *puskáját* fordítottam vissza latinra...

dr. Lázár Oszkár

²² Titus Livius (Kr.e. 59-Kr.u. 17): római történetsíró; fő műve, a részben fennmaradt *Rerum Romanorum ab Urbe condita libri* ('a rómaiak viselt dolgai a város alapításától kezdve') Kr.e. 9-ig foglalja össze Róma történetét, s az Augustus-kori Róma jelentős irodalmi értéke.

Morzegyakorlat

1948

Akik a Patak környéki falvakból és településekről reggelente gyalog, biciklin, kisvonattal és nagyvonattal jártak be az iskolába, azokat *bejáróknak* nevezték. Az egész gimnáziumban sokan voltak, egy-egy tanévben olykor harminc-negyven fő is ingázott az iskola és lakóháza között.

Alsós koromban, 1948-ban az osztályunkból ketten voltunk bejárók: *Benkő Karcsi* Alsóhatárból, én pedig Bodroghalászról. Többnyire biciklivel jártunk, csak akkor ültünk a kisvonatra, ha nagyon mostoha vagy zord volt az időjárás, avagy fél méternél magasabb a hó.

Osztályfőnökünk, a magyar nyelv és irodalom s a latin nyelv tanára, *dr. Bakos József* fokozott fegyelmet követelt meg a tanítványaitól, s hozzánk, az osztályához még szigorúbb volt, különösen alsós korunkban. Nem nagyon kedvelte a bejárókat, mert azok tanítás után, délben hazamentek és az iskolán kívül nem lehetett őket ellenőrizni. Erre pedig – megítélése szerint – néha délután és este is szükség volt.

Ha ugyanis a tanár úr észrevette, hogy romlik a színvonal vagy csökken a szorgalom (különösen tavasszal), esetleg az osztály valamilyen stiklit csinált (például a fiúk szilencium idején fociztak, egyik-másik leányzónk az iskolakertben randevúzott, netán este néhányan moziba mentek) és ő erről tudomást szerzett, akkor gyakran adott kimenőmegvonást.

Az is előfordult – nem is ritkán –, hogy az egész osztályra „statáriumot” rótt. Ez azt jelentette, hogy a szigor vagy a „büntet” mértékétől függően néhány napig, vagy akár egy-két hétig is csak otthon lehetett tartózkodni, kivéve az iskolába jövést-menést, valamint az internátusoktól ebédre és vacsorára a konviktushoz vonulást és vissza. Jaj volt annak, akit más időpontban meglátott

bárhol az utcán vagy az iskolakertben! Ez persze csak a Patakon lakókra és a kollégistákra vonatkozhatott, mert a bejárók délutánra eltűntek a láthatárról. Irigyeltek is ezért bennünket az osztálytársaink!

A gimnáziumban gyakran délutáni óráink, vagy ún. különóráink is voltak, amikor a bejárók nem mentek haza, hanem meg kellett várniuk a háromkor, esetleg négykor kezdődő órát. De hogy közben ne csellengjenek szanaszét több tanteremben vagy a városban, az igazgatóság kijelölt a földszinten egy osztálytermet, ahol a délutánra maradt bejárók tartózkodhattak, elfogyaszthatták hazai hidegkosztjukat és készülhettek a másnapi leckékből. Ez volt az ún. **BEJÁRÓK SZOBÁJA**, amint az ajtó fölé erősített felirat is mutatta.

Történt egy napon, hogy a délután háromkor kezdődő különóránk előtt Karcsival betelepedtünk a bejárók szobájába. Előbb falatoztunk, aztán próbáltunk olvasgatni is valamit, de mivel mindössze ketten voltunk a teremben, többnyire rendetlenkedtünk, mint a rakoncátlan csikók. Telefirkáltuk „zöldségekkel” a táblát, a padok tetején sétálgattunk, ahonnan egészen más volt a perspektíva a tanári asztal felé, mint egyéb alkalmakkor stb.

Ekkor Karcsinak támadt egy jó ötlete. Táskájából elővette a biciklipumpát, odament a bordás öntöttvas fűtőtesthez és kopogni kezdett rajta. A hosszú csőrendszer remekül vezette a hangot, az épület elejétől akár a folyosó végéig is.

– *Gyere, morzézunk!* – vetette fel Karcsi.

Nem kellett a nógatás, én is előkaptam a pumpámat, odaálltam a terem másik végében egy ablak alatti radiátorhoz, és szavakat kopogtunk egymásnak, mert nem is olyan régen tanultuk meg a morzeábécét *Hallgató Sándor* tanár úrtól.

Néhány lekopogott szó után egyszer csak valahonnan válasz érkezett a csővezetéken.

– *Ez jó játék* - mondtam. - *Feleljünk neki.*

Rögtön el is kezdtem az üzenetet lekopogni: *Tá-ti-tá | ti-ti | ti-ti-ti-tá | ti-tá | tá-tá-ti | tá-ti-tá-tá* | - ami azt jelenti: Ki vagy?

Néhány másodperc múlva kopogva jött a válasz:

– *T-a-n-á-r.*

Ezen jót röhögtünk, és már ment is a válaszuk:

– *Egy nagy marha vagy!*

– *Hagyd abba!* - kopogták vissza.

– *Majd ha fagy!* - üzentük, még erősebbre mérve a koppantásokat.

De kezdtük unni az elég hosszadalmas üzenetváltásokat, s gondoltuk Karcsival, hogy adunk a partnernek egy kis koncertet is. Sűrűn egymás után húzgálni kezdtük a radiátor bordáin a fémpumpát, s ez így olyan fűsüketítően szólt, akár egy golyószóró.

Ebben a pillanatban kivágódott az ajtó, és a küszöbön vérben forgó szemmel ott állt Bakos tanár úr, az osztályfőnökünk.

Amint később megtudakoltuk, tőlünk vagy két osztályteremmel odébb két órától különórája volt egy másik osztállyal. Alig kezdte el a magyarázatot, amikor csattogva morzejelek érkeztek a fűtőcsövön, úgyhogy elnyomták minden szavát.

– *Ki tud morzézni?* - kérdezte a fiúkat.

Az egyik jelentkezőt odaküldte a radiátorhoz.

– *Mit kopognak?*

– *Azt kérdezik, hogy „Ki vagy?”*

– *Válaszd azt, hogy „Tanár”. Mi a felelet?*

A fiú végighallgatta a jeleket, majd tolmácsolta Bakos tanár úrnak:

– *Egy nagy marha vagy!*

Az osztályból kitört a hangos röhögés, a tanár úr dühösen felugrott, odaszólt a gyerekeknek, hogy folytassa a morzézást; ő pedig elindult a folyosón megkeresni az ismeretlen táviratozókat. Minden tanterembe benyitott, de először ellenkező irányban haladt, s a kopogás halkult. Aztán folytatta a másik irányban, az egyre erősödő hangok után. Akkor ért a bejárók szobájához, amikor éppen zengett a fülsiketítő golyószóró-kattogás: *krrr - krrr - krrrrrr!*

– *Na, tessék! Hát persze!* - üvöltött ránk, akik egy szempillantás alatt mozdulatlaná dermedtünk az ismert, félelmetes hangra.

– *Hát persze, a bejárók! Az alsóhatári Benkő! Meg a bodroghalászi Király! A pap fia! Akiknek a tanár egy nagy marha! Mi?! Na, gyertek csak ide! Statárium helyett egy kis útravaló!*

Azzal *piff-paff*, mindkettőnknek mindkét oldalról lekent egy-egy pofont, majd belemarkolt a hajunkba és néhányszor összekoccantotta a fejünket. Felszisszentünk, de nem is ez fájt annyira, hanem a szégyen, mert közben a háta mögött már ott hahotázott a fél osztály, akiknek az órát tartotta.

Soha többé nem mertünk morzézni a fűtőtesten.

Bakos tanár úr pedig soha többé egy újjal sem bántott bennünket.

Lehet, hogy azért titokban neki is tetszett a bejárók huncutsága.

Király Zoltán

Életmű

1948

Magyarórán éppen *Gyöngyösi Istvánról*,²³ a magyar barokk nagy költőjéről tanultunk. *Bakos József* tanár úr általában nem az írók életére, hanem műveik irodalmi jelentőségére helyezte a hangsúlyt.

Óráira inkább a szigorúság és a fegyelem volt jellemző, mintsem a vidámság. Előfordult azonban, hogy egy-egy jó diákbemondás hatására teljesen feloldódott, és derűsen telt az óra.

Így történt akkor is, amikor a Gyöngyösiről tanultak számonkérésekor kiszólitotta felelni az egyik osztálytársunkat:

– *Mit tudsz mondani összefoglalóan Gyöngyösi István életművéről?*

Rövid gondolkodás után a felelő kivágta:

– *Gyöngyösinek tizenkét gyereke volt!* - de nem tudta folytatni, mert a szigorú Bakos tanár úr hangos hahotára fakadt.

dr. Benke György

Hová akasszalak?

1951

Hogy több időm legyen felkészülni az érettségire, a szüleim 1951-ben elhelyeztek az Angol Internátusban. Addig bejáró voltam, s a sok jövés-menés sok időt vett el a tanulástól. Az internátusi igazgatótól minden vasárnapra kimenőt kértünk, hogy a hétvégekre hazamehes-

²³ *Gyöngyösi István* (?1629-1704): költő, Zrínyi mögé és mellé helyezi Kazinczy és Arany. - Felvidéki református földbirtokos apja előbb (1639-44) az eperjesi evangélikus gimnáziumban, majd (1650-52) a pataki református latin iskolában taníttatja. Császárhű, de a Wesselenyi-összeesküvés kapcsán fogságba jut. Áttér katolikusnak, ezért az esztergomi érsek kiszabadíttatja.

sek a szüleimhez, hiszen csak néhány kilométerre lakunk Pataktól. Ám eszembe sem jutott, hogy erről osztályfőnökünknek, *dr. Bakos József* tanár úrnak beszéljek. Csak azt tudta, hogy kollégista lettem.

Az egyik szombat délután éppen vígan kerekeztem hazafelé, amikor a Bodrog hídjának kispataki végénél szembe jött velem a tanár úr. Kispatakon lakó testvérétől jött éppen vissza. Int, hogy álljak meg.

– *Te meg hová mégy, büdös kölök? Már elfelejtetted, hogy szerdától tíz napos statáriumot adtam az egész osztálynak?*

– *A szüleimhez megyek haza, tanár úr.*

– *Hétfőn jelentkezz nálam a „népi teremben”* - csak ennyit mondott. Ez a néprajzi szeminárium szobáját jelentette, ahol ő gyakran dolgozott délutánonként.

Hétfő délután rosszat sejtve, bátortalanul kopogtatam be az ajtaján. Szigorúan förmedt rám:

– *Miért nem kértél engedélyt a szüleid meglátogatására?*

Mentegetőztem, hogy az internátusból minden vasárnap állandó kimenőm van, s azt hittem, hogy az eleendő.

– *Igeen? Hogy az osztályfőnök ne is tudjon rólad? Csak úgy kísétálunk a statáriumból, mi? És nem kériünk engedélyt?*

Felállt, odajött elélem.

– *Választhatsz: jobb vagy bal kézről adjam a pofont?*

Kis gondolkozás után hirtelen azt mondtam:

– *Inkább tessék felakasztani!*

Meghökken a nem várt válaszra, és csodálkozva kérdezte:

– *Hová akaszalak?*

– *Szüretkor a szőlőtőkére!* - tört ki belőlem az akasztófahumor.

Elmosolyodott. Pofon helyett megsimogatta a fejemet, és megenyhült hangon ennyit mondott:

– *Jól van; látom, lesz belőled valami!*

Benkő Károly

A Kollégium főbejárata

Imre Lajos (Budapest) linómetszete, 1979

Észnél lögyünk!

1949

Markáns egyéniség volt matematika-fizika szakos tanárunk, *Batár Zoltán*, aki 1946-ban került Patakra. Előzetesen a marosvásárhelyi katonai középiskolában tanított hivatásos századosként. Emiatt sok baja támadt a kommunista rezsimmel, minthogy politikailag nem volt "megbízható". Azt viszont mindenkinek el kellett ismernie, hogy szakmailag kiemelkedően felkészült tanár, akiről valósággal sugárzott, hogy nagyon szereti a tantárgyait, és mindent elkövet, hogy ezt tanítványaira is átsugározza.

Magam vagyok erre az élő példa. A matematika volt a leggyengébb oldalam. Amikor átvette az osztályunkat, néhány hónap múlva egyszeriben azt vettem észre, hogy egyedül oldom meg a példákat, és ráadásul nagy örööm is telik benne. Az ő pedagógiai bravúrja volt, hogy engem is ő állított a pályára: matematika-fizika szakos tanár lettem.

Eredményes és igen hatásos módszere volt az igen alapos és szemléletes magyarázat, amely olykor nem nélkülözte a derűt, a humort sem; majd pedig a szigorú, szinte könyörtelen számonkérés.

Különös szokása volt, hogy amikor feleltetett, az óra elején rágyújtott vagy szivarra, vagy pipára, de cigaretára soha. Finom pipadohányt szívott, ezért a névnapján többnyire ilyenekkel ajándékoztuk meg, amit örömmel elfogadott.

Ha dolgozatot íratott, egymás mellé ültette az azonos képességűeket, hogy ne legyen értelme puskázniuk. Utálta a puskázást, a csalást; nála tudni kellett.

Néha nagyon egyedi megoldáshoz folyamodott.

A tanári asztalra feltette a széket, majd ennek tetején ülve, sőt néha állva, szuper magasból, élénken leste a társaságot, hogy önállóan dolgozzanak. Félték is ettől a

gyengék, de egyesek állítják, hogy ennek ellenére is tudtak puskázni!

Néha több órán át csak feleltetett: a táblánál a feladatokat kellett megoldani. Nagykőrösről származott a tanár úr, ezért néha szívesen "mögözött". Ha a felelő hibát követett el, csendesesen így szólt:

– *Észnél lögyünk, koma!*

Ha akadozott, netán valamit nem tudott az illető, most már nyomatékkal ismételte meg:

– *Nono, észnél lögyünk!*

A harmadszori tévedést vagy nem-tudást már nem tűrte, s mintegy önmagát is cukkolva, így folytatta:

– *Írjad, Zoltán, ne légy vajszívű! Írom is! Szekunda! Mars helyre!*

És beírta az elégtelent.

Ecsedi Zoltán

Erősítés

1948

Az 1940-es évek vége felé az újhelyi és a pataki tanárok minden évben futballmérkőzésen mérték össze az erejüket. Szigorúan ügyeltek arra, hogy csak tanárok szerepeljenek a csapatokban, jól focizó diák vagy idegen játékos nehogy erősítse az ellenfelet.

Az egyik alkalommal Újhelyben játszottak. Az ottani tanárok között egy fiatalember nagyon jól játszott, de a pataki tanárok nem ismerték: először látták az újhelyi tizenegy között. Fel is keltette a gyanújukat. A meccs után odamegy hozzá matematikatanárunk, *Batár Zoltán*, s nem minden hátsó gondolat nélkül megkérdezi tőle:

– *Kolléga, te is újhelyi tanár vagy?*

– *Igen, hogyne! Az vagyok.*

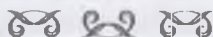
– *És milyen szakos, ha szabad érdeklődnöm?*

– *Szám-tan-fizika* - hangzott kissé félvállról a válasz.

– *Nagyszerű, én is!* - mondta Batár tanár úr. - *Megkérdelhetlek egy-két axiómáról?*

A fiatalember a kérdéseket már nem várta meg. Úgy tett, mintha nem figyelne oda, és pillanatok alatt elpárolgott a helyszínről.

dr. Benke György

A snájdig tanár

1954

Batár Zoltán, a kitűnő számtantanár katonaiskolából került Patakra. Ez meglátszott egyenes tartásán, katonás léptein, kemény fellépésén és mindig snájdig, csokornyakkendő öltözködésén. Remekül magyarázta és mindenkivel megszerettette a matematikát, pedig szigorú és igen egyéni módszerei voltak. Feleltetéskor néha kiküldte a tanulót a táblához, ő pedig hátrament, felült a leghátsó pad tetejére és onnan kérdezett. Dolgozatíráskor behozott egy kis kétágú létrát, felült a tetejére és onnan figyelte, nem puskázik-e valaki? Bármit kívánt, senki nem mert ellentmondani neki.

Amire emlékszem, egyetlen alkalommal volt „afférja” az egyik diákkal, *Farkas Elemérrel*.

Elemér már diákkorában szakasztott olyan volt, mint egy szórakozott professzor, hasonló volt a viselkedése is, a tudása meg szinte a zseniség határát súrolta.

Mivel az a matematika, amit akkor tanultunk, már régen a kisujjában volt, egy alkalommal Batár tanár úr óráját hanyag és nemtörődöm viselkedésével annyira zavarta, hogy a tanár úr keményen rászólt:

– *Elemér, menj ki az óráról!*

Nem érezvén magát annyira bűnösnek, Elemér komótosan felállt és rezignáltan azt mondta:

– *Nem megyek.*

A tanár úr még erélyesebben ismételte:

– *Elemér, menj ki!*

– *Teszem azt, nem megyek* - válaszolta még rezignáltabban.

Az egész osztályban meghűlt a vér. Óriási vihar előszelét véltük érezni. Az egykori magas rangú snájdig katonatisztnek, a szigorú tanárnak egy diák csak így megtagadja az engedelmességet!

Néhány másodpercig halálos csend ülte meg a termet. Vibrált a levegő. A tanár úr egyik szeme mintha felakadt volna, majd elfordult és enyhültebb hangon így szólt:

– *Akkor ne izegj-mozogj, hanem ülj a fenekeden!*

Az óra normálisan folyt tovább és fejeződött be. Ám utána észrevettük, hogy a tanár úr magához inti Elemért, és együtt mennek ki az iskola kapuján.

A következő matekóra elején, amikor Batár tanár úr bejött, Elemér felállt és az osztály előtt nyilvánosan kért tőle bocsánatot múltkori pimasz viselkedéséért.

dr. Mayer József

A szigorú erkölcsű számtantanár

1937

Egy nyírségi, gazdag arisztokrata család pataki diák gyermeke nem tanulta meg kellően a mennyiségtant, ezért év vége előtt bukásra állt. *Benkő Béla*, a tanítómestere, a soron következő tantestületi ülésen be is számolt erről a tanári karnak. Nagy riadalom támadt, ugyanis a gazdag apa jelentős anyagi támogatást nyújtott a Főiskolának. Márpedig ha a fia megbukik, várható, hogy más iskolába fogja beíratni, és ezzel megszűnik a nagyon fontos támogatás is. Néhány kollégája megpró-

bálta rábeszélni Béla bácsit a matematika nyelvén is, hogy az "összefüggések és a végeredmény összegének ismeretében" engedjen szigorú elveiből és ne buktassa meg diákját. Ő azonban konokul ragaszkodott az osztályozás tisztaságához, az általa adott érdemjegyek abszolút igazságosságához.

Már az egész tanári kar győzködte, mire ő végül engedett merevségéből, – de csak azzal a feltétellel, hogy akkor abban az osztályban minden diákjának megemelhesse egy kalkulussal az osztályzatát. Ezt a lehetőséget viszont az igazgató úr nyomban elutasította. Végül, hogy ne érje nagy anyagi veszteség az iskolát, de Benkő tanár úrnak se kelljen engednie kristálytisztá elveiből, Blöki bácsi (ahogyan a diákjai nevezték), elvállalta, hogy felkeresi a fiú apját és tájékoztatja a méltóságos gróf urat fia elégtelen szerepléséről, s hogy mi lesz ennek a várható következménye. A fiú dolgozatai is rendre elégtelenek, s ilyen 'teljesítményért' a tanár csak elégtelen minősítést adhat.

– Tudja, gróf úr - érvelt a tanár úr, - az osztályozás tisztaságának megőrzése érdekében nem tehetek különbséget a diákok között a származásukra való tekintettel.

A méltóságos úr nem volt nagyon elfogult: belátta, hogy jogosan jár el fiával szemben a tanár úr, ha megbuktatja. Így is történt: az ifjú gróf megbukott. Ám az apja szigorúan megdorgálta, aminek következtében szorgalmasan tanult a nyár folyamán, és szeptemberben – a tanár úr nagy meglegésére – sikeres pótvizsgát tett. Belátta, hogy itt tanulni kell! És Patakon folytatta tanulmányait.

Kalydy Miklós

Az igazmondás gyümölcse

1938

Dolgozatírás matematikából. Feszült, néma csend, mindenki a papír fölé hajolva dolgozik. Puskázásról szó sem lehet, mert *Benkő Béla* tanár úr árgus szemekkel figyeli az osztályt. Kissé furcsán áll a szeme, mert pápaszeme segítségével szinte három dimenzióban lát, mindent észrevesz anélkül, hogy forgatná a fejét.

Újhelyi Miki úgy tesz, mintha szorgalmasan számolgatna az erre a célra szolgáló füzetlapon, de sehogy sem tudja megoldani a feladatot. Irkál, számol, számolna, – de nem megy, hát firkálni kezd minden cél nélkül. Majd óra végén üresen adja le a nevével fejlécezett dolgozati papírt.

A következő órán, dolgozatjavításkor a tanár úr névsor szerint szólítja ki a fiúkat, közli az elért eredményt és osztja ki mindenkinek a doliját. Majd beírja a kalkulust.

Újhelyire kerül a sor, aki a neve hallatán feláll, majd kissé szorongva, de a színtiszta igazat mondva, megszólal:

– *Tanár úr, kérem, én nem írtam ...*

Béla bácsi lenéz az üres papírlapra és nagy meglepetésünkre, szórakozottan így szól:

– *Ja, tényleg, te nem írtál!... - és Miki neve után odaírja, vontatottan ismételve is a maga sajátos, kissé recsegő hangján: "Igazoltan távol".*

dr. Osváth Lajos

Kamatos kamat

1939

Benkő Béla tanár úr kihívja felelni a táblához kamatos-kamat-számításból *Kárpáti Ferit*, aki egy darabig csak álldogál, mintha erősen gondolkozna, egyetlen szó nélkül. Végül a tanár úr szólal meg:

– *Fiacskám, te csak azért tartod a fejed, hogy a hajadat hordhasd rajta?*

Feri nagy nehezen nekirugaszkodik és elkezd:

– *A kamatos kamat ... a ... a ... a... - és bámul a levegőbe.*

Béla bácsi megunja, ironikusan megjegyzi:

– *Aki a-t mond, mondjon b-t is!*

Ám szegény Feri nem jut tovább, majd bizonygatni kezdi:

– *Pedig én tanultam, tanár úr, igazán tanultam ...*

– *Úgy látom, hiába tanultál - zárja le Béla bácsi -, nem tudsz semmit. Menj helyre! Kamatos szekunda!*

dr. Osváth Lajos

Imre Lajos (Budapest) fametszete, 1981

Érdemjegyjavítás

1943

Benkő Béla tanár úrnál egykettedre állt vizsga előtt az egyik diák. Jó tanuló volt ugyan, ám arról nevezetes, hogy magatartásával sok borsot tört Béla bácsi orra alá, de a többi tanárnál sem viselkedett sokkal különbül.

Hogy javíthasson, kapott még egy lehetőséget.

A felelete nagyon jól sikerült. Ám amikor a tanár úr ismertette mindenkinek a végső érdemjegyét, ennek a fiúnak mégis kettést adott.

Meg is kérdeztük tőle:

– *Ugyan tanár úr, miért csak kettést kapott, amikor az összefoglalón olyan jól felelt?*

Béla bácsi így summázta a döntését:

– *Mennyiségtan 1, szemtelenség 1, összesen 2!*

Darányi Lajos közlése alapján
dr. Benke György

A legjobb számtanista

1943

A tanév vége felé, 1943 májusában egy nehéz fajsúlyú mennyiségtanórán *Benkő Béla* tanár úr a táblánál levezetett egy számtani feladatsort, amikor is *Kiss Pál* nevű osztálytársunk erősen jelentkezni kezdett, mivel fontos közlendője akadt. Amint szót kapott a tanár úrtól, nagy megrökönyödésünkre a következőt mondta:

– *Elnézést, de a tanár úr által levezetett példa nem jó!*

Síri csend támadt. Ilyen még nem volt, hogy ellentmondani mer valaki Béla bácsinak. Pali azonban ki-ment, egy kis vita támadt a tanár úrral, ő előadta, hol van az eltérés a levezetésben, és *Benkő* tanár úr így zárta le az értekezést:

– *Igazad van, Pali!* - majd elismerően felénk fordult:
Kiss Pál az Kiss Pál!

Mondanom sem kell, hogy az osztály többi tagja bele sem tudott szagolni a legjobb számtanista és a tanár úr vitájába. Én csak olyan elégséges szintű számtanos voltam. Csodáltam Palit, de csupa heccből az óra után oda mentem hozzá s azt mondtam neki:

– *Pali, te vagy az osztály legjobb számtanistája, de biztos, hogy nem tudod levezetni Newton²⁴ binomiális tételét!*

Én is csak hallottam valahol, hogy van ilyen tétel, amely egyetemi szint, de semmi többet nem tudtam róla.

Pali nagyot nézett, kissé elsápadt, mert valóban nem ismerte a binominális tételt. Feltételezte, hogy én ismerem. Nem szólt semmit. Ám két nap múlva megállt a padom mellett, majd leült mellém és levezette a tételt. Boldogan magyarázott, én meg kénytelen voltam olyan arcot vágni, mint aki érti az egészet, majd a végén őszinte elismerésként bizonygatni, hogy „helyes”!

Pali csodálkozva megkérdezte tőlem:

– *Te honnan ismered Newton binomiális tételét?*

Kínosan tátogni kezdtem, de szerencsére nem kellett bevallanom a turpisságot, mert kinyílt az ajtó és belépett az óraadó tanár. A számonkérés elmaradt.

Ez a kivételes tehetségű fiú műegyetemre ment, majd 1945 tavaszán, menekülés közben, Ausztriában egy szovjet vadászgép lövedékeinek áldozata lett. Súlyosan megsebesült és elvérzett. Tizenkilenc esztendő volt.

dr. Osváth Lajos

²⁴ *Sir Isaac Newton* (1642-1727): korszakalkotó eredményeket elért zseniális angol fizikus és matematikus. 1676-ban leírt binomiális tétele matematikai formula a kéttagú kifejezés, *binom* hatványának kifejtésére, pl. $(a+b)^2 = a^2+2ab+b^2$. – A tételt pozitív kitevőkre már a XI. századi *Omar Hajjám* perzsa költő és matematikus s a XV. századi *al-Kási* perzsa matematikus is ismerte.

Káderlap

1946

Benkő Béla tanár úr lett 1946-ban az osztályfőnökünk. Akkoriban a kommunista hatalom és a hivatalos "felsőbb fórumok" mindenkiről mindent tudni akartak (hogy ki az osztályidegen, ki a megbízható stb.), s ezért a tanároknak sok kérdőívet kellett kitölteniük osztályaikról és diákjaikról.

Béla bácsi nem szeretett adminisztrálni. Gyakran morgott, ha óráin azzal kellett foglalkoznia, hogy faggassa a diákjait.

Egy ilyen kérdőívkitöltési alkalommal, mikor *Gabonás Pista* osztálytársunk volt soron, Béla bácsi kérdezte:

– *Mondd, fiacskám, mi az édesapád foglalkozása?*

Pista gondolkodott, mit is mondjon:

– *Hát ... üzletember ... kereskedő volt ... vagyis nagykereskedő, de már meghalt.*

Benkő tanár úr töpreng, majd megszólal:

– *Na jó, ha meghalt, akkor már csak deszkát árul ... beírjuk kiskereskedőnek!*

dr. Benke József

Tudom, tudom, tanár úr!

1948

Benkő Béla fizika-matematika tanárunk volt egyben az osztályfőnökünk is. Szerette az osztályát, bár sok tanítványa, sajnos, kevésbé szerette a matematikát.

Nem szívesen buktatott meg senkit, amíg nem volt muszáj, s aki bukásra állt nála, annak mindig adott lehetőséget a javításra. Egyik osztálytársamnak, aki nagyon gyenge volt matekból, szintén megpróbált segíteni, hogy javítson egy kalkulust az elégtelenjén. Sok meddő igyekezet után feltett neki még egy utolsó mentőkérdést:

– *Fiacskám, vezesd le a másodfokú egyenlet általános megoldását: á-iksz-négyzet plusz bé-iksz plusz cé egyenlő nulla.*

Szegény fiú valahogy még csak elkezdte, de az egyszerűsítésnél végképp elakadt.

– *Mi az, még ezt sem tudod?* - kérdezte a tanár úr.

– *De, tudom ... tudtam ... izé ...*

Béla bácsi várt, várt, - de nem jött semmi felelet.

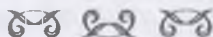
– *Tudod, vagy nem tudod?*

– *Tudom, tudom ...* - és kétségbeesetten várta a sügást, amely végre jött is, de a tanár úr jobban hallotta, mint a barátunk, mert az csak az álldogált tátogva, mint a hal.

Végül Béla bácsi levonta a következtetést:

– *Megadtam az utolsó lehetőséget is, fiacskám, de látom, neked még ahhoz is sokat kell tanulnod, hogy meg tudd állapítani, hogy nem tudsz semmit!*

Pálóczy Bertalan

Béla bácsi aranyköpései

1948

Amikor a régi négyes tagozódású (1-2-3-4) helyett bevezették a hét jegyű (7-6-5-4- stb.) osztályozást, Béla bácsi eleinte kérte az osztályt, hogy minden feleltetés után figyelmeztessük – nehogy elfelejtse az új rendet –, hogy most a közepes jegy 4.

Egyik osztálytársunk felelése után, amely bizony nem volt valami sikeres, kórusban mondta az osztály:

– *Közepes jegy: 4!* - de hozzátéve saját véleményünket, s hogy egy kicsit a tanár urat is szuggeráljuk, így folytattuk: - *a felelet: 6!*

– *Ez engem nagyon meg-hat!* - vágta rá Béla bácsi.

Aranyköpései közé tartozott, hogy ha valakire nagyon mérges lett, akkor mielőtt megfegyelmezte volna, felkiáltott:

– *Fiacskám, a "Tanulj jobban!"-mozgalom érdekében pofonváglak!*

dr. Benke György

Apuka gondolkodik

1946

Télen, nagy hóesésben a postára indult *Benkő Béla* bácsi és a sétára magával vitte hat gyermeke közül a legkisebbet: *Bálintkát*. Visszafelé jövet egyszer csak a gyerek nyöszörögni kezd és rángatja az apja kezét. Ő azonban csak megy, sem lát, sem hall, csak még szorosabban fogja *Bálintka* kezét. Mivel a gyerek nem hagyja abba, rászól:

– *Maradj csendben és gyere nyugodtan! Apuka most gondolkodik...*

Kis idő múlva *Bálintka* újra kezdi és vissza akar fordulni. Ekkor egy szembejövő ismerős, látva a huzavonát, megállítja őket.

– *Bélám, miért nem figyelsz oda a gyerekekre?*

– *Na mondjad, kisfiam, mi bajod?*

– *Apu, elveszett az egyik hócipőm!*

– *Ja, az más! - kap észbe Béla bá', - gyerünk gyorsan vissza és keressük meg, mert különben nagyon kikapunk anyutól!*

Jó félúton meg is találták.

Sebeök István

Kétkedés

1949

Aki 1920 és 1958 között pataki diák volt, jól ismerte *Benkő Béla* tanár urat, aki nemcsak hatalmas szakmai felkészültségéről és emberi tartásáról volt híres, hanem gyermekes naivságáról is. Bennünket 1948-tól két éven át tanított fizikára.

Akkoriban vált divattá, hogy minden nagy dolgot a Szovjetunióban és az oroszok találtak fel. A rádiót *Sz. Popov*²⁵, a reflexiológiát *Pavlov*²⁶, a rakétát *Ciolkovszkij*²⁷ és így tovább. Tudomásul vettük, de egy idő után mindennek már nem volt előttünk hitele, nem vettük komolyan. Amikor az egyik órán Béla bácsi a periódusos rendszert tanította, mondván, hogy *Mengyelejev*²⁸ fedezte fel, s ezért a rendszert róla nevezték el, hitetlenkedve és hurrogva fogadtuk. Mire Béla bácsi nyomatékosan ránk szólt:

– *De gyerekek! Ezt tényleg ő fedezte fel!*

Erre az időszakra esett Sztálin elvtárs hetvenedik születésnapja. Az egész 'béketábor' készült a nagy ünneplésre, amiből iskolánk sem vonhatta ki magát. Egy délután Béla bácsi berendelt dekorációs munkára, a fizikai szertár előcsarnokába. Ő pedig közben a másnapi

²⁵ Alekszandr Sztjepanovics *Popov*: orosz mérnök (1859-1906); feltalálta az elektromágneses (rádió-) antennát és megszerkesztette az első rádió-vevő készüléket.

²⁶ Ivan Petrovics *Pavlov*: orosz filozófus és pszichológus (1849-1936), a feltételes reflexek felfedezője, Nobel-díjas (1904).

²⁷ Konsztantyin Edvardovics *Ciolkovszkij*: orosz természettudós, az űrrepülés első nagy úttörője (1857-1935). Elméleti és kísérleti tanulmányok révén eljutott az asztronautika minden alaptételéhez. Első nagy műve 1903-ban jelent meg.

²⁸ Dmitrij Ivanovics *Mengyelejev*: orosz vegyész (1834-1907), az MTA külső tagja. Periódusos rendszerét 1869-ben alkotta meg (egy évvel megelőzve a német *Lothar Meyert*). Meghatározta néhány – később felfedezett – elem létezését és sajátságait is.

kísérletek előkészítésén dolgozott. A folyosó végéről oda hallatszott az iskolai zenekar nagy csinnadrattája: a Sztálin-kantátát próbálták.

Egyszer csak a tanár úr megáll előttem és minden szót hangsúlyozva azt kérdezi:

– *Mondd, fiacskám, ezek valóban úgy lelkesednek, vagy csak mutatják?*

Torkomon akadt a szó. Először azt hittem, hogy provokál, de aztán éreztem, hogy mindössze csak hallatlanul naiv. *Abban az időben ilyet kérdezni?!*

Ecsedi Zoltán

Béla bácsi zavarba jön

1950

Szabó Julika (becenevén *Uncika*) mesélte, hogy miután leérettségiztek, másnap délután néhány osztálytársnőjével Újhelybe utazott kisvonattal.

A pénztár előtt sorban állva, véletlenül hátrafordult és a sor végén megpillantotta *Benkő Béla* tanár urat. Udvariasan és készségesen felajánlotta neki, hogy megváltja a jegyét, ne kelljen a tanár úrnak a sorban ácsorognia.

Béla bácsi hirtelen nem tudta eldönteni, hogy egy érettségizett leányt tegezhet-e továbbra is, vagy már magáznia illik-e, ezért kissé recsegős hangján zavarában ilyen kérdéssel válaszolt:

– *Hogy te, hogy maga, hogy én, hogy nekem?*

A diákság körében hosszú ideig élt szólásmondásként ez az aranyköpése is.

Szabó István

Katód-e a katód?

1949

Gimnáziumi pályafutásom alatt volt olyan tanév, amikor az osztályunkban a matematikát is, a fizikát is *Benkő Béla* tanár úr tanította. Legendás tudását és szakmai felkészültségét a híre már jóval megelőzte. Idősebb korában azonban már elég vázlatosan magyarázta a tananyagot, és aki nem követte a tankönyvből, az nem sokat értett már a levezetésekből, amikor Béla bácsi a táblánál magyarázott.

Az egyik fizikaórán, amikor a galvánelemek és az akkumulátorok működését magyarázta, a negatív elektród nevét egy később sokat idézett mondásával tette számomra emlékezetessé és feledhetetlenné.

Miközben az anód és a katód működési elvéről értekezett, a padtársammal valami egészen más dolgon rötyörésztünk, mire Béla bácsi felém fordult és így szólt rám:

– *Fiacskám, mit vigyorogsz? A katód nem azt jelenti, hogy „a te Katód”!*

Benkő Károly

„Szaszák” feladata

1949?

Benkő Béla tanár úr velünk is lelkiismeretesen elvégzettette az általa bemutatott kísérleteket. Osztályunkban két famulusa is akadt, a műszaki vénával megáldott *Nagy-máthé Pista* és *Tóth Árpád*, akik később valóban mérnöki pályára is léptek.

Persze, igazi diákok voltak, s mivel jól értették a fizikát, nagy örömük telt abban, hogy megtréfálják a tanár urat. Kísérlet közben gyorsan átkötötték a műszereket, és amikor a tanár úr a végeredményt szemlélte

volna, a mutatók az ellenkező irányba lengtek ki. Vagy például áthelyezték a sarukat, és a várt helyett egészen más értékek jelentek meg. Ám tapasztalt pedagógusként Béla bácsi azonnal rájött a turpisságra és utasította a fiúkat a helyes bekötésre. De azért sohasem fenýített meg senkit.

Ma is fülemben cseng kissé recsegős beszéde, amikor az egyik órán szórakozottan lapozgatta a noteszát és kiszólyította a táblához felelni *Szász Jánost*. Egy kis továbblapozgatás után egyszer csak szórakozottan oda-szóly neki:

– *Te izé, Szaszák, rajzolj fel a táblára egy bárhány oldalú háromszöget!*

(Jóval később, érettségi után egyszer kezembe került a *Sárospataki Református Főiskola Értesítője az 1923-24-ik iskolai évről*. Nagy meglepetéssel ebben akadtam rá, hogy az 1921-1930-as években járt a gimnáziumba egy *Szaszák Bertalan*²⁹ nevű, végig eminens diák, akit Béla bácsi, mint 1920-ban Patakra került fiatal tanár, nyilván az elsők között tanított, első érettségiztetett osztályaként egészen 1930-ig. Most, több mint harminc esztendő múltával vele téveszthette össze a mi Szász Jánosunkat.)

dr. Mayer József

²⁹ A Főiskola fennállásának négyszázados ünnepéről kiadott *Emlék könyv* szerint az 1931/32-es tanévben a gimnázium III/a osztályának tanulója volt *Szaszák József*.

Az ominózus notesz

1952

Érettségi előtt mindig minden diák izgult, hogy vajon hányas tételt fog kapni azon a vért izzasztó napon, az érettségien. Igyekeztek is mindenféle fufanggal megtudni, kilesni, valahogy megszerezni azoknak a tételeknek számát, amelyeket a tanárok nekik szántak a számonkéréskor.

Tudtuk, hogy számtan-fizika tanárunk, *Benkő Béla* bá' noteszében az évvégi kalkulus mögé szokta odaírni az érettségi tétel számát is.

Az is köztudott volt, hogy nagyon szórakozott, és óra vége felé már máson jár az esze, mint amit csinál, ezért nem nagyon nehéz megszerezni a noteszát. Az első pad leginkább csak egy karnyújtásnyira volt a katedrától, és ha a notesz a nyitott osztálynaplón feküdt, elég volt az ott ülőnek, egy óvatlan pillanatban átnyúlva, a naplót összehajtania, – és a notesz benne maradt.

Éppen a csengőbúcsúnk napja volt, nekünk már nem volt óránk, de egy alattunk járó osztálynak az ünnepség előtt Béla bácsi még matekórát tartott. Megbeszéltük velük, hogy a fenti módon próbálják meg végrehajtani az akciót. S az ragyogóan sikerült! Szaladt egy srác az osztályunkba, hogy megvan az ominózus notesz!

Lent az udvaron már-már elkezdődött a csengőbúcsú, csak egy páran voltunk még odafent, így hát lóhalálában szaladtunk át a másik osztályba, egyszerre hasaltunk rá az asztalra a tételszámokat kikeresni. Arra már nem volt idő, hogy névsor szerint mindenki tételszámát kiírjuk, így hát nagy közelharc kezdődött, hogy legalább mi néhányan, a jelenlévők megtudjuk, – vagyis egymás kezéből próbáltuk kitépni a kis fekete, nagyon viseltes könyvecskét, amikor kinyílt az ajtó és *Ruszkay* tanár úr lépett be rajta.

Blöki bácsi már az udvaron ült a tanárok között a kijelölt széksorban, várva a csengőbúcsút, amikor észrevette, hogy nincs a zsebében a notesz. Nagyon ideges lett és pánikba esett, mert sejtette, hogy az valahol fent, egy osztályban lehet. Ezért odafordult Ruszkay tanár úrhoz, aki mellette ült:

– *Te, Bandikám, te fiatal vagy, szaladj már fel a második emeletre, a III. B osztályba, mert valószínűleg ott felejtetem a noteszomat.*

Bandi bácsi pedig szaladva ért fel a lépcsőkön a tanterembe.

– *Hol van Béla bácsi notesza? Azonnal adjátok elő!*

Rémülten csaptuk rá újra az osztálynaplót, és váltig bizonygattuk, hogy itt bizony nincsen.

Erre ő átszaladt egy másik tanterembe, hátha rossz helyre jött, a fiúk meg úgy szétrebbentek, mint a csibék, ha meglátják a karvalyt.

Csak én maradtam ott, meg egy-két harmadikos. Most mit csináljak? Hogyan juttassam vissza a noteszt? Nem volt mit tenni, fogtam és levittem az udvarra Béla bácsinak, még mielőtt Ruszkay tanár úr visszajönne.

Igen mérgesen nézett rám:

– *Te gazember, mikor loptad el?*

– *Tanár úr, kérem, nekem csak ideadták a harmadikosok, hogy ott tetszett felejtetni az osztályukban ... - és gyorsan beálltam az osztálytársaim közé.*

Az érettségén Blöki bácsi nagyon szigorúan és alaposan megforgatott a tételemből. Jeles tanuló voltam és jól fel is készültem, így a feleletem szépen sikerült.

– *Hát ez egy szép ötös!* - mondta az érettségi elnök, mert ekkor az ötös érdemjegy volt a legjobb.

– *Nem! Dehogy!* - tört ki mérgesen rikácsolva Béla bácsi.

– *Dehát tudta a tételt - érvelt az elnök úr.*

– *Amilyen eminens matekos a bátyja, Gyula, ez olyan nagy csirkefogó!* - méltatlankodott. - *Adok neki akkor legalább még egy pótkérdést!*

Zavarba is estem, a pótkérdés is jó nehéz volt, itt-ott még dadogtam is zavaromban, - szóval nem ment olyan jól, mint az első.

Így hát az elnök úr sem ellenkezett. Négyest kaptam matematikából. Ez volt az egyetlen négyes az érettségi bizonyítványomban.

dr. Soós Árpád

A sportoló megbüntetése

1954

Az első osztálytól kezdve kitűnő tanuló volt a ricsei Kiss Jóska, emellett az osztály egyik legjobb sportolója is. Persze előfordult, hogy valamilyen oknál fogva későszületlenül ment be az iskolába. Egy ilyen alkalommal matekórán *Benkő Béla* tanár úr felszólította felelésre. Jóska csak hebegett-habogott, mellébeszélt, majd mentetőzni kezdett:

– *Tanár úr, egész délután edzésen voltam!*

Béla bácsi nem akarta büntetlenül elnézni egy kitűnő tanulónak ezt a példátlan lazaságot, korholni kezdte és nyomatékuul egy kis fülest is le akart neki kenni. Jóska jó reflexszel hirtelen elhajolt a pofon elől, mire a tanár úr tehetetlen mérgében kifakadt:

– *Mi, fiacskám, te még itt is cselezel? Akkor egyes!* - és szemrebbenés nélkül beírta a sok jeles mögé a szekundát.

dr. Mayer József

Tanári önkritika

1955

Benkő Béla tanár úr nemcsak naiv, hanem szerfelett szórakozott is volt, amin sokat mulattak a diákok. Jól példázza ezt az alábbi eset, amit egyik kollégámtól, *Kalló Jánostól* hallottam, neki pedig az öccse, *Péter* mondta el, aki jelen volt az eseményen.

Az ötvenes évek derekán Béla bácsi még tanított és fizikai szakkört is vezetett. Egy délután a fizikai előadóteremben a fiúk feladatokat oldottak meg, néma csendben. A tanár úr a padok között sétált, figyelve a diákok munkáját. Egyszer csak hangosan felkiáltott:

– *Csöőönd!*

Nem értvén a dolgot, a fiúk meglepetten, csodálkozva néztek rá. Béla bácsi ekkor ébredt rá, hogy iménti kiáltása nem a legalkalmasabb helyzetben hangzott el. Megszólalt hát a maga jellegzetes modorában:

– *Izééé ... most rosszat szóltam.*

Ecsedi Zoltán

A Kollégium főépülete

Imre Lajos (Budapest) linómetszete, 1981

Nézetkülönbség

1955

Már tanár voltam Patakon, amikor a gimnáziumban az egyik tanári értekezleten megesett az alábbi pikáns történet. Főszereplője két Béla: *Benkő Béla*, az idős, szigorú erkölcsű tanár és *Komáromy Béla*, az 1952-ben államosított gimnázium új, a Párt által oda kinevezett igazgatója.

Nos, ezen az értekezleten Komáromy (aki egyébként magyar-német szakos tanár volt) olyasfélért talált mondani, hogy ő minden egyes tantárgyat jobban tud, mint maguk a szaktanárok. Ekkor a tőle négy hellyel jobbra ülő Benkő Béla bácsi halkán megjegyezte:

– *Nono ...*

A csendes megjegyzést az éber igazgató mégis meghallotta és kérdőre vonta tanártársát:

– *Mit akar ezzel mondani, Benkő kartárs?*

– *Én csak azt mondtam, hogy “nono”.*

– *Árulja el azt is, Benkő kartárs, hogy ezt mire vagy miért mondta?*

– *Nem akartam kitálalni, de ha az igazgató kartárs annyira firtatja, elmondom. A minap hospitált matematikaórán az igazgató úr. Az egyik tanulóm trigonometriai anyagból felelt és valami számárságot mondott, mire az igazgató úr nyomban kijavította, csak hogy rosszul, tévesen, mert ugyebár ...* – és itt Béla bá' pontosan, tételesen elmondta az igazgató rossz állítását és a helyes megoldást. Az egész tanári kar igazat adott neki.

Komáromy a feje búbjáig elvörösödött, egy szót sem válaszolt, hanem gyorsan rátért egy másik témára. Attól a perctől kezdve Béla bácsi vörös posztó volt a szemében.

1955 októberében, amikor a Tanítóképzőből átke-rültem tanárnak a Gimnáziumba, az igazgató átmenetileg rám bízta a fizikai szertárt, ami addig Benkő Béla

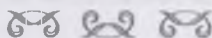
feladata volt. Mikor átvettem Béla bácsitól, egy számomra akkor még érthetetlen mondatot mondott:

– *Izééé ... Kissé eljárt a szám.*

És az az ember, aki addig minden délutánját a fizikai szertárban töltötte, előkészítendő a másnapi órák bemutatóit, olykor új eszközök konstruálásában is jeleskedve, ezentúl többé be sem lépett a szertárba. Amikor egyszer megkérdeztem tőle, hogy miért nem jön be, csak ennyit mondott:

– *Amikor még fiatalabb voltam, ambicionáltam ...*

Ecsedi Zoltán

Származási kategória

1950

Magda Barna, az angol nyelv tanára és a beköszöntő kommunizmust nem éppen kedvelő honpolgár nem örült, amikor ugyanabba a házba, ahol ők is laktak, beköltözött egy határőrtiszt, vagyis apám és családja, velem együtt. Azt még nem tudták, hogy apám a régi Ludovikán tisztiiskolát végzett, ezért csak 1950-ig maradhatott állásában; ekkor kitétek és segédmunkás lett.

Akkortájt az iskolai naplókban a tanulók névsoránál ott álltak a származási kategóriák különféle jelei: M = munkás, P = paraszt, É = értelmiségi, A = alkalmazott, E = egyéb, X = osztályidegen. Nos, az én nevem után az X jel állt. De ezt akkor még kevesen tudták.

Apám esténként bekapcsolta a rádiót, behúzta a sötétítő függönyt és hallgatta a Szabad Európa Rádiót. Egyszer az erősebben szólt és átszűrődött a falon. Magda Barnának, a saját etikai normáikat erősen megszegve, hallgatózni kezdtek a fal túloldalán, majd felujjongtak: a szomszéd sem kommunista, mert a SZER-t hallgatja! Aztán egy életre jóba lettünk.

Magda Barnára emlékezve mondom el egyik szellemes sztoriját.

Társaságban a férfiek büszkélkednek, hogy ki mit segít otthon a feleségének: az egyik főz, a másik fűt, a harmadik takarít is, – csak Magda Barna hallgat. Az egyik feleség megkérdezi tőle:

– *Hát te, Barnuska, mit szoktál otthon csinálni?*

– *Hogy mit szoktam csinálni? Hát csináltam már négy lányt, csináljanak most már mindent azok!*

Kelemen Gábor

Diáklelemények

1943

Harmadikos korunkban *dr. Orbán István* tanár úr tanította nekünk a földrajzot. A felelésen kívül úgy is lehetett nála jó osztályzatot szerezni, ha az éppen tanult országról valaki önszorgalomból szépen kiszínezett domborzati térképet rajzolt s neki bemutatta. Ezt jó jeggyel jutalmazta, amit be is írt a noteszába.

Hamarosan rájöttünk, hogy a térképeinkre írt osztályzatot radírral vagy ráfestéssel viszonylag könnyen és nyomtalanul el lehetett tüntetni. Így ugyanazt a térképet újból, esetleg többször is le lehetett a tanár úrral ‘zsűrítettetni’. Szaporodtak is a jó jegyek! *Osváth Lui* – saját bevallása szerint – 8 térképével összesen 36 jelest szedett össze, s ebben a különleges ‘kategóriában’ abszolút győztes lett.

Az utolsó tanévben, amikor már befejeződéséhez közeledett gimnáziumi pályafutásunk, Orbán tanár az utolsó történelemórán még felelteni akarta az osztályt. Szigorú arccal kezdte lapozgatni tanári zsebkönyvét. Néma csend! Itt bizony ma még számonkérés lesz... Nekünk viszont ehhez sehogy sem volt kedvünk. Jól

ismervén a tanár úr 'gyengéit' és Erdély iránti olthatatlan szeretetét (Marosvásárhelyről származott), a dermedtő csendben egyszer csak valaki elkiáltja magát:

– *Éljenek a székelyek!*

Az osztály nagy éljenzésbe kezd, taps, lábdübörgés. A tanár úr elismerően bólint, de aztán folytatja a lapozgatást. Megint feszengő csend, izgalom. Ekkor a padokból újabb kiáltás hangzik fel:

– *Éljen Orbán tanár úr!*

Hosszan tartó éljenzés, szünni nem akaró taps, lábdübörgés. Ő felnéz, kissé zavartan mosolyog, majd csendet int és megint csak tovább lapozza azt a fránya noteszt.

Meg kellene úszni a feleltetést! Döntésre kell vinni a dolgot!

Ekkor *Barna Zoli*, aki nem riadt vissza olykor a 'meredek' megoldásoktól sem, bekiált:

– *Éljen Orbán tanár úr felesége!*

Még lelkesebb ünneplés, taps, nevetés! Erre már a tanár úr is megadta magát. Nevetni kezdett, összezárta a noteszát és zsebre tette. Így úsztuk meg történelemből az utolsó feleltetést.

dr. Osváth Lajos

Vidám földrajzóra

1943

Bár *dr. Orbán István*, a mindenki által szeretett Pista bácsi, nagy tudású, széles látókörű tanár volt, ám történelem- és földrajzórái nem mindig kötötték le a diákok, illetve azok egy részének, a figyelmét. Olykor elég monoton óráin némelyek nagyokat szunyókáltak.

A nem nagyon figyelő és lazáló diákok úgy akartak a kedvében járni, hogy amikor elmondott egy-egy viccet

vagy szójátékot, annak mindig 'kirobbanó sikere' volt, lett légyen az akármilyen szakállas vagy elcsépeelt vicc. Hahotáztak, a padot verték, alig akarták abbahagyni a zajongást. Erre a szunyókálók is felneszeltek, vagy ha nem, oldalba böködték őket, hogy csatlakozzanak a kacagó osztályhoz.

Persze, feleltetés is volt az órákon, sőt néha még olyankor is, ha a tanár úr befejezte a tananyagot, de még volt néhány perc a kicsengetésig.

Egy alkalommal Orbán tanár úr azt szólította fel, aki éppen a két karjára dőlve mélyen aludt.

Padszomszédja oldalba löki, hogy felköltse, mire a barátunk - hirtelen azt gondolván, hogy vicc hangzott el - az osztály megrökönyödésére és a tanár úr megdöbbenésére hangos hahotával verni kezdte a padot, még a lábával is dübörgött a padlón. Későn fogta fel, hogy most nem mulatni, hanem felelni ébresztették.

A kínos helyzetet a megszólaló csengő oldotta fel, és csak nagy nehezen tudtuk mindenféle mesével elterelni a tanár úr figyelmét az esetről.

dr. Benke György

Április elsejei tréfa

1949

Az 1948/49-es tanévben a gimnázium ifjúsági elnöke voltam, s ebben a minőségemben sok diákcsínyt kellett úgy megoldanom, hogy ne váljék belőle fegyelmi ügy.

Április elsején a diákok mindig kiagyaltak valami huncutságot, megrétfálandó egymást vagy a tanárokat. Ezúttal két osztály azt a trükköt alkalmazta, hogy tantermet cseréltek az első óra előtt.

Az igazgatói irodából baktattam fel elsején reggel, már becsengetés után II. emeleti osztálytermünkbe, ami-

kor a VI. B osztály nyitott ajtajában megpillantottam *Demeter Gyula* tanár urat. Állt az ajtó előtt, arcán kissé bosszús, aggodalmas mosoly, mint aki jó képet igyekszik vágni valami kellemetlen dologhoz. Fejével is intve, odaszól nekem:

– *Gyere már ide, elnököm, nézd csak meg az osztályomat!*

Bepillantva rögtön láttam, hogy a kis létszámú VIII. A osztály diákjai sunyítanak itt-ott a padokban, szinte elveszve a hatalmas tanteremben. Azonnal leesett a tantuszom, hogy április elsejei tréfáról van szó.

– *És hol van a VI. B osztály?* – érdeklődtem tőle.

– *Hát éppen erről van szó: ők bent ülnek a nyolcadikosok helyén, Orbán tanár úr óráján, aki már benn is van náluk. Arra kérek, próbáld meg diplomatikusan megoldani a dolgot, mielőtt kitörne a botrány!*

Halkan bekopogtam a VIII. A osztály ajtaján és inkább besurrantam, mint beléptem, mert odabent nagy volt a csend. *Orbán* tanár úr a legnagyobb nyugalommal az osztálykönyv beírásával volt elfoglalva. Nekidőltem az ajtófélfának és vártam. Ügyet sem vetett rám, nyilván azt gondolta, valamelyik elkésett diák érkezett meg. Szokása szerint fel sem pillantva, kérdezte:

– *Van-e hiányzó, fiúckák?*

– *Nincs!* – hangzott egy bizonytalan válasz. Ő pedig végezte tovább az adminisztratív munkát.

Körbepillantva, komikus kép tárult elém: egy-egy padban hárman-négyen is ültek. A padok két szélén ülő hatodikosok fél lábukkal a padlóra támaszkodva tudták csak ülő helyzetben tartani magukat. Fejüket lesunyva próbálták visszatartani a röhögést.

A szórakozott, gyanútlan *Orbán* tanár úr mindebből semmit sem vett észre. Fejét felemelve az osztálykönyvből, a következőről tájékoztatta a hatodikosokat:

– Közlöm az osztállyal, hogy az érettségi az idén másképpen zajlik majd, mint eddig szokott: nem a tanár, hanem az elnök adja a kérdéseket... Parancsolj, Pista - vett észre engem is az ajtónál.

Nyugodt, szenttelen hangon fordultam az osztályhoz, mintha szintén csak valami közérdekű tájékoztatást közölnék a diákokkal:

– Kérem, hogy a VI. B osztály fáradjon át a saját tantermébe, mert Demeter tanár úr ott várja őket.

Mint a megkergült juhnyáj ugráltak fel a fiúk és zúdultak az ajtó felé, megkönnyebbülve, hogy megoldódott a faramuci helyzet a jól sikerült nagy buli után.

Orbán tanár úr, nem tudván mire vélni a dolgot, hol felállt, hol leült, és hökkenten kérdezte:

– Mi az, Pista, nem jó helyre jöttem?

– De igen, jó helyre tetszett jönni - igyekeztem szűkre szabni a választ.

– Hát akkor mi ez? Hova mennek a diákok?

– Ezek hatodikosok, tanár úr, és nem nyolcadikosok.

– De akkor mégsem jó helyre jöttem - hüledezett.

– De igen! Tanár úr jó helyre jött, a nyolcadik á-ba. Csak - hajoltam bizalmasan közelebb hozzá, - április elseje alkalmával Demeter tanár urat meg akarta tréfálni az osztálya, ezért ők átjöttek ebbe a terembe, a nyolcadikosok meg beültek az ő helyükre.

– Ügyes tréfa, hi-hi-hi - derült fel Pista bácsi. Ám mielőtt fellélegeztem volna, arca hirtelen haragossá vált, elkomorult és megbotránkozva kiáltott fel:

– Akkor engem is becsaptak!

– Csak diákcsíny az egész, nem kell komolyan venni!
– próbáltam megnyugtatni.

– Dehogynem! Ez felháborító! Én ezt a kar elé viszem! - dohogta.

Éreztem, hogy változtatni kell a taktikán, hogy mentsem a helyzetet.

– *Nem ajánlom, tanár úr* - súgtam oda nagyon bizalmasan.

– *Miért nem ajánlod?* - nézett rám értetlenül.

– *Azért, mert tanár úron fog mulatni az egész gimnázium, hogy nem vette észre a diákcséret. Kezeljük nagyvonalúan az egészet, mint diákcsínyt, s holnap már senki sem fog róla beszélni. De ha a tanári kar elé tesszük vinni, nyilvánosságra kerül ...*

Amíg ő gondolkodóba esett, a nyolcadikosok már majdnem mind elfoglalták a helyüket, és huncut bűntudattal lesték, mi lesz ennek a következménye, ha itt van az ifjúsági elnök is. Az idő is siettetete tehát a döntést. A tanár úr suttogva közelebb hajolt.

– *Pista, az más! Igazad van, kezeljük diszkréten az ügyet.*

Felszabadultan ült le egy asztalhoz, s mintha semmi sem történt volna, kezdte újra a hirdetést:

– *Közlöm az osztállyal, hogy az érettségi az idén ...*

Én is megkönnyebbülten távoztam a teremből. Nem lett fegyelmi ügy, de szegény Orbán tanár úr háta mögött az egész gimnázium jókat derült a jól sikerült áprilisi tréfán.

Jakab István

Egy makkszedés következményei

1950

Már erősen folyt a szocializmus építése, talán 1950-et írtunk. Osztályunk az előző napot valahol a Károlyfalva feletti hegyekben töltötte makkszedéssel, ezért *Ragályi Jancsi* reggel rá akarta venni az osztályt, hogy az első

órán énekeljük el *Orbán István* tanár úrnak az általunk rögtönzött nótát, – hátha nem fog felelteni.

A dalparafrázis így hangzott:

*Tanár úr kérem, csitt, csitt, csitt,
Súgok magának valamit:
Makkot voltunk szedni,
Nem tudtunk készülni.
Tanár úr, kérem, csitt, csitt, csitt.*

Sajnos, Jancsi meggyőző ereje gyengének bizonyult, mert a gyáva népségből csak egy-két lézengő hang követte felcsendülő erős baritonját.

Pista bácsi felkapta a fejét a naplóból és izgatottan kérdezte:

– *Mi történik itt, fiúckák?*

Erre a konspirátorok is berezeltek és elhallgattak, csak Jancsi erőlködött még egy kicsit, próbálva menteni a veszett fejsze nyelét. Nem sikerült. Pista bácsi „nem vette a lapot”, hamar a helyzet magaslatára emelkedett, és kihívta Jancsit felelni.

Említenem is felesleges, hogy a felelet még úgy sem sikerült...

Pandák László

A rajzszőgek

1950

Orbán Pista bácsi földrajzóráján történt az 1950-es évek legelején. Felszólította felelni *Egey Tibit*.

Egey, gyere ki a táblához felelni és rajzold is, amit mondasz!

Tibor kiment, a padtársa pedig, *Szabó Csaba* négy csinos kis rajzszőget helyezett el a székére azzal a hun-

cut szándékkal, hogy amikor Tibi helyére jön és leül, kínos meglepetés érje.

A tanár úr közben sétálni kezdett a padok között. Egy kis idő múlva, épp amikor az üres szék mellett haladt, gondolt egyet és leült Tibor helyére.

Csabában meghűlt a vér, de pár másodpercig nem történt semmi.

Télies idő volt, Pista bácsi vastag téli nadrágot viselt, alatta bizonyára hosszú jégert is. Ám érezhette, hogy valami nincs rendjén, mert hirtelen felállt, mindkét kezét beledugta a nadrágzsebbe, majd szétfeszítette kétfelé és bizonytalan léptekkel elindult. A rajzszögek pedig egymás után, pengve potyogtak ki belőle a padlóra.

Egy nyugodtan mondta tovább a leckét, és hátrapillantva, nem tudta megérteni, mi történhetett, hogy a többiek a röhögéstől majdnem kiesnek a padból.

Kis György Károly

Picike méltatlankodik

1950

Igen nagy tudású ember volt *dr. Orbán István* tanár úr, a közkedvelt *Picike*, aki diákjaival szeretett brillírozni, különösen ha idegen tanárok is jelen voltak az óráján.

Az egyik érettségi vizsgán *Darányi Lajos* sárospataki lelkész, a későbbi püspök, volt az elnök, Pista bácsi pedig feleltette a történelemből vizsgázókat. Az egyik felelőtől, aki egyébként szinte mindent kitűnően tudott, megkérdezte:

– *Na, fiam, mi volt Kossuth Lajos nemesi előneve?*

A fiú nem tudja, a többiek is lapulnak, mindenki hallgat. Végül megszólal *Darányi Lajos* elnök úr:

– *Ne haragudj, Pistám, de ezt én sem tudnám megmondani.*

Picike odafordul hozzá, és a diákok előtt, nagy méltatlankodva, mondja:

– *Ejnye, elég baj az, Lajos! Ezt tudni kéne! Udvardi Kossuth volt. Érted? Udvardi Kossuth!*

dr. Benke József

A „kacsalábon” forgó vár

1959

Diákkorunk legendás alakja volt *Dévai Jenő*. Én 1942-től jártam az akkor nyolcosztályos gimnáziumba, ahol nekünk, elsősöknek, angol társalgást vezetett, majd a következő tanévekben tantervi angolt tanított. Az órán megkövetelte a feltétlen figyelmet és a gyors reagálást. Ha úgy találta, hogy valaki nem figyel eléggé, máris koppant az illető fején a jól irányzott kréta.

Nem tudom miért, de a háta mögött a diákok *Kacsa* néven becézték. Ezt ő jól tudta és igen haragudott érte, amit kifejezésre is juttatott.

Az egyetem elvégzése után hazakerültem tanárnak Patakra, és néhány tanéven át egy tantestületben dolgoztunk. Jenő bá' az 1956-os forradalmi eseményeket lelkesen fogadta. Képes volt felutazni a fővárosba, hogy riportfotókat készítsen a felvonulásokról, majd az oroszok viselt dolgairól. Ennek nagy ára lett, mert a következő év elején, a Kádár-rendszerben, házkutatást tartottak nála s elkobozták erre vonatkozó összes filmnegatívját. Sőt az egyes állami ünnepek előtt "begyűjtötték" a rendőrségre, nehogy izgasson ellenük. Utána megkérdeztük tőle, hogyan telt odabenn az ideje, amire szellemesen és rezignáltan csak ennyit válaszolt:

– *Kevés volt a WC-papír!*

A hatalom nem elégedett meg időszakos zaklatásával, hanem büntetésből, *Komáromy Béla* igazgatósága

idején, áthelyezték Patakról Sátoraljaújhelybe a Kossuth Gimnáziumba. Minthogy 1958-ban igazgatónk avanzsált a felsőfokúvá alakuló Tanítóképző élére, Jenő bátyánk visszatérhetett.

1959 tavaszán egy kora reggel a tanári szobában találkoztam vele. Csak ketten voltunk, ő a patkó alakú asztal belső oldalán állt, én pedig a külsőn. Elmondta, hogy a pataki tanári szoba sokkal barátságosabb, mint az újhelyi, minthogy keleti fekvésű, ugyanakkor a tanterem fekvése Újhelyben előnyösebb. Én minden szándékosság és minden nyomaték nélkül ezt találtam mondani:

– Jenő bátyám! Talán el kellene fordítani az iskolát, mint egy kacsalábon forgó várat!

Mihelyt az 'inkriminált' szót meghallotta, a szeme kitágult, mereven rám nézett, hirtelen felém közeledett, de szerencsémre köztünk volt az asztal. A pillanat tört része alatt döntöttem, hogy úgy teszek, mintha mi sem történt volna, és könnyedén tovább csevegtem. Erre lehiggadt, és soha többé nem hozta szóba az esetet; de biztosra veszem: ha akkor nincs köztünk az asztal, nyomban pofonvág.

Közismert, hogy szenvedélyes fotóművész volt, állandóan magával hordta a fényképezőgépét és remek felvételeket tudott készíteni.

Ő maga mesélte el nekem a következő esetet.

Elhatározta, hogy a vár fokáról örökíti meg a napfelkeltét, ahonnan csodálatos a panoráma. Hétfőn reggel korán felkelt, még szürkületben elhelyezkedett a Vöröstorony tetején és várt, de a felkelő napot felhő takarta el. Kedden reggel ugyanígy kiment, de ekkor sem volt szerencséje. Ez így ment egész héten át, még szombaton is kudarcot vallott. Elhatározta tehát, hogy vasárnap végre

nyugodtan alszik. De mit ad isten? Nyolc órakor kinéz az ablakon, – és hét ágról süt a nap!

Annyira dühös lett magára, hogy a következő héten újra kezdte a lesbenállást. Ezúttal sikerrel!

Ecsedi Zoltán

Futóhomok

1952

Dr. Egey Antal tanár úr kémiára és növénytanra oktatott bennünket. Az egyik esős, álmosító áprilisi napon bizonyára ő is fáradt volt, s amint a növényzet fajtáiról beszélt, egyszer csak a következő mondatot halljuk:

– *Olyan növényzet is van, ahol futóhomok van és nincs rajta semmi!*

A derűtségre ő is felneszelt és sajátos módján nevetni kezdett: thi-thi-thi...

Szó szót követett, s közben az is felmerült, hogy ki nem megy haza a szünetre pünkösdkor, és miért. *Diner Gyuszi*, akinek a szülei bizonyára a Tisza túloldalán laktak, ezt így indokolta:

– *Nekem nagyon körülményes.*

– *Miért körülményes, fiam?*

– *Mert körül kell menni, nem lehet egyenesen!* – felelte kajánul.

Már jó ideje így tereferéltünk, mikor a tanár úr megjegyzi:

– *Szóval a társaság húzza az időt?*

Sóhajtott egyet, legyintett, majd így folytatta:

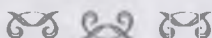
– *Hát akkor húzzuk közösen!*

dr. Halmi Iván

Fery Antal (Budapest) fametszete, 1976

Vagányfelelet

1954

Az 1950-es évek elején, több iskolát is megjárván, Szencsről került hozzánk osztálytársnak egy igazi vagány gyerek, *Szépréti János*. Bejáró volt, s noha jóeszű gyerek volt, a tanulás nem tartozott legjobb erényei közé.

Egery Antal tanár úr, a kedves *Titi bácsi* felismerte jó képességeit, kedvelte Jánost, tréfásan Szépréti helyett

németesen *Schönwiesernek* szólította és gyakran feleltette kémiából, hogy legalább így ragadjon rá valami.

Egy ízben felelés közben azt kérdezi tőle:

– *Az ókorban hány elemet tartottak számon?*

– *Négyet - feleli János. - Tűz, víz, föld, levegő.*

– *Nagyon jó! És mondd, hány elemet ismerünk ma?*

– *Ötöt, tanár úr! Ezek: tűz, víz, föld, levegő, szocialista duma!*

Egy tanár úrnak egy pillanatig ajkára fagyott a mosoly. Mi is mérsékeltebben hahotáztunk, mert már halottunk suttogni valamit arról, hogy ehhez hasonló ártatlan viccek miatt több éve sínylődnek emberek százai a recski haláltáborban.

dr. Mayer József

Ady Endre szimbolizmusa

1948

Nagyra becsült és szeretett osztályfőnökünk, *Hegy József* magyar irodalmat is tanított nekünk. Egyszer felszólította felelni jó képességű, de kóros szorgalommal nem gyanúsítható padtársamat, *Száz Bélát* (aki ma is igen jó barátom, miután megtért nyugati peregrinációjából). A téma Ady költészete és szimbolizmusa volt. Béla szerette ugyan az irodalmat, Adyt különösen, de éppen tavaszi idő lévén, lírai érdeklődése inkább a másik nemhez való közeledésben nyilvánult meg. Így érthető, hogy nem készült az órára, és még osztályfőnökünknek is feltűnt szokatlan hallgatagsága. Ám segíteni akarván neki, megkérdezte:

– *Legalább azt mondd meg, fiam, mit jelképez a költő versében a 'disznófejű nagyúr'?*

Mi nem gondoltuk, hogy Béla még a verset sem olvasta el, s valaki heccből odasúgta neki a háta mögül:

– *Az asszonyt!*

Erre Béla álmatagon kivágta:

– *A disznófejű nagyúr az asszony!*

Ez már sok volt Hegyi tanár úrnak, és nagy hahota után felkiáltott:

– *Nagy számárságot mondtál, fiam. Leülhetsz.*

Majd a noteszát lapozva, kicsit elgondolkozva, félhangosan megszólalt:

– *Talán mégsem olyan nagy számárság, amit mondtál.*

dr. Major László

A Comenius-moziban

1943

Sokoldalú tanár volt *Héthy Lajos*: magyar-angol szakot végzett, de teológiai oklevéllel is rendelkező lelkész-tanárként szükség esetén sok egyéb tantárgy tanításával is megbízták a gimnáziumban.

Diákjait következetesen magázta. Ha valaki rossz fát tett a tűzre, vagy nem készült, kedvenc megszólításával az illetőt így titulálta: „*Maga hólyag!*”

Felsőskorunkban – talán hetedikesek voltunk – a Comenius-moziban (a helyén ma gyönyörű művelődési ház áll) még vetítettek amerikai filmeket is.

Egy szombat délután *Hosszúfalussy Pufi* megkockáztatta, hogy tanári engedély nélkül elmegy a délután 5 órai előadásra és megnézi az *Acélkaraván* című, a vasútépítőkről szóló vadnyugati filmet.

Felkészült az illegális programra: sötét szemüveget is tett a zsebébe, hogy azzal álcázza magát, ha ismerős kerülne a közelébe. Páholyba váltott jegyet és csak vilányoltás után mert a sötétben a helyére osonni. Alig helyezkedett el, óvatosan körülnézett – és szinte elállt a

lélegzete: mellette, a szomszédos páholyban ott ült Héthy tanár úr. Gyorsan feltette a napszemüvegét és abban kezdte nézni a filmet, hátha nem ismerhető fel a homályban. Egyszer csak mit hall?! Héthy tanár, áthajolva a korláton, halkán odaszól neki:

– Vegye le a szemüveget, Pufi, anélkül sokkal jobban fog látni!

Az ügynek nem lett kellemetlen folytatása: a tanár úr elhallgatta a történeteket.

dr. Osváth Lajos

Szórakozott tanár, leleményes diák 1948

Talán negyedikes korunkban, a második félévben átmenetileg Héthy tanár úr tanította osztályunkban a földrajzot. Nem ez volt a szaktárgya, de otthon előzetesen bizonyára felkészült a tankönyvből, így rutinszerűen haladtunk a geográfia elsajátításában. Elmondta az aktuális anyagot, kijelölte a tankönyvben, hogy mettől meddig kell megtanulni, és számonkéréskor sem követelt többet, mint ami abban le volt írva.

Egy-egy feleltetéskor egymás után, sorban hívta ki a diákokat, és amíg valaki felmondta a leckét, nem szólt közbe, csak a végén, az elmondottak alapján megállapította az érdemjegyet.

Az egyik óra vége felé *Király Zolit* hívta ki a katedrához, aki nem a legjobban állt földrajzból a szaktanárnál, *Orbán Picikénél*, s ezért javítania kellett volna. Ám amint kiderült, most nem készült fel arra, hogy kiszólítják felelni. Olaszország hegy- és vízrajza volt feladva. *Stiglinc* – ahogy akkor neveztük – kiment az asztalhoz, a tanár úr pedig az ablak mellett állt, nézegetve kívül a már igazi zöldbe öltözött májusi lombokat.

– Na, kezdje! – intett.

– *Olaszország az Appennini-félszigeten fekszik, két legnagyobb hegyvonulata az Alpok és az Appenninek. Fővárosa Róma. Az országot három részre oszthatjuk: Észak-, Közép- és Dél-Olaszországra. Legnagyobb folyói a Pó, az Arno és ... és ... a Tiberis ...* - de itt mintha elfogyott volna a mondanivalója. Kissé ijedten, folyton a tanár urat nézve, azonban rájöhetett, hogy a tanár úr egyáltalán nem figyel a feleletre: elmerengve néz kifelé és a gondolatai biztosan egészen máshol járnak, – ezért, hogy fel ne tűnjön, hogy csak eddig tartott a tudománya, monoton hangon újra kezdte az eddigieket:

– *Olaszország az Appennini-félszigeten fekszik ...*

És így tovább. Amint eljutott a Tiberisig, megállás nélkül, ugyanolyan tónusban harmadszor is elkezdte ugyanazt.

Már ötödször mondta el ugyanazt a néhány mondatot, de a tanár úr csak nézett kifelé, s csak akkor neszelt fel, amikor a padokban fel-felhangzott egy-egy elfojtott kuncogás. Hirtelen az osztály felé fordult, majd a felelőre nézett. Stiglinc a legnagyobb nyugalommal még ennyit mondott:

– *Ezért Olaszország Európa egyik legszebb országa. Befejeztem, tanár úr!*

– *Látják, így kell tudni a földrajzot! Egyszer sem akadt meg felelés közben!* - mondta a tanár úr derűsen.

Odament az osztálykönyvhöz, beírt egy nagy jelest.

Én ekkor már nem bírtam visszafojtani a nevetést. Lehajoltam s úgy rázkódtam, mire a tanár úr rám szólt:

– *Hólyag, maga meg ne vigyorogjon! Ha éppen nem csengetnének ki, most maga következne!*

Benkő Károly

Hányast akar, fiam?

1962

Inkább kedélyességéről, mint szigorúságáról volt híres Héthy Lajos tanár úr. Az óráin nem nagyon kellett izgulnunk, derűs hangulatban, szinte kellemesen teltek.

Egyszer a szokottnál is jobb kedvében volt, s mikor a felelő befejezte mondanivalóját, azt kérdezte tőle:

– Év végén hányast akar, fiam?

– Hát ötöst, tanár úr!

– Hogyhogy ötöst? Hová gondol! Hiszen én tudom négyesre az anyagot!

Kelemen Gábor

Talajféleségek

1952

Nehéz időkben, 1952-ben voltunk Patakon elsős gimnazisták. Az iskola államosítása után sok régi tanár elment, új tantárgyakat vezettek be, s mivel olyan 'imperialista' nyelvek, mint a görög, a latin és az angol nem voltak időszerűek, szegény nyelvtanároknak minden más kellett tanítaniuk, amiből éppen tanárhiány volt. Így tanította nekünk Szabó Gyula bácsi a történelmet, Héthy Lajos pedig a földrajzot. De a humorát egyikük sem vesztette el.

Egyik földrajzóránkon Héthy tanár úr jó nagy késéssel belöki az ajtót, hóna alatt nagy falitérkép, nagy csattanással ledobja a táblánál, leül a katedrához, lerakja a tankönyvet, lapozgatja, majd megszólal:

– Mai témánk: a talajféleségek. Ezek közül is a lösz. Fiúk, lányok! Hát a lösz az vagy lösz, vagy nem lösz! Benne van a könyvben, otthon olvassák el!

Lakó János

“*Csodálom magam...*”

1952

Héthy Lajos tanár úr, az eredendően magyar-angol-*val*ás szakos tanár bennünket az orosz nyelv rejtelseibe próbált bevezetni. Nagyon becsültük ezért, még akkor is, ha néha csak egy-két órával járt előbb nálunk e tudás megszerzésében.

Erős fizikumú ember volt, de nagyszívű. A padsorok között sétálgatva, előszeretettel osztogatta a *kokit*, persze csak azoknak, akik erre alaposan rászolgáltak, ti, hogy kobakjukat ökölbe szorított ujjai bütykével illesse.

Rendkívül szellemes, olykor meglepően elmés megjegyzései sokunk számára feledhetetlenek maradtak. Az utókor számára is talán ezek a beköpések az érdekesek, amelyek az egyes órákon elhangzottak. *Zsubrinszky Jóska* barátunk tartotta érdemesnek feljegyezni ezeket.

Íme, egy csokorra való!

Szerette a diákjait különféle elnevezésekkel meglepni: *zöldfülű, pincebogár, gumigyerek, ízellábú, túrós, lótetű, szellemi törpebirtokos*³⁰ stb.

Ha zaj támadt, felkiáltott: – *Micsoda idegcsillapító zsongás!*

Ha felszólított valakit: – *Most szavakat kérdezek egy bölcs halandótól!*

Ha a diák meg sem mukkant: – *Te Gál, neked már régen konzervben kéne lenned!*

Ha valaki csak handabandázott: – *Olyan egy moslék, olyan egy kevert, olyan egy lecsó!*

Ha leckét adott fel: – *A következő órára a szavakat, a szöveget és mindent tessék átkefélni!*

Ha rászólt a lányokra: – *Anyamajmok, ne bolhászkodjatok!*

³⁰ A Rákosi-korszak legvadabb parasztelnyomása, az ún. kulák-üldözés idején országszerte hallható volt az önvédő akasztófa-humor e remek, csúfondáros terméke: ‘szellemi álkulák’.

Ha valaki fecsegett: – *Zsuzsi, ne öblögeds a szádat!*

Ha valaki nem figyelt: – *Szkiacsák, azt sem tudod, hol vagy, menj ki és tapogasd meg magad!* – vagy: *Ne dumálj, te selejt!*

Ha az osztály rosszul szerepelt: – *Szellemi legatyásodás!*

Ha az osztályfőnökünkéről volt szó: – *A Palumby nevezetű képződmény ...*

Ha valakit rajtakapott, hogy a szomszédjával fecseg, így fohászzkodott: – *“Istenem, istenem, mért nem adál szárnyat” ... hogy kiverném vele a szemét!*

Rászólt a majd kétméteres Halmira: – *Halmi, te embrió!*

Ha valaki súgott: – *Zsubrinszky, téged is anyacsavarra kellene húzni alátétnek!*

Ha zajongott az osztály: – *Na, vadaskert, egy kicsit csendesebben!*

Ha sok szekundát adott egy órán, így korholta magát: – *Lajos, talán emelkedj ki a tömegből, mert lehúz a sár!*

Ha rajtakapott egy jó tanulót, hogy nem készült, így reagált: – *Neked jelest adtam félévkor? Csodálom magam, hogy olyan hülye vagyok!*

Természetesen minden bemondása nagy tetszést aratott. Tollam gyenge a hatás kifejezésére.

dr. Halmi Iván

Kettő reál

1951

Híres-hírhedett osztálya volt a gimnáziumnak az 1950-51-es tanévben a II. reál osztály. Ez a hírnév persze nemcsak a koedukált padosorokban ülő beltagoknak, hanem szeretett osztályfőnökünknek, *Palumby Gyula* tanár úrnak is tulajdonítható. Gazdálkodásra, életre nevelő

észjárásával, szervezőképességével ugyancsak megmozgatta az osztályát mind szellemi, mind fizikai értelemben.

Fél évszázada történt mindez, ami egy iskola életében is jelentős időszak, hát még egy kisdíák életében, aki az 1945-ös esztendő szeptemberének egyik kora hajnalán vonatra szállt a budapesti Keleti pályaudvaron, hogy a helyzethez mérten igencsak "komfortos" marhavagonból 260 kilométeres zötyögés után a késő esti órában apja kezét szorongatva kiszálljon a sárospataki állomás sötétbe burkolózott épülete elé.

Nem lehet elfelejteni az Angol Internátus háború utáni első kezdő napjait; a téli reggelek mosakodással egybekötött vacogását az udvari kerekeskútnál; *Szabó Gyula* igazgató úr és felesége, *Sárka* néni kedves alakját; a fűtyüléssel párosuló diótöréseket a konyhán; a hazulról kapott csomagok mámorító felbontási ceremóniáit; a színelőadások izgalmait; *Dobozy* bácsinak, a diákok fodrásának szorgoskodásait; a Mikulás-ünnepeket; a Konviktus ajtónyitása utáni bőszerű berohanásainkat; a diákbálok cigányzenekar szolgáltatta hangulatát; az Intiben a mai napig fülemben csengő "*Moszkva, Moszkva, te fiatal, büszke erdő...*" dallamát; a szilenciumok tanulásra serkentő csendjét; az MHK-mozgalom marhaságait; az iskolakórház *Salacz* doktorát és főnövérét, a *Nénikét*; a bodrogszparti fürdőket és evezős kirándulásokat; a *Megyert* és a *Botkót* – és mindazt a sok élményt, amit abban az időszakban kaptunk meghatározó útravalóként a tarsolyunkba, amelyet röviden 'pataki diákevekként' emlegetünk.

Nos, *Palumby Gyula* történelem-latin-vallás tanári képesítésű osztályfőnökünk nekünk a történelmet tanította. Egyszer *VIII. Henrik* koráról beszélt, akinek uralmának alatt a parasztok, föld nélkül maradván, vagy fel-

lázadtak és akkor legyilkolták őket, vagy bérmunkásnak álltak, vagy csak lődörögtek.

– *Nos, mit tehettek ezek a lődörögők?* - kérdezte Gyula bátyánk.

A hátsó padban ülő, magasra nőtt Halmi ekkor felállt és bekiabált:

– *Hol lőttek, hol dörögtek!*

A hatás frenetikus volt!

Így folyt tovább az óra. A tanár úr elmondta, hogy Henrik együltében képes volt hat csirkét elfogyasztani.

– *No, meg hat libát!* - jegyezte meg a feleségek számára célozva *Lázár Pista* írópalántánk.

A tanár úr zavartalanul folytatta:

– *Amikor Henrik újra el akart válni, a pápa küldött neki egy mérges levelet, amit már átok is szokott követni, mire Henrik, azt mondván: "Pápa úr, most már tudom, hogy mi következik", elszakadt a katolikus egyháztól.*

Erre *Kiss Jóska* beköpte:

– *Mert tudta, hogy a pápa ki fogja átkozni!*

– *Valahogy úgy, édes fiaim, mint az egyszeri pápátogatók* - folytatta Gyula bá' széles mosollyal. – *Mert azt nem tudjátok, hogy egyszer egy katolikus, egy református és egy zsidó pap elment a pápához. A katolikus megcsókolta a kezét, a református a lábát, mire a zsidó szaladni kezdett az ajtó felé és onnan kiabált vissza: "Alászolgája, pápa úr, most már tudom, hogy mi következik!"*

Egy másik alkalommal némi gyűjtögetéseink eredményeként különféle leszerelt táblák kerültek a katedra környékén elhelyezésre.

Palumbly tanár bejön az órára, és látja, hogy az osztálykönyvön ez áll: *CSENDET KÉRÜNK!*, az asztalon

az, hogy **KIHAJOLNI VESZÉLYES!**, a tanári széken pedig ennyi: WC.

Gyula bátyánknak ennyi elég volt ahhoz, hogy vegye a lapot, és szelíden felszólított bennünket: jelentkezzenek, akik ezt elkövezték. Páran felálltunk.

– *No, akkor mindegyik fizet az osztálypénztárba egy tízest és pontum* - mondta. - *Mert ha ezt most büntetés nélkül hagyom, a végén még azt is megérjük, hogy holnap a tanári szoba ajtaján ez a tábla fog lógni: 00, vagy az igazgató úr ajtaján a "VIGYÁZAT, HARAPÓS KUTYA" felirat!*

dr. Halmi Iván

Fery Antal (Budapest) fametszete, 1984

Összehasonlítás

1943

Talán második osztályos koromban történt az alábbi eset (1942-től 1950-ig voltam az iskola tanulója), amikor *Ruszkay András* volt a magyartanárom, sőt elsőben és a második osztály első felében az osztályfőnököm is. Az egyik magyarórán felszólított a következő feladattal:

– *Hasonlítsd össze Berzsenyi: A magyarokhoz és Petőfi: A magyar nemzet című verseket és vonjál párhuzamot a két vers között.*

– *Hát ... tanár úr ... az egyik verset nem olvastam ...*
- válaszoltam szorongva, büntudatosan.

Bandi bácsi elég mérgesen nézett rám, majd megnyhülve, derűsen így szólt:

– *Hát ha az egyiket nem olvastad, akkor hasonlítsd össze a másikat! De az eléggé bajos lesz!*

Sipos István

Magyardolgozat

1944

Egy évvel a háború vége előtt, 1944-ben *Ruszkay András* tanár úr magyar irodalomból dolgozatot íratott velünk. Egyik osztálytársunk, aki már másodszor járta ezt az osztályt, hiányos tudásának ügyes leplezésére szeretett üres frázisokat, betanult szóvirágokat, bombasztikus kifejezéseket használni, - akár illettek a témához, akár nem. Írásbelijét most ezzel a hatásosnak vélt mondattal fejezte be: *“Hiszek Magyarország feltámadásában!”*³¹

A következő órán *Ruszkay* tanár úr kiállt az osztály elé, felolvasta a semmitmondó, üres szöveget s annak

³¹ Idézet *Papp-Váry Elemérné Sziklay Szeréna* (1881-1923) *“Magyar Hiszekegy”* című, a Magyarország megcsonkításával járó trianoni békediktátumot ellenző verséből, mely a Horthy-korban nagyon népszerű volt.

végén a fenti, oda sehogysem kapcsolódó mondatot. Majd mintegy bírálatként csak ennyit tett hozzá:

– *“Nagyot koppan akkor, azután elhallgat.”*³²

Dr. Benke György

Diáktörésvények

1951

Felsőskoromban, 1951-ben az Angol Internátusban laktam. Ekkor a kísérletezés volt a szórakozásom. Mindenféle praktikus dolgot eszkábáltam, főleg az elektromosság segítségével.

Egyszer, hogy villanyoltás után a takaró alatt is tudjak olvasni, csináltam a párnám alá egy olvasólámpát. Ám ez nem volt egyszerű, mert a hálóteremben nem volt konnector, csak villanykapcsoló. Hogy meglegyen a földvezeték, a vaságyamat dróttal hozzá kellett kötnöm *Király Zoli* vaságyához, az övét pedig a fűtőtesthez. A villanykapcsolóból pedig ki kellett vezetni azt a drótot, amelyik ráz. Így, krokodilcsipeszekkel már égett is a sima foglalatba csavart, csupasz villanyégő.

Mindezt nem mertem elmondani senkinek. *Király Zoli* fogalma sem volt arról, hogy az ágya benne van az áramkörömben.

Ám történt egyszer, hogy olvasás közben aludtam el, a csipeszeket nem szedtem le, s a villanykörte a párnám alatt égve maradt.

Hajnal felé éreztem, hogy ha balra fordulok, borzasztóan bűdös van, ha jobbra fordulok, nem annyira. Akkor ébredtem fel igazán, amikor *Nagy Laci* kinyitotta az ablakot, pedig tél volt. Ekkor gyorsan lerángattam a csipeszeket, hogy eloltsam a villanyt. Reggel aztán lát-

³² Arany János: *Családi kör*

tam, hogy az égő helyen vagy 20 cm átmérőjű helyen elszenesedett a párnám és a lószőr matrac. Szerencse, hogy nem kapott oxigént, különben meggyulladt volna!

Az ágynemű a sajátom volt, gyorsan kicseréltem, mintha tisztát húznék. Igen, de mi legyen a matraccal?!

Délelőtt meglógtam a történelemóráról, álkulccsal bementem az első emeleti hálóba és matracomat egy épre cseréltem. A következő csütörtökön, amikor szelöltetni kellett az ágyakat, s ezért nem volt szabad bevetni, *Ruszkay András* felügyelőtanár úr a felfedezett égett matrac miatt hajtóvadászatot indított az ismeretlen dohányosok ellen...

Amikor első detektoros rádiómat csináltam, mi mást tehettem volna: a hálóterem villanycsengőiből vettem ki a tekercseket, hogy a rádióm rezgőkörét megteker-cseljem. Az internátus új szárnyának ablakpárkánya alatt húztam ki az antennámat. Sajnos, nem tudtam jól kifeszíteni, ezért a szél a drótomat ráfújta az internátus bevezető villanyvezetékeire. Olyan szikrázás és zárlat keletkezett, hogy még a környéken sem volt villany, amíg le nem szereltem az antennámat. Istenem, magam is berezeltem, és csak *Ruszkay* tanár úr elnéző ember-ségének köszönhettem, hogy nem csapott ki az internátusból!

Gachal Imre

Egy "Kiss" gyanú

1956

Ruszkay András tanár úr a magyar nyelv és irodalom szépségeire oktatott bennünket. Előszeretettel íratott velünk házi dolgozatokat, melyeknek megírása nem volt szigorúan naphoz kötve, és neki lehetett ereszteni a tolat, kiélhette ki-ki szépírói vágyait. Bár nem lettem iro-

dalmár, nagyon kedveltem a dolgozatírást, főleg ha a megadott téma is tetszett. Így aztán egy-egy kedvenc témából, megrendelésre, nem írói babérokra vágyó osztálytársaim számára négy-öt dolgozatot is írtam; kinek milyen jegyre volt szüksége, olyan igény szerint. Az elégségesnek hármas szintűt, a közepesnek négyest stb. Természetesen ingyen, csak szórakozásból vagy kedvtelésből.

Negyedikben egy írásbeli feladat alkalmával “legkedvesebb osztálytársam” (ez is Bandi bácsi megfogalmazása volt), *Sipos Kati* – későbbi feleségem – szintén megkért egy érdemjegyjavítási célú, kb. négyes szintű dolgozat megírására. Ha jól emlékszem, József Attila szerelmi lírája volt a téma.

Természetesen szárnyaltak a sorok, lángoltak a betűk a papíron, hiszen a téma is, a megrendelő is kedves volt számomra, és a dolgozat kitűnően sikerült. Annál nagyobb volt a megrökönyödésem, amikor hallom a tanár úrtól az eredményhirdetéskor, hogy az én dolgozatom négyes, Katié hármas lett.

Természetesen kiderült, hogy Ruzskay Bandi bácsi rögtön rájött a csalafintaságra, s hogy megtudjam: ő sem járatlan a stílusismeretben, ezt honorálta az én négyes jegyemmel, Kati dolgozata alá pedig még oda is írta:

– “*Mintha támadna bennem egy ‘Kiss’ gyanú!* Ezért csak 3.”

Kiss József

A jelszó

1958

Nyomasztó időszakban, a Kádár-rezsim félelmetes, kegyetlen második esztendejében, 1958-ban állami szakfelügyelő érkezett az iskolába. Éppen magyar órára láto-

gatott *Ruszkay András* tanár úrhoz, leányosztályba, amelynek *Corbadzoglosz Hrisztosz* volt az osztályfőnöke. A lányok meg vannak ijedve, félnek, hogy gyászosan leszerepelnek. Bandi bácsi bemegy, végignéz rajtuk, nagy a feszültség, sápadtak, izgulnak.

– *Semmi baj, lányok* - mondja nekik -, *nem lesz itt semmi baj, csak csináljatok mindent úgy, ahogyan megállapodtunk. Én kérdezek, az egész osztály jelentkezik; aki tudja a választ, a jobb kezét nyújtja, aki nem tudja, az a balt!*

Megérkezik a szakfelügyelő, megy minden remekül, mindenki mindent tud, feloldódik a feszültség, olyan jó a hangulat, hogy még a szakfelügyelő is nevet.

– *Jó osztály ez, szakfelügyelő úr* – mondja *Ruszkay tanár úr* -, *itt mindenki tudja a jelszót:*

*Krisztus a vezérünk,
Senkőtől se félünk!*

Erre az ajkára fagyott a mosoly szegény szakfelügyelőnek és felháborodottan mondta:

– *De kérem, kolléga úr, de kérem, miféle ...*

– *Hát az a helyzet* - mondja *Bandi bácsi* -, *hogy Corbadzoglosz Hrisztosz itt az osztályfőnök, és ugyebár, a görög Hrisztosz szó magyarul azt jelenti: Krisztus.*

dr. Vidana Lászlóné Tóth Izabella

Ünnepélyes, új tanévzáró

1953

Az államosítás után a szemünk előtt alakították át régi, szép iskolánkat. A Teológiai Akadémia megszüntével új rendeltetést kapott az Imaterem. Lebontották az orgonát, helyén a főfalra a három nagyvezér portréja került: Lenin - Sztálin - Rákosi. Kidobálták a régi, patinás pa-

dokat, a falak molinóborítást kaptak, s a helyiség neve Díszterem lett. Ünnepi alkalmakkor a három nagy portré alatt hangzottak el a lelkesítő beszédek, amelyek a kommunizmus útjára igyekeztek irányítani az ifjúság lépteit.

Az első új, ünnepélyes tanévzárón az új, „vonalas” igazgatónk, *Komáromy Béla* szónokolt nagy hévvel és lelkesedéssel. A mi osztályunk egy kupacban ült, hallgatva a beszédet. Mikor elhangzott a következő mondat: „*Nálunk a munka, a művészet, a tudomány és minden csak az emberért van ...*”, - akkor osztálytársunk, *Truskovszky Bandi* halkán, de hogy a körülötte ülők jól hallják, megszólalt:

– *Én tudom, ki az az ember!*

Ennél kínosabb tanévzárót nem éltem át, mert mindnyájunkból kitért a nevetés, amit megpróbáltunk elfojtani, de látva a többiek pukkadozását, még erősebb lett a röhögési ingerünk: csak rázkódtunk és némán potyogtak a könnyeink.

Tudtuk, hogy nem szabad hangosan felnyeríteniünk, mert akkor mindnyájunkat kicsapnak az iskolából.

dr. Mayer József

Micsurin

1953

Az iskola államosítása után, 1952 őszén új tanárok érkeztek, velük együtt behatoltak az ősi falak közé az új tanok és új eszmék is. Mi is új biológiatanárt kaptunk, *Hajdú Andrást*, aki lelkes híve és oktatója volt a liszenkói³³ és micsurini³⁴ tanoknak. Kötelezte és elvitte az

³³ Trofim Gyenyiszovics *Liszenko* (1898-1976): szovjet agrobiológus, a biokémiai folyamatok mesterséges előidézését jelentő ún. jarovizáció elméletének megalkotója. *Sztálin* támogatásával üldözte a klasszikus genetika képviselőit. 1965-ben, *Johann Mendel*

egész osztályt a pataki moziba, amikor a „*Micsurin, a kertek varázslója*” című filmet vetítették. Ekkor megkapta és örökre viselte a Micsurin ragadványnevet. Aki-
ket nem tanított, azok nem is tudták a valódi nevét; csak
úgy ismerték, hogy „Micsurin tanár úr”.

Abban az időben az új micsurini biológiai kísérle-
tekről, növény- és állatkeresztezésekről, új fajták kiala-
kításáról sok vicc keringett országszerte. Az egyik leg-
szellemesebb, amelyre emlékszem, így hangzott:

– *Mi van azóta, hogy Micsurin keresztezte a poloskát
a zseblámpaelemmel?*

– *Azóta Moszkva fényárban úszik!*

Nos, mi patakiak szintén gyártani kezdtük a hasonló
vicceket. Ezek közül kettőt idézek.

Az egyik:

– *Mi történik akkor, ha Micsurin keresztezi a saját
két lábát?*

– *Hanyattvágódik.*

A másik:

– *Mi történik akkor, ha Micsurin keresztezi a tehenet
a zsiráffel?*

– *Akkor az új állat nálunk legel és Moszkvában fejik.*

Persze, ezeket az új vicceket hahotázva hallgattuk
ugyan, de csak suttogva mertük továbbadni, mert ha raj-
takaptak volna, az új kommunista igazgató rögtön kirú-
gott volna minket az iskolából.

dr. Mayer József

(1822-1884) híres genetikai kísérleteinek centennáriumán távolí-
tották el vezető posztjairól.

³⁴ Ivan Vlagyimirovics *Micsurin* (1855-1935): orosz kertész, nö-
vénynemesítő. Az oroszországi körülményekhez könnyebben al-
kalmazkodó növényfajták előállításával foglalkozott vad és félvad
fajták felhasználásával. A szovjet időben próbálkozásait je-
lentősen túlbecsülték.

Hát, ööö ... kedves Izabella!

1956

A Szabolcs megyei Paszabon születtem, ahol *Túri Sanyi* bácsi tanító úr neveltje voltam, aki pedig a pataki tanítóképzőben szerezte oklevelét. Így hát szinte hetenként hallottam Sárospatakról, amiről úgy mesélt, mint a csodáról. Nem véletlen tehát, hogy amikor Debrecenben elvégeztem az egyetemet, és felajánlották, hogy maradjak benn a fizika tanszéken tanársegédnek, azt mondtam, hogy ha Patakon a gimnáziumban van hely, akkor inkább oda mennék. Így kerültem oda tanárnak, amit a mai napig nem bántam meg.

Elutaztam Patakra az első tanítási napra. Ott kiderült, hogy ez már a második nap. Majd elsüllyedtem! Most mit csináljak? A tanárban láttam egy üres széket, oda lehuppanтам. Egy perc múlva megáll mellettem egy tanárkolléga, bemutatkozik:

– *Corbadzogsz Hrisztosz! Bocsánat, kollegina, ez az én székem!*

Odébb húzódtam, amikor odalép hozzám a mellette ülő *Héthy Lajos* bácsi:

– *Hát kedves kolléganő, akkor legalább mi, fiatalok, ismerkedjünk meg egymással!*

Na, a lábam is majd összeakadt az ijedtségtől; rögtön tudtam, hogy illetet volna valahogy bemutatkozzom.

Így kezdődött pataki tanárkodásom. De aztán a szárnyai alá vett *Butella Gyuláné* kollégám. Megmutatta a kollégiumot, ahol felügyelőtanár is leszek. Visszafelé jövet azt mondja:

– *Az egyik gyereknek az anyja kérvényt írt kollégiumi felvételi ügyében. Vidd már át és add oda Gyula bácsinak!*

Elsőször meg kellett tudnom, ki is az a Gyula bácsi. Aztán bementem *Szabó Gyula* igazgató úrhoz, átadtam az iratot.

– Hát, ööö ... kedves Izabella, hát ööö ... foglaljon helyet! Tessék, egy ceruza!

Fogtam a ceruzát.

– Hát ööö ... írja, kérem!

Hátratette a kezét, járt le-föl és diktálta:

– Ügyirat Kovács Margit tanuló kollégiumi felvétele ügyében ... jött ekkor és ekkor ... oktatószám ... stb.

Én írtam, kész, meghajoltam és kimentem.

Két perc múlva szalad utánam Szorkovicsné, a hivatalsegéd, hogy Szabó igazgató úr kéreti a tanárnőt.

– Tessék parancsolni!

– Hát ööö ... kedves Izabella, mifelénk az *i betűre* ékezetet is szokás tenni ...

– Igen, igen, elnézést kérek, siettem és bizonyára elfelejtettem.

– Hát üljön le, kérem, ööö ... és tegye rá az ékezetet!

Na én is jó helyre jöttem, mondom magamban, kellett nekem az adminisztráció!

Mondanom sem kell, hogy pár hónap múlva, amikor megismertem, úgy megszerettem, hogy aztán már imádtam Gyula bácsit.

dr. Vidana Lászlóné Tóth Izabella

Talajtorna

1948

Testnevelésórán, talajgyakorlatok közben Szabó Károly tanár úr vezényel:

– Tarkóállás! Bal lábbal hátul megérinteni a talajt! Egy-kettő!

Balogh Imre osztálytársunk nagy erőlködés közben egyszer csak megszólal síri hangon a mély csendben:

– Mind a kettővel, tanár úr?

dr. Benke György

Testnevelés: elégtelen!

1946

Diákkorunkban a 'késztség-tárgyak' (vagyis az ének, a rajz és a testnevelés) úgynevezett 'nem promoteáló' tantárgyak voltak. Ez azt jelentette, hogy osztályzatot kaptunk ugyan belőlük, de ezek nem számítottak bele az átlagba, meg az előmenetelbe.

Ma már meglehetősen restellem és elítélem, de akkor lustaságból nem igyekeztem eléggé jeleskedni a testnevelés terén, mert tudtam, hogy ennek úgysem lehet komolyabb következménye. *Kari bá'*, a tornatanárunk (*Szabó Károly*) nagyon haragudott ezért rám, sőt egyetlen egy esetben, 1946-ban meg is buktatott.

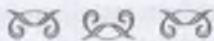
Ekkor állt elő az a képtelen szituáció, hogy bár testnevelésből elégtelent kaptam, életemben először ekkor voltam kitűnő rendű tanuló, s ez az iskolai berkekben nem kis derűtséget keltett. Egy év múlva azonban a testnevelés is 'promoteáló' tárgy lett; igyekezniem kellett tehát, hogy meg ne bukjak.

Évekkel később tanár voltam már egykori iskolámban, Patakon, s Szabó Károly "tanár kollégám" arra kért meg, hogy kísérjek el négy tanulót Miskolcra egy úszóversenyre, mert ő egyéb hivatalos elfoglaltsága miatt most nem tudott menni. Az egyik reményteli "úszóbajnokunk" *Trócsányi Zénó* volt, a többiekre név szerint már nem emlékszem.

Az lett a dolog érdekessége, hogy Miskolcon kiderült: a másik két iskola – valamilyen sajnálatos adminisztratív hiba következtében – nem küldte el tanulóit az úszóversenyre. Ezért úgy döntöttek, hogy a csapatversenyek elmaradnak ugyan, de az egyénit – mivel többen vannak háromnál – megtartják. Így csak az általam kísért négy fiú állhatott a startkőre, s ezért minden egyéni számban mi hoztuk el az összes dobogós helyezést.

Nem kis büszkeséggel – no, meg kajánsággal – jelenthettem hétfőn reggel Kari bácsinak a nagy fegyvertényt. A véletlennek köszönhetően, így tettem jóvá hajdani szekundámat, egykori sikertelenségemet testnevelésből.

Ecsedi Zoltán

Porta major

Imre Lajos (Budapest) linómetszete, 1981

Ördögh a gyűrűn

1954

Az 1950-es évek első felében a legendás híri testnevelő tanár, Szabó Károly – mindenki kedves Kari bácsija – okított bennünket a sport és a testnevelés testet-lelket edző és gyönyörködtető művészetére. Sokan állították, hogy elsősorban a vívás és a síelés állt közel a szívéhez, de ugyanezzel az erővel a kosárlabdát vagy az atlétikát is említhetném, mert mindegyiket nagy szeretettel oktatta. A kedvence azért talán mégis a vívás lehetett, mert gyakran előfordult, hogy tornaórán is kezében volt a vívókard, és néhanapján – szükség esetén – bizony fegyelmezésre is használta.

Tanúsíthatom, hogy nagyon tud csípni a kard hegye, ha a piros-kék tornaruhával közelebbi érintkezésbe kerül.

Nyilván Ördögh Lacinak is voltak erről előzetes emlékei, mert az egyik tornaóra előtt, amikor néhányan a leginkább tiltott cselekményt követtük el (nevezetesen azt, hogy még Kari bácsi megérkezése előtt bementünk az öltözőből a terembe a szereken gyakorolni), dermedten vette észre, hogy Kari bá', aki észrevétlenül érkezett meg, ott áll előtte, vívókarddal a kezében. Mi közelebb voltunk az ajtóhoz, kirohantunk az öltözőbe, de Laci éppen a gyűrűn gyakorolt, és már nem volt ideje leugrani.

Egy darabig a gyűrűn lógva nézte a tanár urat, majd amikor a kard suhintásra emelkedett és a szemüveg vészjóslóan megcsillant, Laci barátunk nem lefelé igyekezett, hanem ijedtében egy addig általa még meg nem csinált vállátfordulásból támaszba lendült, majd az egyik gyűrű kötelén villámgyorsan felmászva, biztonságos magasságban lógva maradt. Itt már nem érte el a kard hegye.

Aztán nagy alkudozás kezdődött.

- Gyere le!
- Nem merek, tanár úr!
- Gyere le, te vaddisznó!
- Jaj, tanár úr, kikapok...
- Nem bántalak, gyere le!
- Akkor előbb tessék letenni a kardot...

Persze, Kari bácsi nem tette le, fél szemmel egész órán Lacit figyelte és mindig úgy helyezkedett, hogy a gyűrű közelében legyen. Szegény Laci egész óra alatt ott lógott a plafon alatt a kötélén. Már majdnem belegebtedt, de nem mert lejönni.

Óra végén mégiscsak le kellett szállnia – bár inkább szinte leesett –, de ekkorra Kari bácsi haragja is enyhült, hiszen Laci részben már megbűnhődött, így megúszta egy-két ‘kardlapos’ csípéssel a hátsó felén. Kari bácsi még annyit tett hozzá:

– Na, te aztán eldicsekedhetsz vele, hogy egész órán lógtál!

Kiss József

Felkarbillenés

1954

A korlát nem tartozik a könnyű tornaszerek közé. Gyilkoltuk is eleget. Ahhoz, hogy Szabó Károly tanár úrnál valaki meg ne bukjon tornából, legalább a felkarbillenést meg kellett tudnia csinálni. Én hamar bekerültem a válogatott tornacsapatba, így számomra nem okozott problémát, de osztálytársaim túlnyomó többsége – kosarasok, vívók, síelők – vért izzadva, iszonyatos idétlenkedések közepette kalimpáltak s potyogtak le a korlátról. Nyögtek, jajgattak, mert sehogy se ment nekik. Szidta is őket Kari bácsi eleget: voltak puhányok, vad-

disznók, hájas disznók, – de hiába, ettől se ment jobban az a felkarbillenés.

Az egyik delikvens végső elkeseredésében egyszer azt találta mondani:

– *Tanár úr, ugyan tessék már megmutatni, hogyan kell ezt jól megcsinálni!*

Erre Kari bácsi ledobta zakóját – mindig nagyon elegáns sportzakói voltak –, felugrott a korlátra és úgy nyakkendőben, cipőben, egy lendülettel megcsinálta a felkarbillenést. Aztán szemüvegén keresztül végignézve a vert sereget, egy kis tettetett lenézéssel és huncut diadallal csak ennyit szólt:

– *Nahát!*

Kiss József

Karácsonyi bejgli

1955

1955-ben elsős (illetve a régi ötödikes) voltam, és úgy karácsony táján már egészen belejöttem a szertorna-gyakorlatokba, igaz, alapfokon, de sok mindent meg tudtam csinálni a különböző szereken. Kedvencem a nyújtó volt: már ment a billenés, a támaszba lendülés, a haskelep és még néhány hasonló, egyszerűbb gyakorlat. Szabó Károly tanár úr fel is figyelt rám és még külön is foglalkozott velem. Ennek köszönhettem, hogy másodiktól már a gimnázium válogatott csapatában edzettem és tornáztam nagy-nagy büszkeséggel.

Karácsonykor természetesen hazautaztunk, és mivel akkor kemény tél volt, az iskola meg szegény, így egy kis szénszünettel megtoldották a karácsonyt, és vagy két hétig odahaza voltunk. A sovány kollégiumi koszt után jólesett a finom bejgli, meg az esedékes disznótoros produktumok sem voltak megvetendőek. Így aztán a

szünet után a megszokottól kissé súlyosabban kerültem vissza én is Patakra. Az első tornaórán ez rögtön meg is bosszulta magát, mert mikor felugrottam a nyújtóra, hogy a már jól begyakorolt billenéssel támaszba érekzem, bizony a deréktől lefelé eső testrészeim nem akartak a magasba lendülni. Többszöri kínlódásra sem sikerült. Kari bácsi ezt oldalról csendes gunyorossággal figyelte, majd kezében azzal a nevezetes vívókarddal odajött, és elnehezült testrészemem megcsipkedve a kék toranadrágot, megszólalt:

– *Elhíztál, te vaddisznó! Sok bejglit ettél, te zsír-pacni? Nehéz lett a feneked? Gyerünk, húzd fel, te szégyentelen!*

Persze, minden kérdés és mondat után megbiztatott a karddal, míg aztán nagy nehezen felhúzódkodtam. De még ott is hallgathattam kedvenc szavajárását:

– *No, te vaddisznó! Azt hiszed, hogy a karácsonyi szünetben folyton zabálni kell? Majd adok én neked!*

Azt hiszem, olyan gyors fogyókúrát azóta se végeztem, mint akkor.

Egy hét múlva már újra tudtam mindent, bár néhány-szor volt még szerencsém hallani a példalózást egyes zsírpacnikról, akik a karácsonyi szünetben nem ismernek mértéket és megfélelkeznek a sportról, ha bejgli-evésről van szó.

Kiss József

Futóverseny

1954

Amikor kitavaszkodott, Szabó Károly tanár úr a torna-órákat mindig az iskolakertben tartotta. Atlétika, ugrás, futás és különböző labdajátékok voltak műsoron. Kimeértük, hogy az 1000 méteres távot úgy lehet lefutni, ha

indulva a bejárattól, a kerítés mellett végig, a régi torna-
terem háta mögött, fel az Erdélyi Kollégiumig, ott balra
a kerítés mellett a fősétányig, majd onnan végig, be a
tornatérre: ez volt az 1000 méter.

A futás sohasem volt erős oldalam, s éppen ezért ezt
a távot összesen hétszer futottam végig. Először máso-
dikos koromban, de amikor beértem a célba, a többiek
már felöltöztek, és Kari bácsi is meglepetten nézett rám,
amikor félig holtan beértem a célba, oxigén után
kapkodva.

– *Hát téged honnan szalajtottak?*

Szóval nem voltam egy Zátópek-típus³⁵.

Később, harmadikban, amikor ismét az 1000 méter
volt napirenden, már előtte halálfélelmem volt. De el-
határoztam, hogy azért sem leszek utolsó.

Ezért aztán a sok sétány egyikén – a mai szoborsétá-
nyon – bizony levágtam a távból vagy 400 métert. Egy
kicsit vártam, fel ne tűnjön, hogy túl hamar érek be, az-
tán kifutottam a fősétányra. Nem láttam senkit. Azt hit-
tem, már megint mindenki megelőzött. Ijedtemben is-
tentelen nyargalásba kezdtem, és ismét félholtan estem
be a célba, a tornatérre. Ekkor láttam döbbenet, hogy
Kari bácsi áll ott stopperrel a kezében, meg én. Nyilván
keves ideig vártam a rövidítésnél.

Ekkor már a tornászválogatott tagja voltam, volt egy
kis ázsióm, meg Kari bá' is ismerte a hosszútávfutás irá-
nyában megnyilvánuló abszolút tehetségtelenségemet. A
stopperre nézett és kis mosollyal a szemüvege mögött
csak ennyit mondott:

³⁵ Emil Zátópek (1922-2000): híres cseh hosszútávfutó; az 1952-es
helsinki olimpián megnyerte az 5000 m-es, a 10.000 m-es és a
maratoni futást (e sikorsorozatát azóta sem szárnyalták túl), 18
világrekordot állított fel. A finnek nagyon megszerették, sokszor
meghívták, ezért finnül is jól megtanult; e jegyzet írója 1992-ben
- fényképezés közben - finnül is társalgott vele a vonaton...

– *Világcsúcs!*

Valójában ő is tudta, hogy tanítványainak egy része, főként a gyengébbek és a kövérek mindig csaltak az 1000 méteren. Kikerülvén a látóköréből, könnyű volt a fák és a bokrok közötti sok apró ösvényen lecsúszni a távból néhány száz métert, s közben kifújni magunkat.

Protekción abban nyilvánult meg, hogy a későbbiekben a futáskor mindig én lettem a pályaelenőr. Nekem kellett figyelnem középtájon, nehogy valaki csaljon a táv rövidítésével.

Hát én aztán valóban szigorú pályaelenőr voltam!...

Kiss József

Röpdolgozat

1958

A zárkózott, kimért, kevés szavú, de jó arcú *Butella Gyula* tanár úr történelmet és földrajzot tanított. Különösen a görög történelmet szerette, s bár keveset beszélt, de arról szívesen tartott hosszú előadásokat, ezért a tanítványai csak így nevezték: “a görög isten”.

Egyszer röpdolgozatot íratott az elsősoknél földrajzból, a Foucault-féle³⁶ ingakísérletről, amely szerint a Föld forgását egy magas kupolában felfüggesztett inga mozgása bizonyította.

A következő lyukasórán alig öten-hatan lézengtünk a tanári szobában, elég nagy csönd volt, s ő a röpdolgozatokat javította az asztalánál. Egyszer csak halljuk, hogy Gyula lecsapja a ceruzát és mérgesen felkiált:

³⁶ (Jean-Bernard-) Léon Foucault (1819-1868) francia fizikus 1851-ben a párizsi Panthéon 67 méter magas kupolájában felfüggesztett 28 kilós inga segítségével bizonyította be, hogy a Föld forog. Ő végezte az első fénysebesség-méréseket tükrös módszerrel; vizsgálta a mozgó fémekben keletkező örvényáramokat (*Foucault-áramok*) stb.

– A marha!

Nézünk rá csodálkozva, erre azt mondja:

– Nézzétek, a marha azt írta: "A Föld forog, ezt már Fukó is megmondta, aki ingóját egy magas párizsi kuplerájban lógatta le." Azt nem tudja, hogy hol, de azt már tudja, hogy 'kupleráj'!

Dr. Vidana Lászlóné Tóth Izabella

Fery Antal (Budapest) fametszete, 1977

A magyar nyelv nehézségei

1958

Az ötvenes években a görögországi polgárháború³⁷ miatt sok görög emigrált Magyarországra, akik az ország különböző vidékein helyezkedtek el. Így került Sárospatakra biológiateanának a görög *Corbadzoglosz Hrisztosz*, aki jól beszélt már magyarul, de még sokáig problémái voltak a magyar helyesírással, főleg a hosszú és a rövid magánhangzókkal. Ez különösen akkor jelentett gondot, amikor a szöveget a táblára is fel kellett írnia.

Egyik óráján a növények felépítését, azok részeit tanította fiúkból és lányokból álló vegyes osztályában, majd azokat táblázatba foglalva összegezte a táblán. A növényi szárféleségek kerültek sorra, s nagy betűkkel felírta a címszót:

SZARFELESÉGEK

Hosszú percekig nem értette a hatalmas derűtség és hahota okát, amíg meg nem magyarázták neki e szó jelentését.

dr. Benkéné Király Ildikó
Bogács

³⁷ A német megszállást (1941-1944) követően a görög kommunisták több ízben próbáltak hatalomra jutni. A Markosz *Vafiadesz* vezette polgárháború (1946-1949) leverése után Magyarországra is sok partizán menekült, akik nyelvtudás és gyakran szakmai ismeretek nélkül dupla (!) fizetéses állásba kerültek. Egy (két elemi iskolai osztályt végzett) kecskepásztort egyetemi tanulmányokra küldtek. E jegyzet frója tanította macedon anyanyelvére, oroszra, magyarra stb., – s közben világosította fel ezt a makacs kommunista Hrisztoszt, akinek lassan annyira kinyílt a szeme, hogy 1956-ban fegyverrel harcolt a magyar nép szabadságáért, majd magyar nevet is vett fel s Budapesten telepedett le.

Éjszakai mozielőadás

1958

A forradalom utáni években a Kossuth Kollégiumban laktunk. A Kádár-korszak enyhítéseinek első jele az volt, hogy a dekadens nyugati kultúra egyik jeles termékét, a *Trapéz* című filmet³⁸ bemutatták Sárospatakon. Elegünk volt már a sok Rákosi-féle filmből, meg a szovjet kultúrából, hát elhatároztuk, hogy nincs mese, ezt meg kell néznünk!

Igaz, hogy későn, este tízkor kezdődött az előadás, amikor nekünk már takarodó volt, de minden hájjal megkent szobatársunk, *Osvay Laci* erre is megtalálta a megoldást. Észrevette, hogy Johnny szobájának ajtajában ott lóg kívülről az egész kulcsosomó (*Gergely Károly* igazgató úrnak volt körünkben a becsületes neve *Johnny*), ő egy lezser mozdulattal kiemelte onnan, leszedte a karikáról a bejárati ajtó kulcsát, majd közölte velünk:

– *Elhárult minden akadály, fiúk, simán haza tudunk jönni!*

A moziban a késői előadáson az utolsó csengetést is megvártuk, és már sötétben osontunk a helyünkre, az első sorba, – mert, ugye, csórók voltunk.

Páratlan volt az élmény! Kétórás, nagy film, de közben volt egy kis szünet. Felkapcsolják a villanyt, hátra nézünk lopva, hát ott ül mögöttünk a fél tanári kar, közöttük *Katona Ferenc* és *Köteles László* kollégiumi nevelőtanáraink is. Totál szemben egymásra döbrentünk! Na, mi lesz ebből!

Épphogy vége lett az előadásnak, csúcsot döntve rohantunk haza; kulcs volt, gyorsan be az ágyba. Csak-hogy ők megjegyezték néhányunkat, s egyenest kiemel-

³⁸ *Sir Carol Reed* (1906-1976), a II. világháború utáni egyik legjelentősebb angol rendező 1956-ban forgatott filmje (*Trapeze*)

ték Osvayt, aki kénytelen volt bevallani, hogy az igazgató úr kulcsával sikerült beosonnunk.

– *Hogy jutott a kezetekbe?*

– *Hát úgy ... illegálisan ..., törvénytelenül ... - hebegte Osvay. - De kérjük a tanár urat, itt a kulcs, ha lehet, valami módon csempészné vissza többihez a kulcs-csomóra!*

Néhány napig nem történt semmi. Pár nap múlva hívatják Osvay Lacit az igazgatói irodába. Mi meg tisztességtől utána, fel a lépcsőn, a kulcslyukhoz.

Kisebb-nagyobb hangok szűrődtek ki, aztán egy hatalmas csörömpölés! Majd nyílt az ajtó, kidobták Osvayt, aki fogta az arcát, mert kapott egy jókora pofont az apjától. Az igazgató ugyanis hívatta az apját, ismertette vele fia jeles cselekedetét, az apja pedig lehívatta őt és akkora pofont adott neki, hogy a gyerek beesett az igazgató úr intarziás könyvszekrényébe, ott összetörve az írásvetűdő üvegét, állványát meg mindent, s ezért rögtön ki is rúgták a szobából.

Laci fogta az arcát és röhögött. Kérdezem tőle, hogy mi történt?

– *Hát kaptam az apámtól egy nagy pofont!*

– *Na jó, de mit röhögsz?*

– *Hogy apám hogyan fogja megjavíttatni az igazgató úr írásvetűdőjét!*

Helesfai Szilárd

„Kosár jó”

1975

Nem mondhatom, hogy nagy sportember lettem volna, de elsős gimnazistaként úgy döntöttem: a kosárlabdasportot választom. A motiváció természetesen adva volt, hiszen a nagybátyám, *Bolvári Péter* testnevelő tanár

vezette az iskolai csapatot. Szorgalmasan jártam az edzésekre s igyekeztem a maximumot teljesíteni. Akkoriban komoly iskolabajnokságok folytak, s hamarosan sor került első tétmérkőzésemre is.

Egy délután Újhelybe mentünk játszani valamelyik ottani középiskola csapatával.

A játékosok között ketten voltunk, akiknek nem jutott számozott mez. Nagybátyám krétát kerített és színessel felrajzolt a trikónkra egy-egy számot. A társam lett a 0-ás, én pedig a 00-ás. Kedvező előjel, - gondoltam magamban.

Világmegváltó játékomra várni kellett, mert már mindenki szerepelt, csak én üldögéltem még a kispadon. Aztán végre becseréltek. Hogy, hogy nem, a kosár alatt az ellenfél egyik játékosa úgy meglökött, hogy büntetőt dobhattam. A nagy koncentrációt követően a labda természetesen levágódott a gyűrűről.

– *Kosarat kell dobnom! Minden áron kosarat!* – biztattam magam fanatikusan, s még elszántabban kezdtem játszani.

Egyszer a labda oldalvást éppen felém tartott. A nagy kavarodásban majdnem elvágódva, utánakaptam.

Hogy a labda-e, vagy valaki más, de ekkor éppen a legérzékenyebb helyen talált el. Hétrét görnyedve a fájdalomtól, a megkaparintott labdát csak úgy taláломra elhajítottam a kosár irányában, majd összecsuklottam.

– *Kosár jó, két pont!* - hallottam a bíró kiáltását és sípjelét. Majd ezt:

– *Nullanullást levinni a pályáról ápoláshoz!*

Bolvári tanár úr hiába érvelt, önként visszavonultam. Hivatalos kosármeccsen ez volt első és utolsó pontszerzésem.

Bolvári-Takács Gábor

A gézaházi mulatság

1975

A nyári szünidőben osztálykirándulást szerveztünk: autóbusszal jártuk be Észak-Dunántúlt. Az egyik estén a Zircről pár kilométerre lévő Gézaházán volt a szálláshelyünk: bekerített, kemping jellegű intézményben, csoportok elhelyezésére alkalmas épülettel és faházakkal.

Megérkezésünk után osztályfőnökünk, *Szathmári Sándor* összeterelt bennünket azzal, hogy itt szigorú házirend van, és a gondnok úr ezt kívánja ismertetni a társasággal.

- Felhívom a figyelmüket - szónokolt a gondnok, - hogy este tízkor lezárjuk a kapukat és a bejárati ajtókat, sőt a biztonságuk érdekében a területen kutyákat engedünk szabadon éjszakára!

Nagyon elszontyolodtunk, mert jólesett volna egy kis esti szórakozás, osztályfőnökünk viszont látható elégedettséggel, sőt kárörvendő mosollyal távozott a lakosztálya felé, aludni. Fél óra múlva a gondnok úr visszatért, s mosolyogva közölte velünk, hogy az iménti tájékoztatója enyhén szólva csak megtevesztő hamuka volt.

-Tudjuk, hogy a diákok inkább szórakozni szeretnének, mint aludni - mondta. - Az az igazság, hogy az ajtók nyitva maradnak, kutyák természetesen nincsenek, ellenben hamarosan diszkó lesz az alsó épületben, és szívesen látunk mindenkit.

Most mi rötyögtünk kárörvendően Szathmári tanár úr „nyugodt” álmán. Nem szükséges nagy képzelőerő hangulatváltozásunk ecseteléséhez. Osztályunk hamarosan „belakta” a kemping egész területét, és vidáman, de csendben vonultunk le az alsó épülethez.

Ekkor váratlan meglepetés ért bennünket: a diszkó ajtajában barátságos mosollyal Szathmári tanár úr üdvözölt bennünket és velünk szórakozott késő éjszakáig.

Bolvári-Takács Gábor

Tej minden mennyiségben

1976

Évfolyamtársunk, *Borsi Attila* csendes, nyugodt fiú volt. Nagy gondot fordított az egészséges életmódra, szeretett sportolni és imádott versenyezni. Édesapja magyart és rajtot tanított a gimnáziumban.

Bolvári Péter és *Vörös József* tanár urak vezetésével a gimnázium Vízitúra Szakosztálya 1976-tól nyaranta megszervezte és megtette a Sárospatak - Szeged víziutat. Kajakkal, kenuval és őrsi csónakkal eveztünk le a Bodrogon és a Tiszán.

Az egyik túrán Tiszafürednél, éjszakai táborhelyünket elhagyni készülődve, reggeli után szedelőzködtünk, ám látjuk, hogy elég sok tej megmaradt, van tehát repe ta bőven: el kellene fogyasztani.

Néhányan összenéztünk egy kis csínytevésre, sutogva gyorsan megbeszéltük a dolgot, majd odafordultam Attilához:

– *Gyere, Attila, versenyezzünk! Melyikünk tud gyorsabban meginni egy fél liter tejet?*

– *Rendben* - felelte és felkapott egy zacskóval.

Valaki számolt, majd elkiáltotta: *rajt!* Nekiláttunk. Attila pillanatok alatt elnyelte a tejet. Én csak ímmel-ámmal kortyolgattam, inkább mímeltem a sietséget.

– *Győztem!* - lihegte Attila boldogan.

Eldőlépett *Rácz Ádám*. Ő is versenyezni kívánt. Attila elfogadta a kihívást – és persze megint győzött.

– *Várjatok!* - szóltam közbe. - *Nem reális, bögréből kell inni, mert a zacskón vágott lyukak nem egyformák!*

Attiláék megismételték a fél litert. Persze, *Rácz Ádám* már szinte csak imitálta az ivást, hogy Attila legyen az első.

– *Gyerekek, ez így nem jó! Mélni kell az időt, mert az a lényeg!* - szólt közbe harmadik társunk.

Újra kezdődött a verseny. Attila már sokkal lassabban kortyolgatott, mégis ő győzött. Ekkor belenézett Ádám bögréjébe, amelyből alig hiányzott egy ujjnyi. Attila ráeszmélt a turpisságra és felkiáltott:

– *Gazemberek! Nem bírok többet ...*

Fergeteges jókedvvel ültünk hajóba. Attila megbocsátott és – bár dobként feszülő hassal – ő is keményen lapátolt.

Bolvári-Takács Gábor

Házi feladatok – bérmunkában

1985

Az érettségink előtt két évvel *Borsi Antal* tanár úr vette át osztályunkban a rajztanítást. Szokása volt, hogy otthon elkészítendő rajzokat adott házi feladatnak. Persze, mi a Kossuth-kollégiumban rendszerint pecúrokkal dolgoztattunk, hiszen mindig akadtak erre alkalmas elsősök. Különösen *Bodisz Attila* kezelte bravúrosan az esetet, ezért rendszerint hozzá futott be a legtöbb megbízás. Egy alkalommal magam is tőle kértem grafikát. A rajz elkészült, szépen kidolgozott vágatató lovat ábrázolt. Nekem is tetszett, de valahogy úgy éreztem, a kép jobb oldala üres. Rajzoltam hát egy fát a látóhatár szélére.

Másnap Borsi tanár úr hosszasan nézegette a művet.

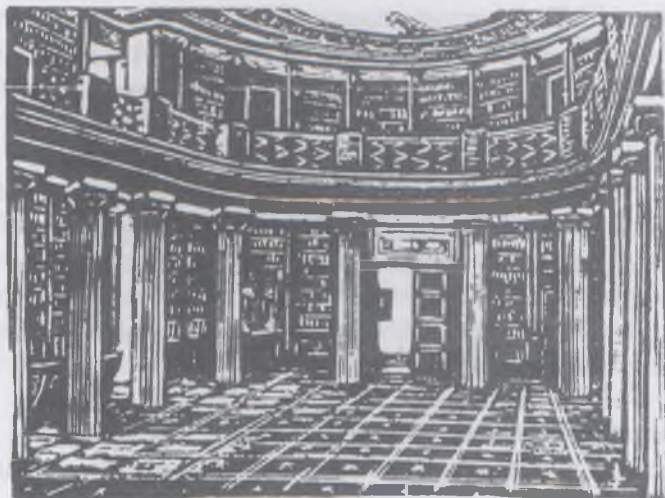
– *Szép, szép* - mondta megfontoltan, - *csak kár, hogy azzal a fával megtörted a kompozíció egységét. Emiatt csak négyest adsz!*

Bosszantott az eset, de nem szólhattam semmit.

Az érettségi banketten úgy gondoltam, hogy elégtelt veszek a négyesemért. Szóba is hoztam az esetet, hogy gyakran nem a saját munkámat adtam be, de mielőtt kimondhattam volna az igazi alkotó nevét, a tanár úr kajánul közbevágott:

– Azt hiszed, nem tudtam, hogy a rajzaitokat többnyire Bodisz Attila készítette?

Bolvári-Takács Gábor

Könyvtárterem

Imre Lajos (Budapest) linómetszete, 1981

Aki bújt, bújt...

1985

A hetvenes-nyolcvanas évek diákjai mind emlékezhetnek a Diaflex nevű oktatástechnikai eszközre. A vaslábakon álló, nagy képernyős, ponyvával fedett szerkezet álló diaképek kivetítésére szolgált és megtalálható volt minden osztályteremben.

Egy alkalommal, *Törő Gábor* tanár úr technikaórája előtt, néhány fiú kitalálta, hogy zárjunk be valakit a Diaflexbe. A választásunk *Dévald Nórára* esett, aki mindig értette a viccet, s akinek a testalkata sem jelentett akadályt. Meglepetésszerűen kiemeltük az első padból, s bár megpróbált ellenállni, a három-négy fiúval szemben tehetetlennek bizonyult. Beraktuk a ponyva alá, a Diaflex oldalán lehúztuk a cippzást és az alját erősen fogtuk, hogy ne tudja elmozdítani. A nagy igyekezetben a becsengetés elkerülte a figyelmünket, s ebben a pillanatban belépett az ajtón *Törő* tanár úr.

Villámgyorsan a helyünkre ugrottunk. Fuldokolva a nevetéstől, vártuk a fejleményeket. A hetes jelentett, az osztály leült. A beállt pillanatnyi csendben cippzárnyszerű zaj hallatszott, majd a Diaflex oldalán Nóra feje bukkant elő.

– *Jó napot kívánok, tanár úr!* - mondta udvariasan, de kissé megszeppenve.

– *Szervusz, Nóra!* - felelte a tanár úr a világ legtermészetesebb hangján, kíségtette osztálytársnőnket a ponyva alól, majd folytatta az órát, mintha mi sem történt volna.

Máig sem lehet tudni, hogy melyikük lepődött meg jobban: Nóra-e vagy a tanár úr!

Bolvári-Takács Gábor

A Dobay-módszerek

1985

A magyar irodalom és a nyelvtan tudományát *Dobay Béla* tanár úr töltögette belénk. Ha az osztály nem készült, kedvenc osztályképviselőjétől, *Dévald Nórától* olykor elfogadta a közösség büntudatának közvetlen bejelentését. Máskor viszont indirekt módszerrel próbálkoztunk: mivel kiváló énekhangja volt a tanár úrnak, hangulatától függően néha az óra kezdetén rá lehetett venni a nótázásra.

Ám bárkinek lehetnek rossz napjai, és a tanár is ember. Olyankor hiába kérlete Nóra és tromfoltak rá a lányok is bájaikkal, jött a feleletetés! Kire essen az áldozati bárány szerepe, mikor szinte senki sem készült fel? Már mélyen belénk ivódott a tanár úrnak az a megjegyzése, amellyel a frászt hozta ránk, amikor jellegzetes fejbillegtetéssel vészjóslóan így szólt:

– *Pusztuljon a férgese!*

Kinyitotta az osztálynaplót, ide-oda lapozgatta, egy-egy névnel megállt, jelentőségteljesen tanulmányozta, felnézett az illetőre, majd ment tovább. Ezt a ceremóniát szertartásszerűen végigcsinálta az egész naplóval, közben szemét megpihentette valakin... Valóságos kínzással ért fel a sok-sok hatásszünet. Végül rendszerint felcsapta az osztálykönyv végét és kedvesen közölte:

– *Minden jó, ha a vége jó!*

Ez a tanár úrnál a névsor végével volt egyenértékű, amikor is az következett:

– *Zelnik Csaba!*

Én pedig az egész osztály bűnét magamra véve, megadóan intettem:

– *Tanár úr, beírhatja!*

Zelnik Csaba Ákos

Munkásöntudat

1980-as évek

Negyedik osztályban az egyik történelemórán *Páldi Ildikó* tanárnőnél a munkások és a tőkészek közötti ellentétokról és a sztrájkokról tanultunk. A tanárnő jelentősegteljesen felénk fordult és feltett egy kérdést:

– *Mit teszel akkor, ha a gyártulajdonos bezárja a kapukat?*

Az osztály fontoskodó pofákkal csak bámult, ekkor *Márton Csaba* barátom (természetesen az első padból, hiszen nekünk mindig az első padban kellett ülnünk, hogy szem előtt legyünk) nagy igyekezettel jelentkezett, majd kivágta a következőt:

– *Dörömbölök, hogy engedjenek ki!*

Kovács Richárd

Angol nyevlecke

1985

Be kell vallanom, hogy elég furcsa jelenség volt számunkra *Paul Rogerson*, az angol lektor. Az angolosan ápolt és hajtüncsenként jól fésült fiatalember farzsebéből állandóan hatalmas fésű kandikált ki, s olykor erős kölni illata lengte körül, - bár lehet, hogy csak az általa használt aftershave-nek, volt ilyen terjengős az illataromája.

Orosz Albert osztálytársunk olykor kevés gátlást érzett magában érzelmei eltitkolásához.

Egy ízben, amikor Paul túlságosan intenzív illatot árasztott, vagyis valamilyen újfajta szert locsolt magára, ez Albiból váratlan reakciót váltott ki. Úgy pattant fel a székéről, mint aki szögbe ült, és egy rövidtávfutó bajnok sprintjének a sebességével rohant az ablakhoz, majd *"Büdös van!"*-felkiáltással azt egyetlen rántással kitarta, és mély lélegzetvétellel próbált visszatérni az önkívületi állapotból. Aztán, mintha mi sem történt volna, kényel-

mesen elfoglalta a helyét, de a friss levegőt biztosító ablakot tárva hagyta.

Paul a történeteket higgat gentlemanként kezelte. Következő angol nyelvleckeként szó nélkül a következőket írta fel a táblára:

BŰZ ÉS ILLAT

A kölni nem bűdös, hanem illata van!

Zelnik Csaba Ákos

A matematikus zseni

1984

A negyedik év végén, az írásbeli érettségien a matematikadolgozatot írtuk. Nem volt túl nehéz a feladat, de persze sokan nem tudták volna megoldani. Az történt, hogy a keresztbe-kasul küldözgetett puskák közül *Gyicsabihoz*, az idegesen feszengő *Gyivák Csabához* először a példa végeredménye érkezett meg. Az idő fogytán volt, így hát kénytelen volt ezzel kezdeni a dolgozatát. Felírta tehát:

– *Tegyük fel, hogy a feladat végeredménye: $x =$ ennyi és ennyi stb.*

Aztán várt tovább, majd a további sűgőlapok érkezésével, visszafelé levezetve, de helyesen oldotta meg a példát.

A vizsgák végén, amikor *Erdei Pálné* tanárnő kijavította az írásbeli dolgozatokat, értékelte az eredményt. Vidám volt, hiszen nem vallott szégyent velünk. Ám nem hagyhatta hangsúlyozott megjegyzés nélkül padtársamnak, *Gyicsabinak* – tudásához képest már-már heroikus küzdelemben elért – négyes teljesítményét. Ismerjük el, ez igen bravúros teljesítmény. Hasonló őstehetség legfeljebb százévenként születik!

– *De Csaba, legalább annyi logikája lehetett volna – fakadt ki a tanár úr -, hogy nem a végeredményt írja fel legelsőnek!*

Zelnik Csaba Ákos

Az érettségizés művészete

1985

A híres pataki diák, *dr. Maller Sándor* elnöklete alatt érettségiztünk 1985-ben. Osztályunk nagy létszáma következtében a szóbeli érettségi vizsgák három napig elhúzódtak. Néhány szenvedő diák maradt csupán az utolsó napra, akik lelkileg meg is sínylettek, hogy naponta többször találkoztak időközben már felszabadult társaikkal. Nem így azonban az osztálynévsorban legutolsó *Zelnik Csaba Ákos*, az utolsó nap utolsó felelője, aki példát mutatott mindnyájunknak az érettségizés művészetéből. Ugyanis ő főleg technikailag készült fel az érettségire, vagyis hogy mit tesz akkor, ha nem tudja a kielégítő választ, vagy esetleg leblokkol a vizsgán.

Az első tantárgy: *történelem*. Itt eleve hendikeppel indult, mivel rendre elmulasztotta az osztályfőnökünk, *Szathmári Sándor* tanár úr által kötelezően elvárt felkészítőt. Ugyanis a tanár úr listát vezetett a hiányzókról. Csaba azonban kellemesen sütkérezett és horgászott a Berekben. Amikor pedig kitudódott, hogy Patakon van, de nem látogatja az előkészítőt, akkor néhány napra kiköltözött a holtághoz. Csodák csodája, hátrányos helyzete ellenére a vizsgán felverekedte magát a négyesig.

Magyar nyelv és irodalom. Talán a legkönnyebben végződött a tantárgyak közül, ugyanis az ural-altáji nyelvcsalád felvázolása a táblára túl sokáig elhúzódtott, s a fáradt bizottság úgy ítélte meg, hogy bőven elegendő, amit eddig hallott és látott... Irodalomból viszont köny-

nyű feladatnak minősült Csaba számára, hogy a dadais-tákról eszelősnek tűnő történeteket találjon ki az érettségi pillanatában, - ami az elemzők számára bizonyára teljesen újszerű adalékokat tárt fel...

Következett az *angol*. Hát ez meg egyenesen piti dolog, mert Csaba külföldön szerzett angol nyelvtudása meggyőző volt, ezért a tanárok az órán nem is kérték tőle számon az anyagot, ő pedig nem fáradozott az unalmas érettségi tételek kidolgozásával. A vizsgán kihúzott tétel teljesen szűz terület volt számára, - honnan is tudhatott volna bármit az angol posta történetéről? Mégsem esett pánikba. Ilyen helyzetekre tartogatta az eszköztárát. Mivel néhány évig Líbiában élt a szüleivel, hozott most magával néhány afrikai fényképet. Szép komótosan elővette a fotókat, a családi album érdekesebb képeit, s anélkül hogy megkérdezte volna, hogy szabad-e, bemutatta a családját és mesélt az élményeiről. A hatás kétségbevonhatatlan volt: jelest kapott.

Végül következett a *biológia*: egy fő kérdés több alkérdéssel. Ehhez tudni kell, hogy Csaba biológiai dolgozatait a rendkívül korrekt *Koncz Éva* tanárnő sohasem a tudás alapján osztályozta, hanem mindig leleményes, színes meséit értékelte (pl. az őslényekről stb.), s ezt a kijavított dolgozatok kiosztásakor őszintén meg is mondta.

Nos, utolsó vizsganap, az utolsó tantárgy és az utolsó felelő, - már mindenki alig várta az utolsó feleletet. A bizottság minden figyelme Csabára irányult. Ő pedig a fő kérdéssel mit sem törődve, lelkes társalgásra készítette Maller tanár urat a Monte Carlóban megépített tengeri akvárium csodájáról. Senki nem hiányolta a kémia-tételt, de egy kis idő múlva az elfáradt bizottság sürgetni kezdte a továbblépést. Ott volt még néhány mumus alkérdés, amelyek azonban teljesen ismeretlenek voltak Csaba

számára. Ezért a következő huszárvagással igyekezett kitérni előlük:

– Az első kérdés, hogy mi a genetikai kód. Nagyon időszerű és fontos témáról van itt szó, szívesen ki is fejteném, de az hosszabb időt igényel ... és az utolsó nap utolsó feleletének idejére, úgy látom, hogy már mindenki nagyon fáradt, bevallom, én is, ezért hadd mondjak tömören csak annyit, hogy a kérdés a genetikával kapcsolatos ...

Koncz Éva tanárő természetesen értette, hogy mit takar a mellébeszélés és a kurta válasz, így tehát mire a többiek felocsúdhattak volna, megköszönte és lezárta a feleletet egy négyessel.

Aznap este a banketten, azaz a díszvacsorán *Hazagh Mihály* tanár úr, aki szintén tagja volt az érettségi bizottságnak, gratulált Csabának a biológiából nyújtott kiváló produkciójához és rendre csak azt hajtogatta:

– *Fiam, csak azt nem értem, miért kaptál csupán négyest biológiából?*

Bolvári-Takács Gábor

Juszkó feje

1986

Egy alkalommal *Terjék Józsi* (*Juszuf* avagy *Juszkó*), aki testépítéséről és óránként ezer lenyomott fekvőtámaszáról volt híres az egész iskolában, ismét a kollégiumi folyosó egészablakos tükrében nézegette magát. Mint mindig, most is elégedett volt bicepszével és minden más izomzattal, ami rajta feszült.

A szobafőnöki ranggal is büszkélkedő *Juszuf* ezúttal éppen valamilyen kulturális eseményre készült, mert inget és öltönyt varázsolt magára. Pont ekkor jelent meg a folyosón *Fazekas Gábor* (*Jimmy*), aki a kollégium egyik

legnyugodtabb embereként is elismert Juszkrét – velem együtt – pillanatok alatt ki tudta hozni a sodrából. Most azonban a szokottnál illedelmesebb hangot ütött meg:

– *Így felöltözve már egészen emberi formád van!* – mondta neki.

Ám ezt Juszkrét egyik arra járó pecúrja meghallotta és odavetette Jimmynek:

– *Nono, a feje még szabadon van!*

Azt hiszem, a továbbiakat fölösleges részleteznem...

Bodisz Attila

A vasérc

1987

Tükő Pétert feleltettem kémiaiából 1987-ben.

– *Mit tudsz mondani a vörösvasércről?*

– *A vörös ... a vörösvasércet a Szovjetunióban bányásszák ...*

– *És a barnavasércről?*

– *A barnavasérc ... Afrikában található.*

– *És a vaspát?*

– *A vaspátot vaslapátok készítésére használják!*

A fekete lyuk

A csillagászat mindig különösen érdekelt, szívesen foglalkoztam vele. A IV. C osztályban is lelkesen magyaráztam, hogy a fekete lyuk egy olyan égitest, amelyet nagy gravitációs vonzóereje miatt a fény sem tud elhagyni, ezért az emberi szem sohasem láthatja.

Ekkor *Csikai István*, aki jóeszű gyerek volt, de általában nem figyelt az órákon, nagy hévvel jelentkezik:

– *Tanár úr, én már láttam, én már láttam!*

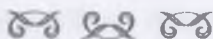
Nem vettem komolyan, ezért nem is foglalkoztam vele. Ám csak nem ment ki a fejemből, s óra végeztével, a tanári szoba felé menet, utolérve kollégámat, *Kádas* tanár urat, elmeséltem neki is a dolgot:

– *Képzeld már, Sándor bátyám, Csikai azt állítja, hogy ő már látta a fekete lyukat!*

Erre ő jellegzetes, nyugodt mély hangján, a bajusza alatt mosolyogva ezt mondta:

– *Biztosan összeakadt valami cigányjánnyal...*

Törő Gábor

A Lorántffy-szobor új funkciói

1978

Az Iskolakertben, a Kossuth-kollégiummal – azelőtt Angol Internátussal – szemben lévő sétányt zárja le *Lorántffy Zsuzsanna* nagyasszony ülő bronzszobra. Az 1978. március 19-én lejátszódott TV-vetélkedő keretében hallhattunk a szobor néhány érdekes funkciójáról.

A ma élő diákhiedelem alapján azok a tanulók, akik nem szívesen felelnének aznap valamelyik tantárgyból, a szobor elé járulnak és hangos *“Kezét csókolom!”*-ot köszönnek a komoly fejedelemasszonynak. Ha pedig sikeres randevúra vágyakoznak, akkor virágcsokrot tesznek a kezébe. Siker esetén ugyancsak virággal köszönik meg a jótékony beavatkozást.

Nem csodálkozhatunk hát, hogy a bronz kezekből csak ritkán hiányzik a virág. Aki kíváncsi rá, menjen el Patakra és győződjék meg róla!

Harsányi István

Igazgatói fohász

1942

Tárczy Árpád volt az iskola igazgatója, majd közigazgató, amikor én az ő "tanszékére" kerültem latin-történelem szakos tanárnak, később utódja is lettem.

Annak idején sok paptanár is volt a tantestületben, s ezért úgy kezdődött minden tanári összejövetel, hogy az igazgató felolvasott a Bibliából egy igét, majd rövid imát mondott.

Árpád bátyánk nem végzett teológiát, papi értelemben nem volt a szónoklás mestere. Egy reggel az igeolvasás után így imádkozott:

– Atyánk, Istenünk! Köszönjük, hogy ismét együtt lehetünk és tanári hivatásunk szerint elbírálni tudjuk tanítványaink magatartását, viselkedését, tanulmányi eredményét satöbbi...

Ez az utolsó szó akaratlanul is mosolyt keltett az egész tanári karban, s nehogy komolytalansággá mélyüljön a derű, valamelyik paptanár gyorsan rávágta:

– Ámen!

Palumbo Gyula

A rossz hír

1950

Köztudott volt, hogy *Tárczy Árpád* igazgató úr fia, *Árpi* 1945 után Angliában élt és dolgozott. A legviharosabb időkben, az 1950-es évek elején, amikor mi száraz lábbal igyekeztünk vagy próbáltunk átkelni a "vörös tenger", ő Londonban a BBC Rádió magyar adásának volt a bemondója, azaz "szpikere". Ez akkor nagy bűn volt a szocialista rendszer szemében. Árpád bácsi is félt, illetve tartott a hatóságok zaklatásától, és erősen titkolta, hogy Árpád azonos Londonban az ő fiával.

Én minden reggel meghallgattam a londoni magyar híreket, sőt amikor csak tudtam, este is.

Egyszer belém bújt az ördög, és egy reggel, amikor háromnegyed nyolckor bementem a tanári szobába, ahol csaknem teljes számban ott voltak már a tanártársak, mondom az igazgatóknak:

– *Árpád bátyám, rossz hírem van a számodra.*

– *Micsoda?* - kérdezi meglepetten.

– *Árpi be van rekedve!*

Ez akkor elég veszélyes dolog volt, mert nem lehetett tudni még a legjobb barátról sem, hogy valójában milyen beállítottságú, megbízható-e és nem csinál-e belőle kellemetlenséget.

Árpád bácsi a kínos helyzetben feltalálta magát, és minden kommentár vagy bevezetés nélkül azt válaszolta nekem:

– *Hát éppen ezért, Gyula, mivel te vagy a Gazdasági Választmány elnöke, megcsináltathatnád már a fürdőszobánkban a kád lefolyóját, mert rossz a lefolyása!*

Éreztem, hogy eleven pontjára tapintottam, ezért hát kárptótlásként másnapra rendbe hozattam a fürdőszobáját, – és négy szemközt bocsántot is kértem tőle a kényes tréfáért.

Palumby Gyula

Az igazgató úr levele

1946

A háború utáni első, nehéz esztendőben beiratkoztam a Tanítóképzőbe, hogy diplomás ember legyen belőlem: tanító akartam lenni. Jól is ment a tanulás.

Vagy két hónap múlva, október legvégén levelet kaptam otthonról, az édesanyámtól:

“Édes fiam, igen nehéz helyzetben vagyok, mert kis földcskénken minden beérett, de nincs, aki betakarítsa. A krumpli nincs kiszedve, a kukorica nincs letörve és levágva, én magam nem bírom, minél előbb gyere haza ...”

Mit tehettem, megkerestem dr. Egey Antal igazgató urat és elmondtam neki a nehéz helyzetet, hogy haza kell mennem.

Tóni bácsi néz rám elgondolkozva, majd így szól:

– Édes fiam, tudom, jól tanulsz és megértem a dolgot, de hát dönts el magad, hogy végül is tanító vagy paraszt akarsz-e lenni!

Másnap bementem az irodájába.

– Igazgató úr, így kell döntenem, mert szegények vagyunk, és otthon kell a munkáskéz, hogy hazamegyek. Tessék a nevemet kihúzni a névsorból.

Elköszöntem és hazautaztam. Elvégeztem a betakarítást és az őszi munkákat. Vagy két hét elteltével levelet kaptam a pataki Tanítóképzőből, körülbelül ezzel a szöveggel:

“Közöljük Győri Sándor tanítóképzős növendékünkkel, hogy karácsonyi legációba Vily és Vitány egyházközségekbe osztottuk be legátusnak. Ennek bevétele bizonynyal fedezi egész évi tandíját és tanulmányi költségeit. Kérjük, december 20-ig készüljön fel a prédikációval.”

Mellékletként megérkezett a karácsonyi prédikáció szövege is. A levél aláírása: dr. Egey Antal, igazgató.

Így maradtam a pataki Tanítóképző diákja.

Győri Sándor

A SÁROSPATAKI KOLLÉGIUM

EPILOGUS

*Szép volt a sok tovaszállott év, nap,
Jaj, de mégis bánatos
Búcsút mondanunk városnak, Várnak
S a kertnek, hol illatos
Lombok árnya hűsben játszott
S a pázsiton lepkeraj vadászott,
Napsugár ha csillogott.*

*Búcsúztunk az öreg Iskolától,
Melynek boltjai alatt
Annyi évet eltöltöttünk, távol...
Ez idő hogy elszaladt!
Négyszáz éves ős emlékek
Mindenütt és bárhová mennének:
Elkísér a drága múlt.*

*Elbúcsúztunk a bájos vidéktől:
Bodrog, Huta, Cifrakút;
A Királyhegy – nem messze az égtől –
Átélt már sok szomorút,
Sok ábrándnak lett már sírja:
A búcsúzóknak könnyét is elbírja,
Hiszen szíve sziklakő...*

*Ki tudja, hogy járunk-e még erre
S látjuk-e még Patakot?
Ha elmegyünk újabb küzdelemre
S kergetjük a holnapot...
Ám Pataknak drága képe,
A Bodrogtörzs tündérszép vidéke
Velünk jön a sírig is...*

*Élj boldogan, Bodrogszék Athénje,
Virágozzál ékesen!
Melengessen a dicső múlt fénye,
Világítsál fényesen!
Ha tán egykor erre járva
Kapuidat meglátjuk kitarva:
Hozzuk hálánk zálogát!*

*Zsuffa Tibor – Igric
Budapest, 1953. augusztus 29.*

A KÖTET ANEKDOTÁIBAN EMLÍTETT
PATAKI TANÁROK

- Ablonczy György** (1916-1950): latin-görög szakos gimnáziumi tanár (1938-1950); az Erdélyi János népi internátus igazgatója (1947-1950); a GV, a Sárospataki Kaptár Szövetkezet felügyelőbizottsága, az Egyetemes Philológiai Társaság tagja
- dr. Bakos József** (1911-1997): magyar-latin szakos gimnáziumi tanár (1945-1952), 1948-ban a partikulák vezetője; 1952-től az egri pedagógiai főiskola tanszékvezető tanára; Comenius-kutató; az MTA tagja
- Bálint József** (1886-1957): festőművész, a nagybányai és a müncheni festőiskola tagja; rajz szakos gimnáziumi tanár (1928-1947)
- Batár Zoltán** (1914-1974): matematika-fizika szakos gimnáziumi tanár (1946-1954)
- H. Bathó János** (1872-1956): ének-zene szakos gimnáziumi tanár (1905-1925); sok dalát közölte a *Sárospataki Ifjúsági Közlöny*, ő szerezte a *Bodrog partján van egy város, a Kezembe' van már az úti levelem, a Búcsúdal* stb. c. dalok zenéjét
- Benkő Béla** (1893-1984): matematika-fizika szakos gimnáziumi tanár (1928-1958), a fizikai szertár őre
- Boda Béla** (1889-19??): latin-német szakos gimnáziumi tanár (1928-1946)
- Bódy Dénes** (1882-1975): vallás és filozófia szakos gimnáziumi tanár (1920-1948)
- Bolvári Péter** (1949-2000): testnevelés szakos gimnáziumi tanár (1973-2000)
- Borsi Antal** (*1942): magyar-rajz szakos gimnáziumi tanár (1984)

Butella Gyula: történelem-földrajz-angol szakos gimnáziumi tanár (1952-)

Butella Gyuláné: gimnáziumi tanár, kollégiumi nevelőtanár

Corbadzogsz Hrisztosz (*1933): biológia-kémia szakos gimnáziumi tanár (1955-1961)

Dávid Zoltán (1882-1952): magyar-latin szakos gimnáziumi tanár (1906-1941), címzetes igazgató

Demeter Gyula (*1919): magyar-latin-vallás szakos gimnáziumi tanár (1945-1952); a Kis-internátus felügyelője, a cserkészcsapat vezetője, az I. Rákóczi György-Egyesület tanárelnöke; teológiai tanár (1993-2001)

Dévai Jenő (1907-1975): angol-német szakos gimnáziumi tanár (1942-46; 1947-58; 1961-63); általános iskolai tanulmányi felügyelő

Dobay Béla (*1934): magyar-történelem szakos gimnáziumi tanár (1958-1993); a *Sárospataki Krónika* szerkesztője (1974-1981); a külkapcsolatok felelőse

Ecsedi Lajos (1899-1975): festőművész, vezérkönyv-fró; rajz szakos tanítóképző-intézeti tanár (1927-1959)

dr. Egey Antal (1903-1994): Eötvös Kollégiumot végzett természetrajz-vegytan szakos tanítóképző-intézeti tanár (1930-tól), igazgató (1937-50), gimnáziumi tanár (1950-1965)

dr. Erdel Pálné (*1946): matematika-ábrázoló geometria szakos gimnáziumi tanár (1981-1991); igazgatóhelyettes (1991-)

dr. Farkas László (1909-): teológiai jogtanár (1949-1951)

Gergely Károly (*1913): történelem-földrajz szakos gimnáziumi tanár, igazgató (1958-1971)

Hajdú András (1918-1971): biológia szakos tanítóképző-intézeti (1953-1957), majd gimnáziumi tanár (1957-1971)

Halász Dénes (1875-1960): magyar-latin szakos gimnáziumi tanár (1911-1940)

Hallgató Sándor (1895-19??): földrajz-természetrájz szakos gimnáziumi tanár (1922-1950); az első világháború végén elpusztult természetrájzi gyűjteményt a Főiskola 400 éves jubileumára teremtette újjá természetrájzi-kémiai szertárként; tanulmányi felügyelő

Hazagh Mihály (1915-1993): angol-német-vallás szakos gimnáziumi tanár (1942-1984)

Hegy József (1912-1995): a pataki gimnázium és az Eötvös Kollégium elvégzése után magyar-latin-görög szakos gimnáziumi tanár (1935-1977); a tanári kézikönyvtár őre; az Angol Internátus nevelőtanára; újságíró, 2000-nél több írás szerzője; Sárospatak díszpolgára

Héthy Lajos (1910-1981): magyar-angol-vallás szakos gimnáziumi tanár (1937-1970); az Angol Internátus nevelőtanára

dr. Jakob Károly (1890-1951): magyar-német szakos gimnáziumi tanár (1920-1951); a főiskolai Régiségtár és Szépirodalmi Gyűjtemény őre; a Gazdasági Választmány tagja

Kádas Sándor (1932-1994): matematika-fizika szakos gimnáziumi tanár (1956-1968), tanfőképző-intézeti tanár (1968-1973); gimnáziumi igazgató (1973-1981); gimnáziumi óraadó tanár (1981-1992)

Kalydy Miklós (1912-1994): református lelkész, vallás szakos gimnáziumi tanár (1948-1952); az I. Rákóczi György-Egyesület tanárelnöke; az Angol Internátus nevelőtanára

dr. Katona Ferenc (*1930): matematika-fizika szakos gimnáziumi tanár (1954-1991); kollégiumi nevelőtanár

Képes Géza (1909-1989): költő, műfordító, Baumgarten-díjas (1949), négyszeres József Attila-díjas; magyar-német-angol szakos gimnáziumi tanár (1933-1940), az Angol Internátus nevelőtanára

- Komáromy Béla** (1906-1978): magyar-német szakos gimnáziumi tanár; igazgató (1952-1958); a Tanfőképző igazgatója (1958-1966)
- Konez Éva** (*1946): biológia-kémia szakos gimnáziumi tanár (1971-); a biológiai szertár őre; filmfelelős
- dr. Konez Sándor** (1913-1983): egyetemi magántanár (1943), teológiai tanár (1947-1952), alsóvadászi református lelkész (1952-1965), a Tiszáninnyi Református Egyházkerület levéltárigazgatója (1966-1983)
- Köteles László** (*1930): kémia-fizika szakos gimnáziumi tanár (1957-1990), a levelező tagozat vezetője; kollégiumi nevelőtanár
- Lázár Károly** (1889-1959): 1908-ban tanítói, 1911-ben polgári iskolai tanári, 1913-ban mennyiségtan-természettan szakos tanfőképző tanári oklevelet szerez. Iglón tanárkodik. 1914-ben behívják katonának, harctéri szolgálat és kétéves orosz hadifogság után 1918-ban tér haza. 1919-ben csehszlovák hatóságok kiutasítják, így kerül Patakra, ahol katolikus vallásúként a református tanfőképző tanára, majd igazgatója 1948-ig.
- Magda Barna** (1912-1976): református lelkész; óraadó angoltanár (1947-1972)
- dr. Makkai László** (1914-1989): történész, teológiai akadémiai tanár (egyháztörténet), az MTA tagja, az MTA Történettudományi Intézetének tudományos munkatársa, főmunkatársa, tanácsadója; a Magyar Történelmi Társaság elnöke (1982-1987); az Országos Református Gyűjteményi Tanács elnöke (1974-)
- dr. Maller Sándor** (1917-2001): magyar-angol szakos gimnáziumi tanár (1939-1948); az Angol Internátus megbízott igazgatója (1948-1951); a GV és az igazgatótanács tagja
- dr. Marton János** (1879-1955): teológiai tanár, az egyháztörténet professzora (1910-1950); az Egyházkerületi és Főis-

kolai levéltár vezetője, a *Sárospataki Református Lapok* munkatársa, 1928-1943 között szerkesztője

dr. Mátyás Ernő (1888-1950): teológiai tanár, az újszövetségi tanszék rendes tanára 1925-től; hosszas akadémiai, majd főiskolai igazgatósága alatt és támogatásával valósult meg számos olyan kezdeményezés (faluszeminárium, nép-főiskola, tehetségkutatás stb.), melyek a két világháború között országszerte híressé tették a pataki kollégiumot

dr. Nagy Barna (1909-1969): egyháztörténeti író, történész (dogmatörténet), Kálvin kiadatlan prédikációit mai francia nyelvre fordította s adta ki; a zürichi egyetem díszdoktora; teológiai tanár, a pataki teológia igazgatója, majd rektora; 1951-től a Konventi Iroda Sajtóosztályának fordítója; 1952-1957 között a budapesti Református Teológiai Akadémián a rendszeres teológiai tanszék vezetője

dr. Novák Sándor (1877-1960): magyar-latin szakos gimnáziumi tanár (1900-1938), igazgató (1933-1938), tanügyi főtanácsos; költő-író (*Két haldokló gladiátor*. Versek. Sp. 1921; *Holdas úton...* Versek, Sp. 1927; *Emléklapok*. Sp. 1928)

dr. Orbán István (1904-1995): történelem-földrajz szakos gimnáziumi tanár (1930-1960); az Erdélyi Önképzőkör tanárelnöke, a földrajzi szertár őre; szakíró; a *Pro urbe* emlékérem tulajdonosa

Páldi Ildikó (*1946): történelem-földrajz szakos gimnáziumi tanár (1971-), a földrajzi szertár őre

Palumby Gyula (*1912): történelem-latin-vallás szakos gimnáziumi tanár (1938-52); a Humán Internátus igazgatója; a GV helyettes elnöke; az igazgatótanács tagja

Rácz István (1908-1999): pataki érettségije (1926) után az Eötvös Kollégium diákjaként 1931-ben latin-görög-olasz szakos tanári diplomát szerez. 1932-33-ban baloldali tevékenységért börtönben; újabb börtön elől 1934-ben Csehszlovákiába menekül, ahol újságíró. A német megszállás

miatt 1938-ban Finnországba távozik, ott újságíró, fényképész, fotóművész. Az 1939-40-es finn-orosz ún. téli háborúban önkéntes. 1943-tól itthon bekapcsolódik a népi frók mozgalmába. 1945-től a pataki kollégiumban, a maga alapította népfőiskolán, Tarcalon, Békéstarhoson tanít. 1954-56-ban a Kiadói Főigazgatóságon dolgozik. 1956 végén feleségével kivándorol Finnországba. Több mint hetven művészeti albumot ad ki. Megalkotja a képes finn művészettörténetet, ezért finn Állami Díjat kap (1969, 1985). Remek műfordító, az ő munkája az egyik legjobb magyar Kalevala-fordítás.

dr. Rác Lajos (1864-1934): német-francia-filozófia szakos gimnáziumi tanár 20 évig, főgimnáziumi igazgató (1902-1908), majd 18 éven át a teológiai akadémián a filozófia és pedagógia tanára; nagy számú pszichológiai, filozófiai és vallásbölcseleti mű szerzője; külföldi (főleg német) lapokban rendszeresen ismertette a magyar irodalmat; a *Sárospataki Ifjúsági Közlöny* egyik alapítója; a *Sárospataki Református Lapok* szerkesztője

dr. Radácsi György (1846-1928): egyházi író (több tankönyv szerzője); a bibliafordítás átdolgozásának (1887-88) tevékeny részese; a hitelemzés, majd a bibliai tudományok tanára (1873-1918); előbb a *Sárospataki Lapok* szerkesztője (1887-1898), majd 1905-1919 között a *Sárospataki Református Lapok* főszerkesztője, a *Sárospataki Irodalmi Kör* tiszteletbeli elnöke

Rogerson, Paul: angol lektor (1984-1985)

Ruszkay András (1914-1998): magyar-latin szakos gimnáziumi tanár (1940-1974); igazgatóhelyettes, megbízott általános iskolai igazgató; a Tompa Mihály Internátus felügyelője, majd a Kossuth-internátus igazgatója

Sípos György (1924-1997): testnevelés szakos gimnáziumi, majd tanítóképző-intézeti tanár (1947-1996); szakíró, tankönyvíró

dr. Szabó Ernő (1904-1982): hegedűtanár, zenei író (pl. *A pataki kollégium zenei krónikája* c. mű [1984] szerzője Barsi Emővel; a sárospataki (1929-1952), majd a debreceni református kollégium zenetanára (1952-1966); a budapesti Zeneművészeti Főiskola Tanárképző Intézete debreceni tagozatának tanára (1966-1969)

Szabó Gyula (1905-1972): latin-angol-vallás szakos gimnáziumi tanár (1931-35); az Angol Internátus igazgatója (1935-1948); gimnáziumi igazgató (1948-1952), igazgató-helyettes (1952-1966); a GV, az igazgatótanács, az egyházkerületi tanács és közgyűlés, a konventi tanügyi bizottság tagja; szaktárgyi tanulmányi felügyelő

Szabó Károly (1905-1988): testnevelés szakos gimnáziumi tanár (1928-1967)

dr. Szabó Zoltán (1902-1965): teológiatanár (1926-1951); Újszászy Kálmánnal együtt alapította és szervezte a pataki népfőiskolát, a faluszemináriumot, a cserkészet; a Magyar Élet Pártja országgyűlési képviselője volt (1938-1945), amit csak az ellenállásban való részvétele miatt néztek el neki; 1951 után csak lelkész lehetett

Szathmári Sándor (*1930): történelem-földrajz szakos gimnáziumi tanár (1953-1997)

Szilágyi Benő (1876-1940): latin-görög szakos gimnáziumi tanár (1903-1937)

Tárczy Árpád (1894-1967): történelem-latin szakos gimnáziumi tanár (1927-1959); több ízben gimnáziumi igazgató és igazgató-helyettes

Tóth Károly (1911-1984): ének-zene szakos tanítóképző-intézeti tanár (1936-1972)

Törő Gábor (*1954): kémia-fizika-számítástechnika szakos gimnáziumi tanár (1982-1997)

dr. Trócsányi József (1881-1958): a magyar és az osztrák magánjog és bányajog professzora a jogakadémián (1907-

1923), ennek megszűnte után teológiai jogtanár (1923-1944), a Főiskola Gazdasági Választmányának elnöke

dr. Újszászy Kálmán (1902-1994): húsz éven át teológiai tanár; a két világháború között úttörő szerepe volt a Patakon folyó cserkészmunka, tanító- és lelkészképzés, az új falusi értelmiség kinevelését célzó népfőiskola és faluszeminárium megteremtésében; a teológia megszűntetése után vezette a Tudományos Gyűjteményt; a Tiszáninneni Református Egyházkerület főgondnoka (1964-1990); Sárospatak díszpolgára; kitüntetései: a *Pro comitate-díj*, a *Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje*; a *Magyar Örökség-díj*

dr. Vasady Béla (1902-1992): a dogmatika teológiai tanára (1928-1934)

Vörös József (1942-1993): testnevelés szakos gimnáziumi tanár (1964-1993)

Zilahy Ferenc (1904-1967): fizika szakos tanítóképző-intézeti tanár (1930-1949), a Tanítóképző igazgatója (1950-1958); gimnáziumi tanár (1963-1964)

dr. Zsíros József (1900-1980): a héber nyelv teológiai tanára (1929-1947)

Anekdotalok

A név után álló szám az előfordulási oldalra utal

dr. Benke György, Bogács 26, 32, 102, 109, 116, 147, 151, 157, 160, 173, 194, 202	Helesfai Szilárd, Budapest 213
dr. Benkéné Király Ildikó, Bogács 212	Horkay Barna, Sárospatak 14, 16, 17, 19, 21, 26, 28, 41, 80
dr. Benke József, Budapest 28, 30, 44, 159, 179	dr. Horkay László, Debrecen 13
Benkő Károly, Miskolc 120, 147, 164, 186	Horváth Gyula, Budapest 75
dr. Beregszászi Gyula, Deb- recen 57, 120	Jakab István, Révkomárom 35, 42, 129, 174
Bodisz Attila, Budapest 226	Jarecsny Józsefné, Tiszaújvá- ros 59
Bolvári-Takács Gábor, Buda- pest 73, 214, 216, 217, 218, 220, 224	Kalydy Miklós, Sárospatak 153
Budai Gyula, Zagyvaszántó 59, 61, 62, 64, 66, 68, 69, 71, 72	Kelemen Gábor, Szeged 171, 188
Czente Zoltán, Zádorfalva 90	Király Zoltán, Budapest 48, 131, 143
Darányi Lajos, Sárospatak 157	Kis György Károly, Buda- pest 178
Ecsedi Zoltán, Sárospatak 150, 162, 169, 170, 180, 203	Kiss József, Sárospatak 196, 205, 206, 207, 208
Erdélyi Mihály, Ágcsemyő 76	Kiss László, Pusztafalu 79
Gachal Imre, Mezőkövesd 195	Kósik István, Gyöngyös 77, 82, 99, 103, 116, 117
Győri Sándor, Budapest 230	Kovács Richárd, Budapest 222
dr. Halmi Iván, Budapest 182, 189, 190	Lakó János, Budapest 25, 118, 138, 188
Harsányi István, Budapest 228	dr. Lázár Oszkár, Svédország 111, 141
	dr. Major László, Hosszúpá- lyi 184

dr. Mayer József, Budapest
152, 164, 168, 183, 198,
199	dr. Soós Árpád, Debrecen
166
Móré József, Miskolc 25	Szabó István, Szentmárton-
káta 22, 29, 38, 40, 42, 53,
54, 55, 56, 163
Németh Gábor, Budapest 83	dr. Szabó Lajos, Taktaszada
14, 20, 22, 74
dr. Osváth Lajos, Miskolc
77, 78, 86, 87, 92, 93, 95,
97, 99, 105, 107, 155, 156,
157, 172, 185	Száz Béla, Sárospatak 26,
33, 46
Pálóczy Bertalan, Budapest
30, 126, 139, 159	Takács Béla, Debrecen 23,
37, 44, 56
Palumbo Gyula, Miskolc
229	Takács Tamás, Budapest
113
Pandák László, Kanada 103,
106, 110, 113, 114, 177	Törő Gábor, Budapest 227
Pasztorniczky József, Sáros-
patak 115	dr. Vidana Lászlóné Tóth
Izabella, Budapest 197,
201, 210
Sebeők István, ? 161	Zelnik Csaba Ákos, Budapest
221, 222, 223
Sipos István, Mátészalka
140, 194	Zsuffa Tibor, Sárospatak
123, 133, 134, 136, 229

Névmutató

A név után álló szám az előfordulási oldalra utal

- Ablonczy György 93
 Ady Endre 15, 20, 77, 184
 Anonymus 16
 Arany János 29, 77, 147
 dr. Bakos József 127, 141,
 143, 147, 148
 Baksy Gyula 61, 65
 Bálint Erzsébet, Radácsi
 Györgyné 13
 Bálint József 83, 86, 88
 Balogh Imre 202
 Balla Lajos 48
 Barankovics István 110
 Bárdos Zoltán 38, 54
 Barna Zoltán 173
 Bartók Béla 90
 Bartók Péter 90
 Batár Zoltán 150, 151, 152
 H. Bathó János 14, 16
 Baur, F. Chr. 41
 Bél Mátyás 40
 Bene Dezső 53
 Benjámin László 16
 Benke Imre 19
 Benke István 4
 Benkő Bálint 161
 Benkő Béla 10, 153, 155,
 156, 157, 159, 160, 161,
 162, 163, 164, 166, 168,
 169, 170
 Benkő Károly 143
 Berei András 132
 Berzsenyi Dániel 194
 Bige → Ecsedy Lajos
- Bilkay Ruth 11
 Bíró István 100
 Blöki bácsi → Benkő Béla
 Bobi → Szabó István
 Boda Béla 92, 93, 95
 Bodisz Attila 218
 Bodnár Lajos 49
 Bódy Dénes 96, 97, 99, 102,
 103
 Bogár János 42
 Bolvári Péter 214, 217
 Bolvári Zoltán 73
 Bolvári-Takács Gábor 4
 Borsi Antal 218
 Borsi Attila 217
 Budai Gyula 61, 65, 67
 Butella Gyula 210
 Butella Gyuláné 201
 Caesar → Horváth Gyula
 Cetrom bácsi → Bódy Dénes
 Cimbora → Nagy Barna dr.
 Ciolkovszkij, K. E. 162
 Corbadzogsosz, Hrisztosz
 198, 201, 212
 Csikai István 227
 dr. Csorba Zoltán 95
 Csűry István 130
 Dallos Ádám 100
 Darab József 110
 Darab Józsefné 80
 Darabnéni → Darab Józsefné
 Darabúr → Darab József
 Darányi Lajos 57, 179
 Dávid Zoltán 77, 83

- Demeter Gyula 140, 175
 Dévai Jenő 180
 Dévald Nóra 220, 221
Dikics bácsi → Halász Dénes
 Diner Gyula 182
 Dobay Béla 221
 Dobozy István 191
 Dula Gusztáv 98
 Dzsugasvili → Sztálin
 Ecsedy Lajos 62, 64, 66, 68
 dr. Egey Antal 113, 182, 183, 230
 Egey Tibor 4, 178
 Erdei Ferenc 139
 Erdei Pálné 223
 Erdősi János 44
Erzsi néni → Ilku Erzsébet
 Farkas Elemér 152
 dr. Farkas László 11, 28
 Fáy Árpád 99
 Fazekas Gábor 226
Feru bácsi → Zilahy Ferenc
 Fery Antal 55, 81, 119, 122, 183, 193, 211, 230
 Fischer Anikó 83
 Flavius Vespasianus 75
 Foucault, J. B. L. 210
 Francke, August H. 40
 Fráter Margit 132
 Gabonás István 159
 Gál Lajos 189
 Gáspár Gyula 83
 Gergely Károly 213
Gyicsabi → Gyivák Csaba
 Gyivák Csaba 223
 Gyöngyösi István 147
 Győri József 52, 127
 Győri Sándor 231
Gyufa → Beregszászi Gyula
 Háberman szabó 21
 Hajdú András 59, 61, 199
 Hajdú László 87
 Halász Dénes 78
 Halász Károly 14
 Hallgató Sándor 79, 144
 dr. Halmi Iván 190
 Hansági Géza 83
 Harsányi Ilona 83
 Hány János 139
 Hazagh Mihály 226
 Hegel, Friedrich 41
 Hegyi József 184
 VIII. Henrik 191
 Héthy Lajos 185, 186, 188, 189, 201
 Hitler, Adolf 111
 Horthy Miklós 82
 Horváth Gyula 75
 Horváth Sándor 54
 Hosszúfalussy Imre 87, 93, 185
Igric → Zsuffa Tibor
 Ilku Erzsébet 113
 Imre Lajos 1, 5, 12, 39, 66, 101, 137, 149, 156, 169, 204, 219,
 Jakab István 175
 dr. Jakob Károly 91
 Jézus 36, 37, 41
Jimmy → Fazekas Gábor
Jofi bácsi → Bálint József
Johvry → Gergely Károly
 Jókai Mór 100
 József Attila 77, 111, 197

- Juhász László 18
 Julius Caesar 73, 75
 Jupiter 79
Juszkó → Terjék József
Juszuf → Terjék József
Kacsa → Dévai Jenő
 Kádár János 197
 Kádas Sándor 228
 Kalló János 169
 Kalló Péter 169
 Kalydy Miklós 121
Kánó → Kutas Kovács János
 Kárpáti Ferenc 156
 al-Kási 158
 Kasza József 22
 dr. Katona Ferenc 213
 Kazinczy Ferenc 147
 Kékesi László 24
 Képes Géza 105
 Király Béla 132, 134
 dr. Király István 106
 id. Király Zoltán 16
 id. Király Zoltánné, Horkay
 Anna 17
 ifj. Király Zoltán 3, 4, 10,
 120, 186, 195
 Kiss Áron 49
 Kiss József 192, 197
 Kiss Pál 38
 Kiss Pál 157
 Kiss Sándor 107
Kis Tuki → Kiss Sándor
 Kodály Zoltán 139
 Komáromy Béla 170, 180,
 199
 Konez Éva 225
 dr. Konez Sándor 31, 32, 33
- Kossuth Lajos 179
 Kovács Margit 202
 Köteles László 213
 Krisztus 198
 Kun Dezső 78
 Kutas Kovács János 23
 Lázár István 192
 Lázár Károly 58
 dr. Lázár Oszkár 4, 11,
Lázár tata → Lázár Károly
 Lengyel Pál 76
 Lenin, V. I. 198
 Lipsonen, Maija → Rác
 Istvánné
 Liszenko, T. Gy. 199
 Livius, Titus 142
 Lorántffy Zsuzsanna 228
 Lovass Gyula 21
 Magda Barna 171
 dr. Makkai László 46
 Makó Dezső 115
 dr. Maller Sándor 115, 116,
 128, 224
 Marcus Aurelius 75
 Martin Miklós 18
 Márton Csaba 222
 Márton Gyula 92
 dr. Marton János 41, 42, 44,
 47, 50
 Mátyás Judit 83
 Mátyás Sára 83
 dr. Mátyás Ernő 28, 29, 30,
 43
 Mauks László 18
 Mendel, Johann 199
 Mengyelejev, D. I. 162
 Meyer, Lothar 162

- Micsurin, I. V. 200
Micsurin → Hajdú András
 dr. Nagy Barna 11, 26, 28
 Nagy Constantinus 75
 Nagy Dezső 84
 Nagy Ferenc 112
 Nagy György 116
 Nagy László 38
 Nagy László 195
 Nagy Sándor 75
 Nagykaposi Elemér 132,
 133
 Nagymáthé István 164
 I. Napoleon (Bonaparte) 139
 Nemesik Pál 38
 Németh Gábor 85
 Newton, Isaac 158
 Novák Sándor 82
 Omar Hajjám 158
 Orbán András 69
 dr. Orbán István 10, 172,
 173, 175, 178, 179, 186
 Orosz Albert 222
 dr. Osváth Lajos 87, 172
 Osváth Lui → Osváth Lajos
 Osvay László 213
 Ördögh László 205
 Ötvös Károly 45
 Pál apostol 97
 Palásthy Lajos 4
 Páldi Ildikó 222
 Pálóczy Bertalan 32, 114
 Pálóczy László 38
 Palumbo Gyula 190
 Papp-Váry Elemérné Sziklay
 Szeréna 194
 Pavlov, I. P. 162
- Petőfi Sándor 77, 194
 Pfeiffer Zoltán 110
Picike → Orbán István dr.
 Plautus, Maccius 75
 Popov, A. Sz. 162
Pufi → Hosszúfalussy Imre
Pupák tanár úr
 → Szilágyi Benő
 Rác Ádám 217
 Rác István 111, 113, 127
 Rác Istvánné, Maija
 Lipsonen 111
 dr. Rác Lajos 14
 Rác Nóra 140
 dr. Radácsi György 13
 Ragályi János 177
 Rákosi Mátyás 116, 118,
 189, 198
 Reed, Carol 213
 Rogerson, Paul 222
 Rózsa Tibor 38
 Ruzskay András 26, 166,
 194, 196
 dr. Salacz Tibor 191
 Sándor Döme 94
 Sándor György 61
Schönwieser → Szépréti J.
 Sipos György 72
 Sipos István 197
 Soltész Gusztáv 38, 56
 dr. Soós Árpád 121
 dr. Soós Gyula 168
Stiglinc → Király Zoltán
 Strauss, D. Fr. 41
Sumeráj → Darab József
 Szabó Csaba 4, 178
 dr. Szabó Ernő 53, 127, 139

- Szabó Gyula 95, 188, 191,
201
Szabó István 38
Szabó Júlia 163
Szabó Károly 202, 203, 205,
206, 207, 208
dr. Szabó Zoltán 40
Szabolcska Mihály 16
Szász János 165
Szaszák Bertalan 165
Szaszák József 165
Szathmári Sándor 216, 224
Szatmári Tibor 73
Száz Béla 47, 184
Szepessy István 118
Szépréti János 183
Szigethy Ferenc 16
Szilágyi Benő 73, 75, 76
Szilágyi László 29
Szkircsák Tibor 190
Sztálin, J. V. 116, 162, 198,
199
Szűcs Menyhért 84
Takács Béla 45, 56
Takács Tamás 113
Tankó István 31, 123, 132
Tárcey Árpád 105, 117, 118,
119, 120, 121
Terjék József 226
Tier, Geoffrey 103
Tildy Zoltán 112
Titi bácsi → Egey Antal
Titkó Péter 227
Tóbiássy Veronka 100
Tompá Dezső 75
Tóth Árpád 164
Tóth Bertalan 138
Tóth István 138
Tóth Károly 63, 68, 140
Törő Gábor 220
dr. Trócsányi József 22, 23,
28
Trócsányi Zénó 203
Truskovszky András 199
Tudja Katalin 83
Túri Sándor 201
Tussay Tivadar 129
Újhelyi Miklós 97, 155
Ujj Tibor 117
dr. Újszászy Kálmán 38, 54,
55, 56
Unaka → Szabó Júlia
Unger Ernő 139
Vafiadesz, Markosz 212
Vasady Béla dr. 20
Veszprémi Géza 59, 61, 65
Vörös József 217
Weiner Leó 73
Wesselényi Ferenc 147
Zahoránszki László 40
Zátopek, Emil 209
Zelnik Csaba Ákos 221, 224
Zilahy Ferenc 59, 69, 71
Zotyó → Dávid Zoltán
Zrínyi Miklós 147
dr. Zsíros József 25
Zsubrinszky József 189
Zsuffa Tibor 131

FELHÍVÁS

Az *Anekdotalincs* IV. kötetének közreadásával sorozatunkat nem tekintjük befejezettnek és lezártnak. Ha a gyűjtés és közlés lendülete a jövőben is megmarad, megszülehet az ötödik kötet. A szerkesztőbizottság az eddigi címen (**Király Zoltán, 1367 Budapest, Pf. 75.**) továbbra is örömmel és köszönettel fogadja az öregdiákok emlékezéseit, pataki történeteit.

Tartalomjegyzék

Bevezető	7
Radácsi György leánykérése (1900-as évek eleje)	13
Nem gratuláció	(1929) 14
A nagy bohém	(1920) 14
H. Bathó János „üres” teája	(1930) 16
Gyászjelentés	(1930) 17
Diákhumor	(1931) 19
Versek Vasadyról	(1925) 20
Kalkuláció	(1933) 21
Gyanú	(1925) 22
Élő példa	(1949) 22
Az egyházjog és Kánó	(1950) 23
Bibliamagyarázat	(1947) 25
A pataki lányokról	(1941) 25
Hozomány	(1947) 26
Vicces tanárok	(1948) 26
Az „ürge”	(1949) 26
Szerény meghívás	(1951) 28
Légy résen!	(1931) 28
Érvelés Mátyás-módra	(1948) 29
Diktálás	(1948) 29
Komoly tudomány	(1949) 30
Görögseminárium	(1948) 30
Tessék, urak!	(1948) 32
Professzori segítség	(1949) 33
Bonyodalmas kisorozvágyi legációm	(1949) 35
Kicsoda ez az ember?	(1951) 37
Pataki éjjelizenék	(1949) 38
Görög nyelv és homiletika	(1949) 40
Vizsga Marton úrnál	(1930) 41
Kellemes útítárs	(1940-es évek) 42
Az angolsétáló	(1949) 42
Teológia-enciklopédia	(1949) 44
Marton-féle kollokviumok	(1949) 44
Marton úr és a dohányzás	(1949) 46

Pecúrok lázadása	(1949)	48
Logikus magyarázat	(1949)	53
Udvarias „kírúgás”	(1949)	54
Kisebbségi érzés	(1949)	55
Riadalom a Nagykönyvtárban	(1958)	56
Ismeretlen ismerős	(1948)	56
Az orvosprofesszor és a püspök	(19??)	57
Prepamosoly	(1938)	58
Szüreti móka	(1952)	59
Micsurin feletlet	(1952)	60
Pengetős koncert	(1954)	62
Kényszerhelyzet	(1954)	64
Különbizonyítvány	(1954)	66
Tóth Károly kiborul	(1953)	68
Fizikaóra Feru bácsinál	(1953)	69
„Kicsengetünk” Feru bácsinak	(1954)	71
A muzikális tomatanár	(1951)	72
Zenei tehetség	(1985)	73
Szigorú, precíz tanár	(1920)	73
Nomen est omen	(1925)	75
A megértő tanár	(1930-as évek)	76
Rend a lelke mindennek	(1943)	77
Költői képek	(1944)	77
Dikics bácsi	(1940-es évek)	78
A Hallgató-gárda	(1940 körül)	79
A nagyotmondó szobatárs	(1927)	80
A „méltóságos” cím	(1941)	82
Eseteink Jofi bácsival	(1936)	83
Kalkulusvásár, azaz Jofi bácsi hitelez	(1942)	86
Átlagjavítás	(1944)	87
Bartók Béla Patakon	(1940)	90
Ingajarat	(1940)	90
A „Hajdú-víz” csodái	(1943)	92
Ablativus mancus	(1944)	92
Csúcsforgalom az iskolakórházban	(1944)	93
Népszerűtlen pedagógia	(1943)	95
„Cetrom bácsi”	(1940)	96

Az Isten szerelmére!	(1943)	96
Elterelő hadművelet	(1942)	97
Kísérleti alany	(1945)	99
A debreceni lunatikus	(1945)	99
Vallásfilozófia-órán	(1948)	102
Öntudatos szolga	(1948)	103
Az angol írásbeli	(1942)	103
A „lezser” tanár	(1940)	104
Új típusú futballmérkőzés	(1945)	106
Pataki diák-becsület szó	(1945)	107
Amerika eltiporna ...	(1947)	109
Darab úr és a szólásszabadság	(1947)	110
A finn borszakértő	(1946)	111
A „jóbolondok”	(1950)	113
A népszerűség ára	(1947)	113
Amikor a karórák keletre mentek ...	(1948)	114
Hol voltál, Makó?	(1943)	115
Passzív ellenállás	(1948)	116
Luftballonos támadás	(1941)	116
A tablóháború	(1942)	117
Bölcs igazgató	(1947)	118
A német szótári alak	(1948)	120
Hétfő reggeli áhítat	(1948)	120
Igric: <i>Szupplikáció</i>	(1951)	123
Sztorik a szupplikációból	(1946)	126
A megyaszói szilvórium	(1947)	129
Király Zoltán: <i>Igric</i>	(1949-1953)	131
Igric: <i>Rigmusos köszöntő</i>	(1951)	133
Igric: <i>Béla Király köszöntése</i>	(1951)	134
Igric: <i>Csengetési mánia</i>	(1951)	136
Diákdiktatúra	(1947)	138
Háry János Patakon	(1948)	139
Készülődés névnapra	(1950)	140
Szorgalmas diák	(1947)	141
Morzegyakorlat	(1948)	143
Életmű	(1948)	147
Hová akasszalak?	(1951)	147

Észnél lögyünk!	(1949)	150
Erősítés	(1948)	151
A snájdig tanár	(1954)	152
A szigorú erkölcsű számtantanár	(1937)	153
Az igazmondás gyümölcse	(1938)	155
Kamatos kamat	(1939)	156
Érdemjegyjavítás	(1943)	157
A legjobb számtanista	(1943)	157
Káderlap	(1946)	159
Tudom, tudom, tanár úr!	(1948)	159
Béla bácsi aranyköpései	(1948)	160
Apuka gondolkodik	(1946)	161
Kételkedés	(1949)	162
Béla bácsi zavarba jön	(1950)	163
Katód-e a katód?	(1949)	164
„Szaszák” feladata	(1949)	164
Az ominózus notesz	(1952)	166
A sportoló megbüntetése	(1954)	168
Tanári önkritika	(1955)	169
Nézetkülönbség	(1955)	170
Származási kategória	(1950)	171
Diáklelemények	(1943)	172
Vidám földrajzórá	(1943)	173
Április elsejei tréfa	(1949)	174
Egy makkszedés következményei	(1950)	177
A rajzszögek	(1950)	178
Picike méltatlankodik	(1950)	179
A „kacsalábon” forgó vár	(1959)	180
Futóhomok	(1952)	182
Vagány felelet	(1954)	183
Ady Endre szimbolizmusa	(1948)	184
A Comenius-moziban	(1943)	185
Szórakozott tanár, leleményes diák	(1948)	186
Hányast akar, fiam?	(1962)	188
Talajféleségek	(1952)	188
„Csodáalom magam...”	(1952)	189
Kettőreál	(1951)	190

Összehasonlítás	(1943)	194
Magyardolgozat	(1944)	194
Diáktörvények	(1951)	195
Egy „Kiss” gyanú	(1956)	196
A jelszó	(1958)	197
Ünnepélyes, új tanévzáró	(1953)	198
Micsurin	(1953)	199
Hát, ööö ... kedves Izabella!	(1956)	201
Talajtoma	(1948)	202
Testnevelés: elégtelen!	(1946)	203
Ördög a gyűrtűn	(1954)	205
Felkarbillenés	(1954)	206
Karácsonyi bejgli	(1955)	207
Futóverseny	(1956)	208
Röpdolgozat	(1958)	210
A magyar nyelv nehézségei	(1958)	212
Éjszakai mozielőadás	(1958)	213
„Kosár jó!”	(1975)	214
A gézaházi mulatság	(1975)	216
Tej minden mennyiségben	(1976)	217
Házi feladatok – bér munkában	(1985)	218
Aki bűjt, bűjt	(1985)	220
A Dobay-módszerek	(1985)	221
Munkásöntudat	(1980-as évek)	222
Angol nyelvlecke	(1985)	222
A matematikus zseni	(1985)	223
Az érettségizés művészete	(1985)	224
Juszkó feje	(1986)	226
A vasérc – A fekete lyuk	(1987)	227
A Lorántffy-szobor új funkciói	(1978)	228
Igazgatói fohász	(1942)	229
A rossz hír	(1950)	229
Az igazgató úr levele	(1946)	230
Igric: <i>Epilógus</i>	(1953)	233
A kötet anekdotáiban említett pataki tanárok		235
Anekdotaközlők		243
Névmutató		245

Pataki Diákok Szövetsége

A Pataki Diákok Szövetsége (PADISZ) – több évtizedes kényszerzöknet után – 1996. november 30-án alakult újjá Sárospatakon. Alapító tagjai intézmények és szervezetek: a budapesti, a debreceni, a miskolci, a nyíregyházi az ózdi és a Sárospatakon működő pataki öregdiák egyesület, illetve baráti kör, a Sárospataki Református Kollégium és tagintézményei: a Gimnázium, a Sárospataki Református Teológiai Akadémia és a Tudományos Gyűjtemények, továbbá a Comenius Tanítóképző Főiskola, a Sárospataki Népfőiskolai Egyesület, valamint a Sárospataki Református Kollégium Alapítvány és a Református Kollégium 1941. I/A. Osztályának Ösztöndíj Alapítványa.

A PADISZ történeti előzményei a két világháború közötti időszakra nyúlnak vissza. Az első szervezett közösség Pataki Diákok Szövetsége néven 1921-ben jött létre Budapesten. A kezdeményezés hamarosan országos méretűvé szélesedett, így 1928-ban Sárospatakon – a Kollégium főépületében, amelynek képe a címlapunkat díszíti – megalakulhatott a Pataki Diákok Országos Szövetsége (PADOSZ). A már létező budapestin kívül hamarosan kiépültek a debreceni, miskolci és nyíregyházi fiók-egyesületek. A szövetség és a tagegyesületei komoly szervező és anyagi erőforrás-gyűjtő munkát végeztek, amelyből a két világháború között Sárospatakon, illetve a Kollégiumban szobrok, emléktáblák létesültek, kiadványok jelentek meg, ösztöndíjas diákok tanulhattak. Az öregdiákok politikai befolyásának hatékony érdekérvényesítő képessége pedig olyan eredményeket produkált, mint a pataki iskola 1930-as évekbeli fellendülése (Angol Intemátus, építkezések).

A mozgalom a második világháború után az 1960-as évektől talált magára, sorra újjáalakultak a budapesti, debreceni és miskolci pataki baráti társaságok. A 80-as években ezekhez csatlakozott a nyíregyházi, az ózdi és a sárospataki kör. A politikai rendszerváltozás előestéjén a Kollégium visszavételéért küzdő öregdiákok adakozásából jött létre a Sárospataki Református Kollégium Alapítvány. Ezekben az években működött a fiatal öregdiákok szervezeteként a Sárospataki Diákegylet.

Az újjáalakult Pataki Diákok Szövetsége célja, hogy a sárospataki iskolák, a város és a zempléni régió érdekében, a sárospataki nevelésügy évszázados értékelt felhasználva élő kapcsolatot alakítson ki a jelenlegi és a volt pataki diákok között, és hasznosítsa a pataki diákok erkölcsi, szellemi, kulturális és kapcsolati tőkéjét.

Céljaink megvalósításában számítunk valamennyi sárospataki diák és tanár ötleteire, javaslataira, vállalásaira és alkotó közreműködésére, közvetlenül, vagy valamely tagszervezet keretében.

Pataki Diákok Szövetsége (PADISZ)

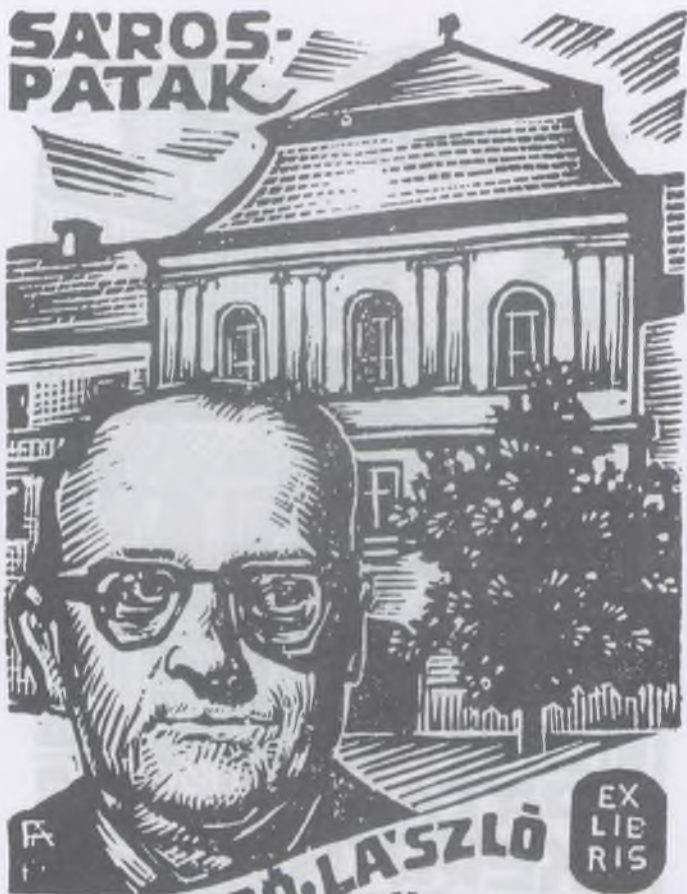
Federation of Sárospatak Alumni
3950 Sárospatak, Kazinczy út 40., Pf. 186.

honlap: www.padisz.hu

bankszámlaszám: 10201006-50136191

adószám: 18436013-2-05

**SÁROS-
PATAK**

CS. SZABÓ-LÁSZLÓ

**EX
LIE
RIS**

KÖNYVTÁR

1980

1968-1978

10 ÉVES A SÁROS-PATAKI KEPTAR

1968-1978

10 ÉVES A SÁROS-PATAKI KEPTAR

1968-1978

10 ÉVES A SÁROS-PATAKI KEPTAR

1968-1978

PADI SZ
Pataki Diákok Szövetsége

750.1

